

cocuk
edebiyat
ve dil eğitimi
dergisi

cilt **4** sayı **2** / 2021

Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi

Sahibi:

Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Baş Editör:

Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Editörler:

Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR
Dr. Öğr. Üyesi N. Hümevra ÖZDEMİR EREN
Dr. Bilal Ferhat KARADAĞ

Editör Yardımcısı:

Arş. Gör. Bekir Sıddık KILIÇ

Yazar Destek:

Öğr. Gör. Hatice Derya YILMAZ

Kapak Tasarımı:

Ayşenur DİLBER

Bu dergi yılda iki kez elektronik ortamda yayımlanır.

1. Cilt 1. Sayıdan itibaren uluslararası hakemli bir dergidir.

Cilt: 4 Sayı: 2 Yıl: 2021

Adres: Erzincan Binali Yıldırım
Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
Yalnızbağ Yerleşkesi, 24100,
Erzincan, Türkiye

Web: <http://dergipark.gov.tr/ceded>

e-posta: cededdergi@hotmail.com

Journal of Child, Literature and Language Education

Owner:

Assoc. Prof. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Editor in Chief:

Assoc. Prof. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Editors:

Assoc. Prof. Dr. Yasin Mahmut YAKAR
Assist. Prof. Dr. N. Hümevra ÖZDEMİR EREN
Dr. Bilal Ferhat KARADAĞ

Associate Editor:

Res. Assist. Bekir Sıddık KILIÇ

Author Support:

Lect. Hatice Derya YILMAZ

Cover Design:

Ayşenur DİLBER

This journal is published electronically twice per year.

It is a international peer reviewed Journal from vol. 1 issue 1.

Volume: 4 Issue: 2 Year: 2021

Address: Erzincan Binali Yıldırım
University, Faculty of Education,
Yalnızbağ Campus, 24100, Erzincan,
Turkey

Web: <http://dergipark.gov.tr/ceded>

e-mail: cededdergi@hotmail.com

EDİTÖR KURULU/EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Adem İŞCAN
Prof. Dr. Ali Fuat ARICI
Prof. Dr. Ali GÖÇER
Prof. Dr. Alpaslan OKUR
Prof. Dr. Beyhan KANTER
Prof. Dr. Fahri TEMİZYÜREK
Prof. Dr. Gıyasettin AYTAŞ
Prof. Dr. Glenn W. MUSCHERT
Prof. Dr. Halit KARATAY
Prof. Dr. Hasan BAĞCI
Prof. Dr. İlhan ERDEM
Prof. Dr. Kemal EROL
Prof. Dr. M. Abdullah ARSLAN
Prof. Dr. Mehmet TEMİZKAN
Prof. Dr. Musa ÇİFCİ
Prof. Dr. Suat UNGAN
Prof. Dr. Vefa TAŞDELEN
Assoc. Prof. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN
Assoc. Prof. Dr. Aigulim AİTBAYEVA
Assoc. Prof. Dr. Anastasia ULANOWICZ
Assoc. Prof. Dr. Bekir İNCE
Assoc. Prof. Dr. Beytullah KARAGÖZ
Assoc. Prof. Dr. Cem Şems TÜMER
Assoc. Prof. Dr. Elif AKTAŞ
Assoc. Prof. Dr. Esra Nur TİRYAKİ
Assoc. Prof. Dr. Hatice ALTUNKAYA
Assoc. Prof. Dr. M. Eyyüp SALLABAŞ
Assoc. Prof. Dr. Neslihan KARAKUŞ
Assoc. Prof. Dr. Nurşat BİÇER
Assoc. Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM
Assoc. Prof. Dr. Şener Şükrü YİĞİTLER
Assoc. Prof. Dr. Tahir ZORKUL
Assoc. Prof. Dr. Vafa SAVAŞKAN
Assoc. Prof. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ
Assoc. Prof. Dr. Yusuf UYAR
Assist. Prof. Dr. Bahar DOĞAN
Assist. Prof. Dr. Bekir GÖKÇE
Assist. Prof. Dr. Bircan EYÜP
Assist. Prof. Dr. Burcu ÇILDIR
Assist. Prof. Dr. Burcu ÖZTÜRK
Assist. Prof. Dr. Mehmet ÖZDEMİR
Assist. Prof. Dr. Melike ULUÇAY
Assist. Prof. Dr. Meral KAYA
Assist. Prof. Dr. Mustafa Said KIYMAZ
Assist. Prof. Dr. Tacettin ŞİMŞEK
Assist. Prof. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ

HAKEM KURULU/REVIEW BOARD

Dr. Ayşe Özgül İNCE SAMUR

Dr. Berker KURT

Dr. Burak TÜFEKÇİOĞLU

Dr. Derya YILDIZ

Dr. Efecan KARAGÖL

Dr. Elif Emine BALTA

Dr. Erol AKSOY

Dr. Fulya EZMECİ

Dr. Hüseyin ÖZTÜRK

Dr. Kevser TOZDUMAN YARALI

Dr. Metin AKYÜZ

Dr. Nuray KÜÇÜKLER KUŞCU

Dr. Talat AYTAN

çeded

Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi

İçindekiler

Araştırma Makaleleri

Ortaokul çocuk kitaplarının içerik özelliklerine ilişkin Türkçe öğretmeni adaylarının görüşleri: Dil ve anlatım, söz varlığı

Fatih TANRIKULU 121-137

Özge Altınok Lokmanhekim'in resimli çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi

Burcu ÖZTÜRK, Setenay Buket ÖZTÜRK 138-159

Çocuk kitaplarının kalıplaşmış söz varlığı üzerine bir inceleme: Keloğlan masalları

Aslı UYSAL 160-181

"Ay'a Tırmanan Çocuk" kitabında yer alan büyülü gerçekçi öğeler

Naciye KARA, Derya YILDIZ 182-201

Tüketim toplumunun çocuk tiyatrosuna yansımaları üzerine eleştirel bir bakış: Benim Güzel Pabuçlarım örneği

Ali KIRCI 202-219

Alev Saçlı Çocuk adlı yapıtın fantastik unsurlar açısından incelenmesi

Yasemin BAKİ 220-240

Kitap Tanıtımı

Tomás and The Library Lady

Elif İBŞİROĞLU BAYRAM 241-243

Rapor

Disiplinler arası bir alan olarak yükseköğretimde çocuk edebiyatı programının gerekliliği üzerine

Melike GÜNYÜZ 244-260

Contents

Research Articles

- Turkish teacher candidates' opinions on the content of secondary school children's books: Language and expression, vocabulary
Fatih TANRIKULU 121-137
- An examination of Özge Altınok Lokmanhekim's children's picture books in terms of basic principles of children's literature
Burcu ÖZTÜRK, Setenay Buket ÖZTÜRK 138-159
- An analysis on stereotyped vocabulary of children's books: Keloğlan tales
Aslı UYSAL 160-181
- Magical realistic elements in the book "The Boy Climbing the Moon"
Naciye KARA, Derya YILDIZ 182-201
- A critical perspective on the reflection of the consumption society on children's theater: The case of My Beautiful Shoes
Ali KIRCI 202-219
- Analysis of the literary work titled 'The Flame-Haired Child' in terms of fantastic elements
Yasemin BAKI 220-240

Book Introduction

- Tomás and The Library Lady
Elif İBŞİROĞLU BAYRAM 241-243

Report

- Necessity of children's literature programme in higher education as an interdisciplinary field
Melike GÜNYÜZ 244-260

ÇOCUK EDEBİYAT VE DİL EĞİTİMİ DERGİSİ

Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi (ÇEDED), çocuk edebiyatı, edebiyat eğitimi ve dil eğitimi alanlarında özgün bilimsel makaleler ve kitap tanıtımları/ eleştirileri yayımlayan uluslararası hakemli bir dergidir. 2018 yılı Mayıs ayında yayın hayatına başlayan derginin yayın dili İngilizce ve Türkçedir. Dergi, yılda iki kez Haziran ve Aralık aylarında yayımlanmaktadır. Ancak, yayın sürecinde sayı temelli değil makale temelli bir yayın politikası izlenmektedir. Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi'nde yayımlanan tüm çalışmaların dil bilgisi ve hukuki açıdan tüm sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları ise Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi yönetimine aittir. Yayıncının yazılı izni olmaksızın çalışmalar kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz ve çoğaltılamaz.

Asos Index, Index Copernicus, ResearchBib, ESJI, Root Indexing, Google Scholar, Scientific Indexing Services, EuroPub, Journals Directory, Semantic Scholar, Microsoft Academic Search, Türk Eğitim İndeksi, I2OR, Infobase Index tarafından dizinlenmektedir.

e-ISSN: 2667-5528

JOURNAL OF CHILD, LITERATURE AND LANGUAGE EDUCATION

Journal of Child, Literature and Language Education (ÇEDED) is an international peer-reviewed journal that publishes original scientific articles and book reviews/criticisms in the fields of children's literature, literature education and language education. The publication languages of the journal, which started its publication life in May 2018, are English and Turkish. The journal is published twice a year, in June and December. However, an article-based publication policy is followed during the publication process. All the responsibility for grammar and legal aspects of all studies published in the Journal of Child, Literature and Language Education belong to the authors, and the publishing rights belong to the management of the Journal of Child, Literature and Language Education. The works may not be published or reproduced in any way, in whole or in part, without the written permission of the publisher.

Indexed by Asos Index, Index Copernicus, ResearchBib, ESJI, Root Indexing, Google Scholar, Scientific Indexing Services, EuroPub, Journals Directory, Semantic Scholar, Microsoft Academic Search, Türk Eğitim İndeksi, I2OR, Infobase Index.

e-ISSN: 2667-5528

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 15.05.2021

Accept date: 27.07.2021

Doi no: 10.47935/ceded.937539

Turkish Teacher Candidates' Opinions on the Content of Secondary School Children's Books: Language and Expression, Vocabulary

Fatih TANRIKULU*

Abstract. This research focused on determining the opinions of Turkish teacher candidates regarding the content features of "language and expression, vocabulary" in secondary school children's books. In this study, which was conducted with qualitative data collection techniques, semi-structured interview technique was used. The data of the research were obtained with a semi-structured interview form. The data obtained from the interview form were analyzed by content analysis method. The codes obtained from the content analysis were gathered under the themes of language and expression, vocabulary. In the findings of the research, it was seen that the children's books at secondary school level were generally sufficient in terms of language and expression features, they had a rich vocabulary to develop vocabulary, very few children's books were unqualified in terms of language and expression and were not qualified to develop vocabulary.

Keywords: Children's books, children's literature, language and expression, vocabulary.

* Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Faculty of Education, Turkish Education, Kahramanmaraş, Turkey; fatih3878@hotmail.com

Ortaokul Çocuk Kitaplarının İçerik Özelliklerine İlişkin Türkçe Öğretmeni Adaylarının Görüşleri: Dil ve Anlatım, Söz Varlığı

Fatih TANRIKULU*

Öz. Bu araştırmada ortaokul çocuk kitaplarındaki “dil ve anlatım, söz varlığı” içerik özelliklerine ilişkin Türkçe öğretmeni adaylarının görüşlerini tespit etmeye odaklanılmıştır. Nitel veri toplama teknikleri ile yürütülen bu araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilmiştir. Görüşme formundan elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizinden elde edilen kodlar dil ve anlatım, söz varlığı temaları altında toplanmıştır. Araştırmanın bulgularında, ortaokul seviyesindeki çocuk kitaplarının genelinde dil ve anlatım özellikleri açısından yeterli olduğu, söz varlığını geliştirebilecek zenginlikte söz varlığına sahip olduğu, çok az sayıda çocuk kitabının ise dil ve anlatım açısından niteliksiz olduğu, söz varlığını geliştirebilecek zenginlikte söz varlığına sahip olmadığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Çocuk edebiyatı, çocuk kitapları, dil ve anlatım, kelime hazinesi, söz varlığı.

* Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Kahramanmaraş, Türkiye; fatih3878@hotmail.com

1. Giriş

Çocuk eğitiminde etkin olarak kullanılan çocuk kitapları farklı alanlarda farklı becerilerin gelişimine yardımcı olur. Çocukların dil ve kişilik gelişimini (Bulut ve Kuşdemir, 2013), duyarlılıklarını, hayal güçlerini, yaratıcılıklarını ve iletişim becerilerini geliştirmeye yardımcı olur (Demircan, 2006). Çocukları farklı durumlarla karşılaştırarak (Türkyılmaz ve Kuş, 2014) onların donanımlı bireyler olarak yetişmesine yardımcı olur (Yağcı, 2007).

Bilgi ve kültür aktarımında güçlü bir araç olan çocuk kitapları (Wilson, Anderson ve Fielding, 1986), özellikle dil ediniminde ve öğretiminde çocuklar için vazgeçilmez kaynaklar arasındadır. Çocuk kitapları dilin yapılarını ve inceliklerini öğretmesi açısından konuşma dilinden farklı bir özelliğe sahiptir. Konuşma diline göre daha güçlü bir sözdiziminin (Wilson, Anderson ve Fielding, 1986), kullanıldığı kitaplar cümle yapısı ve kelime öğrenimine yardımcı olur (Sénéchal, Pagan, Lever ve Ouellette, 2008).

Çocuk kitapları ilköğretim döneminde okumaktan zevk alma ve okumayı eğlenceli hale getirmede etkilidir (Gönen vd., 2011; Gönen vd., 2014). Okuma sevgisi ancak nitelikli çocuk kitabı sayesinde kazanılır (Gönen ve Aydos, 2013). Nitelikli bir çocuk kitabının beklenen etkiyi göstermesi için konu ve biçim özelliklerinin, anlatım biçiminin çocuğa görelilik ilkesine uygun olması gerekir (Bulut ve Kuşdemir, 2013). Çocuk için kitap tercih edilirken yaşına, ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte olmasına dikkat edilmelidir (Bayraktar ve Ersoy, 2018).

Çocukların kitap okuma sürecinde öğretmenlerin de önemli bir yeri vardır. Nitelikli çocuk kitaplarıyla çocuğu buluşturan öğretmenler çocuğun kitap okuma alışkanlığı kazanmasında önemli bir role sahiptir (Yağcı, 2007). Öğretmenlerin öğrenciyi nitelikli kitapla buluşturması için çocuk kitabının iç ve dış özelliklerini tanıyabilecek yetkinliğe sahip olması gerekir. Kitapla çocuğun buluşturulmasında diğer branşlardaki öğretmenlerden ziyade Türkçe öğretmenlerinin önemli rolünü unutmamak gerekir. Türkçe öğretmenlerinin lisans eğitiminde aldığı çocuk edebiyatı dersiyle çocuk kitaplarını tanıması (Mert, 2016), çocuklara kitap seçme noktasında yardımcı olması gerekir (Temizkan, 2011). Öğretmenlerin çocuk kitabının hem fiziki hem de içerik özelliklerini iyi tanıyabilecek donanıma sahip olması gerekir.

Öğretmenin öğrenciyi sunduğu çocuk kitabının nitelikli olmasında fiziki ve içerik özellikler önemli bir yere sahiptir. Özellikle ortaokul düzeyi için içerik özellikleri kitabın niteliğini belirlemede daha önemlidir. Çocuk yayınlarında önemli olan içerik özelliklerine dair farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Yalçın ve Aytaş (2017) çocuk kitaplarına ait içerik özelliklerini; ana fikir, belli temel kavram ve değerler, konular, kahramanlar ve yardımcı kahramanlar, plan ve kurgu, anlatım, kavramlar, çocuk edebiyatında arka plan olarak sınıflamıştır. Temizyürek, Şahbaz ve Gürel (2016) konu, tema, kahramanlar, plan olarak sınıflamıştır. İçerik özellikleri arasında olan “dil ve anlatım, söz varlığı” çocukta dil gelişimi açısından en önemli içerik

unsurlarıdır. Dil becerilerinin gelişimi için bu unsurların çocuk kitabında iyi bir şekilde işlenmiş olması gerekir.

Dil ve Anlatım

Dil ve anlatım çocuk kitaplarının önemli içerik unsurları arasındadır (Bulut ve Kuşdemir, 2013; Özkan ve Yılmaz, 2001). Çünkü belirli kriterlere göre hazırlanmış çocuk kitapları dil gelişimini destekler (Özkan ve Yılmaz, 2001). Nitelikli çocuk kitabı, okuma becerisi kazandırırken çocukta dil gelişiminin hızlanmasına yardımcı olur (Bulut ve Kuşdemir, 2013). Çocuk kitapları çocuklara ana dilin güzelliğini hissettirir (Mert, 2016). Bu yönüyle çocuk edebiyatı eserleri çocukta dil becerisini geliştirerek kavramların öğretilmesine yardımcı olur (Ulusoy ve Altun, 2018). Dilin etkili, doğru ve güzel kullanımına (Enginün, 2006), çocuğun gelişimine paralel bir şekilde edebî gelişimin sağlanmasına (Çiftçi, 2013) çocuk kitaplarının önemli katkısı vardır.

Çocuk kitaplarında dilin açık ve anlaşılır olmasına dikkat edilmelidir (Bulut ve Kuşdemir, 2013; Körükçü, 2012). Yayınlar seviyeye uygun bir dil ve kurguya sahip olmalı, okumaya karşı ön yargı oluşturmamalıdır (Lüle, 2007). Yazarın, edebi dille günlük konuşma dilini uyumlu bir şekilde aktarması ve bu sayede çocuğun metni sıkılmadan okuması sağlanmalıdır (Karatay, 2011). Çocuğun konuştuğu kelime sayısı ile okuyacağı kitaplar arasında uyum olmalıdır (Enginün, 2006). Sözcükler seçilirken çocukların gelişim düzeyleri dikkate alınmalı (Karatay, 2011), anlatım hedef kitlenin anlayacağı biçimde sunulmalıdır (Yalçın ve Aytaş, 2017).

Çocuklara ana dilin güzelliğini hissettiren çocuk kitapları (Mert, 2016) dil becerilerini geliştirmede ve dile karşı duyarlılık kazandırmada etkilidir (Gönen vd., 2011). Nitelikli kitaplar çocuğun dil öğrenimini destekleyerek (Gönen ve Aydos, 2013; Işıtan, 2016), yeni kavramlar ve kelimeler öğrenmesini, dilin yapısına yönelik farkındalık kazanmasını sağlar (Gönen vd., 2011). Çocuk kitapları kelime hazinesi, cümle yapısı, kendini ifade etme, anlama, dinleme, dilden zevk alma, dil becerileri gibi alanlarda çocuğun gelişimini destekler (Bayraktar ve Ersoy, 2018).

Çocuk kitaplarının anlatımında sadelik, duruluk, akıcılık, açıklık olmalı, gereksiz ve bayağı sözcükler, argo, bol mecaz ve istiarelerden kaçınılmalıdır (Yalçın ve Aytaş, 2017). Yaşayan dilin kelime hazinesinden yararlanılmalı, az kullanılan veya söylenişi zor olan sözcükler kullanılmamalıdır (Temizyürek, 2003). Gelişim çağına göre okuduğunu kavrama düzeyi göz önünde bulundurulmalı, kitaplarda yalın ve arı bir dil kullanılmalı, sanatlı söyleyişlere, deyim ve atasözlerine de yer verilmelidir (Karatay, 2011). Bu bağlamda söz varlığını oluşturan kelime hazinesi, deyimler, atasözleri ve diğer unsurlar, çocuk edebiyatı oluşumu ve gelişiminde önemlidir (Baş, 2010).

Söz Varlığı

TDK sözlüğünde söz varlığı “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021).

Kişinin sahip olduğu konuma, içinde bulunduğu yaş grubuna veya devam ettiği eğitim-öğretim kademesine göre bilmesi gereken sözlerin toplamına temel söz varlığı denir (Demir, 2016). Söz varlığı kavramı, “kelime hazinesi, kelime serveti, kelime dağarcığı, sözcük varlığı, sözcük dağarcığı, sözcük serveti, sözcük gömüsü, vokabüler, kelime kadrosu gibi terimlerin hepsi aynı kavramı karşılamak için kullanılan farklı adlandırmalardır (Baş ve Karadağ, 2012; Karatay, 2011; Onan, 2016). Bu kavramlar aslında söz varlığını tam olarak karşılamamakta, söz varlığı tüm bu kavramların bir üst boyutu olmaktadır (Baş, 2010). Kelime, deyim, atasözü, ikileme, kalıplaşmış ifadeler, ikilemeler, farklı yapılarıdaki birleşik kelimeler, yabancı dillerden alınmış kelimeler ve sözler, argo, jargon kabul edilen tüm kelimeler ve kalıp sözler dilin söz varlığını oluşturur (Baş, 2011; Baş ve Karadağ, 2012; Demir, 2016). Kelime hazinesi sadece kelimeleri dikkate alırken söz varlığı kelime hazinesi, deyim, atasözü ve ikilemeler gibi unsurları da içine alır (Baş ve Karadağ, 2012).

Bireyin anlatım gücünü geliştirmesi için söz varlığını zenginleştirilmesi gerekir (Baş, 2010; Göçer, 2009; Onan, 2016). Öğrencilerin okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirilmesi amaçlanmalıdır (MEB, 2019). Çocukların erken gelişim döneminde ortaya çıkan kelime boşluğunu gidermek ve (Christ, Wang ve Chiu, 2011) yetkin okuyucular olmalarını sağlamak için günde beş ila altı yeni kelime olmak üzere 6 yaşına kadar yılda 2000 kelime öğrenmeleri gerekir (Byrnes ve Wasik, 2019). Kelime sayısına ulaşmak ve iyi bir okuryazarlık için zengin bir ortamın sağlanması gerekir (Kotaman ve Tekin, 2017). Bu ilerleyen yaşlarda da devam ettirilerek hem söz varlığı edinimi hem de dilin inceliklerine ilişkin edinimler sürdürülmelidir. Yaşına uygun kelime dağarcığına sahip öğrenciler dil becerilerinin gelişiminde avantajlı duruma gelir (Göçer, 2009). Öğrencilerin söz varlığı ne kadar artarsa ortak birikimden o miktarda pay alır (Demir, 2016).

Kelime dağarcığı gelişimi stratejilerle desteklenmesi gereken çok yönlü bir süreçtir (Jalongo ve Sobolak, 2011). Kelime dağarcığını geliştirmek için farklı yöntem ve teknikler kullanılabilir. Bunlardan biri olan yeni kelimelere maruz kalma, kelime dağarcığının gelişiminde etkilidir (Guo vd., 2016). Çocuk karşılaştığı bu kelimeleri zamanla öğrenir. Çocukların öğrendiği sözcükleri kullanma becerisini geliştirmesi için sözcüklerle birkaç kez karşılaşması gerekir (Ceprano, 2010). Bu bağlamda çocuk edebiyatı ürünleri kelime kazanımı ve kelime hazinesinin zenginleştirilmesinde kullanılabilir (Baş, 2010). Özellikle sınıfta veya sınıf dışında kullanılan çocuk kitapları kelime öğretiminde ve söz varlığını geliştirmede etkilidir (Karatay, 2011; Koonsanit ve Vate-U-Lan, 2017; Larragueta ve Ceballos-Viro, 2018). Çocuk kitapları, çocukların kavram evrenine, söz varlığına katkıda bulunarak dil becerilerinin gelişimini hızlandırır (Karatay, 2011).

Kelime çalışmalarının bir parçası olan kitap okuma çalışmaları çocuklarda ve yetişkinlerde kelime dağarcığı gelişiminde etkilidir (Byrnes ve Wasik, 2019; Christ, Wang ve Chiu, 2011; Wilson, Anderson ve Fielding, 1986). Evde kitap okuma çocukların okuryazarlık gelişimine belirgin katkılar sağlar (Dickinson ve Smith, 1994). Ana dil öğretiminde, kelime hazinesini geliştirmek için yaş grubuna uygun kitaplar okunmalıdır (Barın, 2003). Çok okuyan çocuklar yeni ve farklı kelimelerle karşılaşarak daha fazla kelime öğrenir ve daha geniş kelime dağarcığına sahip olur (Wilson, Anderson ve Fielding, 1986). Kitap okumak, kelime dağarcığının gelişiminde önemli bir materyal olarak kullanılmalıdır. Ancak okunan ve

okutulan kitapların dil ve anlatım, söz varlığı unsurları bakımından nitelikli olması gerekir. Aksi takdirde çocukların dil gelişimi ve söz varlığını geliştirmek yerine yanlış dil edinimi ve öğrenimi gibi olumsuz etkileri de olabilir.

Bu araştırma, çocuk kitaplarındaki dil ve anlatım, söz varlığı içeriklerine ilişkin Türkçe öğretmeni adaylarının görüşlerini tespit etmeye odaklanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Ortaokul çocuk kitaplarının dil ve anlatım özelliklerine ilişkin öğretmen aday görüşleri nelerdir?
2. Ortaokul çocuk kitaplarının söz varlığı özelliklerine ilişkin öğretmen aday görüşleri nelerdir?

2. Yöntem

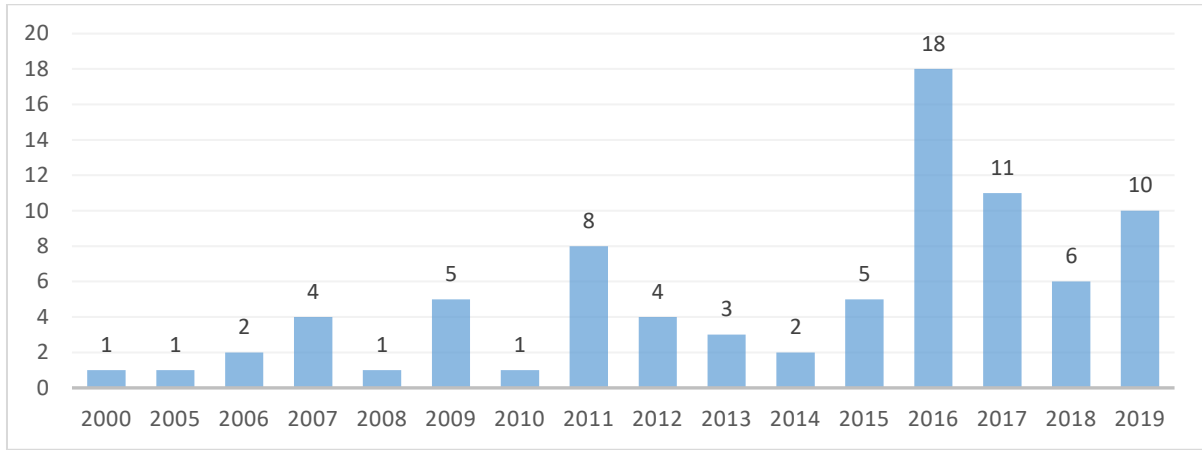
Nitel veri toplama teknikleri ile yürütülen bu çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, nitel veri toplamada esneklik sağladığından dolayı nitel çalışmalarda tercih edilir (Ekiz, 2013). Yarı yapılandırılmış görüşmeler hem sabit seçenekli cevaplamayı hem de araştırılan alanda derinlemesine gidebilmek için uygundur (Büyüköztürk vd., 2012). Görüşmeler açık uçlu sorular ya da belirli düzeyde yapılandırılmış formlar yoluyla da yapılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

2.1. Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın katılımcılarını Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında çocuk edebiyatı dersi alan öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmaya 2 ve 3. sınıfta öğrenim gören 83 öğrenci katılmıştır.

2.2. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu alanyazından hareketle hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme formundaki sorular için uzman akademisyen görüşü alınmıştır. Uzman akademisyenden alınan dönütlere göre forma son hali verilmiş, Google Formlar'da yayımlanmıştır. Öğrenciler kitapları, çocuk kitaplarında bulunması gereken içerik özellikleri kriterlerini göz önünde bulundurarak okumuştur. Bu kriterlerden dil ve anlatım, söz varlığı içerik özelliklerine ilişkin sorular görüşme formunda yer almıştır. Öğrenciler görüşme formunda yer alan soruları çocuk kitaplarını değerlendirme kriterlerine göre cevaplamıştır. Grafik 1'de çocuk kitaplarının basım yılına ilişkin dağılım verilmiştir.

Grafik 1. Çocuk kitaplarının basım yılına ait dağılım grafiği

2.3. Verilerin Analizi

İçerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu yansıtabilecek temaların ortaya çıkarılması amacı güdülür (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmada Türkçe öğretmen adaylarının çocuk kitaplarındaki dil, anlatım ve söz varlığı özelliklerine ilişkin görüşleri analiz edilmiştir. Elde edilen veriler Nvivo 12 nitel veri analizi programı kullanılarak kodlanmıştır. Kodlama yapılırken öğrencilerin verdiği cevaplara yakın kod isimleri oluşturulmuştur. Elde edilen kodlar daha önceden belirlenmiş temalar altında toplanmıştır. Benzer kodlar ilişkilendirilerek alt temalar elde edilmiştir. Kod ve temaların güvenilirliğini sağlamak için alan uzmanı bir akademisyene kontrol ettirilmiş, öneriler göz önünde bulundurularak kod ve temalara son hali verilmiştir.

3. Bulgular

Bu başlık altında araştırmadan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Kodlar araştırma sorularına göre belirlenen iki tema altında toplanmıştır. Tema ve kod tablolarının devamında kodlara ait örnek öğrenci görüşleri verilmiştir.

3.1. Dil ve Anlatım Temasına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında dil ve anlatım temasına ilişkin tema ve kod tablosu, devamında kodlara ilişkin öğrenci görüşleri verilmiştir. İçerik analizinden elde edilen tema ve kodlar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Dil ve anlatım temasına ilişkin kod tablosu

Tema ve kod isimleri	Kod sıklığı
Tema: Dil ve anlatım	104
Sade, anlaşılır bir dil kullanılması	31
Akıcı bir anlatımın olması	15
Seviyeye uygun bir dil kullanılması	15
Anlaşılır dil kullanılması	14

Yalın bir dil kullanılması	11
Günlük dil kullanılması	3
Devrik cümlelerin çok olması	2
Kısa anlaşılır cümleler kullanılması	2
Okuma zevki oluşturabilecek nitelikte olması	2
Dil gelişimine katkıda bulunması	2
Samimi bir dil kullanılması	1
Anlaşılması zor bir dil kullanılması	1
Üslup ve içeriğin uyumlu olması	1
Anlatımın tutarlı olması	1
Anlatımın akıcı olmaması	1
Seviyeye uygun olmaması	1
Edebi değerinin olmaması	1

Bulgular kitaplarda sade anlaşılır ve yalın bir dil kullanıldığını göstermiştir. Sade anlaşılır bir dil kullanılması, yalın bir dil kullanılmasına ilişkin öğrenci görüşleri şöyledir: “Kitabın dil ve anlatımı oldukça sade olup anlaşılabilirliği zorlayacak bir dil kullanılmamıştır (Ö_7). Kitabın dili sade, anlatımı akıcı ve merak uyandırıcıdır. Yazarın diğer eserlerinde kullandığı ağır dili burada en sade haliyle görebiliriz (Ö_9). Dili sade, açık ve anlaşılır bir dildi (Ö_9). Kitabın dili yalın ve sade çocuklara uygundur (Ö_42).” Benzer bir şekilde dilin anlaşılır olması ile ilişkilendirilebilecek bir kod olan kısa anlaşılır cümleler kullanılması öğrenci görüşlerine şu şekilde yansımıştır: “Yerine göre çocukların anlayabileceği dilde deyimler kullanılmış olup, çok zihin yormaması adına kısa cümlelerden oluşuyor (Ö_35).”

Kitaplarda akıcı bir dil kullanılması bulgulara yansımıştır. Anlatımın akıcı olduğu öğrenciler tarafından şu şekilde dile getirilmiştir: “Kitap akıcı bir üslupta işlenmiş, dili sade ve abartısızdır (Ö_35). Üslup olarak iyi, dil akıcı, anlatım sürükleyici, atasözü ve deyimler açısından orta dereceli, kelime hazinesi bakımından doygun bir kitaptır (Ö_54). Bunun tersi bir görüşte, az sayıda kitapta akıcı olmayan bir dil kullanıldığı ifade edilmiştir: “Üslubunda bir akıcılık vardır ama gereksiz uzatmalar anlatımın akıcılığını düşürmüştür (Ö_54).”

Kitaplarda kullanılan dil ile ilgili görüşler günlük ve samimi bir dilin kullanıldığını göstermiştir. Bu durum öğrenci görüşlerine şöyle yansımıştır: “Dil ve üslup genel olarak gündelik hayatın yansımasıydı. Samimi bir üslup kullanmış ve deyimlere bolca yer vermişti (Ö_50).”

Sık tekrar edilen bir görüş ise seviye uygun bir dil kullanılmasıdır. Öğrencilerin seviyesine uygun bir dil kullanıldığı şu şekilde ifade edilmiştir: “Dili yalın, çocuğun anlayabileceği düzeyde bir dil kullanılmış (Ö_10). Çocukların anlayacağı seviyede kullanılmıştı (Ö_83).” Bunun tersi bir görüşte ise anlatımın seviye uygun olmadığı belirtilmiştir: “Dil ve anlatımı da çocuklara uygun değildir (Ö_60).”

Öğrenciler kitaplardaki üslup ve içeriğin uyumlu olduğunu ifade etmiştir. Bu durum öğrenci görüşlerine şöyle yansımıştır: “Üslup ve içerik yönünden son derece uyumludur (Ö_4). Üslup bakımından bütünlük olarak gayet iyiydi (Ö_65).”

Kitaplara yönelik az da olsa olumsuz değerlendirmeler yapılmıştır. Değerlendirmelerde yerel ağız kullanıldığı, devrik cümlelerin tercih edildiği, anlaşılması zor bir dilin kullanıldığı, tutarsız bir dilin olduğu, edebi değerinin olmadığı, anlatım dilinin zayıf olduğu belirtilmiştir. Öğrenciler bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: “Bazen sokak ağzı ve köylerde kullanılan ifadeler yer verilmiş bu yüzden anlatım samimi fakat çocuklara kötü örnek olabilir (Ö_4). Kitapta devrik cümlelerin sık kullanılması olumsuz bir durumdu (Ö_17). Bu yüzden çocuklar tarafından anlaşılması zor olacaktır (Ö_71). Kitap dil ve anlatım yönünden zayıf, edebi değeri yoktu (Ö_17).”

3.2. Söz Varlığı Temasına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında söz varlığı temasına ilişkin tema ve kod tablosu, kodlara ilişkin öğrenci görüşleri verilmiştir. Verilerden elde edilen tema ve kodlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Söz varlığı temasına ilişkin kod tablosu

Tema ve kod tablosu	Kod sıklığı
Tema: Söz varlığı	116
Alt tema: Atasözü ve deyim	73
Atasözü ve deyimlerin yeterli olması	33
Atasözü ve deyimlerin çok olması	20
Atasözü ve deyimlerin yetersiz olması	11
Atasözlerinin az olması	5
Atasözlerine yer verilmesi	2
Seviyeye uygun deyimler kullanılması	2
Alt tema: Kelime hazinesi	43
Kelime hazinesini zenginleştirecek nitelikte olması	20
Kelime hazinesinin yetersiz olması	7
Kelime hazinesinin zengin olması	5
Yabancı kelimelerin çok olması	4
Argo ve kaba sözlerin kullanılması	3
Yerel ağız kullanılması	2
Bilinmeyen kelimelerin çok olması	2

Öğrenci görüşleri çocuk kitaplarının çoğunda atasözü ve deyimlere yer verildiğini, bazı kitaplarda atasözüne çok yer verildiğini, bazı öğrenciler ise sadece atasözlerine yer veren veya deyimlere çok yer veren kitaplar olduğunu ifade etmiştir. Öğrenciler atasözü ve deyimlerin yeterli olduğunu, yeterinden fazla kullanıldığını şu şekilde ifade etmiştir: “Okuduğum kitapta birçok deyim ve atasözüne yer verilmişti (Ö_68). Hatırladığım kadarıyla epey yüksek sayıda deyim vardı, çok olmamak birlikte atasözüne de yer verilmişti (Ö_64). Atasözü varlığı çok bulunmamakla beraber deyim bulunmaktadır (Ö_23). Samimi bir üslup kullanmış ve deyimlere bolca yer vermişti (Ö_50).”

Bazı öğrenciler ise atasözü ve deyimlerin yetersiz ya da az olduğuna dair görüş bildirmiştir: “Atasözleri ve deyimler az ve yetersizdi (Ö_1). Atasözü ve deyim fazlaca işlemeyen bir kitap, sade bir dil ile, öğrencinin okuma zevkini arttıracak tarza bir kitaptır (Ö_30). Atasözü ve deyim

bakımından zengin bir kitap olduğu söylenemez (Ö_46). Atasözlerine az yer verilmişse de deyimlere ağırlık verilmiş bir kitaptır (Ö_46).”

Çocuk kitaplarının kelime hazinesi gelişimine katkıda bulunabilecek nitelikte olduğu öğrenci görüşlerine yansımıştır. Öğrenciler kitapların kelime hazinesini geliştirebilecek ve zenginleştirebilecek nitelikte olmasını şu şekilde bildirmiştir: “Bol miktarda atasözü ve deyim kullanılarak çocukların kelime hazinesi geliştirilmeye çalışılmış bir kitaptır (Ö_4). Çocukların okuduğunu anlayabileceği ve kelime hazinelerini geliştirebileceği bir kitap (Ö_13). Az sayıda öğrenci ise kelime hazinesinin yetersiz olduğuna dair görüş bildirmiştir: “Çocuğun kelime hazinesini geliştirecek kalitede bir kitap değildi (Ö_39). Fakat yeni kelime kazandırma konusunda pek başarılı bir kitap olduğu söylenemez (Ö_33). Çocukların kelime hazinesini geliştirecek kadar özenli yazılmamış (Ö_43).”

Öğrenciler yabancı kelimelerin, argo ve kaba ifadelerin kullanılması, bilinmeyen kelimelerin çok olması gibi olumsuzluklar olduğunu da dile getirmiştir: “Çocukların anlamını bilmeyeceği kelimelere de yer verilmiş ancak anlamı kitapta verilmeyerek bağlamdan çocuğun anlaması sağlanmıştır (Ö_42). Efsaneler ve mitoloji üzerine bir kitap olduğu için yer ve karakter isimleri yabancı, anlamlarını bilemeyecekleri kelimeler fazla (Ö_60). Anlatımı güzeldi fakat argo kaba söz kullanımı çok az da olsa geçmekteydi. Ayrıca bu kitap çocuk edebiyatı alanında tarihi romanlarda ilk olduğundan bazı sözcükler günümüz çocuklarının bilemeyeceği bir şekilde kullanılmıştı (Ö_27).”

4. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada ortaokul düzeyindeki çocuk kitaplarının “dil ve anlatım, söz varlığı” içerik özelliklerine ilişkin Türkçe öğretmenleri adaylarının görüşlerine odaklanılmıştır. Ortaokul çocuk kitaplarının dil ve anlatım özelliklerinin yeterli olduğu, söz varlığını geliştirebilecek nitelikte söz varlığına sahip olduğu, çok az sayıda çocuk kitabının dil ve anlatım yönünden sorunlu olduğu ve söz varlığının yetersiz olduğu bulgulara yansımıştır.

Çocuk kitaplarında sade, yalın ve anlaşılır bir dil kullanılması kitapların dil ve anlatım özellikleri açısından nitelikli olduğunu göstermiştir. Sade, anlaşılır ve yalın bir dil kullanılması çocukların kitabı anlamalarına ve bu sayede dil gelişimini desteklemesine yardımcı olabileceği düşünülmelidir. Benzer bir şekilde çocuk kitaplarında akıcı bir dil kullanıldığı belirtilmiştir. Önceki çalışmaların bulgularında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Gönen vd. (2012) resimli çocuk kitaplarında sade ve akıcı bir dil kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır. Bulut ve Kuşdemir (2013) TÜBİTAK çocuk kitaplarının dil ve anlatım bakımından anlaşılabilir ve okunabilir olduğunu görmüştür. Demircan (2006) TÜBİTAK çocuk kitaplığı dizisinde yer alan kitaplardan çoğunun dil ve anlatım yönünden yeterli olduğunu görmüştür.

Bulgular çocuk kitaplarında estetik bir dil olduğunu gösterir niteliktedir. Çocuğun ana dili zevki ve bilincini kazanması açısından dilin estetik bir yapıda kullanılması, nitelikli çocuk kitabında aranan edebi ve estetik dilin yakalanması açısından önemlidir. Ayrıca çocuk okuduğu kitaptan zevk alacak ve okuma alışkanlığının gelişmesini sağlayacaktır. Bunun tersi

olarak çok az sayıda kitabın akıcı olmadığı belirtilmesi çocuk kitaplarında az da olsa anlatım sorunu yaşandığını göstermiştir.

Kitaplarda dil ve anlatımla ilgili diğer bir olumlu özelliğin ise günlük dile yakın bir dilin kullanılması ve bu dilin samimi olmasına ilişkindir. Dilin konuşma diline yakın olması çocuğun kitabı okumakta zorlanmayacağı ve kitaptan beklenen işlevin gerçekleşeceğini göstermektedir. Bununla ilişkili bir diğer özellik ise dilin seviyeye uygun olmasıdır. Kitaplarda öğrencilerin seviyesine uygun bir dilin kullanılması öğrencilerin kitabı anlamasını kolaylaştırır. Bu görüşün sık tekrar edilmiş olması ortaokul çocuk kitaplarının hedeflenen kitleye uygun bir şekilde yazıldığını göstermektedir.

Bulgular kitaplarda üslup ve içeriğin birbiriyle uyumlu olduğunu göstermiştir. Benzer bir şekilde Gönen vd. (2014) çocuk kitaplarının dil ve üslup olarak çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun olduğunu görmüştür. Bu nitelik kitaplarda metin türüne göre bir dilin kullanıldığına işaret etmektedir. Olay metinlerindeki üslup ile düşünce metinlerindeki üslup farklılığının çocuk kitaplarında türüne göre işlendiğini göstermiştir denilebilir.

Çocuk kitaplarında az da olsa devrik cümlelerin tercih edildiği, anlaşılması zor bir dil kullanıldığı, tutarsız bir dilin olduğu, edebi değer taşımadığı, anlatım dilinin zayıf olduğu belirtilmiştir. Bu gibi olumsuzluklara sınırlı sayıda kitapta rastlanması ve bu görüşlerin sınırlı sayıda olması ortaokul kitapları için olumlu bir özellik olabilir. Ancak çocuk kitaplarında az da olsa yaşanan bu sorunların dikkate alınması gerekir. Dil sorunlarının yaşanması ana dil zevkini yaşatmayacağı gibi çocuğu okumadan soğutabilir. Bu noktada denetimsiz olan çocuk yayıncılığının bir denetim kuruluna tabi tutulması önerilebilir. Zorunlu eğitim çağında olan çocuklara yönelik yayınların böyle bir denetimden geçmemesi çocuk yayıncılığı için önemli bir eksik olarak görülmelidir.

Bulgular ortaokul çocuk kitaplarının söz varlığını geliştirebilecek nitelikte olduğunu göstermiştir. Sık tekrarlanan görüşlerin atasözü ve deyimlere ilişkin olduğu görülmüştür. Benzer bir şekilde Gönen vd. (2014) çocuk kitaplarındaki sözcük dağarcığının geliştirebilir nitelikte olduğu sonucuna ulaşmıştır. Atasözü ve deyimlerin yeterli ya da çok sayıda kullanıldığına dair görüşlerin sık olması çocuk kitaplarının sadece kelime hazinesini geliştirmenin ötesinde milli ve kültürel birikimi aktarma konusunda etkili olacağını göstermektedir. Deyim ve atasözlerinin kullanımı yazarların kültürel birikimi aktarma konusunda dikkatli davrandığını gösterir niteliktedir. Yazarların sade, anlaşılır bir dilin ötesinde söz varlığını geliştirecek nitelikte çocuk kitabı yazmaları dil öğretimini daha da etkili kılacağı söylenebilir. Az sayıda kitapta ise bunun tersi olarak atasözü ve deyimlerin yetersiz olduğuna dair görüşlerin olması kitaplarda bir eksik olarak sayılır. Az sayıda çocuk kitabında rastlanan atasözü ve deyimlerin eksikliği bazı kitapların söz varlığını geliştirmede çok etkili olmayacağını gösterir niteliktedir.

Ortaokul çocuk kitapları ile ilgili sık dile getirilen başka bir görüş ise kitapların kelime hazinesini geliştirecek zenginlikte olmasıdır. Ortaokul düzeyi çocuk kitaplarının kelime ve

kavram gelişimini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Kitaplarda kullanılan dilin çocukların kelime hazinesini zenginleştirici özellikte olduğu görülmektedir (Bulut ve Kuşdemir, 2013).

Bulgular, az sayıda çocuk kitabında yabancı kelimelerin kullanıldığını, argo ve kaba ifadelerin, bilinmeyen kelimelerin çok olduğunu göstermiştir. Bu görüşlerin sınırlı sayıda sınırlı öğrenci tarafından dile getirilmesi çocuk kitaplarının geneli açısından olumsuz bir durum olarak görülmeyebilir. Bu gibi yetersizliklerin olması kaçınılmazdır. Bu durum bir denetleme mekanizmasının olmaması, yayıncılığın sadece yazar ve yayınevi inisiyatifine bırakılmasından kaynaklanmaktadır. Ancak ihmal edilmemesi gereken bir durum olduğunu vurgulamak gerekir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma Türkçe öğretmeni adaylarının ortaokul çocuk kitaplarındaki dil ve anlatım, söz varlığı içerik özelliklerine ilişkin görüşleri ile sınırlıdır. Bundan sonraki çalışmalarda çocuk kitaplarının başka içerik özellikleri ele alınabilir.

Kaynakça

- Barın, E. (2003). Yabancılara Türkçenin öğretiminde temel söz varlığının önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 311-317.
- Baş, B. (2011). Söz varlığı ile ilgili çalışmalarda kullanılacak ölçütler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (29), 27-61.
- Baş, B. (2010). Söz varlığının oluşumu ve gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 137-159.
- Baş, B. ve Karadağ, Ö. (2012). Söz varlığı üzerine yurt dışında ve Türkiye’de yapılan temel araştırmalar. *Millî Eğitim*, 41(193), 81-105.
- Bayraktar, V. ve Ersoy, Ö. (2018). Çocukların devam ettikleri okul türüne göre annelerin çocuk kitapları hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 1222-1234.
- Bulut, P. ve Kuşdemir, Y. (2013). TÜBİTAK tarafından yayınlanan çocuk kitaplarının içerik özelliklerinin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(12), 215-226.
- Byrnes, J. P., & Wasik, B. A. (2019). *Language and literacy development: What educators need to know*. Guilford Publications.
- Büyüköztürk, S., Çakmak, K., Akgün, O. E., Karadeniz, S. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Ceprano, M. (2010). Examining the benefits of interactive read-alouds on young children's vocabulary development: Preservice teachers as researchers. *Journal of Inquiry and Action in Education*, 3(2), 1-14.
- Christ, T., Wang, X. C., & Chiu, M. M. (2011). Using story dictation to support young children's vocabulary development: Outcomes and process. *Early Childhood Research Quarterly*, 26(1), 30-41.

- Çiftçi, F. (2013). Çocuk edebiyatında yaş gruplarına göre kitaplar ve özellikleri. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 125-137.
- Demir, C. (2016). Türkçe eğitim-öğretim programları ve kişisel söz varlığı. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(210), 141-161.
- Demircan, C. (2006). TÜBİTAK çocuk kitaplığı dizisindeki kitapların dış yapısal ve iç yapısal olarak incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 12-27.
- Dickinson, D. K., & Smith, M. W. (1994). Long-term effects of preschool teachers' book readings on low-income children's vocabulary and story comprehension. *Reading Research Quarterly*, 29(2), 104-122.
- Ekiz, D. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri yaklaşım, yöntem ve teknikler*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Enginün, İ. (2006). Çocuk edebiyatı ve çocuk kitapları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 213-222.
- Göçer, A. (2009). Türkçe eğitiminde öğrencilerin söz varlığını geliştirme etkinlikleri ve sözlük kullanımı. *Electronic Turkish Studies*, 4(4), 1025-1055.
- Gönen, M. ve Aydos, E. H. (2013). Resimli çocuk kitaplarının içerik ve fiziki özelliklerinin incelenmesi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1).
- Gönen, M., Katrancı, M., Uygun, M. ve Uçuş, Ş. (2011). İlköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik çocuk kitaplarının, içerik, resimleme ve fiziksel özellikleri açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(160), 250-265.
- Gönen, M., Uludağ, G., Tanrıbuyurdu, E. F. ve Tüfekçi, E. (2014). 0-3 yaş çocuklarına yönelik resimli çocuk kitaplarının özelliklerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, (29-1).
- Guo, Y., Wang, S., Hall, A. H., Breit-Smith, A., & Busch, J. (2016). The effects of science instruction on young children's vocabulary learning: A research synthesis. *Early Childhood Education Journal*, 44(4), 359-367.
- Işıtan, S. (2016). Özel amaçla yazılmış çocuk kitapları. *Turkish Studies*, 11(4), 471-496.
- Jalongo, M. R., & Sobolak, M. J. (2011). Supporting young children's vocabulary growth: The challenges, the benefits, and evidence-based strategies. *Early childhood education journal*, 38(6), 421-429.
- Karatay, H. (1998). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. T. Şimşek (Ed.) *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı içinde* (s. 77-125), Grafiker Yayınları.
- Koonsanit, K., & Vate-U-Lan, P. (2017). *iCreate: 3D Augmented reality painting book for vocabulary learning*. In Proceeding of iSTEM-Ed 2017 (pp. 29– 33). Chaingmai: EEAAT. R
- Kotaman, H., & Tekin, A. K. (2017). Informational and fictional books young children's book preferences and teachers' perspectives. *Early Child Development and Care*, 187(3-4), 600-614.
- Körükçü, Ö. (2012). Okulöncesi eğitime yönelik resimli çocuk kitaplarının bulunması gereken temel özellikler açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 243-254.
- Larragueta, M., & Ceballos-Viro, I. (2018). What kind of book? Selecting picture books for vocabulary acquisition. *The Reading Teacher*, 72(1), 81-87.
- Lüle E. (2007). Yedi farklı çocuk kitabının çocuk yazını ilkelerine uygunluğunun değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(13), 17-30.

MEB (2019). *Türkçe Öğretim Programı*. Ankara.

Mert, E. L. (2016). Çocuk edebiyatı eleştirisinin Türkçe öğretmen adaylarının çocuk kitaplarını gelişim düzeylerine göre ayırıştırma becerisine etkisi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1252-1274.

Onan, B. (2016). Söz varlığı terminolojisi üzerine bir analiz çalışması. *Milli Eğitim*, 210, 11-29.

Özkan, N. ve Yılmaz, B. (2001). Çocuk kitaplarında dil sorunu. *Bilgi Dünyası*, 2(2), 147-168.

Sénéchal, M., Pagan, S., Lever, R., & Ouellette, G. P. (2008). Relations among the frequency of shared reading and 4-year-old children's vocabulary, morphological and syntax comprehension, and narrative skills. *Early Education and Development*, 19(1), 27-44.

TDK (2021). *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. <https://sozluk.gov.tr/>

Temizkan, M. (2011). Türkçe Öğretmeni adaylarının çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikleri algılama durumları. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 339-357.

Temizyürek, F. (2003). Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatının önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 161-167.

Temizyürek, F., Şahbaz N. K. ve Gürel, Z. (2016). *Çocuk Edebiyatı*. Pegem Akademi.

Türkyılmaz, M. ve Kuş, Z. (2014). İlköğretim 100 temel eserde çocuk hakları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 39-63.

Yağcı, Y. (2007). Çocuk ve gençlerin kitaba ulaşmasındaki köprüler. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(1), 62-71.

Yalçın G. ve Aytas, G. (2017). *Çocuk edebiyatı* (9. baskı). Akçağ Yayınevi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Wilson, P. T., Anderson, R. C., & Fielding, L. G. (1986). Children's book-reading habits a new criterion for literacy. *Book Research Quarterly*, 2(3), 72-84.

Extended Summary

1. Introduction

Children's books, which are effective materials in children's education (Gönen & Aydos, 2013), help the child's language and personality development (Bulut & Kuşdemir, 2013). While the book is preferred for the child, it should be qualified to meet the age, interests and needs (Bayraktar & Ersoy, 2018). The qualification of a secondary school children's book depends on the content features rather than its physical properties. Among the content features, language and expression, vocabulary are the most important content elements in terms of language development in children.

Language is one of the most important content elements of the children's book (Bulut & Kuşdemir, 2013). Language gains more importance in children's books (Özkan & Yılmaz, 2001). Because children's books prepared according to certain criteria, they support language development (Özkan & Yılmaz, 2001). Children's books should have simplicity, clarity, fluency, clarity of expression, unnecessary and common words, slang, abundant metaphors and metaphors should be avoided (Yalçın & Aytaş, 2017).

Children's books support the development of vocabulary, sentence structure, self-expression, understanding, listening, enjoying language, language skills (Bayraktar & Ersoy, 2018). Word presence improves the expressive power of a language and therefore the individuals who speak and write that language (Baş, 2010). Children's books are important for children to develop their vocabulary outside of school (Karatay, 2011). Children gain and enrich vocabulary elements in their mother tongue by making use of children's literature products in all kinds of educational settings (Baş, 2010). In this study, the content features of children's books, which are language, expression, and vocabulary, focused on determining the views of Turkish teacher candidates about how they are. For this purpose, answers to the following questions were sought:

1. What are the teachers' views on the language and expression features of children's books?
2. What are the teachers' views on the vocabulary features of children's books?

2. Method

Qualitative method was preferred in this study. Content analysis method was used in the analysis of the data. In content analysis, the aim is to conceptualize the data and reveal the themes that can reflect the phenomenon (Yıldırım & Şimşek, 2011). The participants of the study consisted of the students who took children's literature course in the Department of Turkish Education in Kahramanmaraş Sütçü İmam University. 83 students studying in the 2nd and 3rd grades participated in the study. The research data were collected using a semi-structured interview form. Students examined secondary school children's books in children's literature lesson. While examining the children's books, the students examined the children's books they studied in the lesson by considering the content features criteria. The students answered the questions in the interview form according to the evaluation criteria for children's books. Content analysis method was used in the analysis of the data in the research. The codes obtained are grouped under themes. Sub-themes were obtained by associating similar codes.

3. Findings, Discussion and Results

The findings showed that the books used a plain and plain language. Similarly, it has been observed that short understandable sentences are used, which is a code that can be associated with the comprehensibility of the language. The use of a fluent language in the books is reflected in the findings. In the opposite view, it was stated that a small number of books use non-fluent language. The opinions about the language used in the books show that a daily language is used and a sincere language is used. A frequently repeated opinion is to use a level-appropriate language. The students stated that the style and content in the books were compatible. It was stated in the evaluations that local dialect was used, inverted sentences were preferred, a language that was difficult to understand, an inconsistent language, no literary value, and a weak expression language.

Student views stated that most of the children's books include proverbs and idioms, some books contain a lot of proverbs, and some students stated that there are books that only include proverbs or idioms. Some students stated that proverbs and idioms were inadequate or few. It was reflected in student views that children's books can contribute to the development of vocabulary. Students reported that the books should be capable of improving and enriching their vocabulary as follows. A small number of students stated that their vocabulary was insufficient. The students also expressed negativities such as the use of foreign words, slang and rude expressions, and the presence of unknown words.

4. Discussion and Conclusion

This research focused on the opinions of Turkish teacher candidates regarding the content features of "language and expression, vocabulary" of children's books at secondary school level. It has been reflected in the findings that the language and expression features of the secondary school children's books are sufficient, they have the vocabulary that can improve the vocabulary, very few children's books have problems in terms of language and expression, and they are insufficient in terms of vocabulary.

The use of plain, plain and understandable language in children's books indicates that the books are qualified in terms of language and expression features. Similarly, it is stated that a fluent language is used in children's books. Similar results were obtained in the findings of previous studies. Similar results were found in previous studies (Bulut & Kuşdemir, 2013; Demirçan, 2006; Gönen et al. 2012).

The findings show that there is an aesthetic language in children's books. The use of language in an aesthetic structure is important in terms of catching the literary and aesthetic language sought in the qualified children's book in terms of gaining the taste and consciousness of the mother tongue.

A positive feature of language and expression in the books is related to the use of a language close to the daily language and the sincerity of this language. The fact that the language is close to the spoken language indicates that the child will not have difficulty reading the book and the function expected from the book will be realized.

The findings are that the style and content in the books are compatible with each other. Similarly, Gönen, et al., (2014) children's books were found to be suitable for the age and development levels of children in terms of language and style.

It has been stated that there are some negativities such as inverted sentences, a language that is difficult to understand, an inconsistent language, no literary value, and a weak language of expression in children's books. The fact that such negativities are encountered in a limited number of books and the frequency of the codes are low show that these problems are not an important problem in secondary school books.

The findings showed that secondary school children's books are capable of improving students' vocabulary. It seems that the frequently repeated views are related to proverbs and idioms. Similarly, Gönen et al. (2014) found that it can improve vocabulary.

A frequently expressed opinion about secondary school children's books is that they have the quality to improve their vocabulary and their vocabulary is rich. It is seen that the language used in the books enriches the vocabulary of children (Bulut & Kuşdemir, 2013).

The findings showed that a small number of books had negativities such as using foreign words, using slang and rude expressions, and having more unknown words. The fact that these views are expressed by a limited number of students may not be seen as a negative situation in terms of children's books in general.

This study is limited to the opinions of Turkish teacher candidates about the language and expression, vocabulary content features of secondary school children's books. Other content features can be discussed in future studies.

Tanrıkulu, F. (2021). Ortaokul Çocuk Kitaplarının İçerik Özelliklerine İlişkin Türkçe Öğretmeni Adaylarının Görüşleri: Dil ve Anlatım, Söz Varlığı. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 4(2), 121-137.

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 31.05.2021

Accept date: 27.07.2021

Doi no: 10.47935/ceded.945376

An Examination of Özge Altınok Lokmanhekim's Children's Picture Books in Terms of Basic Principles of Children's Literature

Burcu ÖZTÜRK*, Setenay Buket ÖZTÜRK**

Abstract. The main function of children's literature is to give children the habit and love of reading books from early childhood. In order to contribute to the creation of a reading culture from early childhood, the books should be qualified in terms of external and internal structure features and basic education principles and should be in accordance with the principle of relativity to the child. The aim of this study is to evaluate the suitability of Özge A. Lokmanhekim's travel-themed children's books in terms of internal and external structure features and basic education principles. In the study conducted by using document analysis, one of the qualitative research methods, the evaluations made by giving place to the basic principles that should be found in the works for children were grounded. As a result of the examination, it is thought that her books are designed in accordance with the external structure features and the developmental characteristics of the target audience. Accordingly, books have qualities that will instill a love of reading in children and make them gain reading habit; it was concluded that the fact that different geographies and cultures have different aspects and riches as they should be in the travel type works can make children feel.

Key Words: Children literature, Özge A. Lokmanhekim, picture books.

* Kastamonu University, Faculty of Education, Turkish Education, Kastamonu, Turkey; bozturk@kastamonu.edu.tr

** Kastamonu University, Institute of Social Sciences, Pre-School Education Master's Program, Kastamonu, Turkey; setenay.ozturk55@gmail.com

Özge Altınok Lokmanhekim'in Resimli Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi

Burcu ÖZTÜRK*, Setenay Buket ÖZTÜRK

Öz. Çocuk edebiyatının temel işlevi, erken çocukluk döneminden itibaren çocuklara kitap okuma alışkanlığı ve sevgisinin kazandırılmasıdır. Erken çocukluk döneminden itibaren okuma kültürü oluşturmaya katkı sağlanabilmesi için kitaplar dış yapı (boyut, kâğıt, kapak/cilt, sayfa düzeni, harfler ve resimler) ve iç yapı özellikleri (konu, izlek, plan, iletiler, karakterler, dil ve anlatım özellikleri) ile temel eğitim ilkeleri bakımından nitelikli ve çocuğa görelilik ilkesine uygun olmalıdır. Bu çalışmanın amacı, çocuk kitabı yazarı Özge A. Lokmanhekim'in gezi temalı resimli çocuk kitaplarının iç yapı ve dış yapı özelliklerini betimlemek ve bu kitapların temel eğitim ilkeleri açısından uygunluğunu değerlendirmektir. Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine göre yürütülmüştür. Çocuklara yönelik eserlerde bulunması gereken temel ilkelere göre yapılan incelemeler sonucu, Özge A. Lokmanhekim'in çocuk kitaplarının dış yapı özelliklerinin hedef kitlenin gelişim özelliklerine uygun olarak tasarlandığı düşünülmektedir. İncelenen kitaplarda konu, tema, ileti, dil ve anlatım yönünden de okul öncesi dönem çocuklarına seslenebilmesine özen gösterilmiştir. Bu doğrultuda kitapların çocuklara okuma sevgisi aşılayacak ve okuma alışkanlığı kazandırabilecek nitelikler taşıdığı; gezi türü eserlerde olması gerektiği şekilde farklı coğrafya ve kültürlerin ayrı yönleri ve zenginlikleri olduğu gerçeğini çocuklara duyumsatabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, Özge A. Lokmanhekim, resimli kitaplar.

* Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Kastamonu, Türkiye; bozturk@kastamonu.edu.tr

** Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Lisans Programı, Kastamonu, Türkiye; setenay.ozturk55@gmail.com

1. Giriş

Erken çocukluk dönemindeki çocuklarda okuma kültürü oluşturabilmenin yolu onları nitelikli çocuk edebiyatı örnekleriyle tanıştırmaktan geçer. Çocuk edebiyatı, temel kaynağını çocuk ve çocukluktan alan; çocuğun gelişim döneminin gerektirdiği algı, duygu, düşünce ve gereksinmelerine uygun; “çocuğa görelilik” ve “çocuk gerçekliği” ilkelerini yansıtan; çocuğa okuma kültürü alışkanlığını edindirmenin yanında, edebiyatı, Türkçenin zengin dil varlığını ve sanat duygularını duyumsatan, çocuğu duyarlı bir şekilde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemidir (Şirin, 2019, s. 26). Sever’e göre çocuk edebiyatı, çocuğun ihtiyaç ve gereksinmelerini göz önünde bulundurarak yaşamın gerektirdiği gerçekleri estetik kaygı ile sunan, çocukların duygu, düşünce ve tutumlarında olumlu etkilenimler yaratan yapıtların genel adıdır (Sever, 2007, s. 41).

Çocuk edebiyatının temel işlevi, erken çocukluk döneminden başlayarak çocuk ve gençlere okuma alışkanlığı kazandırmak ve bireylerin kitap sevgisi edinmelerini sağlamaktır. Usta sanatçılar tarafından hazırlanan eserler, kendilerini ve dünyayı tanımalarına olanak sağlayan, ruhsal ve benlik gelişimlerini destekleyen, hayal güçlerini olgunlaştırırken hayata karşı farklı bakış açıları kazandıran estetik ve sanat duygularını geliştirir (Balta, 2019, s. 467). Çocuğun kelime dağarcığını genişletmesi, sağlıklı değerler eğitimi çerçevesinde tabiata ve insana duyarlı olabilmesi, sosyal, bilişsel ve kişilik gelişimi gibi alanlarının desteklenmesi için anlamsal bütünlüğü olan çocuğa göre metinler okuma kültürünün vazgeçilmez bir parçasıdır (Çer, 2016, s. 1402).

Çocuklar kitap ile tanıştırdıktan sonra gelişim dönemlerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını besleyen edebiyattan yararlanma ihtiyacı duyarlar. Çocukların bu ihtiyaçlarını giderebilmek için öncelikli olarak yaş ve gelişim düzeylerine uygun nitelikli kitaplar sunulmalıdır. Bu noktada ise çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikler önem kazanır. Çocuklara seslenen kitaplar tasarım, içerik ve eğitsel özellikler açısından çocuğa görelilik ilkesine aykırı düşmemelidir (Türkben ve Avan, 2020, s. 452). Çocuğa görelilik ilkesi çocuğun ilgi ve gereksinmelerine, gelişim düzeylerine, zihinsel becerilerine ve hayata bakış açlarına uygun olma durumudur (Sezer, 2020, s. 247).

Okul öncesi dönem çocuklarına seslenen kitaplar arasında gezi türüne uygun nitelikli resimli çocuk kitaplarının da seçilmesi çocukların ihtiyacı ve özellikle okuma sevgisi kazanması açısından önemlidir. Resimli çocuk kitaplarında belli bir tür ayrımına gidilmiyor olsa da gezi temalı eserler aynı zamanda gezi türüne uygun dış yapı ve iç yapı özelliklerini taşımaktadır. Kurt vd. (2018, s. 551) gezi türünü yazarın, gezip gördüğü yerleri; bu yerlerin halkını, kentsel özelliklerini, yaşayışını, törelerini, gelenek ve göreneklerini, doğal ve tarihi güzelliklerini ilgi çeken değişik yönlerini edebi bir üslup içinde kaleme alarak anlattığı öğretici metinler olarak tanımlamış; bu türün sağladığı imkânları şöyle ifade etmişlerdir:

- Okur anlatılan yerleri yazarla birlikte geziyormuş hissine kapılır.
- Gezi yazılarında bilgilendirici, öğretici malzemelere de yer verilir.

- Gezip görülen yerlerle ilgili özellikler okurun zihninde canlanır.
- Çevreye ait ayrıntılar detaylı bir şekilde ele alınır.

Teşkan, Akkaya ve Çinpolat (2019)'a göre de, gezi yazıları sayesinde çocuklar sıkılmadan onlara sunulan kitaplarda dolaylı yoldan coğrafya, tarih ve sosyal yaşamla ilgili farkındalık kazanır. Farklı kültürleri tanıdıkça çocuk kendi kültürünün değerlerinin de farkına varır ve bunları özümser. Çocuklar sosyal alanlarında ulaşamayacağı, göremeyeceği veya duyamayacağı varlık veya nesnelere kitaplar sayesinde zihinlerinde canlandırma fırsatı bulur. Erken çocukluk birçok alanda kritik dönem olmasının yanı sıra çocukların çevreyi, kültürü, insanı, dünyayı tanıması açısından da önemli bir dönemdir. Çocuklar yakın çevresini tanımaya başlayarak yaşı ve gelişimi ilerledikçe yaşadığı bölgeyle kalmayarak başka bölgelere de ilgi duyacaktır. Kültürel farklılığa saygı ile birlikte, gezi türünde hazırlanan kitaplar eşitlik, ön yargısız yaklaşım, sosyal bilinç gibi kapalı iletiler de barındırır.

Çalışmada gezi temalı resimli çocuk kitapları incelenen Özge A. Lokmanhekim, İstanbul'da doğmuştur. Londra'da yaşayan ve asıl mesleği avukatlık olan Lokmanhekim, çocuk kitapları yazmaktadır. Resimli çocuk kitabı yazma atölyeleri düzenleyen yazar, ayrıca çocuk edebiyatı ile ilgili sosyal medya programları da yapmaktadır; Hürriyet Gazetesi hafta sonu eklerinde ve çeşitli dergilerde aile ve çocukla seyahat konusunda yazılar yazmaktadır. (<https://ozgelokmanhekim.com/hakkimda/>).

Bu çalışmanın temel amacı, Özge A. Lokmanhekim'in gezi temalı resimli çocuk kitaplarını iç ve dış yapı özelliklerini betimlemek, bu kitapları eğitsel ilkeler bakımından inceleyip "çocuğa görelilik" ilkesine göre değerlendirmektir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Özge A. Lokmanhekim'in gezi temalı resimli çocuk kitaplarını çocuk edebiyatının temel ilkelerine göre incelemeyi amaçlayan bu araştırma betimsel bir nitelik taşımaktadır. Araştırmanın verileri, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman incelemesi "araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar"(Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217). Elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımı doğrultusunda çözümlenmiştir. Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür analizde amaç elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 256).

2.2.İncelenen Dokümanlar

Bu araştırmanın çalışma dokümanları *Tablo 1*.de verilmiştir.

Tablo 1. İncelenen Kitapların Künye Bilgileri

Kitabın Adı	Yayınevi	Yayın Yılı	Resimleyen	Sayfa Sayısı
"Kemal'in Barselona Günlüğü"	Abm	2019	Gökçen EKE	25
"Kemal'in Londra Günlüğü"	Abm	2019	Gökçen EKE	25
"Kemal'in Roma Günlüğü"	Abm	2019	Gökçen EKE	25
"Kemal'in Brüksel Günlüğü"	Abm	2019	Gökçen EKE	25
"Dünyanın En Güzel Ülkesi"	Abm	2019	Rukiye ASLAN	69
"Pelin ve Çınar'ın Gezi Rehberi İlk Tren Yolculuğu"	Abm	2019	Sibel AÇIKALIN AKGÜN	37
"Pelin ve Çınar'ın Gezi Rehberi İlk Uçak Yolculuğu"	Abm	2019	Sibel AÇIKALIN AKGÜN	37

Tablo 1'deki gezi temalı kitaplar iç yapı, dış yapı ve eğitsel özellikler açısından incelemeye alınan kitaplardır.

2.3.Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmaya veri sağlamak amacıyla doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, dokümanları gözden geçirmek veya değerlendirmek için sistematik bir prosedürü ifade eder. Nitel araştırmadaki diğer analitik yöntemler gibi doküman/belge analizi de verilerin anlam çıkarmak, anlayış kazanmak ve ampirik geliştirmek için incelenmesini ve yorumlamasını içerir (Bowen, 2009). Çalışma kapsamında yazarın kitapları Arıcı (2018)'nin ortaya koyduğu çocuk edebiyatında gezi türündeki yapıtlarda bulunması gereken niteliklere göre incelenmiştir:

- Gezi yazısının dili çocukların anlayacağı düzeyde sade ve anlaşılır olmalıdır.
- Gezi türünde yazılacak kitaplarda çocukların ilgileri dikkate alınmalıdır.
- Kitapta anlatılanlar çocukların yaşamlarından çok uzak olmamalıdır.
- Gezi yazılarında çocuklara sunulan bilgiler gerçekçi bir yaklaşımla sergilenmelidir.
- Gezi yazılarında diğerlerinden farklı olarak mutlaka gezilen yerlerle bağlantı olan fotoğraf bulunmalıdır.
- Çocuklar için hazırlanan gezi yazılarında tanıtılan yerler çeşitli unsurlarla (doğası, iklimi, kültürel özellikleri, yemek alışkanlıkları, sosyal ortamlar vb.) okura sunulmalıdır.
- Yabancı ülkeler hakkında gezi yazıları yazarken, insanların davranışlarını genellemeden kaçınılmalıdır. Bu çocukların zihinlerinde ön yargı oluşturma riski taşır.
- Çocuklar gezi yazılarındaki farklı kültür özellikleriyle kendi kültürlerini harmanlayabilmelidir.

İnceleme sonucu elde edilen veriler başlıklar halinde düzenlenmiş ve yorumlanmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde Özge A. Lokmanhekim'in kitaplarındaki tasarım ve içerik özelliklerinin, çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından değerlendirilmesine yer verilmiştir.

3.1. Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Temel İlkeler

3.1.1. Dış Yapı Özellikleri

Çocukların kitap okuma alışkanlığı kazanma sürecinde dış yapı özellikleri çok önemlidir. Dış yapı, çocuğun ilgisini ve dikkatini çeken ve onu kitaba karşı uyaran ilk unsurdur (Canlı ve Aslan, 2018, s. 815). Bu bağlamda çocuk kitaplarında bulunan dış yapı özellikleri; boyut, kâğıt, kapak-cilt, sayfa düzeni, resimler ve harflerdir.

Boyut

Erken çocukluk dönemi için hazırlanan kitapların boyutu farklılık gösterebilmektedir. Çocukların ilgilerini kitaplara çekebilmek için, çocukların kitap ile tanışacakları dönemde, dikkatini yöneltebileceği boyutlardaki kitaplardan faydalanılmalıdır. Çocuklar için hazırlanan kitapların boyutları hacim ve ağırlık bakımından çocuklara herhangi bir sorun teşkil etmemeli; çocuklar, kitapları diledikleri gibi istedikleri yere kolayca taşıyabilmelidir. Çocukların kullanabileceği boyutlarda olmayan kitaplar onların kitaba olan sevgisini ve ilgisini olumsuz yönde etkileyebilir (Sever, 2007, s.45).

Özge Lokmanhekim'in araştırmaya konu olan kitaplarının boyutları şöyledir:

"Pelin ve Çınar'ın Gezi Rehberi İlk Tren Yolculuğu", "Pelin ve Çınar'ın Gezi Rehberi İlk Uçak Yolculuğu", "Kemal'in Londra Günlüğü" ve "Kemal'in Barselona Günlüğü": 24x24, "Kemal'in Roma Günlüğü" ve "Kemal'in Brüksel Günlüğü": 25x25 ve "Dünyanın En Güzel Ülkesi" 23,5x27,7 boyutlarındadır.

Yazarın tüm kitapları okul öncesi dönemdeki çocuğun el-göz koordinasyonuna uygun şekilde hazırlanmıştır. Kitapların hacim ve ağırlığı, okul öncesi dönemde bulunan çocuklar için uygundur. Çocuklar kitapların sayfalarını rahatça çevirebilir, beraberinde istediği yere taşıyabilir ve ayrıca bir yetişkinle birlikte okuma deneyimi yaşayabilir.

Kâğıt

Kâğıt, çocuğa kitabı sevdiren en önemli dış yapı unsurlarından biridir. Çocuk kitaplarında kullanılan kâğıdın niteliği, kitabın görsel niteliğini belirleyen bir ögedir. Çocukların kitap olarak adlandırılan araca saygı duyabilmeleri için, ilk yıllardan başlayarak yırtılmayan, kolay yıpranmayan, kirlenmeyen ve göz sağlığı açısından da uygun olan kâğıtların kullanıldığı kitaplarla karşılaştırılması gerekir. Kitaplarda kullanılan kâğıt, resimlerin niteliğini ve renkleri özgün biçimleriyle yansıtabilmeli, yazılanların kolayca okunabilmesine olanak sağlamalıdır (Sever, 2007, s. 45). Kâğıdın, çocuğun görme eylemini olumsuz etkilemeyecek ve ona algısal

güçlük yaratmayacak nitelikte olması gerekir. Çocuk kitaplarında kullanılacak kâğıtlar, çocuğun gelişim dönemine göre seçilmeli; her anlamıyla gelişim özellikleri birbirinden farklı olan çocuklara sunulacak kâğıt belirgin biçimde birbirinden farklı olmalıdır. Çünkü çocukların görsel açıdan yeterlilikleri yaşlara ve gelişim özelliklerine göre değişmektedir (Çer, 2016, s. 1402).

İncelenen kitaplarda mat ve birinci hamur kâğıt kullanılmıştır. Ağır gramajlı kâğıt kullanıldığı için renkler arka sayfaya gölge düşürmemiştir. Çocuğun kitaplardaki resim bütünlüğünü kolayca algılayabilmesi adına birinci hamur kâğıt tercih edilmiştir. Kâğıdın dokusu pürüzsüzdür ve çocuğun gözlerini yormayacak tonlardadır. Tercih edilen kâğıt dayanıklıdır ve kolayca yırtılmayıp uzun süre kullanabilmelerine imkân sağlar. Bu da çocukların kitaba olan saygı ve sevgisini arttırmak için istenen bir durumdur.

Kapak-Cilt

Kapak ve kapakta bulunan resimler çocukların dünyasına seslenebilmelidir. Kapak için hazırlanan görsel ve kitabın tasarım özelliği çocuğun okuma isteği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Sever, 2007, s. 45). Kitap kapağının özellikleri en az içeriği kadar önemlidir. Erken çocukluk dönemine hitap eden kitapların tasarımı, kitaptaki olay örgüsü hakkında çocukların düşüncelerinde bir etki uyandıracak şekilde düzenlenmelidir. Kitabın kapağındaki resimlemeler ve renklendirmeler çocukların sanat ve estetik duygularını devindirecek şekilde yapılmalıdır. Kitabın adı, yazar, çizer ve yayınevi, kitap bütünlüğünü bozmayacak şekilde yerleştirilmelidir. Çocuklar için hazırlanan kitaplarda, çocuğun görsel hislerini kuvvetlendirebilmek ve yetişkinlerin kitap konusunda seçici olmaları adına iç kapak hazırlanmalıdır. İç kapakta mutlaka yer verilmesi gereken öğeler; yazar, çizer, yayınevi bilgileri ve kitabın belirlediği hedef kitlenin yaş grubudur. Çocukların kitabı uzun süre kullanabilmeleri için kapağın kalın ve kolayca yırtılmayacak şekilde yapılması ve ciltlenmesi gerekir. Bu özellik iç sayfaların korunması ve çocuğun rahat kullanabilmesi için de önemli bir özelliktir (Turla, 2015, s. 162). Çocuk kitaplarının tasarımında cilt, dayanıklılık açısından en önemli etkidir. Kitabın uzun süre yıpranmadan kullanılmasında kapak kadar etkili bir diğer unsur ciltlemedir. Çocuk kitaplarında ciltlemenin özenli ve dayanıklı olması gerekir. Kitapların sırtı tutkalla yapıştırılarak ciltlenmelidir. Tel zımbalar ile ciltlenen kitaplara oranla dikişli ciltleme daha dayanıklı ve kullanışlıdır (Canlı ve Aslan, 2018, s. 815).

Özge A. Lokmanhekim'in çocuk kitaplarında kullanılan kapak, çocuğun ilgi ve beğenilerini canlı tutabilecek özelliktedir. Yazarın kitaplarındaki kapak tasarımı, çocukların kitaba olan isteği ve heyecanı canlı tutar. Kitaplardaki kapak tasarımı sanatçı duyarlılığını yansıtmaktadır. Kapaktaki zemin ile fon ilişkisi görseli belirgin bir şekilde gösterir ve görsel karışıklığa yol açmayacak şekilde düzenlenmiştir.

Kapaktaki görseller, sanatsal bir şekilde hazırlanmıştır ve bu durum çocuğun kitaba olan ilgi ve merak duygularını devindirme özelliğindedir. Kapaktaki resimleme, kitabın konusu ve içeriği hakkında çocuklarda durum üzerine düşünme fırsatı ve ipucu verebilir. Böylelikle çocuğun düşünsel hazırlık sürecine katkı sağlanmış olur. Kitapların kapakları kalın karton

kullanılarak yapılmıştır. Kitapların kapakları lak ile kaplanmıştır. Kitaplar kısa sürede parçalanmayacak ve dağılmayacak şekilde uzun süre kullanılabilir. Bunun için, kitaplarda zımba ile ciltleme yerine, tutkal ile sırttan dikiş ciltleme türü tercih edilmiştir. Herhangi bir ciltleme kusuru yoktur. Kenarları düzgün, çapaksız ve oval kesim ile kesilmiştir. Dünyanın En Güzel Ülkesi adlı kitabın kapağında ayrıca gren denilen özel bir desen kullanımı tercih edilmiştir, kapağa dokunulduğunda yaprağa dokunulmuş gibi hissettirmektedir.

Sayfa Düzeni

Sayfa düzeni, erken çocukluk döneminde bulunan çocuklar için kitapla gireceği etkileşimde önemli bir konuma sahiptir (Kirazlı, 2018, s. 20). Bu nedenle kitabın sayfalarında yer alan; resim yazı, fotoğraf, rakam vb. öğeler çocuklarda okuma isteğini arttıracak ve herhangi bir karmaşaya yer vermeyecek şekilde düzenlenmelidir. Çocuklarda estetik değerlerin gelişmesi açısından bu durum çok önemlidir (Sever, 2007, s. 45). Sayfa düzeni estetik değerler öncülüde oluşturulduğunda, çocukta sanata ve güzele dair duyarlılık gelişmesine katkı sağlar (Canlı ve Aslan, 2018, s. 815). Çocuk kitaplarında hikâyedeki metin ile metne ait olan görsel aynı sayfada yer almalıdır. Böylelikle görsel ve işitsel algılama bütünleşik bir yaklaşım oluşturur. Kitapta yer alan yazı ve görsel oranları çocuğun yaşına göre değişiklik gösterir. Okul öncesi dönem için hazırlanan kitaplarda, dörtte üç resim, dörtte bir ise yazı olmalıdır. Bununla birlikte erken çocukluk dönemi için hazırlan kitaplarda, sayfanın tamamının görselle kaplı olup yazının okunabilecek büyüklükte ve uygun yerde bulunması da kabul edilebilirdir (Turla, 2015, s. 163).

Özge A. Lokmanhekim'in incelenen çocuk kitaplarında sayfalar, aralıklı ve orantılı satırlar ile bütünleştirilmiştir. Sayfa düzeni çocukların hem resmi hem de metni rahatça görüp okuyabileceği şekilde düzenlenmiştir. Kitaplarda resim ile yazı arasında bir uyum sağlanmıştır. Çocuk kitapta resim ile yazıyı aynı sayfada görebilmektedir. Sayfa ile kenarlar arasındaki boşluklar birbiriyle orantılıdır. Yazar yapıtlarında sağladığı orantı ile çocuklara estetik ve sanata dair değerleri yansıtabilmiştir.

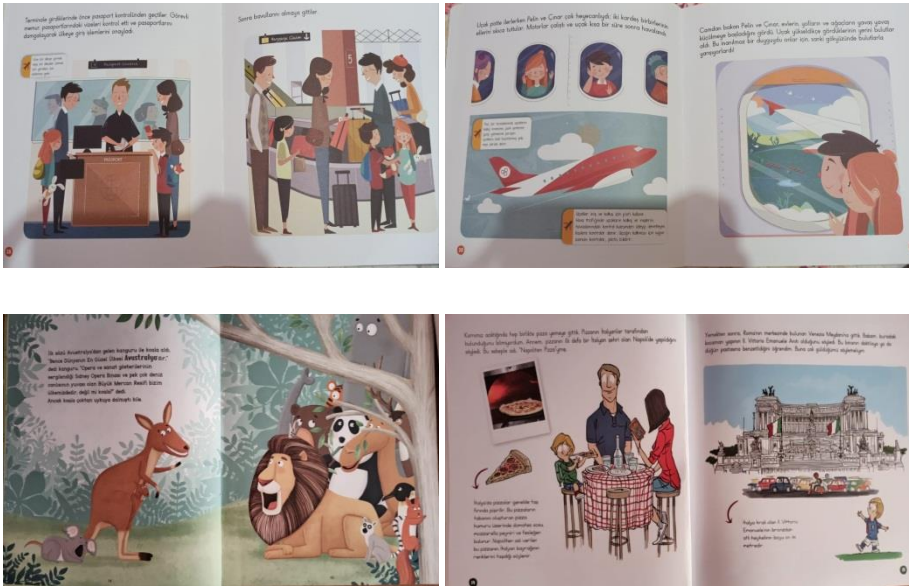
Resimler

Çocuk edebiyatının temel ilkeleri arasında önemli bir unsur da resimlerdir. Erken çocukluk dönemindeki çocuklar için genellikle boyları daha büyük kitaplar tercih edilir ve sayfanın dörtte üçünün resim, dörtte birinin ise yazı olması gerekir (Ersoy ve Bayraktar, 2015, s. 1407). Okul öncesi döneme seslenen kitapların resimlemesinde görsellik etkili bir konudur. Çocuğun kitaplardaki resimlere bakarak kavramlar oluşturabilmesi, hikâyeyi anlayıp anlatabilmesi ve böylelikle görsel okuryazarlığının geliştirilmesi amaçlanmalıdır. Resimler mutlaka usta sanatçılar tarafından sanat kaygısı güdülerek hazırlanmalı; resimler çocukların zihninde kalıcı etki bırakmaya yardımcı olmalıdır. Sayfayı resimle bezerken göz yormayan, karmaşık olmayan, hikâye ile anlamlı bir bütün olması sağlanmalı; çocuğa metni okurken yeni anlamlar ve yorumlar kazandırabilme hedeflenmelidir (Sever, 2019, s. 166-173).

“Pelin ve Çınar’ın Gezi Rehberi İlk Tren Yolculuğu, Pelin ve Çınar’ın Gezi Rehberi İlk Uçak Yolculuğu” kitaplarını Sibel Açıkalin Akgün, “Dünyanın En Güzel Ülkesi” kitabını Rukiye Ulusan, “Kemal’in Roma Günlüğü, Kemal’in Londra Günlüğü, Kemal’in Brüksel Günlüğü, Kemal’in Barselona Günlüğü” kitaplarını ise Gökçen Eke resimlemiştir.

Kitapların resimlemesi yapılırken ilk olarak kâğıt üzerine kurşun kalemle genel çizim oluşturulmuş ve sonrasında tarama ucuyla ve mürekkeple genel çizimin üzerinden geçilmiştir. Yapılan bu çizim tarayıcıdan geçirilip dijital ortama aktarılmış ve renklendirilmesi yapılmıştır. Dijital illüstrasyon tekniği kullanılmıştır. Kitaplar, çocuğun kavramsal gelişimini destekleyip çevresindeki varlıkları görsel kimlikleriyle tanımaya olanak sağlamaktadır. Görseller aracılığıyla çocuklara farklı kültürlere ait objeler tanıtılır. Kitapta bulunan görseller çocukların bilgi dağarcığını ve hayal güçlerini geliştirir. Resimler çocukta resim yapma isteği uyandırabilecek özelliktedir. Kitaplardaki resimler, ayrıca insana özgü duygu durumlarını başarıyla yansıtır. Görsel metinlerde karakterlerin değişen duygularının yansıtılması, çocuğun olaylar hakkında düşünebilmesine ve kendi kurgusunu yaratabilmesine olanak sağlayabilir. Kitaplarda kullanılan resimler, kavram oluşturabilir niteliktedir. İncelenen kitaplardaki resimlere bakan çocuklar kendilerince yeni öyküler oluşturabilir. Resimler metnin anlaşılmasını ve akılda kalmasını kolaylaştırmaktadır. Kitaplarda kullanılan resimler çocuğun estetik duygularını devindirebilecek niteliklere sahiptir.

1. Örnek Görseller

Özge Altınok Lokmanhekim' in Resimli Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi

Harfler

Kitaplardaki harfler rahat bir şekilde okunabilmeli, çocukların alfabeyi tanımalarına olanak sağlayacak şekilde oluşturulmalıdır. Harflerin boyutu çocukların gözlerini yormayacak şekilde ayarlanmalıdır. Harflerin rengi ve şekilleri, çocuklar için sade ve yalın düzenlenmelidir. Herhangi bir soruna yol açmaması için harfler biçimsel olarak sade ve anlaşılır olmalıdır (Canlı ve Aslan, 2018, s. 815). Erken çocukluk dönemine hitap eden kitaplarda ortama harf büyüklüğü olarak 16-20 arası puntolar tercih edilir. Kitabın boyutuna göre de harf büyüklüğü farklılık gösterir. Ayrıca kullanılan harf özelliği çocuğun okuma ve yazmaya geçtiğinde karşılaşıcağı harf özelliklerini de örneklemelidir (Turla, 2015, s.163).

Özge A. Lokmanhekim'in incelenen kitaplarında harfler, çocukların gelişim dönemlerine uygun, sade, anlaşılır ve onların harfleri rahatça görüp okuyabileceği boyutlardadır. Harfler okumayı kolaylaştıran karakterlerde ve renklerde basılmıştır. Kitaplarda satır aralarındaki boşluklar ile sözcükler tasarım açısından birbirini bütünlemiştir. Kitapta kullanılan harflerin punto boyutu 16'dır ve normal kalınlıktaki harfler kullanılmıştır. Satır sonlarında sözcükler bölünmemiştir.

3.1.2. İç Yapı Özellikleri

Çocuk edebiyatı yapıtları, dış ve iç yapı özellikleri ile bir bütün oluşturduğu takdirde nitelikli olma özelliği kazanmış olur. Kitapların içerik özellikleri, yaşama, insana, tabiata vb. durumlara ilişkin becerilerinin gelişmesinde önemli işleve sahiptir (Sever, 2007, s. 47). Çocuk edebiyatında kitaplarda aranması gereken iç yapı özellikleri; konu, izlek, ileti, plan, karakter, dil ve anlatımdır.

Konu

Çocuk edebiyatı yapıtlarında seçilen konu, kitaba anlam katan önemli bir husustur. Özellikle çocuk edebiyatının seslendiği hedef kitlesi, kitapta işlenen konunun uygunluğu açısından

kritik bir dönemde yer alır. Çocuk edebiyatı yapıtlarında konu, çocuğun kitapla ilişkisini sağlayan önemli bir yere sahiptir. Yazarın bu durumda konu ile ilgili vereceği cevaplar, çocuğa görelilik ve çocuğun gerçekliğini yansıtan, hikâyedeki konu ile ilgili kendine özgü bir kurgu yapabilmemesini sağlamalıdır (Sever, 2019, s. 119-121). Seçilecek konunun seslendiği kitlenin gelişim özelliklerine uygunluğu da hayati önem taşımaktadır.

Özge A. Lokmanhekim'in incelenen kitaplarında konular seyahat, seyahatlerde yaşananlar ve gezilen yerlerin kültürel özellikleridir. Seçilen konular ile çocukların gelişim dönemi ve özellikleri arasında ilişki vardır. Kitaplarda işlenen konular çocukların anlayabilecekleri ve anlamlandırabilecekleri türdendir. Yazar duyarlılığıyla öznel dünyasında yarattığı içerikle çocuğun ilgilerini harekete geçirip; hayal etme, düşünme, eğlenme vb. gereksinmelerine cevap vermektedir. Yazar konularını işlerken yaşama, insana ve doğaya dair bir duyarlılık oluşturmayı benimsemiştir:

"Pelin ve Çınar'ın babası el bagajlarını baş üstü dolaplarına yerleştirirken onlarda koltuklarına oturup kemerlerini bağladılar. Anneleri, seyahat boyunca kemerlerin bağlı olması gerektiğini anlattı." (Lokmanhekim, 2019a, s. 18).

"Waffle molasından sonra hep birlikte Horta müzesine gittik. Orada Defne ile gezerken çok eğlendik. 19. Yüzyılda insanların nasıl bir evde yaşadığını görmek çok hoşumuza gitti." (Lokmanhekim, 2019b, s. 21).

"Ertesi sabah, annem günümüzün büyük kısmını bir parkta geçireceğimizi söylediğinde çok heyecanlandım. Parkta yürüyüş yaptık, bisiklete bindik ve oradaki bir sanat galerisini gezdik. Parkın ortasında ördeklerin yüzdüğü bir göl bile vardı. Burada harika vakit geçirdim. Keşke evimizin yakınında da böyle güzel bir park olsa!" (Lokmanhekim, 2019c, s. 20).

Yazar, eşi ve oğlu ile birlikte seyahat ettiği yerlerin kültürel ve tarihî değerlerini, gelenek ve göreneklerini, farklı yaşam biçimlerini ayrıntılarıyla anlatmıştır. Seyahat ettiği yerlerin çizimleriyle birlikte yazarın çektiği fotoğraflar da kitabın içinde yer alarak görsel bir bütünlük sağlanmıştır. Yazarın kitapları başlangıçta, seyahat etmenin, yeni yerler görmenin insanı heyecanlandıracağından bahsederek çocukların kitaba karşı merak ve istek duygularını devindirmesine yardımcı olur.

"Annem ve babam yaz tatilinde arkadaşım Defne ile birlikte Barselona'ya gideceğimizi söyledi. Bu gezi, hem Brüksel seyahatinden sonra Defne ile birlikte yapacağımız ikinci tatil olacaktı hem de ikimiz de Barselona'ya ilk kez gidecektik. Defne de ben de çok heyecanlıydık." (Lokmanhekim, 2018d, s. 7).

"Bu yıl sömestr tatilinde ailece Londra'ya gitmeye karar vermiştik. Bu fikir beni çok heyecanlandırmıştı. Bavuluma Londra'da hava genelde yağmurlu olduğu için şemsiyemi ve en sevdiğim mavi yağmurluğumu da koymuştum. O kadar heyecanlıydım ki, bir türlü uyuyamıyordum." (Lokmanhekim, 2019e, s. 7).

Özge A. Lokmanhekim, seyahat ettiği ülkelerin tarihî ve kültürel (anıt, heykel, müze, meydan, binalar vb.) yerleri hakkında açıklamalar yaparak çocuklarda bu konuda bir farkındalık

oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Yazar, bu mekânlar ile Türkiye'dekiler arasında da karşılaştırmalar ve benzetmeler yapmaktadır.

“Brüksel'e geldiğimizde eşyalarımızı otele bırakıp hemen şehir merkezi olarak bilinen Büyük Meydan'a gittik. Bu meydanın bir yanı neredeyse gökyüzüne kadar uzanan eski ama çok güzel binalarla çevriliydi. Büyük Meydan, tarihi binalarıyla bana Sultanahmet Meydanı'nı hatırlattı. 1402 yılında inşa edilmeye başlayan, meydanın en görkemli yapısı olan Hükümet Konağı'nın kulesi 96 metre uzunluğundadır. Büyük Meydan, 1998 yılında UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası Listesi'ne dâhil edilerek koruma altına alınmıştır.” (Lokmanhekim, 2019b, s. 9).

“Piazza Navona, bence şehrin en renkli meydanıydı. Meydanda çeşmeler, ressamlar ve heykel gibi duran ve hiç ama hiç kıpırdamayan sokak sanatçıları bulunuyordu. Gitar ve saksafon çalan müzisyenler gösteri yapıyorlardı. Bu meydanda yürümek oldukça eğlenceliydi. Bu meydan ilk başta bir spor mekânı olarak inşa edilmiştir. Stadyum yıkıldıktan sonra ise insanların bir araya geldiği bir meydan olmuştur.” (Lokmanhekim, 2019c, s. 12).

1. Görsel: Yazarın “Kemal'in Barselona Günlüğü” Kitabında Yer Verdiği Tarihî ve Kültürel Mekânlara Örnekler

2. Görsel: Yazarın “Kemal'in Roma Günlüğü” Kitabında Yer Verdiği Tarihî ve Kültürel Mekânlara Örnekler

Yazar, okura sunduğu kitaplarda gezilen görülen yerlerin çeşitli iklim özelliklerine ve hava koşullarına değinmekte ve ülkemizle karşılaştırmalar yapmaktadır.

“Londra'ya geldiğimizde hava yağmurluydu. Öğrendiğim kadarıyla burada hava hep öyleymiş. Dört mevsimi de yaşayabildiğimiz için ülkemizin ne kadar da özel bir yer olduğunu daha iyi anladım.” (Lokmanhekim, 2019e, s. 9).

Özge A. Lokmanhekim, incelenen kitaplarında seyahat ettiği ülkelerin yemek kültürleri hakkında da bilgi vermiş ve o bölgenin yemek alışkanlıklarını okura tanıtmıştır:

“Karnımız acıktığında hep birlikte pizza yemeye gittik. Pizzanın İtalyanlar tarafından bulunduğu bilmiyordum. Annem, pizzanın ilk defa bir İtalyan şehri olan Napoli’de yapıldığını söyledi. Bu sebeple adı “Napoliten Pizza”ymış.” (Lokmanhekim, 2019c, s. 14).

“Akşam yemeği vakti geldiğinde bir restorana girdik. Domates çorbasına benzettiğim kırmızı çorbadan istedik. Çorbamdan bir kaşık alıp, ‘Bu çorba buz gibi, ısıtmadan getirmişler galiba,’ dediğimden annem gülümseyerek, bu çorbanın Gazpacho Çorbası olduğunu ve soğuk içildiğini söyledi. İspanyollar çok Grip, çorba hiç soğuk içilir mi?” (Lokmanhekim, 2019d, s. 14).

Çocukların beğenilerine hitap eden ve dikkatini çekebilecek park, hayvanat bahçesi, müze, oyun alanları, oyuncakçı vb. yerler de kitaplarda yer almaktadır:

“Parc de la Ciutadella, Barselona’nın en güzel ve en büyük parklarından biridir. İçinde Jeoloji ve Zooloji Müzesi dışında bir de hayvanların demir parmaklıklar yerine hendeklerle ayrıldığı nispeten daha özgür yaşadıkları bir hayvanat bahçesi de mevcuttur.” (Lokmanhekim, 2019d, s. 22).

“Oyuncak Müzesi, 1900’lü yıllardan kalma eski bir binada yer almaktadır. Müzede oyuncak arabalardan tahta atlara, bebeklerden trenlere, en eski 1830’lu yıllardan kalma 25.000’den fazla oyuncak bulunuyor. Müzede camlı vitrinlerde sergilenen oyuncaklar dışında çocukların oyun oynayabileceği alanlarda mevcut.” (Lokmanhekim, 2019b, s. 22).

İzlek (Tema)

Sever (2007, s. 47)’e göre izlek, sanatçının ele aldığı konuyla okurda uyandırmak istediği etkidir. Konunun işlenişiyle, geliştirilişiyle ortaya çıkan soyut anlamı/anlamı içerir. Çocuk edebiyatı yapıtlarında, konu ve izlek arasında güçlü bir ilişkinin olması, metnin çocuk üzerindeki yazınsal etkisini artırır. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yazınsal bir kurguyla geliştirilen izlek, insana özgü duygu durumlarını çocuklarda yaşatabilmeli; çocuklar kaynağını sevgiden alan konularda duyarak, gülerek, düşünerek, hüzünlenererek dostluğun, barışın, çalışkanlığın, paylaşmanın yüceliğini sezebilmeli, güven duygularını geliştirebilmelidir. Çocuk edebiyatı yapıtlarında izlek yalın ve sade olmalı, kitapta açık bir şekilde verilmelidir.

Özge A. Lokmanhekim’in kitaplarında belirgin olarak saptanan ana izlek “farklı ülkeler, kültürler ve gezi” dir. Yapıtların çocukta bıraktığı etki kültürel farklılıkların bir zenginlik olduğuna ilişkin algı oluşturmaktır. Kitaplar bu yönüyle seslendiği hedef kitlenin anlam evrenine uygundur. Yazarın kitaplarının bıraktığı bu etki ile çocukta insana ve çevreye karşı duyarlık oluşturulacaktır. Kitaplardaki işlenen konu ile izlek arasında herhangi bir kopukluk olmayıp güçlü ilişki kurulmasına özen gösterilmiştir.

İleti

Çocuk kitaplarında yazarın okura aktarmak istediği ana düşünceye ileti denir. Edebî yapıtlarda ileti, sanatçının paylaştığı konu üzerinden okurlarında oluşturduğu ve yaratmak

istediği tüm düşüncelerin ortaklığı anlamına gelir (Sever, 2019, s. 140). Usta sanatçılar tarafından hazırlanan çocuk edebiyatı yapıtları, çocuğun bulunduğu dönemin gelişim özellikleri dikkate alınarak konu, ileti, metin ve görsel düzenlemeler ile çocuğa anlamlı bir bütün halinde sunulmalıdır. Yazarın hayal gücü ile kurguladığı olaylar bütünsel bir şekilde çocuk okura ulaştığında iletiler meydana gelir (Sever, 2007, s. 51).

Yazarın okul öncesi döneme seslenen gezi temalı resimli kitaplarında sezdirilerek verilen ana ileti "farklı coğrafyaların ve ülkelerin pek çok tarihî ve kültürel zenginliğe sahip olduğu ve bunların bilinip korunması gerektiği"dir. Bu ana ileti çevresindeki yardımcı iletiler ise şu şekilde sıralanabilir:

"Çocuklarla dünyayı gezmek yapılabilecek en güzel aktivitelerdendir. ",

"Her ülkenin kendine özgü yaşam tarzı ve gelenekleri vardır.",

"Alınan önlemler ile çocuklarla gezmek keyiflidir.",

"Bazı taşıtları kullanırken uymamız gereken belli kurallar vardır."

Yazınsal iletiler, kitapların seslendiği yaş grubunun anlam evrenine uygun bir şekilde örtük verilmiştir. Bir başka deyişle iletiler, kurgulanan olayların içine sindirilmiş, okura sezdirilmiştir. Verilen yazınsal iletiler çocuklarda yaşama dair duyarlılık oluşturulabilecek özelliktedir. İletilerde yazarın duygu ve düşüncesi ya da ideolojisini, çocuğa duyumsatma amacı güdülmemiştir.

Plan

Çocuk kitabı yazarlarının dikkat etmesi gereken en önemli öğelerden biri de yapıtın planlamasıdır. Oğuzkan (2000), konu ile ilgili görüşünü "Genel bir kural olarak çocuk eserlerinde planın son derece basit olmasına çalışılmalıdır. Plan, kısa bir giriş bölümü ile entrikalı olayları kapsayan bir gelişme ve düğüm bölümünü kapsamalıdır." şeklinde ifade etmiştir. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan kahramanlar aracılığıyla çocuğa aktarılan davranış, duygu, düşünce ve olay mantıksal bir bütünlük içinde planlanmalıdır (Canlı ve Aslan, 2019, s. 817).

Kitaplardaki olaylar anlamlı ve tutarlı bir şekilde okura sunulmuştur. Bu sunuş, gereksiz anlatım ve ayrıntılardan arındırılmıştır. Kitapta kurgulanan olayların oluşması, gelişmesi ve bir sonuca bağlanması aşamalarında anlatım karmaşıklığından uzak bir şekilde oluşturulmuştur. Kurgusunda geriye dönüş ve birbiriyle ilişkisi olmayan olaylar yer almaz. Duygu ve düşünceler ile olaylar tutarlı bir plan içinde sunulmuştur. Olaylar arasında mantıksal tutarlılık ve tema ile konu arasında bir bütünlük vardır.

Karakter

Kitaptaki olaylar yazar tarafından geliştirilmiş kahramanlar tarafından okura aktarılır. Çocuklar, okudukları kitaptaki kahramanların kişilik özelliklerinden, davranış ve

eylemlerinden etkilenme eğilimi gösterirler. Kahramanların eylemleriyle özdeşim kurarak bu davranışlara öykünürler (Sever, 2007, s.49). Bu yüzden yazarların kitaptaki karakterleri, çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişimini esas alarak güçlü oluşturması gerekir. Kitapta işlenen konu üzerine kahramanların davranışları çocuklara duyumsatılmalı; çocuğun gerçek yaşamda çevresindeki etkileşimleri anlamlı bir şekilde yapılandırılmalıdır. Kahramanların çocuğun gerçekliğine uygun olması önemli bir durumdur. Sürekli başarılı, çalışkan, cesur vb. özellikleri ile geliştirilen kahramanlar zamanla çocukta inandırıcılığını yitirecek ve gerçeklikten uzaklaşacaktır. Çocuk kendi yaşamından olayları kitapta gördüğünde kitaba olan yakınlığı artacaktır. Kitaplardaki kahramanların, başarısızlık veya herhangi bir olumsuz durumlarında problem çözme becerileri önemli bir husustur (Sever, 2019, s. 77). Bunlarla birlikte çocuk kitaplarında kahramanlar sadece insan olmaz. Bir hayvan veya nesne kitapta kahraman olabilir. Bu çocuklarda hayvanlara, doğaya ve yaşama farkındalık sağlayabilir. Önemli olan bu karakterin çocukların zihinlerinde gerçekçi ve inandırıcı etki yaratmasıdır.

“Kemal’in Londra Günlüğü, Kemal’in Brüksel Günlüğü, Kemal’in Barselona Günlüğü, Kemal’in Roma Günlüğü” kitaplarında karakter olarak yazar kendi oğlunu esas almıştır. Pelin ve Çınar’ın Gezi Rehberi” kitaplarında da kahramanlar okul öncesi dönem çocuklarıdır. “Dünyanın En Güzel Ülkesi” kitabındaki karakterlerin tümünü o ülkelerle özdeşleşmiş hayvanlar oluşturmaktadır. Karakterler davranış ve eylemleriyle ve yazarın yorumuyla geliştirilmiştir.

Kitaplarda yazar tarafından geliştirilen karakterler, düşünce ve davranışlarıyla çocukların yaşama dair tecrübelerini arttıran, hayal dünyasını zenginleştiren; ihtiyaç ve kaygılarını cevaplayacak niteliktedir. Değişim ve yeniliğe açık olan karakterler kurgu içinde yaşadığı eylem ve davranışları, duygu ve düşünceleri, açık ve belirgin kılınmıştır. Karakterler çocuğun sevgi ve güven gereksinmesine yanıt verebilecek özelliktedir. Yapıtlarda çocuğun sağlıklı özdeşim kurabileceği karakterler oluşturulmuştur.

Dil ve Anlatım

Usta sanatçılar tarafından hazırlanmış olan çocuk edebiyatı yapıtları, erken çocukluk döneminden başlayarak onların gelişim özelliklerine uygun olarak zengin bir dil malzemesi sunan; yeni kelimeler öğrenmesini sağlayan, dil hakkında bilinç ve duyarlık kazandıran araçlardır. Erken çocukluk dönemi, çocukların kitapla etkileşimlerinin en kuvvetli olduğu zaman aralığı olarak bilinir. Bu dönemde karşılaştıkları kitaplar sayesinde dil becerileri kuvvetlenecektir. Çocukluğun ilk yıllarından itibaren çocukların dil gelişimlerine uygun, Türkçenin zengin dil varlığını ve duyarlılığını yansıtan yapıtları çocuk okura sunmak başta anne-babaların ve eğitimcilerin vazifesidir (Canlı ve Aslan, 2006, s. 817). Çocuklar için hazırlanan yapıtlarda anlatımın sadeliğine özen gösterilmeli; duru, sade, yalın sözcükler anlatımda yer almalıdır. Çocuğun kendi yaşamında kullanmadığı, tanımını anlamlandıramadığı/ anlamlandıramayacağı kelimelere yer verilmemelidir. Anlamını bilmediği kelimelerde çocukta, olay örgüsü ve görsellerden çağrışım yaparak bir fikir oluşması sağlanmalıdır (Yanık, 2019, s. 25).

Yazarımız yapıtlarını oluştururken sözcük ve cümlelerin anlaşılır, sade ve basit olmasına özen göstermiştir. Kullanılan cümlelerin içtenliği, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik bir anlayışla anlatıma yansımıştır. Kitapların hedef kitesinin gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak Türkçenin zenginliği ve güzelliği çocuklara duyumsatılmıştır. Çocukların bazı duyu organlarını harekete geçirebilecek cümleler anlatımda sunulmuştur. Örneğin:

“Eğer Roma’ya gelirsen burada mutlaka sıcak çikolata içmeni tavsiye ederim. Gerçekten çok lezzetli!” (Lokmanhekim, 2019c, s. 17).

Anlatımda; yabancı kökenli sözcüklerin yerine, Türkçe sözcüklerin kullanılmasına yönelik bir duyarlık yaşama geçirilmiştir.

Çocukların bilmediği düşünülen kelimelerin sayfanın köşelerinde küçük notlar şeklinde açıklaması yapılmıştır:

“Kondüktör, tren hareket ettikten sonra yolcuların biletlerini ve doğru trende olup olmadıklarını kontrol eden kişidir.” (Lokmanhekim, 2019f, s. 17).

Anlatım, çocukların Türkçeyi doğru ve etkili kullanması için öykünebileceği cümlelerle yapılandırılmıştır. Türkçenin yazım kurallarına uyulmuştur. “Pelin ve Çınar’ın Gezi Rehberi İlk Tren Yolculuğu” adlı kitapta yalnızca bir noktalama yanlışı saptanmıştır. Yapılan yanlış, “Dört bilet rica ediyorum,” şeklindeki bitmiş bir cümlenin sonunda nokta bulunması gerekirken virgülün tercih edilmesidir.

3.1.3. Eğitsel Özellikler

Yazar, yapıtlarını oluştururken herhangi bir mantık hatasına düşmemiştir. Kitaplar, çocukların değerler sistemini sağlıklı oluşturmaya katkı sağlayacak niteliktedir. İncelenen kitaplarda olaylar, kahramanlar ve tüm karakterler arasında kadın ve erkek için farklı anlayış benimsenmesinden kaçınılmıştır. Yapıtlarda otoriter, öğretici ve belletici bir anlayış yeğlenmemiştir. Çocuğun ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek herhangi bir karakter veya olay bulunmamaktadır. Herhangi bir akıl dışı, korkutucu, ürkütücü varlık ve olay yapıtlarda yer almamaktadır. Çocuğun anlamlandırılmayacağı ideolojik ya da dinî telkinler yoktur. Kitaplar, çocuğun dil gelişimine ve anlam evrenine uygun olarak özgün bir içtenlik ile okurla buluşturulmuştur. Yazar tarafından geliştirilen kahramanların fiziksel özellikleri, metinde anlatılanlar ile bütünleştirilmiş bir şekilde çizilmiştir. Karakterlerin yaşadığı duygu durumları, başat özellikleri, geçirmiş olduğu değişimler çizimler ile hedef kitleye duyumsatılabilmiştir. Yazarın yapıtları, hem görsel hem de dilsel öğeler ile çocuğun sanat eğitimini destekleyecek niteliktedir. Kitaplar, çocukları okumaya isteklendirecek bir tasarım anlayışını yansıtmıştır. Bununla birlikte yazarın kitapları, çocukların farklı ülkeler ve kültürler hakkında ufuklarını genişletmelerine büyük katkı sağlar.

4. Sonuç ve Öneriler

Okuma alışkanlığının kazanılmasında her yaş önemli olmakla birlikte erken çocukluk dönemi bu açıdan kritik bir öneme sahiptir. Çocukların kitaba olan ilgisinin süreklilik göstermesi ve çocukların yaşam boyu bu alışkanlığa sahip olabilmeleri için dış yapı, iç yapı ve eğitsel ilkelere uygunluk açısından nitelikli çocuk kitaplarından yararlanılması gerekmektedir.

Sonuç olarak Özge A. Lokmanhekim'in incelenen kitaplarının tümü, dış yapı bakımından seslendiği yaş grubuna uygun özellikler taşımaktadır. İç yapı olarak ise seçilen konular ile yaşama, insana, doğaya, farklı kültürlere ilişkin bir duyarlık oluşturulduğu; çatışmaların çocukların sevgi ve özgürlük gereksinimlerine uygun olduğu; üzücü olayların aşırı bir duygusallık yaratacak özellikte olmadığı; olayların çocuk okurun hayal dünyasının gelişmesine, gülmesine ve eğlenmesine olanak sağladığı görülmektedir. Tüm yapıtların iletilerinin erken çocukluk dönemi çocuklarının anlam evrenine uygun olduğu ve yazınsal bir kurgu içinde çocuğa sezdirildiği belirlenmiş, çocuğa görelilik ilkesine göre hazırlandığı sonucuna varılmıştır. Dil ve anlatım yönünden kitaplarda; yalın, anlaşılır sözcük ve cümle kullanıldığı; Türkçenin söyleyiş güzelliğinin, anlatım olanaklarının ve inceliğinin duyumsatıldığı belirlenmiştir. Özge A. Lokmanhekim'in incelenen kitaplarının tümünün eğitsel ilkeler açısından çocuklara uygun olduğu ve gelişim alanlarını destekleyecek nitelikte olduğu tespit edilmiştir.

Yazarın incelemeye konu olan gezi kitaplarının okul öncesi eğitim programında da yer alan farklılıklara saygı göstermek ile farklı kültürel özellikleri açıklamak kazanımlarına uygun olarak okullarda ve evlerde çocuklarla birlikte etkileşimli olarak okunması önerilmektedir. Bu konuda yazarın internet sayfasında herkesin erişimine açık olarak sunulan ve her bir kitabı için hazırlanan etkinlik çalışma kâğıtlarından da yararlanılabilir.

Kaynakça

- Arcı, A.F. (2018). *Çocuk edebiyatı ve kültürü*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aslan, C., ve Canlı, S. (2018). Çetin Öner'in "Gülibik" adlı çocuk romanının yapısal ve eğitsel ilkeler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 17 (2), 812-833.
- Balta, E. E. (2019). Çocuk edebiyatı üzerine yapılmış lisansüstü çalışmaların içerik analizi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 2528-9527.
- Bowen, G. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Article in Qualitative Research Journal*, 9 (2), 27-40.
- Çer, E. (2016). Türkçe öğretiminde çocuğa görelilik ilkesine uygun edebiyat eserlerinin önemi. *İlköğretim Online*, 15(4), 1399-1410.
- Erkmen, N. (2017). *Çocuk kütüphanelerinde en çok okunan çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında incelenmesi. (Ankara İli Örneği)*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ersoy, Ö. ve Bayraktar, V. (2015). Annelerin öğrenim durumlarına göre çocuklarını kitapla buluşturma konusundaki durumlarının incelenmesi. *İlköğretim Online*, 14(4), 1406-1415
- Kirazlı, N. (2018). *Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtlarının çocuğa görelilik açısından incelenmesi (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Körükçü, Ö. (2012). Okul öncesi eğitime yönelik resimli çocuk kitaplarının bulunması gereken temel özellikler açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 243-254.
- Kurt, H., Çetin, G., Karayanık, S. ve Yalçınkaya, Ö. (2018). *Edebiyat konu anlatımı*. İstanbul: Yayın Denizi Yayınları.
- Lokmanhekim, A. Ö. (2019a). *Pelin ve Çınar'ın gezi rehberi ilk uçak yolculuğu*. İstanbul: Abm Yayınları.
- Lokmanhekim, A. Ö. (2019b). *Kemal'in Brüksel günlüğü*. İstanbul: Abm Yayınları.
- Lokmanhekim, A. Ö. (2019c). *Kemal'in Roma günlüğü*. İstanbul: Abm Yayınları.
- Lokmanhekim, A. Ö. (2019d). *Kemal'in Barselona günlüğü*. İstanbul: Abm Yayınları.
- Lokmanhekim, A. Ö. (2019e). *Kemal'in Londra günlüğü*. İstanbul: Abm Yayınları.
- Lokmanhekim, A. Ö. (2019f). *Pelin ve Çınar'ın gezi rehberi ilk tren yolculuğu*. İstanbul: Abm Yayınları.
- Lokmanhekim, A. Ö. (2019g). *Dünyanın en güzel ülkesi*. İstanbul: Abm Yayınları.
- Oğuzkan, A. F. (2000). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, S. (2007). Çocuk edebiyatı öğretimi nasıl olmalıdır? Sedat S. (Ed.), II. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, (Sempozyumu Hazırlayan: Sedat SEVER). *Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*, s.41-56.
- Sever, S. (2019). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Tudem Yayıncılık.

- Sezer, K. (2020). Çiğdem Kaplangı'nın çocuk kitaplarının çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi . *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 5 (2) , 246-258.
- Şirin, M. R. (2019). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*(2. Baskı). İstanbul: Uçan At Yayınları.
- Şirin, M. R. (2019). *Çocuk, çocukluk ve çocuk edebiyatı*(2. Baskı). İstanbul: Uçan At Yayınları.
- Turla, A. (2015). *Okul öncesi dönemde çocuk edebiyatı*(2. Baskı). Ankara: Hedef CS Yayınları.
- Teşkan, K., Akkaya, S. E. ve Çinpolat, E. (2019). Gülten Dayıoğlu'nun gezi kitapları üzerine bir değerlendirme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 368-383.
- Türkben, T. ve Avan, H. (2020). Michael Ende'nin "Momo" adlı eserinin çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24 (2) , 451-467.
- Yanık, Z. (2019). *Ayla Kutlu'nun çocuk kitaplarının çocuk edebiyatı açısından değerlendirilmesi (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)*. Ordu Üniversitesi, Ordu.
- Yıldırım, Ş. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Summary

1. Introduction

It is important to choose quality picture books suitable for travel type among the books addressed to preschool children in terms of children's needs and especially to gain a love of reading. Although there is no distinction of a certain genre in children's picture books, travel-themed works have internal and external structure features suitable for the type of travel books.

According to (Teşkan, Akkaya, Çinpolat, 2019), children gain awareness about geography, history and social life indirectly in the books presented to them without getting bored thanks to travel writings. As they get to know different cultures, the child who assimilates their own culture becomes aware of the values of their own culture. Children have the opportunity to visualize objects or objects that they cannot reach, see or hear in their social areas through books. In addition to being a critical period in many areas, early childhood is also in an important position for children to get to know the environment, culture, people and the world. Children will start to get to know their immediate surroundings, and as their age and development progress, they will be interested not only in the region they live in but also beyond. Along with the respect for cultural diversity, the books prepared in the genre of travel also give implicit messages such as equality, unbiased approach and social awareness. The aim of this study is to evaluate Özge A. LOKMANHEKİM's travel-themed children's picture books in terms of internal and external structure features and educational principles, and to evaluate them according to the principle of "relevance to the child".

2. Method

In this article, which aims to analyze Özge A. LOKMANHEKİM's travel-themed children's picture books according to the basic principles of children's literature, the data were collected through document analysis, one of the qualitative research methods. Document review "includes the analysis of written materials containing information about the phenomenon or phenomena that are aimed to be researched" (Yıldırım and Şimşek, 2018, p.189).

3. Findings, Discussion and Results

All of the author's books have been prepared in accordance with the hand-eye coordination of the preschool child. The volume and weight of the books are suitable for preschool children. Matte and first pulp paper were used in the books examined. The texture of the paper is smooth and in shades that will not tire the eyes of the child. The preferred paper is durable and does not tear easily and allows them to be used for a long time. The cover design of the author's books keeps children's enthusiasm and excitement for the book alive. The cover design in the books reflects the artistic sensibility. The relationship between the ground and

the background on the cover clearly shows the image and is arranged in a way that does not cause visual confusion. The illustration on the cover can give children an opportunity and a clue to reflect on the situation in children about the subject and content of the book. The covers of the books are made using thick cardboard. The covers of the books are covered with lacquer. Books can be used for a long time without falling apart and falling apart in a short time. For this reason, instead of staple binding, saddle stitch binding with glue is preferred. The page layout is arranged in such a way that children can easily see and read both the picture and the text. There is a harmony between the pictures and the text in the books. Our author was able to reflect the values of aesthetics and art to children with the proportion he provided in his works. The letters in the examined books are suitable for children's developmental periods, plain, understandable and in sizes that they can see and read easily.

The subjects in the books are the events experienced during the travels and the cultural characteristics of the places visited. There is a relationship between the selected topics and the developmental period and characteristics of the children. The main theme in the books is "different countries, cultures and travel". The main message implied in the author's travel-themed picture books addressing the pre-school period is that "different geographies and countries have many historical and cultural riches and these should be known and protected".

All of the author's books have been prepared in accordance with the hand-eye coordination of the preschool child. The volume and weight of the books are suitable for preschool children. Matte and first pulp paper were used in the books examined. The texture of the paper is smooth and in shades that will not tire the eyes of the child. The preferred paper is durable and does not tear easily and allows them to be used for a long time. The cover design of the author's books keeps children's enthusiasm and excitement for the book alive. The cover design in the books reflects the artistic sensibility. The relationship between the ground and the background on the cover clearly shows the image and is arranged in a way that does not cause visual confusion. The illustration on the cover can give children an opportunity and a clue to reflect on the situation in children about the subject and content of the book. The covers of the books are made using thick cardboard. The covers of the books are covered with lacquer. Books can be used for a long time without falling apart and falling apart in a short time. For this reason, instead of staple binding, saddle stitch binding with glue is preferred. The page layout is arranged in such a way that children can easily see and read both the picture and the text. There is a harmony between the pictures and the text in the books. Our author was able to reflect the values of aesthetics and art to children with the proportion he provided in his works. The letters in the examined books are suitable for children's developmental periods, plain, understandable and in sizes that they can see and read easily.

The subjects in the books are the events experienced during the travels and the cultural characteristics of the places visited. There is a relationship between the selected topics and the developmental period and characteristics of the children. The main theme in the books is "different countries, cultures and travel". The main message implied in the author's travel-

themed picture books addressing the pre-school period is that "different geographies and countries have many historical and cultural riches and these should be known and protected".

Öztürk, B ve Öztürk, S. B. (2021). Özge Altınok Lokmanhekim'in resimli çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 4 (2), 138-159.

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 14.05.2021

Accept date: 27.07.2021

Doi no: 10.47935/ceded.937309

An Analysis on Stereotyped Vocabulary of Children's Books: Keloğlan Tales

Aslı UYSAL*

Abstract. The aim of this research is to determine the stereotyped vocabulary elements of the book named "Keloğlan Tales" prepared by Tahir Alangu for publication. The ready-made vocabulary elements in the book are examined under five headings: reduplications, idioms, rhymes, phrases and proverbs. This research has a qualitative research feature. The data of study were collected using the document analysis method, one of the qualitative research methods, and content analysis was used in the analysis of the data. After that, the data obtained were presented in tables and interpreted. As a result of the research, 651 duplications of which 254 are different, 447 idioms of which 250 are different, 48 rhymes of which 31 are different, 91 routine of which 51 are different and 22 proverbs of which 3 are different were identified in the book. As a result of these results, it can be said that when looking at Tahir Alangu's fairy tale book "Keloğlan Tales" in general, our language reflects the stereotyped vocabulary well, but when we look specifically, it can be said that different proverbs are insufficient. For further research, it can be suggested that the book named "Keloğlan Tales" should be examined and evaluated in terms of basic elements of children's literature.

Keywords: Tahir Alangu, Keloğlan tales, stereotypical vocabulary.

* Gazi University, Institute of Educational Sciences, Turkish Education Department, Ankara, Turkey; a.uysal@gmail.com

Çocuk Kitaplarının Kalıplaşmış Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme: Keloğlan Masalları

Aslı UYSAL*

Öz. Bu araştırmanın amacı Tahir Alangu'nun yayına hazırladığı "Keloğlan Masalları" adlı kitabın kalıplaşmış söz varlığı unsurlarını tespit etmektir. Kitapta geçen kalıplaşmış söz varlığı unsurları ikilemeler, deyimler, tekerlemeler, kalıp sözler ve atasözleri olmak üzere beş başlıkta incelenmiştir. Yapılan bu araştırma nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Araştırmanın verileri nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılarak toplanmış ve verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Daha sonrasında elde edilen veriler tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda kitapta 254'ü farklı olmak üzere 651 ikileme, 250'si farklı olmak üzere 447 deyim, 31'i farklı olmak üzere 48 tekerleme, 51'i farklı olmak üzere 91 kalıp söz ve 3'ü farklı olmak üzere 22 atasözü tespit edilmiştir. Ulaşılan bu sonuçlar neticesinde Tahir Alangu'nun "Keloğlan Masalları" adlı masal kitabının geneline bakıldığında dilimizin kalıplaşmış söz varlığını iyi bir şekilde yansıttığı ancak özeline bakıldığında farklı atasözlerinin yetersiz olduğu söylenebilir. Sonraki araştırmalar için "Keloğlan Masalları" adlı kitabın çocuk edebiyatının temel öğeleri açısından incelenip değerlendirilmesi önerilebilir.

Anahtar kelimeler: Tahir Alangu, Keloğlan masalları, kalıplaşmış söz varlığı.

* Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara, Türkiye;
a.uysal@gmail.com

1. Giriş

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin birinci maddesine göre yasalar gereğince daha erken yaşta reşit olma durumu dışında, on sekiz yaşına gelinceye kadar bütün bireyler çocuk olarak kabul edilmektedir (Birleşmiş Milletler, 1989). Çocukların yetişkinlerle aynı özellikleri taşımadığının bilinmesi çok eskiye dayanmamakla birlikte bir çocuk ile bir yetişkin kıyaslandığında çocuğun yetişkinden farklı bir dil ve anlam evreni olduğu görülmektedir. Çocukların yetişkinden farklı gelişimsel özellikleri olduğu edebiyat metinlerini hazırlarken de göz önünde bulundurulması gereken bir zorunluluktur (Akyüz, 2021, s.416). Edebiyatla çocuk edebiyatının ayrılma nedeni; çocuk edebiyatının dilinin, konusunun, içeriğinin ve anlatımının çocuğa yönelik onun seviyesine uygun olmasıdır. Çocuk edebiyatının yaş sınırı biyolojik gelişime göre değil zihinsel gelişime göre belirlendiği (Şirin, 2021, s.45-46) unutulmaması gereken bir gerçektir.

Çocuk edebiyatı; erken çocukluk dönemini ve ergenlik dönemini içine alan bir süreçte, o yaştaki çocukların anlama ve dil gelişim düzeylerine uygun şekilde duygu ve düşünce dünyalarını yansıtacak sanatsal, dilsel ve görsel açıdan zenginleştirilmiş niteliklere sahip, çocukların beğeni seviyelerini artıran ürünlere verilen genel isimdir (Sever, 2008, s.17). Çocuk edebiyatı, okul öncesi dönemden itibaren gerek tasarımı gerek içerik özellikleriyle çocukların anlama düzeylerine, ilgilerine, beğenilerine ve beklentilerine uygun olarak çocukların bakışlarını, duyularını, dünyalarını yansıtan; ele aldığı konuyu çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine uygun bir şekilde işleyerek çocukların kendilerini, hayatı keşfetme noktasındaki gereksinimlerini karşılamaktadır (Aslan, 2019, s.20).

Oğuzkan'a göre (2021, s.5) içinde bulunulan çağın koşulları gereği, endüstriyel ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda çocukların kitaba olan ilgilerinin azalacağı ve edebiyat eserlerinden vazgeçebilecekleri gibi düşünceler doğru değildir. Bir çocuğun doğal ihtiyaçlarının yanında ruhsal ihtiyaçlarının da bulunduğu bilinen bir gerçektir. Bu ruhsal ihtiyaçların karşılanmasında sözlü ya da yazılı eserlerin etkisi büyük olmaktadır. Masal, efsane, destan, fabl, hikâye, roman, tiyatro, mesnevi, fıkra gibi türler çocuk edebiyatı açısından önemli olan anlatma esasına dayalı metin türleridir. Anlatmaya dayalı türlerin yapı gereği benzerlikleri bulunsa da farklılıkları da bulunmaktadır. Bazı türlerde olağanüstü konular işlenirken bazılarında yaşanmış ya da yaşanması mümkün konular işlenebilmektedir. Çocuk edebiyatında anlatma esasına dayalı türlerin başında masal türü gelmektedir. Masallar doğaüstü olayların bulunduğu, yazarları belli olmayan, kuşaklar boyunca aktarılagelmiş ve neredeyse insanlık tarihi kadar eski olan önemli bir çocuk edebiyatı türüdür (Sarıkaya, 2021, s. 148-149). Masallar sözcük türleri ve kalıplaşmış ifadeler yönünden oldukça zengin olan edebi türlerdir. Çocukların bu tür metinleri ister sözlü olarak ister yazılı olarak okumaları, dinlemeleri ve anlatmaları zamanla bu metinlerdeki sözcükleri edinmeleriyle sonuçlanacaktır. Sözlü ve yazılı anlatımın gelişmesi çocuklarda iyi bir söz varlığının oluşması için oldukça önemlidir (Arıcı, 2021, s. 61).

Söz Varlığı ve Kalıplaşmış Söz Varlığı

Dil, sözcüklerden oluşmaktadır. Sözcükler var olmadan dille ilgili hiçbir birim devamlılığını sürdüremez. Dili ve insanı birleştiren nokta sözcüklerdir. Dilin zengin olması sözcüklerle ilgilidir. İnsanın anlaması kendini ifade etmesi sözcükler aracılığıyla gerçekleşir. Sözcük eğitiminin temel amacı bireyin söz varlığını zenginleştirmektir. Söz varlığına sadece dilde bulunan kelime ve kelime gruplarının toplamı olarak bakmamak gerekir. Söz varlığı aynı zamanda bir ulusun psikolojik, sosyolojik, dinsel ve sanatsal eğilimleri ile izler bırakan önemli kaynaklardır (Kurt, 2021, s.150-151). Söz varlığı TDK'nin resmî sitesinde şöyle tanımlanmaktadır: "Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler." (<https://sozluk.gov.tr/>) Aksan (2018, s.15) söz varlığının yalnızca o dilin sözcüklerinden değil, sözcüklerin yanı sıra deyimlerden, kalıp sözlerden, kalıplaşmış sözlerden, atasözlerinden, terimlerden ve çeşitli anlatım kalıplarından oluştuğunu vurgulamaktadır.

Atasözleri; uzun süren gözlemler ve deneyimler neticesinde ulaşılan yargıları ortak bir paydada birleştirip bilgece bir düşünce veya öğüt şeklinde halkın kullanımına sunan kalıplaşmış söz varlığı türlerinden biridir (Bilgin, 2013, s. 63) Aydın ve Gülden, (2021, s. 479) atasözlerinin; içinde hayat bulduğu kültürü, bilinci, tecrübeyi ve sosyal yapıyı yansıtan somut olmayan kültürel miras öğeleri olarak topluma ayna tuttuğunu, toplumun karakteristik özelliklerini yansıttığını belirtmektedir. Atasözlerine genel olarak bakıldığında hem toplumsal hem de bireysel yönüyle bir anlam haritası ve davranış kodu işlevine sahip olduğu dikkat çekmektedir. Atasözlerinde bir toplumda iletişime ve iletişim ediminine yönelik bakış açısını yansıtan gönderimlerin saklı olduğu söylenebilmektedir. Bir toplumdaki iletişimsel anlam haritasını ortaya koyabilmek için o toplumun atasözlerinin irdelenerek incelenmesi gerekmektedir (Bekiroğlu, 2014, s.81)

Kalıplaşmış ifadelerin içerisinde yer alan ikilemeler anlam üzerinde etkili olan zihinsel ifadelerin dildeki yansımasıdır. İletişim sürecinde anlamın etkisini artırmak amacıyla ikilemelere başvurulmaktadır. İkilemelerin cümledeki anlama doğrudan etkisi pekiştirme ve anlamı güçlendirme olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. Türkçenin yapısı ve biçimi dikkate alındığında geniş bir ikileme potansiyeli olduğu görülmektedir. İkilemeler hem konuşma hem de yazı dilinde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır (Onar, 2020, s.153). İkilemeler, anlamı kuvvetlendirmek için bir sözcüğün tekrar edilmesiyle, yakın ve zıt anlamlı veya ses benzerliği bulunan sözcüklerin art arda kullanılmasıyla oluşmaktadır. Bu sözcüklerin anlamsal yönden kuruluşlarında belirleyici olan nokta sözcükler arasındaki anlam ilişkileridir (Bilgin, 2013, s.71, s.67). İkilemeler iletişim sürecinde dikkati üzerinde toplayarak anlatımı güçlendirmekte böylelikle aktarılan anlamın kalıcı olarak zihinde yapılandırılmasına imkân tanımaktadır (Karadağ, 2019, s. 24).

Deyimler bir toplumdaki halkın zaman içinde yaratıp oluşturduğu anonim ürünlerdir. Deyimler cümlede kullanılırken sözcükleri aynı kalsa da bazı durumlarda sözcükler arasına farklı sözcükler girebilmektedir. Mecazlı söylem deyimlerin en belirgin özelliğidir (Aydın ve

Gülден, 2021, s.478). Deyimler de kalıplaşmış sözcüklerdir ve deyimleri meydana getiren sözcükler anlamca kaynaşmıştır. Deyimi oluşturan sözcükler yerine eş anlamlısı olsa bile başka sözcükler kullanılamaz. Anlam açısından geçerli olan bu durum deyim oluşturan sözcüklerin sıralaması için de geçerlidir. Deyimleri oluşturan isimlerin veya eylemlerin sözün bağlamına göre çekimlenmesi söz konusu olabilmektedir (Karadağ, 2019, s.19).

Tekerlemelerin temelinde genellikle belirli bir konu bulunmaz. Tekerlemelerin içerisinde yer alan sözcükler anlamlı, anlamsız, yarı anlamlı-yarı anlamsız veya tamamen alakasız tuhaf sözcükler olabilmektedir. Amaç alakasız ve saçma gibi görünen bu sözcüklerle dinleyicinin ya da okuyucunun dikkatini çekmektir. Tekerlemelerin asıl güzel noktası ise birbirinden bağımsız gibi görünen bu sözcüklerin okuyucuya-dinleyiciye bir düzen içerisinde sunulmasıdır. Bu ustalık tamamen tekerlemeyi söyleyen/anlatan kişiye bağlıdır (Arıcı, 2021, s. 93).

Kalıp sözler; belirli durumlarda duyguların, düşüncelerin ve dileklerin karşı tarafa aktarılmasını sağlayan gelenek olmuş söz varlığı ögeleridir. Bu sözler Türkçenin zenginliğini yansıtmakla birlikte kültüre, insanların olaylar karşısındaki tutumlarına ışık tutmaktadır. Kalıp sözleri diğer kalıplaşmış sözlerden ayıran nokta geleneksel-kültürel dayatmadır. Bazı durumlarda geleneklerimiz ve kültürümüz doğrultusunda kalıp sözleri kullanma zorunluluğumuz vardır veya kendimizi kullanmak zorunda hissederiz (Bilgin, 2013, s. 75-76). Örneğin; bir hasta ziyaretine gidildiğinde “geçmiş olsun”, eve bir misafir geldiğinde “hoş geldiniz” veya yemek yerken “afiyet olsun” sözleri kullanılan/kullanılmak zorunda kalınan kalıp sözlerdir. Erol ve Kişi (2018, s.117) kalıp sözü, kalıplaşmış cümle olarak şu şekilde tanımlamışlardır: deyim ve atasözünün özelliklerine sahip olmadığı halde söz dizimi açısından onlara benzerlik gösteren sözcüklerin önceden bir araya getirilerek günlük hayattaki kullanma amacı ve kullanma durumları belli olan cümlelerdir.

Çocuk edebiyatı ile ilgili yapılan söz varlığı çalışmalarına bakıldığında yapılan çalışmaların daha çok hikâye ve roman türlerine yönelik olduğu (Çelik ve Fırat 2020; Tekşan, Çinpolat, Çelenk ve Güneş; 2019; Uz, 2019; Ziya, 2019; Yavuzkılıç, 2019; Akdemir, 2019; Uzuner Yurt, 2016; Aytan, 2016; Avcı, 2014; Türkben, 2012) tespit edilmiştir. Alan yazında “Keloğlan Masalları” ile ilgili yapılmış birçok farklı çalışma yer almaktadır. Bunlardan; Güneş Şahin, Yazar, Turatova ve Kort (2020) Keloğlan masallarında ceza yöntemleri; Daşdemir (2019) Keloğlan masallarında arketipsel çözümleme; Murat, İşgören ve Çataklı, (2019) Keloğlan masallarında sihir ve büyü; Dursun (2018) Keloğlan masallarında gülmece; Şimşek (2017) masal tipi olarak Keloğlan; Elyıldırım (2017) Keloğlan masallarında gelenek; Erdal, (2016) Keloğlan masallarında çocuk eğitime yönelik iletiler; Cerit ve Gökçeaslan (2016) masal kitaplarının grafik tasarımının incelenmesi; Nuhuğlu, (2015) Keloğlan ve tasavvuf; Bayraktar (2014) masaldan çizgi filme Keloğlan tipi konularında çalışma yapmışlardır. Literatürde Tahir Alangu'nun “Keloğlan Masalları” adlı kitabı ile ilgili yapılmış şu çalışmalara ulaşılmıştır. Türkan (2010) tarafından yapılan araştırmada Keloğlan masalları bilişsel gelişim açısından incelenmiş ve kullanılan dilin çocukların bilişsel gelişimi ile paralellik gösterdiği ve bu masalların önemli olduğu vurgulanmıştır. Karagöz (2018) tarafından yapılan makalede

Keloğlan masallarında işlenen konunun yapılandırılmasına etki eden unsurlar araştırılmış ve ilk sırada duygusallık unsuru tespit edilmiştir. Özer (2019) tarafından yapılan çalışmada kitapta 90 değer yer aldığı tespit edilmiş ve değer aktarımı için bazı değerlerin yeterince yer aldığı bazı değerlerin de yeterince yer almadığı görülmüştür. Ulutaş ve Batur (2020) tarafından yapılan makalede Keloğlan masallarında “anne”nin olumsuz örnek teşkil eden davranışları tartışılmış ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Okur ve Arı (2014) tarafından yapılan çalışmada “Keloğlan Masalları”nın ilköğretim düzeyinde en çok okunan temel eserler arasında ikinci sırada yer almasından, masalların zengin kalıplaşmış söz varlığı öğelerini barındırmasından ve alan yazında Keloğlan masallarının kalıplaşmış söz varlığını belirlemeye yönelik bir çalışmaya ulaşılamamasından dolayı böyle bir çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Bu çalışma, ilköğretim öğrencileri tarafından çok okunan bir kitabın kalıplaşmış söz varlığı unsurlarını tespit ederek bu konuda yapılacak farklı çalışmalara ışık tutacağından önemli görülmektedir.

Araştırmanın Problem Cümlesi

Tahir Alangu'nun “Keloğlan Masalları” adlı masal kitabında yer alan kalıplaşmış söz varlığı unsurları nelerdir ve bu unsurlar ne sıklıkla kullanılmıştır?

Alt Problemler

Araştırmada temel problem cümlesi çerçevesinde aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1. “Keloğlan Masalları” adlı kitapta kalıplaşmış söz varlığını oluşturan ikilemeler nelerdir ve kullanım sıklıkları nedir?
2. “Keloğlan Masalları” adlı kitapta kalıplaşmış söz varlığını oluşturan deyimler nelerdir ve kullanım sıklıkları nedir?
3. “Keloğlan Masalları” adlı kitapta kalıplaşmış söz varlığını oluşturan tekerlemeler nelerdir ve kullanım sıklıkları nedir?
4. “Keloğlan Masalları” adlı kitapta kalıplaşmış söz varlığını oluşturan ilişkili sözler (kalıp sözler) nelerdir ve kullanım sıklıkları nedir?
5. “Keloğlan Masalları” adlı kitapta kalıplaşmış söz varlığını oluşturan atasözleri nelerdir ve kullanım sıklıkları nedir?
6. “Keloğlan Masalları” adlı kitapta kalıplaşmış söz varlığını oluşturan unsurların genel dağılımı nasıldır ve kullanım sıklıkları nedir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

“Keloğlan Masalları” adlı kitabın kalıplaşmış söz varlığı unsurlarını belirlemek için yapılan bu çalışma nitel bir çalışmadır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerini kullanarak, algıları ve olayları doğal ortamında gerçekçi ve

bütüncül bir şekilde ortaya koymaya yönelik nitel süreçlerin takip edildiği araştırma çeşididir (Yıldırım, 1999, s. 10).

2.2. İncelenen Dokümanlar

Araştırmanın materyalini Tahir Alangu'nun "Keloğlan Masalları" adlı masal kitabında yer alan 19 masal oluşturmaktadır. Araştırma materyalinin belirlenmesinde nitel araştırmalarda sıklıkla başvurulan amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal örnekleme; yapılacak olan araştırmanın amacı çerçevesinde bilgi yönünden zengin durumların tespit edilerek çalışma yapılmasını sağlar. Belirli ölçütlere sahip olan bir ya da daha fazla özel durumlarda çalışma yapılmak istendiğinde başvurulur ((Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2020, s.90).

Kitapta yer alan masallar ve kodları şu şekildedir: Keloğlan ile Devler (KD1), Keloğlan ile Köylüler (KK1), Köse Değirmenci ile Keloğlan (KDK), Dev Anası ile Keloğlan (DAK), Keloğlan ile İki Padişah (KİP), Keloğlan Para Kazanıyor (KPK1), Keloğlan ile Üç Cambaz (KÜC), Keloğlan Hiç Alıyor (KHA), Keloğlan ile Kırk Haramiler (KKH1), Keloğlan ile Kardeşi (KK2), Keloğlan ile Padişah (KP), Keloğlan ile Kötü Hasan (KKH2), Keloğlan Defineci (KD2), Keloğlan ile Devler Ağası (KDA), Keloğlan'ın Nohutu (KN), Keloğlan ile Kargası (KK3), Keloğlan ile Köy Ağası (KKA), Keloğlan ile Ali Cengiz (KAC) ve Keloğlan ile Padişah Kızı (KPK2). Bu masallardan "Keloğlan ile Padişah Kızı" adlı masal Tahir Alangu'nun notları arasında bulunarak kitaba sonradan eklenmiştir (Alangu, 2021, s.179).

2.3. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması aşamasında ilk olarak Tahir Alangu'nun "Keloğlan Masalları" adlı masal kitabı temin edilmiştir. Kitapta yer alan 19 masal belirlenen beş başlık (ikileme, deyim, tekerleme, kalıp sözler ve atasözü) çerçevesinde araştırmacı ve bir Türkçe öğretmeni tarafından ayrı ayrı incelenerek kalıplaşmış söz varlığı unsurları tespit edilmiştir. Taraflar ayrı ayrı incelemelerini yaptıktan sonra bir araya gelerek ulaştıkları verileri karşılaştırmışlardır. Karşılaştırma sonrasında ortak tespit edilen kalıplaşmış söz varlığı unsurları doğrudan alınırken taraflardan sadece birinin tespit ettiği söz varlığı unsurları tekrardan kontrol edilerek son karar verilmiştir.

Kitapta geçen kalıplaşmış söz varlığı unsurları tespit edilirken Türk Dil Kurumunun internet ortamında yer alan sözlükler (Güncel Türkçe Sözlük, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü) ve Akyalçın, (2007) tarafından hazırlanan "Türkçe İkilemeler Sözlüğü" dikkate alınmıştır.

Araştırma verilerinin toplanmasında doküman incelemesi yönteminin aşamalarına bağlı kalınmıştır. Özkan (2021, s.2) doküman incelemesi yöntemini araştırmanın verilerini meydana getiren birincil ve ikincil kaynaklar olarak ifade edilen dokümanlara ulaşılması, incelenmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlamaktadır. Bu yöntem basılı ve elektronik olarak yayımlanan materyalleri inceleyip değerlendirmek için başvuru sistematik bir

işlemdir. Doküman incelemesinde araştırılması amaçlanan olgu ve olgular ile ilgili bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesi yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.187).

2.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırma süreci belirli bazı aşamalardan ve bu aşamaların karşılıklı etkileşiminden oluşan bir süreçtir. Nitel araştırmalarda birbirini art arda takip eden net aşamalar bulunmamakla birlikte araştırmacı süreç içerisinde karşılaştığı durumlara göre bu aşamaları yenileyebilir (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 411). Nitel veri analizinde temel amaç bireylerin öznel olarak yapılandırdıkları sonuçları sistematik olarak anlamlaştırması, kavramsallaştırması veya kuramsallaştırmasıdır. Nitel veri analizi; betimleyici bir yaklaşımı benimsemekle birlikte, tümevarımcı ve yaratıcıdır. Bu veri analizi verilerin birden fazla incelenip kategorilerin ve kategoriler arasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılmasını sağlamakta, verilerin betimlenmesini ve analizin bir sürece dayandırılmasını sağlamaktadır (Ekiz, 2020, s.83-84).Tahir Alangu'nun "Keloğlan Masalları" adlı masal kitabının kalıplaşmış söz varlığını belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada nitel araştırma verilerinin analizinde başvurulan betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz türünde amaç, ulaşılan bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış olacak şekilde sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda ulaşılan veriler, ilk önce sistematik ve açık bir şekilde betimlenir. Sonrasında da bu betimlemeler açıklanarak yorumlanır ve neden-sonuç ilişkileri incelenerek bazı sonuçlara ulaşılır (Yıldırım, Şimşek, 2018).

3. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, tespit edilen bulgular alt problemlere göre başlıklar halinde sunulmuştur. Kitap içerisinde bulunan masallardaki kalıplaşmış söz varlığı unsurları her masal için ayrı ayrı tespit edilerek tablolar oluşturulmuştur. Tabloların sonunda "*" işareti ile gösterilen sayı sütündeki sayıların toplamını değil 19 masalda geçen birbirinden farklı kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının toplam sayısını ifade etmektedir.

3.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine Yönelik Bulgular

"Keloğlan Masalları" adlı masal kitabı incelenerek kitapta yer alan ikilemeler tespit edilmiş sonuçlar Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1
Keloğlan Masalları Adlı Kitapta Yer Alan İkilemelerin Dağılımı

Masal Nu.	Sayfa Aralığı	Masal Kodu	Farklı İkileme	Toplam İkileme
1	7-12	KD1	17	17
2	13-19	KK1	8	12
3	20-29	KDK	15	22
4	30-35	DAK	10	17
5	36-46	KİP	25	42
6	47-51	KPK1	18	19
7	52-69	KÜC	39	53
8	70-75	KHA	12	21

9	76-89	KKH1	47	77
10	90-94	KK2	16	19
11	95-109	KP	53	67
12	110-119	KKH2	32	45
13	120-124	KD2	10	20
14	125-137	KDA	34	52
15	138-145	KN	8	17
16	146-151	KK3	19	26
17	152-165	KKA	27	44
18	166-178	KAC	36	47
19	179-186	KPK2	29	34
Toplam			254*	651

Tablo 1'e bakıldığında kitapta 651 ikilemenin bulunduğu, bunlardan 254'ünün farklı ikileme olduğu görülmektedir. Buradan hareketle kitaptaki ikilemelerden yarıdan fazlasının tekrar eden ikileme olduğu söylenebilir. En fazla ikileme KKH1 kodlu "Keloğlan ile Kırk Haramiler" adlı masalda kullanılmış olmasına rağmen en fazla farklı ikileme KP kodlu "Keloğlan ile Padişah" adlı masalda kullanılmıştır. Tabloda dikkat çeken bir diğer bulgu birinci masalda hiç tekrar eden ikilemenin olmamasıdır. Aşağıda kitapta yer alan ikilemeler kendi içinde gruplandırılarak örnekler ve örnek cümleler verilmiştir.

Kitapta aynı sözcüğün tekrar etmesiyle oluşan ikilemelere örnekler şu şekildedir: adım adım (5), aman aman, avaz avaz, avuç avuç, ballandıra ballandıra (2), bas bas (2), bazı bazı(2), bıkmak usanmak (5), bir bir (23), bir iki (2), birer birer (12), birim birim (6), boğuk boğuk (2), bol bol, böyle böyle, car car, cayır cayır, cıvık cıvık(2), cıyak cıyak (3), çanak çanak (2), çatır çatır, çekip çekip, çıldır çıldır (23), fıldır fıldır (9), güm güm (6), har har (7), iri iri (4), sıkı sıkı (4), şıkır şıkır (17), vay vay (11), yavaş yavaş (11)...

"Baştan ayağa her yanı tüylü şeytanlara dönüyor ki, gözleri de çıldır çıldır parlıyor. (s.88)

"Ortalıktan el ayak çekildikten sonra, bu dev yavaş yavaş gelmiş." (s.129)

Kitapta eş anlamlı sözcüklerle oluşan ikilemelere örnekler şu şekildedir: bıkmak usanmak (5), çarşı pazar (7), gizli saklı (2), yemin kasem (3), evire çevire (8), eksik gedik (2), tarla tokat (2), mal davar (2), tıka basa,...

"Hiç, hiç" diye söylenen Keloğlan'ı evire çevire dövmüşler." (s.70)

"Tellallar sokak sokak, çarşı pazar, kıyı köşe dolanıp, naralanıp bağırlarırken, Keloğlan da çarşıdaymış." (s.106)

Kitapta yakın anlamlı sözcüklerle oluşan ikilemelere örnekler şu şekildedir: ıkına sıkına (2), kenarı köşeyi (2), kıyı köşe (10), sille tokat (2), sorgu sual (7), yalvar yakar (2), yol yordam (5)...

"Kimse çıkıp da ağzını açamaz, sorgu sual edemez, iki satır yazı yazamazmış." (s.37)

"Hem size yol yordam gösterelim hem de zindandan kurtulmayalım."(s.39).

Kitapta zıt anlamlı sözcüklerle oluşan ikilemelere örnekler şu şekildedir: dalıp çıkmak, düşe kalka (2), giren çıkan, git gel (8), sağ sol (2), ön art (2), ötede beride (2), orası burası (11), gelmiş geçmiş, sabah akşam...

"...düşe kalka, mezarlıktan canını güç kurtarmış da arkadaşlarına kavuşmuş." (s.28)

"Önce biri kapıda durmuş, başını sağa sola yatırmış, ön ayaklarını kırdığı gibi hendeği atlayıp geçmiş." (s.39)

Kitapta biri anlamlı diğeri anlamsız sözcüklerle oluşan ikilemelere örnekler şu şekildedir: beti benzi, çoluk çocuk (2), şallak mallak, teker meker (2), tıklar mıklar (3)...

"Katırlardan biri bunun eşeğine çarpınca, üstündeki ölüyü bayırlardan aşağı teker meker yuvarlamış." (s.17)

"Çoluk çocuk sahibi oldu." (s.166)

Kitapta yansıma sözcüklerle oluşan ikilemelere örnekler şu şekildedir: cıyak cıyak (3), fokur fokur, gak gak (4), güm güm (6), har har (7), hart hart (2), haşır haşır, hışır hışır (2), sapır sapır (3), şak şak (2)...

"...arada bir de zurnalar cıyak cıyak cırlıyor." (s.114)

"Güm güm topuk vurdukça elmalar sapır sapır dökülür, yerlere yayılır, Keloğlan da keçilere başırmış." (s.91)

Masal kitabında yer alan ikilemeler incelendiğinde en fazla ikilemenin aynı kelimenin tekrarıyla oluşan ikilemeler olduğu tespit edilmiştir.

3.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine Yönelik Bulgular

"Keloğlan Masalları" adlı masal kitabı incelenerek kitapta yer alan deyimler tespit edilmiş sonuçlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2
Keloğlan Masalları Adlı Kitapta Yer Alan Deyimlerin Dağılımı

Masal Nu.	Sayfa Aralığı	Masal Kodu	Farklı Deyim	Toplam Deyim
1	7-12	KD1	10	11
2	13-19	KK1	5	7
3	20-29	KDK	22	27
4	30-35	DAK	5	5
5	36-46	KİP	25	26
6	47-51	KPK1	17	19
7	52-69	KÜC	32	51
8	70-75	KHA	7	10
9	76-89	KKH1	31	44
10	90-94	KK2	6	9
11	95-109	KP	19	21
12	110-119	KKH2	18	21
13	120-124	KD2	6	8
14	125-137	KDA	29	42

15	138-145	KN	2	3
16	146-151	KK3	16	20
17	152-165	KKA	35	49
18	166-178	KAC	43	49
19	179-186	KPK2	22	25
Toplam			250*	447

Tablo 2 incelendiğinde kitapta toplam 447 deyim yer aldığı bu deyimlerden 250'sinin farklı deyim olduğu görülmektedir. Masal kitabında en fazla deyim KÜC kodlu "Keloğlan ile Üç Cambaz" adlı masalda yer almasına rağmen en fazla farklı deyim KAC kodlu "Keloğlan ile Ali Cengiz" adlı masalda yer almaktadır. DAK kodlu "Dev Anası ile Keloğlan" adlı masalda kullanılan deyimlerin hepsinin farklı deyim olması dikkat çekmektedir. Aşağıda kitapta yer alan deyimler gruplandırılarak örnekler verilmiştir.

İki sözcükten oluşan deyimlere örnekler şu şekildedir: adı çıkmak (2), ağzı sulanmak (2), akli karışmak (2), aman vermek (3), ant içmek (4), ayağa kalkmak (2), buyur etmek (4), can vermek (2), baş etmek (2), boynunu bükmek (3), çaresiz kalmak (8), davet etmek (4), eline geçmek (3), elinden kurtulmak (2), fır dönmek (5), gazaba gelmek (3), gözlerini belirtmek (9), pey sürmek (4), razı olmak (13), selam vermek (4), sırtını sıvazlamak (6), soluk almak (6), söz vermek (2), şart koşmak (3)...

"Keloğlan kel başını kaşımış, sonunda razı olup tek bir parça kesmiş." (s.26)

"Bir yutkunmuş, iki yekinmiş, hık mık demiş de sonunda gök gözlerini belirtmiş içindekileri dökmüş." (s. 180)

Üç sözcükten oluşan deyimlere örnekler şu şekildedir: akli başına gelmek (4), allah yarattı dememek (2), baş başa vermek (4), elden ayaktan kesilmek (düşmek) (5), gaflet uykusuna dalmak, gözlerini uyku tutmamak, kafa kafaya vermek (2), önünü ardını düşünmemek (2), yan gelip yatmak, yorgan döşek yatmak, yorgunu yokuşa sürmek...

" 'Gelini neyle doyuracaksın?' diye engelleri bir bir sayıp, her ne kadar yorgunu yokuşa sürdüysen de, Keloğlan bu, sırtmış ve direnmiş." (s.167)

"Padişah uyanıyor ki, o tüylü, çingiraklı alâmeti görünce akli başına geliyor." (s. 87)

Dört sözcükten oluşan deyimlere örnekler şu şekildedir: bin dereden su getirmek (2), dere tepe düz gitmek (6), hop oturup hop kalkmak (3), çil yavrusu gibi dağılmak...

"Her ne kadar Keloğlan bu üç cambazı yokuşa sürüp, bin dereden su getirdiyse de, bunlar dileklerinden vazgeçmemişler." (s.57)

"...paralarını, eşyalarını, silahlarını orada koyup dört yana çil yavrusu gibi dağılmış, savuşup kaçmışlar." (s.93)

Beş sözcükten oluşan deyimlere örnekler şu şekildedir: gözlerini fal taşı gibi açmak (2)...

"Çobanın gözleri fal taşı gibi açılmış da, bu işlere şaşmış kalmış." (s.150)

3. 3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine Yönelik Bulgular

“Keloğlan Masalları” adlı masal kitabı incelenerek kitapta yer alan tekerlemeler tespit edilmiş sonuçlar Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3

Keloğlan Masalları Adlı Kitapta Yer Alan Tekerlemelerin Dağılımı

Masal Nu.	Sayfa Aralığı	Masal Kodu	Farklı Tekerleme	Toplam Tekerleme
1	7-12	KD1	5	5
2	13-19	KK1	3	3
3	20-29	KDK	2	2
4	30-35	DAK	3	3
5	36-46	KİP	1	1
6	47-51	KPK1	4	4
7	52-69	KÜC	4	5
8	70-75	KHA	1	1
9	76-89	KKH1	2	2
10	90-94	KK2	3	3
11	95-109	KP	3	3
12	110-119	KKH2	1	1
13	120-124	KD1	1	1
14	125-137	KDA	3	4
15	138-145	KN	1	1
16	146-151	KK3	3	3
17	152-165	KKA	1	1
18	166-178	KAC	4	4
19	179-186	KPK2	1	1
Toplam			31*	48

Tablo 3 incelendiğinde kitapta yer alan masalarda toplam 48 tekerlemenin kullanıldığı, bunlardan 31’inin farklı tekerleme olduğu görülmektedir. 19 masal incelendiğinde bir masalda en fazla 5, en az 1 tekerlemeye yer verildiği tespit edilmiştir. Kitapta tekerlemelerle ilgili en dikkat çekici durum bütün masalların “Bir varmış, bir yokmuş. Tanrı’nın kulu çokmuş. Çok yemesi, çok demesi günahmış.” tekerlemesi ile başlamasıdır. Kitapta yer alan diğer tekerlemelere örnekler şu şekildedir:

“Gide gide giderek, birim birim sekerek, tepelerden yel gibi, derelerden sel gibi geçerek.” (s.7)

“Yeller esmiş, rüzgârlar üfürmüş, yağmurlar yağmış, seller akmış, günler akşama, akşamlar sabaha kavuşmuş, böylece aradan bir eyyâm geçmiştir.” (s.14)

3. 4. Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine Yönelik Bulgular

“Keloğlan Masalları” adlı masal kitabı incelenerek kitapta yer alan kalıp sözler (ilişki sözleri) tespit edilmiş ve sonuçlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4

Keloğlan Masalları Adlı Kitapta Yer Alan Kalıp Sözlerin Dağılımı

Masal Nu.	Sayfa Aralığı	Masal Kodu	Farklı Kalıp Sözler	Toplam Kalıp Sözler
1	7-12	KD1	2	2
2	13-19	KK1	1	1
3	20-29	KDK	3	3
4	30-35	DAK	1	1
5	36-46	KİP	12	15
6	47-51	KPK1	1	1
7	52-69	KÜC	8	10
8	70-75	KHA	2	2
9	76-89	KKH1	1	1
10	90-94	KK2	1	1
11	95-109	KP	4	4
12	110-119	KKH2	2	2
13	120-124	KD2	-	-
14	125-137	KDA	12	19
15	138-145	KN	-	-
16	146-151	KK3	7	9
17	152-165	KKA	3	12
18	166-178	KAC	5	6
19	179-186	KPK2	2	2
Toplam			51*	91

Tablo 4 incelendiğinde kitapta 51'i farklı olmak üzere 91 kalıp söz yer almaktadır. Tabloya göre kitapta yer alan masalların iki tanesinde hiçbir kalıp söz tespit edilememiştir. En fazla kalıp söz KDA kodlu "Keloğlan ile Devler Ağası" adlı masalda yer alırken en fazla farklı kalıp söz KDA kodlu "Keloğlan ile Devler Ağası" ve KİP kodlu "Keloğlan ile İki Padişah" adlı masalda yer almaktadır.

Kitapta yer alan kalıp sözlere örnekler şu şekildedir: Allah kesene Halil İbrahim bereketi versin, bahtınız açık yolunuz seçik olsun, bismillah, geride kalanlara ecir sabır versin, hak rahmet eylesin, kalın sağlıcakla, yallah (2), hayırlısıyla (3), sabah ola hayrola (2), şükür, hoş vardın sefalar getirdin, kesesine bereket, kırk bir kere maşallah, kusura bakmayın (4), onlar ermiş muratlarına darısı bizim başımıza (5), sağ ol (3), var ol (3), selam söyle (2), selametle git (2), Tanrı'nın emri Peygamber'in kavli ile, Tanrı'ya emanet olunuz, vallahi, yolun açık olsun (2)..."

"...ama üstünü hamama kahveye verirsiniz, harçlık edersiniz, haydi kalın sağlıcakla, Tanrı'ya emanet olunuz!"(s.43)

"Aman ağam sağ ol var ol ağam. Allah kesene Halil İbrahim bereketi versin. Kapın kapanmasını, işin de aşın da eksik olmasın." (s. 130)

3. 5. Araştırmanın Beşinci Alt Problemine Yönelik Bulgular

Tahir Alangu'nun "Keloğlan Masalları" adlı masal kitabı incelenerek masallarda yer alan atasözleri tespit edilmiş ve sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5

Keloğlan Masalları Adlı Kitapta Yer Alan Atasözlerinin Dağılımı

Masal Nu.	Sayfa Aralığı	Masal Kodu	Farklı Atasözü	Toplam Atasözü
1	7-12	KD1	1	1
2	13-19	KK1	1	1
3	20-29	KDK	1	1
4	30-35	DAK	1	1
5	36-46	KİP	2	2
6	47-51	KPK1	1	1
7	52-69	KÜC	2	2
8	70-75	KHA	1	1
9	76-89	KKH1	1	1
10	90-94	KK2	1	1
11	95-109	KP	1	2
12	110-119	KKH2	1	1
13	120-124	KD2	1	1
14	125-137	KDA	1	1
15	138-145	KN	1	1
16	145-151	KK3	1	1
17	152-165	KKA	1	1
18	166-178	KAC	1	1
19	179-186	KPK2	1	1
Toplam			3*	22

Tablo 5 incelendiğinde 19 Keloğlan masalında 22 atasözünün yer aldığı görülmektedir. Bunlardan 3'ü farklı atasözüdür.

Masallarda geçen atasözleri şu şekildedir: “Bir varmış bir yokmuş, ne verirsen elinle o gider seninle, yanlış hesap Bağdat'tan döner.” Burada dikkat çeken nokta bütün masallarda bir varmış bir yokmuş atasözünün geçmesi ve masalların bu atasözü ile başlamasıdır. Kitapta atasözlerinin geçtiği cümlelere örnekler şu şekildedir:

“Sağ ol, eksik olma padişahım, ne verirsen elinle o gider seninle, keremin kadar şanın şerefine artsın, hazinen çoğalsın eksilmesin...” demiş. (s. 43)

“Yanlış hesap Bağdat'tan döner, kusura bakmayın.” (s. 55)

3.6. Araştırmanın Altıncı Alt Problemine Yönelik Bulgular

“Keloğlan Masalları” adlı masal kitabı incelenerek kitapta yer alan kalıplaşmış söz varlığı unsurları tespit edilmiş ve sonuçlar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6

Keloğlan Masalları Adlı Kitapta Yer Alan Kalıplaşmış Söz Varlığı Unsurlarının Genel Dağılımı

Masal Nu.	Masal Kodu	İkileme	Deyim	Kalıpsöz	Tekerleme	Atasözü	Toplam
1	KD1	17	11	2	5	1	36
2	KK1	12	7	1	3	1	24
3	KDK	22	27	3	2	1	55
4	DAK	17	5	1	3	1	27
5	KİP	42	26	15	1	2	86

6	KPK1	19	19	1	4	1	44
7	KÜC	53	51	10	5	2	121
8	KHA	21	10	2	1	1	35
9	KKH1	77	44	1	2	1	125
10	KK2	19	9	1	3	1	33
11	KP	67	21	4	3	2	97
12	KKH2	45	21	2	1	1	70
13	KD2	20	8	-	1	1	30
14	KDA	52	42	19	4	1	118
15	KN	17	3	-	1	1	22
16	KK3	26	20	9	3	1	59
17	KKA	44	49	12	1	1	107
18	KAC	47	49	6	4	1	107
19	KPK2	34	25	2	1	1	63
Toplam		651	447	91	48	22	1259

Tablo 6 incelendiğinde “Keloğlan Masalları” adlı kitapta 651 ikileme, 447 deyim, 91 kalıp söz, 48 tekerleme ve 22 atasözü olmak üzere toplam 1259 kalıplaşmış söz varlığı unsuru tespit edilmiştir. En fazla kalıplaşmış söz varlığı unsuru KKH1 kodlu “Keloğlan ile Kırk Haramiler” adlı masalda, en az kalıplaşmış söz varlığı unsuru ise KN kodlu “Keloğlan’ın Nohutu” adlı masalda yer almaktadır. Tabloya göre kitapta en fazla yer alan kalıplaşmış söz varlığı unsuru ikileme iken en az yer alan kalıplaşmış söz varlığı unsuru atasözüdür.

4. Tartışma ve Sonuç

İlköğretim dönemi öğrencilerin söz varlığının geliştirileceği önemli bir dönemdir. Söz varlığını zenginleştirmede öğrencilere okutulan ders kitaplarındaki metinler ve okuma kitapları etkili olmaktadır. İlköğretim öğrencilerinin okuma listelerinde olan ve birçok öğrenci tarafından okunan “Keloğlan Masalları” adlı masal kitabı da bunlardan bir tanesidir. Bu sebeple bu okuma kitabı ile ilgili yapılan çalışmalar önemlidir.

Tahir Alangu’nun “Keloğlan Masalları” adlı masal kitabının kalıplaşmış söz varlığını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada kitap içerisinde yer alan 19 masalın kalıplaşmış söz varlığı unsurları beş başlık altında (ikileme, deyim, atasözü, kalıp söz ve tekerleme) incelenerek tablolar aracılığıyla sunulmuştur. Kitapta yer alan masalların kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının niceliksel olarak birbirinden farklılık gösterdiği görülmektedir. Araştırma sonucunda kitapta 254’ü farklı olmak üzere 651 ikileme, 250’si farklı olmak üzere 447 deyim, 31’i farklı olmak üzere 48 tekerleme, 51’i farklı olmak üzere 91 kalıp söz ve 3’ü farklı olmak üzere 22 atasözü tespit edilmiştir. Kitapta toplamda 1259 kalıplaşmış söz varlığı unsuru belirlenmiştir.

Kalıplaşmış söz varlığı öğelerine bakıldığında kitapta ikilemelerin diğer kalıplaşmış söz varlığı öğelerine oranla daha çok kullanıldığı ve onu sırasıyla deyimlerin, kalıp sözlerin, tekerlemelerin ve atasözlerinin takip ettiği görülmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda genel olarak Tahir Alangu’nun “Keloğlan Masalları” adlı eserinin dilimizde var olan kalıplaşmış

söz varlığı öğelerini başarılı bir şekilde yansıttığı sonucuna ulaşılabilir. Bununla birlikte eserde en fazla ikilemelere yer verilirken en az atasözlerine yer verilmiştir.

Literatürde söz varlığı ile ilgili yapılmış çalışmalar incelendiğinde ikileme ve deyimlerin diğer söz varlığı unsurlarına oranla daha fazla yer aldığı ancak çalışmalara göre kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının dağılımının farklılık gösterdiği görülmektedir. Mete (2016) yaptığı yüksek lisans tezinde Sevim Ak'ın çocuk edebiyatı romanlarının söz varlığını inceleyerek, kitapta ikilemelere ve deyimlere diğer söz varlığı öğelerine göre daha fazla yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Çalışmanın sonucunda Sevim Ak'ın çocuk romanlarında söz varlığını oluşturan ikilemelerin kullanım sıklığı 2060, deyimlerin kullanım sıklığı 1412, ilişki sözlerinin kullanım sıklığı 70, atasözlerinin kullanım sıklığı 14 ve tekerlemelerin kullanım sıklığı 6 olarak belirlenmiştir. Uslupehlivan (2018) tarafından yapılan tezde sözü edilen eserler beş başlık doğrultusunda incelenmiş ve inceleme neticesinde eserde 860 ikileme, 450 deyim, 156 kalıp söz ve 12 tane de atasözü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sever ve Karagül (2014) çalışmaları neticesinde adı geçen masal kitaplarında 399 ikileme, 112 deyim, 93 kalıp söz ve 21 atasözü olduğunu belirlemişlerdir. Ulaşılan bu sonuçlar araştırmanın en fazla kullanılan kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının sıralamasıyla benzerlik göstermektedir. Ancak Mete'nin (2016) çalışmasında atasözlerinin ve tekerlemelerin kullanım sıklığı sıralaması Keloğlan Masalları ile ilgili yapılan çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Keloğlan Masalları'nda atasözleri en az kullanılan kalıplaşmış söz varlığı unsurudur. Bu durumun incelenen eserlerin türlerinin farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Kaçmaz (2018) yaptığı yüksek lisans çalışması sonucunda masalarda deyimlere oldukça sık rastlandığı ve masalların deyim öğretimi için kullanılabileceğini, aynı şekilde ikilemelere de sık sık yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışma yapılan araştırmanın masalarda ikilemelerin ve deyimlerin sık sık kullanıldığı sonucu ile örtüşmektedir. Bu sonuca ulaşılmasında hem incelenen metin türlerinin benzer olmasının hem de kalıplaşmış söz varlığı unsuru olarak ikileme ve deyim diğer söz varlığı unsurlarına oranla metinlerde daha çok kullanılmasının etkili olduğu söylenebilir.

Uzuner Yurt (2016) çalışmasında incelediği eserde 202 farklı deyim 256 defa kullanıldığını, 56 farklı ikilemenin 69 defa kullanıldığını, 23 farklı kalıp sözün 25 defa kullanıldığını ve 2 farklı atasözünün 2 defa kullanıldığını tespit etmiştir. Çetinkaya (2020) tarafından yapılan yüksek lisans araştırmasında ise Ayla Çınaroğlu'nun masal ve hikâyelerinin söz varlığı incelenmiş ve inceleme sonucunda 168 deyim, 97 ikileme, 6 kalıp söz ve 3 tane de atasözü tespit edilmiştir. Yavuzkılıç (2019) tarafından yüksek lisans araştırması sonucunda incelenen romanda 477 deyim, 134 ikilemenin, 64 kalıp sözün ve 3 atasözünün bulunduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmaların sonuçları araştırmanın sonucuyla sadece deyimlerin ikilemelerden daha çok kullanıldığı noktasında ayrışmakta diğer noktalarda benzerlik göstermektedir. Sözü edilen bu eserlerle yapılan araştırmanın ikileme ve deyim kullanım sıralamasının yer değiştirmesinde incelenen metin türünün etkisi olabilir. Çünkü masallar tekrar sözcüklerden oluşan ikileme ve tekerleme yönünden daha zengin türlerdir ve tekerlemelerin içinde de birçok ikileme yer alabilmektedir.

Uz ve Özcan (2020) kalıplaşmış söz varlığı ile ilgili yaptıkları çalışmada 5 atasözünün farklı frekanslarda 5 defa, 3 tekerlemenin 4 defa, 423 deyim 466 defa, 242 ikilemenin 323 defa kullanıldığını tespit etmişlerdir. Bu çalışmanın sonuçları ile yapılan araştırmanın sonuçları kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının kullanım sıklıklarının sıralamasına göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığın sebebi öykü türünde tekerlemenin sık sık yer almaması olabilir.

Sonuç olarak, incelenen masal kitabında (farklılıklar açısından) ikileme, deyim, tekerleme ve kalıp sözlere daha fazla yer verildiği atasözlerine daha az yer verildiği görülmüştür. Tahir Alangu'nun Keloğlan Masalları adlı masal kitabının kalıplaşmış söz varlığını konu edinen bu çalışma sonucunda belirlenen öneriler şu şekilde sıralanabilir:

1. İnceleme sırasında “Keloğlan Masalları” adlı kitabın çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından bazı olumsuzluklar taşıdığı görülmüştür. Bu konuda yeni çalışmalar yapılarak alana katkı sağlanabilir.
2. İncelenen “Keloğlan Masalları” adlı kitap 19. basımdır. İlk basım 1967 yılında gerçekleşmiştir. Yıllar içinde Türk dilinin kurallarında meydana gelen değişiklikler sonucunda kitap tekrar basılmadan önce bir editör tarafından yazım-noktalama hataları ve kullanılan sözcükler incelenerek düzeltme yapılabilir. Bu, ilk basımı ve son basımı arasında uzun yıllar olan diğer çocuk edebiyatı ürünleri için de yapılabilir. Çünkü sözcüklerin doğru yazılması ve anlaşılır bir şekilde verilmesi çocuğun söz varlığının gelişmesinde çok etkilidir.
3. Araştırma sırasında Türk Dil Kurumunun sitesinde yer almayan birçok ikileme görülmüş ve bunlar araştırma sonuçlarına dahil edilmemiştir. Sonuçlara dahil edilmeyen bu ikilemelerle ilgili bir çalışma yapılarak Türk Dil Kurumunun sözlüğüne eklenmesi sağlanabilir.
4. Araştırma sırasında masal kitabında çocukların bilemeyeceği birçok sözcük ile karşılaşmıştır. Bu durumda ya kitabın sonunda yer alan sözlüğün çerçevesi genişletilebilir ya da kitaptaki sözcüklerde sadeleştirme yapılabilir.

Kaynakça

- Akdemir, B. (2019). *H. Salih Zengin'in çocuk hikâyelerindeki söz varlığının Türkçe eğitimine katkısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı.
- Aksan, D. (2018). *Türkçenin söz varlığı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Akyalçın, N. (2007). *Türkçe ikilemeler sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Akyüz, E. (2021). Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı. F. Temizyürek ve T. Türkben. (Ed.) *Türkçe öğretimine genel bir bakış içinde* (s.415-433). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Alangu, T. (2021). *Keloğlan masalları*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Aslan, C. (2019). *Çocuk edebiyatı ve duyarlık eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Arıcı, A. F. (2018). *Çocuk edebiyatı ve kültürü*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Avcı, Y. (2014). Cahit Uçuk'un "Türk İkişleri" romanında söz varlığı. *Folklor/Edebiyat*, 20(78), 121-130.
- Aydın, G., Gülden, B. (2021). Kelime öğretimi. F. Temizyürek ve T. Türkben (Ed.). *Türkçe öğretimine genel bir bakış içinde* (473-509). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aytan, T. (2016). Türk çocuk edebiyatı üzerine bir söz varlığı çalışması: Atasözleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 210, 425-445.
- Bayraktar, Z. (2014). Geleneğin güncellenmesi bağlamında masaldan çizgi filme Keloğlan tipi üzerine. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 49 (49), 19-51.
- Bekiroğlu, O. (2014). Türkçe atasözlerinde iletişim olgusunun izleri ve sosyo-kültürel çıkarımları. *Milli Folklor*, 26 (103), 80-97.
- Bilgin, M. (2013). *Anlamdan anlatıma Türkçemiz*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Birleşmiş Milletler (1989). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-Haklar%C4%B1na-Dair-S%C3%B6zle%C5%9fme> (17.04.2021).
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.A., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cerit, E., Gökçearslan, A. (2016). Türkiye'de yayınlanan Türk masal kitaplarının grafik tasarım öğeleri açısından incelenmesi: Keloğlan Masalları örneği. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 0 (17), 49-73
- Çelik, H., Fırat, H. (2020). Çocuk hikâye ve romanlarında çocuk gerçekliği: Sevim Ak örneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(1), 94-109.
- Çetinkaya, S. (2020). *Ayla Çınaroğlu'nun masal ve hikâyelerinin Türkçe öğretimi bağlamında söz varlığı açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Daşdemir, C. (2019). Erler karısına koca olmaya giden Keloğlan masalı üzerine arketipsel bir çözümleme. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12 (28), 991-1000.
- Dursun, A. (2018). İnsan Neden, nasıl, neye güler?: Keloğlan Hiç Alıyor masalında gülmece . *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (12), 38-48.
- Ekiz, D. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Elyıldırım, S. (2017). Keloğlan masallarında geleneğin yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, I. Uluslararası Dil ve Edebiyatta Modernleşme ve Gelenek Özel Sayısı, 176-201.

- Erdal, K. (2016). Keloğlan masallarında çocukların eğitimine yönelik iletiler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5 (4) , 0-0.
- Erol, E. E., Kişi, Z. (2018). Cümle ve metin bilgisi eğitiminin temel kavramları. M. N. Kardaş ve R. Koç (Ed.). *Dil ve edebiyat eğitiminin temel kavramları içinde* (s.109-124). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Güneş Şahin, E., Yazar, S , Turatova, A. ve Kort, N . (2020). Keloğlan masallarında ceza yöntemleri. *Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3 (1) , 1-25.
- Gürbüz, S., Şahin F. (2018) Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kaçmaz, G. (2018). *Cahit Zarifoğlu'nun masallarının değerler eğitimi ve söz varlığı açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Karadağ, Ö. (2019). *Kelime öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Karagöz, B. (2018). Tahir Alangu'nun derleyip yazdığı masalların konunun yapılandırılmasını zayıflatan öğeler açısından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13 (1) , 63-78.
- Kurt B., (2021). Sözcük eğitiminin temel kavramları. Ü. Şen (Ed.). *Dil eğitiminin temel kavramları içinde* (s.149-172). Ankara: Pegem Akademi.
- Mete, Ö. Ö. (2016). *Sevim Ak'ın çocuk edebiyatı yapıtlarının söz varlığı açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Murat, M, İşgören, Ö., Çatakli, R. (2019). Keloğlan masallarında sihir veya büyü. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6 (10) , 62-81.
- Nuhoğlu, M. (2015). Keloğlan ve tasavvuf. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (6) , 98-105.
- Oğuzkan, F. (2021). *Yerli ve yabancı yazarlardan örneklerle çocuk edebiyatı*. Ankara:Anı Yayıncılık.
- Okur, A., Arı, G . (2014). Öğrencilerin ilköğretim 100 temel eseri okuma durumu. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 173 (173) , 307-328.
- Onar, B. (2020). Sözcük anlam bilimi. B. Onan (Ed.). *Kuramdan uygulamaya anlam bilimi içinde* (s.102-161). Ankara: Pegem Akademi.
- Özer, D. (2019). *Keloğlan masallarının değer aktarımı açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Özkan, U. B. (2021). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Sarıkaya, B. (2021). Çocuk edebiyatında anlatma esasına dayalı türler. Şener Demirel, Serdal Seven (Ed.) *Çağdaş Çocuk Edebiyatı içinde* (s.147-189). Ankara: Pegem Akademi.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S., Karagül, S. (2014). Oğuz Tansel'in derleyip yazdığı masal kitaplarında yer alan söz varlığı öğelerinin incelenmesi, *Folklor/Edebiyat*, 20(77).
- Şimşek, E. (2017). Türk masallarının millî tipi: Keloğlan. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 5 (11) , 41-57.
- Şirin, M. R. (2021). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. İstanbul: Uçan At Yayınları
- Tekşan, K., Çinpolat, E., Çelenk, B., Güneş, T. (2019). Sevim Ak'ın eserlerinde söz varlığı unsurları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (1) , 361-370.
- Türk Dil Kurumu (TDK), "Söz Varlığı".

- Türkan, F. T. (2010). *Keloğlan masallarının bilişsel gelişim açısından incelenmesi (6-12 yaş)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Türkben, T. (2012). *Ömer Seyfettin hikâyelerinde söz varlığı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Bozok Üniversitesi, Yozgat.
- Ulutaş, M., Batur, Z . (2020). Keloğlan masallarında tutum ve davranışlar: anne-çocuk ilişkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28 (5) , 2148-2155.
- Uslupehlivan, E. (2018). *Hasan Latif Sarıyüce'nin çocuk romanlarında değer eğitimi ve söz varlığı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Uz, M. (2019). *Behiç Ak'ın "Gülümseten Öyküler" dizindeki hikâye kitaplarının kalıplaşmış söz varlığı açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı.
- Uz, M., Özcan, F. Ö. (2020). Behiç Ak'ın "Gülümseten Öyküler" dizindeki hikâye kitaplarının kalıplaşmış söz varlığı açısından incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0 (47) , 187-214.
- Uzuner Yurt, S. (2016). Aytül Akal'ın "Gökyüzünde Balonlar" adlı öykü kitabının söz varlığı. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 425-444.
- Yavuzkılıç, S. (2019). *Gülten Dayıoğlu'nun "Ölümsüz Ece" adlı romanının söz varlığı incelemesi ve Türkçe öğretimine katkısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Yıldırım, A. (1999), Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23, 7-17
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Ziya, S. (2019). *Behiç Ak'ın çocuk romanlarının söz varlığı ve okunabilirlik yönünden değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi, Erciyes.

Extended Summary

1. Introduction

Children's literature; It is the general name given to products that have artistic, linguistic and visually enriched qualities that reflect the world of emotions and thoughts in accordance with the understanding and language development levels of children at that age in a process that includes the early childhood and adolescence period. It is a known fact that besides the natural needs of a child, there are also spiritual needs. Oral or written works have a great effect on meeting these spiritual needs. Tales are literary genres that are rich in word types and stereotypes. Reading, listening and narrating such texts, whether orally or in writing, will eventually result in the acquisition of the words in these texts. The development of verbal and written expression is very important for a good vocabulary in children. This study is considered important as it will identify the elements of stereotypical vocabulary of a book that is widely read by primary school students and shed light on different studies on this subject.

In the research, answers were sought for the following sub-problems.

1. What are the dilemmas that constitute the stereotypical vocabulary in the book named "Keloğlan Tales" and what are their usage frequencies?
2. What are the idioms that constitute the stereotypical vocabulary in the book named "Keloğlan Tales" and what are their usage frequencies?
3. What are the rhymes that constitute the stereotypical vocabulary in the book named "Keloğlan Tales" and what are their usage frequencies?
4. What are the related words (stereotypes) that constitute the stereotypical vocabulary in the book named "Keloğlan Tales" and what are their usage frequencies?
5. What are the proverbs that make up the stereotypical vocabulary in the book named "Keloğlan Tales" and what are their usage frequencies?
6. What is the general distribution of the elements that make up the stereotypical vocabulary in the book named "Keloğlan Tales" and what is their usage frequency?

2. Method

The case study method, one of the qualitative research methods, was used in this study, which was carried out to determine the stereotyped vocabulary elements of the book named "Keloğlan Tales". Purposeful sampling method, which is frequently used in qualitative research, was used in determining the research material. The 19 tales in the book were examined separately by the researcher and a Turkish teacher within the framework of five titles (reduplication, idiom, rhyme, phrases and proverbs) and the elements of stereotyped vocabulary were determined. Document analysis method was used to collect research data. In this study, the content analysis referred to in qualitative research was used to analyze the data.

3. Findings, Discussion and Results

Primary education is an important period when students' vocabulary will be improved. The texts and reading books in the textbooks that are taught to students are effective in enriching the vocabulary. One of them is the fairy tale book named "Keloğlan Tales" which is on the reading lists of primary school students and is read by many students. For this reason, studies on this reading book are important.

In this study, which was carried out to determine the stereotyped vocabulary of Tahir Alangu's tale book named "Keloğlan Tales", the stereotyped vocabulary elements of 19 tales included in the book were examined under five headings and presented through tables. It has been concluded that the stereotypical vocabulary elements of the tales in the book differ from each other in terms of number. As a result of the research, 651 reduplications, 254 of which are different, 447 idioms of which 250 are different, 48 rhymes of which 31 are different, 91 molds of which 51 are different and 22 proverbs of which 3 are different were identified in the book. . A total of 1259 elements of stereotyped vocabulary have been identified in the book.

When the elements of the stereotyped vocabulary are examined, it is seen that the duplications are used more in the book than the other stereotyped vocabulary elements, followed by idioms, phrases, rhymes and proverbs respectively.

Uysal, A. (2021). Çocuk kitaplarının kalıplaşmış söz varlığı üzerine bir inceleme: Keloğlan masalları. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 4 (2), 160-181.

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 18.06.2021

Accept date: 17.10.2021

Doi no: 10.47935/ceded.954140

Magical Realistic Elements in the Book "The Boy Climbing the Moon"

Naciye KARA*, Derya YILDIZ**

Abstract. Magical realistic works enable the child to get to know the world by making use of dreams, rich imagination and magic. In particular, the works of literature in which magical realism and fantasy are used in solving problems appear more frequently now. Because children's interests are close to the imaginary. In this context, magical realist books attract the attention of children. In this study, the magical realist elements in David Almond's book "The Boy Climbing to the Moon" were tried to be determined. In the study, document analysis method was used to collect the data and content analysis was used to analyze the data. Real and unreal elements are used together in the work. The author, who took both worlds to his work for the solution of the problems, did not give the message he wanted to give only in the real world, but also used the imaginary elements suitable for the worlds of children. In this context, it has been determined that the book has a magical realist narrative. As a magical realist children's novel, "The Boy Climbing to the Moon" helps children get to know the world and make connections between their imaginary worlds and the realities of adult life.

Keywords: Child Climbing the Moon, magical realism, children's literature.

* Necmetin Erbakan University, A.K. Education Faculty, Turkish Education Department, Konya, Turkey; ncykara12@gmail.com

** Necmettin Erbakan University, A.K. Education Faculty, Turkish Education Department, Konya, Turkey; deryacintasyildiz@gmail.com

“Ay’a Tırmanan Çocuk” Kitabında Yer Alan Büyülü Gerçekçi Ögeler

Naciye KARA*, Derya YILDIZ**

Öz. Büyülü gerçekçi yapıtlar çocuğun düşten, zengin hayal dünyasından ve büyüsellikten yararlanarak dünyayı tanımasını sağlar. Özellikle problemlerin çözülmesinde edebiyatın büyülü gerçekçilikten ve fantastikten yararlandığı yapıtlar karşımıza artık daha sık çıkmaktadır. Bu bağlamda büyülü gerçekçi kitaplar çocukların dikkatlerini çekmektedir. Bu çalışmada David Almond’ın “Ay’a Tırmanan Çocuk” kitabında yer alan büyülü gerçekçi ögeler belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada verilerin toplanması için doküman analizi yönteminden, verilerin çözümlenmesi için de içerik analizinden yararlanılmıştır. Eserde gerçek ve gerçekdışı unsurlar bir arada kullanılmıştır. Yazar, büyülü gerçekçi anlatım tarzı ile vermek istediği mesajı doğrudan öğretici ögelerle vermek yerine, çocuğu eğlendiren düşsel bir dünyada vermektedir. Sorunların çözümü için iki dünyayı da eserine alan yazar, vermek istediği mesajı salt gerçek dünyada vermemiş, çocukların dünyalarına uygun olan düşsel ögeleri de kullanmıştır. Bu bağlamda kitabın büyülü gerçekçi anlatıma sahip olduğu belirlenmiştir. “Ay’a Tırmanan Çocuk” büyülü gerçekçi bir çocuk romanı olarak çocukların dünyayı tanımalarına, kendi düşsel dünyaları ile yetişkin yaşamının gerçeklikleri arasında bağ kurmalarına yardım etmektedir.

Anahtar kelimeler: Ay’a Tırmanan Çocuk, büyülü gerçekçilik, çocuk edebiyatı.

*^{ID} Necmettin Erbakan Üniversitesi, A.K. Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, Konya, Turkey; ncykara12@gmail.com

**^{ID} Necmettin Erbakan Üniversitesi, A.K. Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, Konya, Turkey; deryacintasyildiz@gmail.com

1. Giriş

Sınırlarının tam olarak çizilmesinin uzun zaman aldığı büyümlü gerçekçilik olağan ve olağandışının, kahramanı ve okuru şaşırtmayan bir kurguyla gerçekçi bir dille sunulmasıdır. Büyümlü gerçekçiliğin resimle ilişkisini inceleyen Irene Guenther'e (2012) göre "büyümlü gerçekçi" kavramını ilk kez kullanan Alman romantigi Novalis'tir (1772 -1801) ve Novalis, bu kavramı felsefede "büyümlü idealist" kavramıyla birlikte kullanır.

Büyümlü gerçekçilik terimini sanat alanında ilk olarak Alman sanat eleştirmeni ve Franz Roh, 1925 yılında yayımlanmış olduğu Nach-expressionismus, magischer Realismus: Probleme der neuesten europaischer Malerei (Dışavurumculuk Sonrası, Büyümlü Gerçekçilik: Yeni Avrupa Resim Sanatındaki Sorunlar) adlı eserinde, kullanmıştır. İtalyan yazar ve eleştirmen Massimo Bontempelli (1878-1960) ise "büyümlü gerçekçilik" terimini edebiyat alanında ilk defa kullanan isimdir (Turgut, 2003: 14).

Cuddon'a (1999) göre daha çok Latin Amerikalı yazarların eserlerinde bir akım olarak kendini gösteren büyümlü gerçekçiliğin en tanınmış yazarı, Cien años de soledad (Yüzyıllık Yalnızlık) isimli eseri ile Kolombiyalı yazar Gabriel García Márquez'dir. Arjantinli yazar Jorge Luis Borges'in 1935 yılında yayımlanan Historia universal de la infamia (Alçaklığın Evrensel Tarihi) isimli eseri, ilk büyümlü gerçekçilik çalışması olarak kabul edilmektedir.

"Dünya edebiyatında büyümlü gerçekçi anlayışla eser kaleme alan yazarlara Alejo Carpentier (Küba), Angela Carter (İngiltere), Arturo Uslar Pietri (Venezuela), Bianco ve Julio Cortazar (Arjantin), Carlos Fuentes (Meksika), Eduardo Mallea (Arjantin), Ernesto Sabato (Arjantin), Ernst Junger (Almanya), Francisco Tario, (Meksika), Gabriel García Márquez (Kolombiya), Günter Grass (Almanya), Isabel Allende (Şili), Italo Calvino (İtalya), Jacques Stephen Alexis (Haiti), Janet Frame (Yeni Zelanda), Jeanette Winterson (İngiltere), Jorge Luis Borges (Arjantin), Juan Carlos Onetti (Uruguay) Juan Rulfo (Meksika), Labrador Ruiz (Küba), Laura Esquivel (Meksika), Maria Luisa Bombal (Şili), Mikhail Bulgakov (Rusya), Salman Rushdie (İngiltere) ve Silvina Occampo (Arjantin) gibi isimler örnek verilebilir" (Ergeç, 2020: 462).

Ergeç'e (2020) göre büyümlü gerçekçilik zamanla Latin Amerika'dan diğer ülkelere de yayılarak birçok ülkede edebi alanda kendini göstermiştir. Büyümlü gerçekçiliğin olduğu eserlerde olağanüstülükler, gerçekçi öğelerle aynı düzlemde yer alır ve bu metinlerde büyümlü gerçekçi öğeler gerçekçi bir dille aktarılır. Ayrıca kahramanlar, büyümlü gerçekçi öğeleri sıradan bir durum gibi karşılar. Dolayısıyla büyümlü gerçekçi metinlerde gerçek ve olağandışı herhangi bir çatışmaya girmez.

Genel anlamda büyümlü gerçekçilik Latin Amerika'nın roman alanında o yıllara kadar en üretken dönemi olarak bilinen 1950'ler ve 1960'larda farklı şekillerde ortaya çıkmış ve farklı kelimelerle ifade edilmiştir (Özüm, 2009: 13 -14).

Bars’a (2013) göre aslında eskiden beri var olan büyü gerçeğiliğın isimlendirilmesi ancak 20. yüzyılda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla büyü gerçeğilik folklorik ürünlerde yer alan ve günümüze kadar uygulanan bir anlatım tarzıdır; yeni bir sanat yaklaşımı değildir. Ayrıca bu terim bir akım olarak değil anlatım tarzı olarak kullanılmıştır ve büyü gerçeğilik akımı Türkiye’ye bir akım olarak 1980’li yıllarda gelmiştir. Ergeç’e (2020) göre Türk edebiyatında büyü gerçeğilik akımının etkisinde eserler kaleme alan yazarlarımız Buket Uzuner, Elif Şafak, Hasan Ali Toptaş, İhsan Oktay Anar, Latife Tekin, Nazan Bekiroğlu ve Nazlı Eray’dır.

Öktemgil’ e (2003) göre büyü gerçeğiliğın sınırları tam olarak çizilememiştir ve tanımının yapılmasında zorlanılmıştır. Bunun en önemli nedeni de büyü gerçeğilik kavramının fantastikle arasındaki farkların belirlenememesi ve iki kavram arasındaki sınırların çizilememesidir. Bu sebeple fantastik kurgunun iyi bilinmesi gerekir.

Büyü gerçeğici metinlerle fantastik metinleri karıştırmamak gerekir. Todorov’a (2004) göre fantastik üç koşulu yerine getirmelidir. İlk olarak, metin, okuyucunun anlatılanlarla doğal ile doğaüstü arasında kararsızlık duymasını sağlamalıdır. İkinci olarak, bu kararsızlığı metindeki kahraman da yaşamalıdır. Son olarak ise okuyucu metin karşısında bir tavır almalıdır.

Roland Walter, büyü gerçeğici metinlerin sahip olduğu ayırıcı üç özelliğın olduğu görüşündedir. Bu özellikler şunlardır:

1. Büyü gerçeğilikte; yazarın, anlatıcıların, kahramanların olağandışını olağan algılamaları ve okuyucunun da bunu sorgulamaması (Walter 1993: 19),
2. Gerçeğiliğın ve büyü olanın uyumlu bir bütünlük içerisinde olması,
3. Yazarın ketumluğu (Walter 1993: 20). Yazar, kaleme almış olduğu olayları açıklamamalıdır. Çünkü büyü gerçeğilikte olayların sorgulanma durumu yoktur. Dolayısıyla yazarın ketum olmasından kastedilen yazarın gerçek ve olağanüstünün arasındaki uyumu bozmamasıdır. Bu öge aynı şekilde kahramanlar için de geçerlidir. (Walter, 1993’ten akt. Erdem, 2011: 179).

Cuddon’a (1999) göre büyü gerçeğilik akımında, gerçekçi ve fantastik öğelerin bir arada olması, dolambaçlı anlatıma ve gizemli konulara, zaman kaymalarına, rüyalara, cinlere, perilere ve açıklanamayan şaşırtmalara yer verilmesi bu akımın önemli görülen özelliklerindedir.

“Eğer bir hayalet kahvaltı masanıza oturur ve siz de korkar, dehşete düşerseniz bu [türce] korku ya da fantastik olur. Ancak eğer, ‘Ah, bir hayalet; lütfen şu reçeli bana uzatır mısın?’ dersanız büyü gerçeğilik olur” (Acheson ve Ross 2005:48). Erdem (2001) bu tanıma eklemeye yaparak başka bir boyut kazandırmıştır. ‘Ah, bir hayalet; lütfen şu reçeli bana uzatır mısın?’ dedikten sonra hayalet: ‘Benim büyükannem çok güzel soğan reçeli yapardı.’ der ve siz buna karşılık “Saçmalama, soğanın reçeli yapılmaz!” dersanız, işte o zaman anlatı büyü gerçeğici olur” (Erdem, 2011: 175-176).

Verilen örneklerde de görüldüğü gibi büyülü gerçekçi metinlerde gerçek ve gerçekdışı bir arada uyumlu bir şekilde yer alır. Kahraman bu iki zıtlığın bir arada olmasına şaşırılmaz ve bu sürece kendisi de dâhil olur. Eğer gerçek ve gerçekdışı uyumlu bir şekilde aynı zeminde yer almazsa ve kitabın kahramanı gerçekdışı unsurlar karşısında şaşırma veya korkma tepkisi verirse bu fantastik olur.

Gerçeğin ve düşün belli bir dengede buluşturulduğu büyülü gerçekçi metinlerde, gereken dengeyi sağlamak için metinlerde geleneksel anlatılar kullanılır. Ancak bu geleneksel anlatılar, modern anlatılarla buluşturulurken geleneksel anlatıların yapısında değişimler olur. Büyülü gerçekçi metinlerde fantastik öğeler gerçeğin yanında yer alır. Romandaki kahramanlar olağanüstü olaylar karşısında şaşırılmaz. Şaşırtıcı olaylar okurlar için söz konusudur. Öte yandan bu durum okurlar için de kısa sürmektedir. Okur metnin mantığını anlar ve şaşırma durumu ortadan kalkar. Bu metinlerde anlatıcı fantastik unsurlar ile ilgili herhangi bir açıklama yapmaz. Büyülü gerçekçi romanlardaki dünya masal ve efsane başta olmak üzere geleneksel anlatı türlerinden yararlanılarak yaratılan, büyülü yanı bulunan bildiğimiz dünyadır ve burada yaşamın anlamlı gerçeklerinden uzaklaşmaz. Bu nedenle Luis Leal, büyülü gerçekçiliğin gerçekliğe karşı takınılan bir tavır olduğunu belirtir (Özdemir, 2013: 1288-89).

Onay'a (2011) göre büyülü gerçekçilikte okuyucu doğal olan ve doğaüstü olanın bir arada olmasını yadırgamaz. Bu metinlerde olaylar evrenin yasalarına aykırı şekilde gerçekleşir. Olayların doğru olup olmadığı araştırılmaz ve yazar bunları açıklama girişiminde de bulunmaz. Ayrıca bu anlatıda gerçek ve gerçekdışı olan aynı düzlemedir.

Büyülü gerçekçi metinlerde düş ve gerçekçiliğin bağının daha güçlü olması için çeşitli dil oyunları yer alır. Dili özgün kullanma, mecaz ifadeler bu yolda başvurulan adımlardan birkaçıdır. Bars (2012), buradan hareketle büyülü gerçekçilik üslûbu ile şu özelliklere değinmiştir:

a. Büyülü gerçekçilik hayatta gerçekleşmesi imkânsız olan durum, olay ve kahramanları, itibarî âlemden normalmiş gibi gösterir. Gerçeği ve fantastiği birleştirerek her şeyi doğal bir şekilde sunar. Böylelikle sıradan olayları gerçek dışı bir masal gibi anlatır. Bu tür üslûpta yer alan evren, birtakım gerçeküstü öğelere sahiptir. Bu gerçeküstü öğeler metnin yazarı, metindeki kahramanlar ve okuyucular tarafından gerçekdışı olarak değerlendirilmez, gerçekliğin bir parçası olarak görülür. Başka bir ifade ile gerçeküstülüğün gerçekle ilişkisi sorgulanmaz. Yazar ve karakterler gerçeğin içindeki gerçeküstü olaylarına kayıtsız bir tavır takınırlar. Olaylar gerçek bir evrende gelişir, bu evren gerçekdışı olaylarla süslenir, karakterler de bu gerçek dışılıklara kayıtsız görünür.

b. Büyülü gerçekçi metinler büyü ile gerçeğin karışımı olan "melez" anlatılardır. Bu bakımdan "melezlik" bu anlatıların en temel niteliklerindedir. Metinlerin çoğunda yaşayanlarla ölümler, gerçeklerle kurgu, gerçek ile büyü arasındaki sınırlar kalkar ki bu durum melezleştirme olarak

kabul edilir. Büyülü gerçekçi metinlerde gerçekçiliğin, gerçekçi ve büyülü düzeyleri arasında uyumlu bir bütünlük bulunmaktadır. Büyülü gerçekçi metinlerde büyü ile gerçeklik arasında kurulan bu denge biraz hileli bir şekilde işlemektedir.

c. Büyülü gerçekçi metinlerin önemli özelliklerinden biri de yazarın ketumluğudur. Yazarın ketumluğundan kastedilen yazarın, doğaüstü ve gerçeğin uyumlu bütünlüğünü zedelemeyecek şekilde olaylara yaklaşmasıdır. Yazar, olaylara açıklamalar getiren bir gözlemci gibi yaklaşmaz.

d. Büyülü gerçekçi metinlerde zaman ve uzam çarpıtılarak sunulur, bunlara karşı rasyonel olmayan bir yaklaşım vardır. Olaylar arasında neden-sonuç ilişkileri yer almaz. Zaman ve uzamı gerçekçi metinlerin işlediği şekilden farklı ele almak, onları çarpıtmak, neden-sonuç ilişkilerini göz ardı etmek, gerçekliğin farklı biçimlerini açığa çıkarmak büyülü gerçekçi metinlerin önemli niteliklerindedir. Büyülü gerçekçilikte, kronolojik, düz çizgisel akıp giden zaman algısı yoktur. Mitsel mekânların kullanımı ve geçmişe dönüş ve geleceğe gidişler sayesinde oluşturulan çevrimsel bir zaman algısı bulunur.

e. Büyülü gerçekçi metinlerde anlamı güçlendirmek için zıt sözcükler bir arada kullanılır, mecazlar, simgeler gibi söz sanatlarına sıkça başvurulur. Metinlerde dille çeşitli oyunlar oynanarak düş ve gerçekçilik daha belirgin hale getirilmeye çalışılır. Dil özgün bir biçimde kullanılır, mecazlı ifadeler geniş yer tutar. Olağanüstünün sıradanlaşması, gerçekliğin bir parçası haline getirilmesi için detaylı tasvirlerle başvurulur (Bars, 2012: 32-33).

Büyülü gerçekçiliğin yukarıda ifade özellikleri çocuk edebiyatında kullanılabilirliğini işaret etmektedir. Bu bağlamda büyülü gerçekçilik ve çocuk edebiyatı ilişkisini ele almak gerekir.

1.1 Büyülü Gerçekçilik ve Çocuk Edebiyatı

“Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile üretilen çocukçu bir edebiyattır” (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz, 2007: 19).

“Çocuk edebiyatı, dil ve kişilik gelişimi, bilişsel ve sosyal gelişim gibi eğitici yönü yanında, duygu, düşünce, hayal ve sanat-estetik eğitimi ile çocukların iç dünyalarını zenginleştiren ve yetişkin edebiyatından yalnızca derece farkı olan bir edebiyat-sanat alanıdır” (Şirin, 2016: 30)

Sever’e (2013) göre okumada duyma ve düşünme okura aittir ve bu çocuk edebiyatında da geçerlidir. Kaba bir gerçeklikle aktarılan yargılar, çocuğun duygu ve düşünme üretimini olumsuz etkiler. Duyma ve düşünme sorumluluğunu çocuğa bırakmayan yazarın amacı çocuğa sadece kendi doğrusunu öğütmektir. Hâlbuki çocuk edebiyatının amacı öğüt vermek değildir. Çocuk edebiyatının temel amacı çocuklara yaşam gerçeği hakkında kurgular yoluyla ipuçları vermek, anadilinin kullanımını sezdirmek ve yazılı kültürle doğru bir etkileşim kuran bireyler yetiştirebilmektir.

Çocuk edebiyatında büyülü gerçekçiliğin kullanılması öğretici unsurun doğrudan verilmemesi ve çocuğun dünyasına hayal gücüne uygun bir şekilde verilmesi açısından da son derece önemlidir. Çünkü nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinin önemli özelliklerden biri de doğrudan öğüt içermemesi gerektiğidir. Çocuk edebiyatı eğlendirici ve estetik olmalıdır. Didaktik öğe bu eğlence ve estetiğin içinde örtük bir şekilde çocuğa sezdirilir. Büyüülü gerçekçilik tam bu noktada devreye girerek çocuğun eğlenerek yaşam gerçeğine hazırlanmasını sağlar.

Karaman (2015), günümüzde iletişim araçlarıyla sihir ve büyüünün tekrar canlandırılmaya çalışıldığını ve bu yönde olumlu bir algının oluşturulduğu belirtmektedir. Özellikle de dünya edebiyatından çevrilen sihir ve büyüünün yer aldığı kitaplar fantastik edebiyat adıyla yaygınlaşmakta ve çocuklar, gençler bu edebiyata büyük ilgi duymaktadır.

Latham (2007), çalışmasında gençlik edebiyatının, gençleri toplumun normlarına hazırladığını ve gençleri toplumun üretken bir vatandaşı olacak şekilde yetiştirdiğini belirtir. Gençlik edebiyatı sayesinde gençler, toplumun istediği yönde gelişir. Büyüülü gerçekçilik ise bu işlevin tersine egemen yapıları sorgular. Bu noktada gençlik edebiyatı ve büyülü gerçekçiliğin işlevleri uyuşmamaktadır. Fakat büyülü gerçekçilik gençlerin yaşadığı çatışmaları ortaya koymak ve gençlere bunu göstermek için uygun bir anlatım tarzıdır.

Kuşçu'ya (2014) göre "Latham'ın söylediklerini çocuk edebiyatı açısından da değerlendirmek mümkündür. Çocukların da gençler gibi, yetişkinlerden çok başka duygusal ve düşünsel dünyaları vardır ve yetişkin dünyasında yer almaya hazırlanırlar."

Çocuk edebiyatının en temel özelliklerinden biri de çocuğu ve çocukluğu ele alan; çocuğu ve çocukluğu anlayan eserler olmasıdır. Ayrıca çocuk edebiyatı "çocuk bakışı", "çocuğa göre" lik ve "çocuk gerçekliği" ile yazılan edebiyattır. Çocuk gerçekliği ise çocuğun dünyasının yetişkinden farklı olması, çocuğun alımlamasının kendine özgü olması ve yine kendine özgü konu, duyarlılık ve davranışları içermesidir (Şirin, 2016: 23-24). Büyüülü gerçekçi metinler oluşturulurken bu çocuksu bakıştan, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliğinden daha kolay yararlanılabilir bu da çocuk edebiyatı alanında büyülü gerçekçi metinlerin yazımını kolaylaştırmaktadır.

Bowers, çocukların dünyayı, kendi düş güçlerinden yola çıkarak –gerçek dünya olarak tanıdıkları şeyle bağlarını kaybetmeden- keşfetmeleri için, büyülü gerçekçiliğin mükemmel bir araç olduğunu söyler (Bowers, 2004'ten akt. Küçükler Kuşçu, 2014: 123).

Büyüülü gerçekçi yapıtlar çocuğun düşten, zengin hayal dünyasından ve büyüsellikten yararlanarak çocuğun gerçek yaşama hazırlanmasını ve dünyayı tanımmasını sağlar. Özellikle problemlerin çözülmesinde edebiyatın büyülü gerçekçilikten ve fantastikten yararlandığı çocuk edebiyatı yapıtları karşımıza artık daha sık çıkmaktadır (Aslan, 2017: 45).

Çocuk hatta bir yetişkin ruhunun bile fantastik ve büyülü gerçekçi eserlere ihtiyacı olduğu bir gerçektir. Kitaplar bizleri bulduğumuz dünyadan alıp farklı dünyalara yolculuk etmemizi sağlar. Çocuklar bu yolculuklara en çok da büyülü gerçekçi bir kitapla çıkmayı severler. Çocukların bu ihtiyacını karşılamak amacıyla büyülü gerçekçiliğe ve çocuk edebiyatına hâkim olunarak bu yönde yazılmış nitelikli çocuk yapıtlarıyla çocuğu buluşturmak gerekir.

“Çocuklara seslenen yapıtlar çocuğun coşkusuna, heyecanına, düşüncelerine ve gülmece anlayışına dil ve çizginin anlatım gücüyle ulaşabilmeyi başarabildiği oranda yazılı ve görsel bir uyaran olarak işlevini yerine getirebilir” (Sever, 2013: 197). Çocuğun hayal dünyasını geliştirmek ise çocuğu düşsel ögeleri içeren nitelikli çocuk edebiyatı ürünleri ile buluşturmaktan geçer. Çünkü çocukların ilgileri düşsel olana daha yakındır. Bu bağlamda büyülü gerçekçi kitaplar çocukların dikkatlerini çekmektedir.

Bu çalışmanın problem tümcesini “David Almond’ın “Ay’a Tırmanan Çocuk” kitabında yer alan büyülü gerçekçi ögeleri nelerdir?” oluşturmaktadır. David Almond çocuk edebiyatı alanında nitelikli eserler verdiği ve çocuklar tarafından çok okunan bir yazar olduğu için seçilmiştir. Alan yazının incelenmesi sonucunda büyülü gerçekçilik ve çocuk edebiyatına dair araştırmaların kısıtlı olduğu görülmüştür. Araştırmanın alan yazına bu bakımdan katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli/ Deseni

“Ay’a Tırmanan Çocuk” adlı yapıtı büyülü gerçekçi ögeler bakımından incelemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Özmen ve Karamustafaoğlu (2019), doküman incelemesinin araştırmanın konusu ile ilgili bilgi içeren materyallerin analizi olduğunu belirterek bu materyallerin; kitap, dergi, gazete, arşiv, mektup, resmi yayın ve istatistikler olabileceği gibi konuyla ilgili film, video veya fotoğraflar şeklinde de olabileceğini ifade eder.

2.2. İncelenen Doküman

Bu araştırmanın çalışma materyalini David Almond’ın “Ay’a Tırmanan Çocuk” kitabı oluşturur. Alan uzmanlarının görüşleri ve alan yazını incelemesi sonucunda büyülü gerçekçi ögeler içeren kitaplar incelenmiş ve çocuklar tarafından çokça okunan “Ay’a Tırmanan Çocuk” isimli eserin çalışmanın amacına uygun olduğu belirlenmiştir. Bu bakımdan inceleme nesnesinin belirlenmesi için amaçlı örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine incelenmesine imkân veren örnekleme yöntemlerinden biridir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Büyülü gerçekçilik çocuklara zengin bir hayal dünyası sunduğu için “Ay’a Tırmanan Çocuk” adlı eserin çözümlenmesine karar verilmiştir.

David Almond'ın kaleme almış olduğu kitabı, Polly Dunbar resimlemiş, Mine Kazmaoğlu ise Türkçeye çevirmiştir. Türkçe hakları Günışığı Kitaplığı'na ait olan kitap 144 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın ilk baskısı 2011 yılının aralık ayındadır. Araştırmada incelenen kitap ise Eylül 2020' de basılmış olan 14. baskıdır. 12x18 cm ebata sahip olan kitap çocuklar için idealdir. Çalışmanın amacına ulaşmasında temel oluşturan bu kitap, çocuk kitabında yer alan büyülü gerçekçi öğeler açısından incelenmiştir. David Almond çocuk edebiyatı alanında fantastik ve büyülü gerçekçi türde önemli eserler verdiğinden ve "Ay'a Tırmanan Çocuk" kitabının nitelikli bir eser olduğu düşünüldüğünden bu kitap seçilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Veriler çözümlenmesinde içerik analizinden faydalanılmıştır. Glesne (2012), içerik analizinin araştırmanın amacıyla ilgili toplanan verilerin kodlanması, sınıflama-tanımlama ve tanımlama-sınıflama biçiminde ilerleyen bir süreç olduğuna dikkat çeker. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel'e (2013) göre içerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir tekniktir. İçerik analizinde bir mesajın belli özelliklerinin objektif ve sistematik bir şekilde tanınmasına yönelik çıkarımlar yapılır. Araştırmada içerik analizi yapılırken bulgular temalaştırılmıştır. Gerçek ve gerçekdışının uyumu, olağandışı karakterler, sorunların çözümü, dilin masalsi kullanımı ve zamanda kayma olmak üzere beş temanın kitapla ilişkisi incelenmiştir.

2.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Creswell' e (2003) göre nitel araştırmalarda geçerliğin sağlanması için verilerin doğrudan aktarılması önemlidir. Dolayısıyla bu çalışmada geçerliliğin sağlanması için "Ay'a Tırmanan Çocuk" kitabından bire bir alıntılara yer verilmiştir.

Çalışmada Miles ve Huberman (1994) tarafından oluşturulmuş güvenirlilik formülü (Güvenirlilik= Görüş Birliği/ (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) kullanılmıştır. Formül sonucuna göre araştırmacı ve alan uzmanları arasındaki kodlamanın tutarlılığı .88 çıkmıştır. Bu oran araştırmacı ve alan uzmanları arasındaki kodlamanın uyumu ve güvenirliliğini göstermektedir. Çünkü Miles ve Huberman'ın formülüne göre kodlayıcılar arası görüş birliği en az %80 olmalıdır.

Çalışmanın inandırıcılığına artırabilmek adına veri seti birkaç kez farklı zaman dilimlerinde okunmuş, katılımcı düşünceleri herhangi bir filtreye tabi tutulmadan doğrudan aktarımla verilmiş, Ahıska Türklerinin eğitim problemleri farklı branş ve sınıf seviyesindeki öğretmen ve öğrencilerin penceresinden aktarılmıştır. Ayrıca araştırma raporu yazıldıktan sonra katılımcıların görüşlerine başvurulmuş, raporun onların düşüncelerini yansıtmayı yansıtmadığına dair teyit alınmıştır.

Merriam (2009), nitel araştırmalarda dış geçerliğin sağlanmasında, araştırma sonuçlarının transfer edilebilirliğini belirtir. Transfer edilebilirlikte en çok kullanılan yöntem betimlemeler olduğu için bu çalışmada büyülü gerçekçilikle ilgili kısımlar detaylı olarak verilmiştir.

3. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde “Ay’a Tırmanan Çocuk” isimli ocuk edebiyatı eserinde yer alan büyülü gerçekçi egelere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

3.1. “Ay’a Tırmanan Çocuk” Kitabındaki Büyülü Gerçekçi geler

Araştırmanın bu bölümünde “Ay’a Tırmanan Çocuk” kitabında yer alan büyülü gerçekçi ögeler incelenmiştir.

3.1.1. Olay rgs

Her Şey Paul’un okula gitmek istemediği bir gün başlar. Paul bir apartmanın bodrum katında annesi ve babası ile yaşayan bir çocuktur. Paul bu yüzden kendisini gökyüzüne çok uzak hissetmektedir. Paul bir gün karın ağrısını bahane ederek okula gitmez. Evde canının sıkılmasını istemeyen Paul ne yapsam diye düşünürken bir anda gökyüzüne dokunmaya karar verir ve olaylar başlar. Aslında Paul için gökyüzüne dokunmak apartmanın en tepesine çıkmak demektir.

Paul apartmanın en tepesine çıkarken bir kroşcu, bir kırmızı kadın ve köpeği ile karşılaşır ve sonunda 29. kata ulaşır. Apartmanın en son katında Mabel ile karşılacağını uyan Paul kendisinin Mabel’in ikizi olduğunu söyleyen Molly ile karşılaşır. Bu esnada Paul’un kaybolduğunu düşünen anne ve babası da 29. kata gelir. Paul ile sohbeti esnasında Paul’un gökyüzüne dokunma fikrini ğrenen Molly onu ve ailesini hemen kardeşi Benjamin’in yanına götürür. Benjamin kafasında uvalla yaşayan ve hayata dair felsefeleri olan bir kişidir. Olayların büyülü gerçekçi kısmı Benjamin ile tanıştıktan sonra yoğunlaşır. Paul’un Ay’ın aslında bir delik olduğu teorisini duyan Benjamin, Paul’un teorisini incelemek için doğruca apartmana gider. Bir merdiven ve birkaç komşu yardımıyla Paul göklere kadar çıkartılır ve Ay’a dokunur. Hatta Paul Ay’a dokunmakla kalmaz Ay’ın kenarına oturur ve Ay’ın içinde kalan kız çocuğu Fortuna ile arkadaşlık kurarak onu Dünya’ya götürür.

Kitap Benjamin’in hayat felsefeleri aracılığıyla çocuklara hayal kurmayı ve hayallerini hiç beklemeden harekete geçirmeyi ve savaşın dünyadaki en büyük kötülük olduğunu sezdirmektedir.

3.1.2. Gerçek ve Gerekdışının Uyumu

Büyülü gerçekçilik, gerçek ve gerçek dışının bir arada uyumlu bir Şekilde anlatılmasıdır. Yazar, gerçek ve gerçek dışını buluşturur ve bunu yaparken kitaptaki kahramanların buna

şayırmaya izin vermez. Yaşananlar hem kahramanlar için hem de okur için sıradandır. “Ay’a Tırmanan Çocuk” kitabında bu büyülü gerçekçi öğelere rastlanmaktadır. Kitapta hem gündelik hayattan ve ilişkilerden hem de olağandışlıklardan izler bulmak mümkündür. Paul’un bir apartmanın bodrum katında ailesi ile yaşaması ve bir gün karın ağrısını bahane ederek okula gitmemesi gerçek hayattan bir parça iken Paul’un gökyüzüne dokunmaya karar vererek bunu gerçekleştirmesi olağandışıdır (Almond, 2020: 11-12) Bu iki ögenin aynı zeminde kullanılması ise büyülü gerçekçiliğin önemli özelliklerinden biridir.

“Evvel zaman içinde, İngiltere’nin kuzeyindeki bir kentte, Paul adında çok yalnız bir çocuk yaşıyordu. Paul, yerin altında, büyük bir apartmanın dibindeki bodrum katında oturuyordu. Onun tepesinde, kat üstünde kat, aile üstünde aile vardı.” (s. 11)

“Ama ben yalnızca bodrum katında oturan Paul adlı çocuğum!” diye bağırdı Paul.” (s. 97)

Paul gerçek dünyada bir apartmanın bodrum katında yaşayan sıradan bir çocuktur. Kitabın hemen başında ve ortasında kendini belli eden bu gerçek dünya yaşamı başka paragraflarda da görülmektedir.

“Günlerden bir gün, Paul okula gitmedi, Başının ve karnının ağrıdığını söyledi. Ya mikrop kaptığı, ya grip olduğu ya da ateşi çıktığı için kendini iyi hissetmediğini iddia etti. Ama o da, annesi ve babası da aslında ciddi bir şey olmadığını biliyorlardı.” (s. 12)

“Paul o gününü nasıl geçireceğini düşünmeye başladı. Babasının işe gitmek üzere hazırlandığını, annesinin duşta şarkı söylediğini duydu.” (s. 12)

“Yanıt vermeden önce iyi düşünün,” dedi. “Taksi sürücülüğü dışında aslında ne yaparsınız?”

Ne mi?

Ne.

Aynı zamanda cam temizleyicisiyim,” dedi Paul’un babası.” (s. 72-73)

Paragraflardan anlaşıldığı üzere Paul anne ve babası ile yaşamaktadır. Paul her çocuk gibi bazen hasta olduğunu bahane ederek okula gitmemektedir. Paul’un anne ve babası ile yaşaması, babasının taksi sürücüsü ve cam temizleyicisi olması ve Paul’ un bir okul hayatının olması kitaptaki gerçek dünya unsurlarındandır.

“Daire kapılarının açıldığı bir sahanlık vardı. Saksılıklar ve vazolar dolusu çiçek konmuştu. Koskocaman bir pencere, kuzeye doğru şehre tepeden bakıyordu. Paul caddelerin oluşturduğu trafik ağını, otomobilleri, otobüsleri ve kamyonları gördü. Oraya buraya gidip gelen minicik insanlar gördü, Aşağılarda uçuşup, çember çizen kuşlar gördü. Dört bir yana uzanan şehri, onun ötesindeki kırları, tepeleri, ormanları, ta uzaktaki dumanlı dağları ve

gerisindeki, yeryüzünün nerede bitip gökyüzünün nerede başladığını ayırt edemediği yerler gördü.” (s. 12-13)

“Nereden de buldun böyle bir şeyi?”

“Yapı marketten,” dedi Alfred. “54.99 lira.” (s. 77-78)

Paul’un apartmanın en yüksek katına çıktıktan sonra pencereden dışarı bakmasıyla kitapta bir şehrin betimlemesini okuyoruz. Bu şehir, gerçek dünyada var olan olağan bir şehirdir. Caddelerin oluşturduğu trafik ağı, otomobiller, otobüsler, kamyonlar, insanlar, yapı market, kuşlar, kırlar, tepeler, ormanlar ve dağlar bu şehirde bulunan ögelerdir. Dolayısıyla kitabın bu paragrafında da Paul’un gerçek dünyada yaşadığı anlaşılmaktadır.

Kitapta olağan ögeler bulunduğu gibi olağandışılıklar da bulunmaktadır. Paul’un Ay’a bir merdiven yardımıyla tırmanması ve hatta Ay’ın kenarında oturması ve Ay’ın içine girip yıllar önce oraya fırlatılmış Top-İnsan Fortuna ve ötekilerle tanışması olağandışı kurgunun belirtileridir.

“Evet,” dedi Paul. “29. Kat’a. Gökyüzüne çıkacağım” (s. 16).

“Herhalde yüksek binalardaki insanların uçup gitmesinden korkuyorlar. Ama ellerini aradan uzat. Gökyüzüne dokun.” (s. 29)

“El sallayıp, tırmanmaya deva etti, etti, etti ve en sonunda o kocaman Ay’a ulaştı. Ona dokunmak için elini uzattı, ama katı bir şey yoktu, yalnızca parlak ışıklı büyük bir daire vardı orada.” (s. 98)

“Ay’ın kenarına oturdu. Arkasında, ezelden beri var olan gece, dünya ve evren uzanıyordu. Önündeyse yalnızca gümüş rengi sonsuz bir ışık vardı. Ayakları ışığın içinde sallanıyordu.” (s. 103)

Paul’un Ay’a tırmanması ve ulaşması, gökyüzüne dokunması, Ay’ın kenarına oturması ve buradaki dünyaya hiç şaşırmadan hayranlık duyarak şahit olması gerçekdışı unsurlardır. Bu olağandışılıkların gerçek dünya ile uyumlu bir bütün oluşturması ise büyülü gerçekçi kurgunun izleridir.

“Ben, Top-İnsan Fortuna’yım!” diye açıkladı Fortuna. “Amcamın topuyla New York’ta Hudson Nehri’nin üstünden atıldım. Paris’in ünlü kilisesi Notre Dame’ın üstünden atıldım. Sekiz yaşına geldiğimde, İstanbul’daki Ayasofya’nın, Moskova’daki Kremlin’in, Hindistan’daki Tac Mahal’in, İngiltere’nin Bath kentindeki ünlü hamamların, Amerika’daki Niagara Şelalesi’nin ve Fransa’nın en görkemli şatolarının üstünden havayı yarıp geçtim. Sen de gelmiş, unutulduğumu söylüyorsun!” (s. 108)

“Sonra pilotlar, trapez sanatçıları, astronotlar, yaşamlarını kuş gibi uçmaya çalışarak geçiren tatlı kaçıklar ve benim gibi koca koca top namlularından fırlatılan iki kişi. Ve sana inanılmaz gelen gelecek varlıklar. Ve... senin gibi tırmanan çocuklar!” (s. 115-116)

Bir zamanlar gerçek dünyada yaşayan kız çocuğu Fortuna bir gün amcası tarafından topla fırlatılır ve dünyanın farklı yerlerine uğrayarak havayı yarıp Ay’a geçmiştir. Fortuna’nın topla fırlatılması ve uzun bir zaman Ay’ da farklı varlıklarla yaşaması olağandışı dünyanın kurgusudur.

3.1.3. Olağandışı Karakterler

Gerçek ve gerçekdışı dünyanın bir arada yer aldığı büyülü gerçekçi metinlerde sıradan ve sıra dışı karakterler de birlikte yer alabilir. Bir eşyanın, hayvanın ya da bitkinin konuşması, insanlarla iletişime geçmesi de onları sıra dışı karakterler yapabilir.

“Kardeşim çok ama çok utangaçtı. O kadar ki, neredeyse hiç konuşmazdı. O kadar ki, yirmi yaşına kadar başına kahverengi bir kesekâğıdı geçirmiş olarak yaşadı. Sonunda kesekâğıdını çıkardığında, sakalı kocaman uzamıştı ve o kadar solgun, yakışıklı ve saftı ki, annem kızları kovalamak için kova kova su dökmekten başını alamaz oldu.” (s. 47)

Kitapta yer alan kahramanlardan Benjamin’in ilginç, olağandışı özellikleri vardır. Benjamin yirmi yaşına kadar kafasında bir kesekâğıdı ile yaşamış ve Son Başbelasışeysi Savaşı’na katılmıştır (Almond, 2020:47).

“Kaniş onlara doğru uçuyordu. Tıraşlanmış beyaz tüyleri ve gösterişli kırmızı ceketi içinde çok sevimli görünüyordu. Üstüne bir rozet tutturulmuştu: 7 YAŞINDA.”

“Doğum günün kutlu olsun, Clarence!”

“Teşekkürler, Paul,” dedi Clarence. “Ay’ın ilerlediğini haber vermeye geldim sana. Birazdan merdiven düşecek. Annen çok kaygılı. Benjamin ise sakin. Senin gibi bir çocuğun mutlaka tam zamanında merdivene geri döneceğini söylüyor. Ama ısrar ediyorum. Çabuk ol! Hav!” (s.132)

“Clarence aşağıya uçarak, “Sosisli Sandviç!” diye bağırdı. “Artık sosisli sandviiç zamanı, diyor.” (s. 136)

“Clarence taklalar atarak tepelerinde uçup duruyordu. Bir yandan da tatlı mı tatlı bir sesle, “Güvercin Gibi Kanatlansam” şarkısını söylüyordu. Clara içini çekti, gururla onu izledi.

“Clarence,” dedi, “gerçekten de örnek bir kanişsin.”

“Teşekkür ederim, canım” dedi Clarence.” (s. 137)

Clarence, Paul’un komşusu olan Clara’nın köpeğidir. Köpeği olağandışı yapan özellik onun Ay’a uçuşması ve Paul ile konuşmasıdır. Köpeğin uçuşmasını ve konuşmasını büyülü gerçekçi bir öge yapan ise Paul’un bu duruma şaşırmadan köpeğe cevap vermesidir.

3.1.4. Sorunların Çözümü

Fantastik kurguda kahraman sorunun çözümü için olağandışı bir dünyaya gider ve sorunu çözdükten sonra gerçek dünyaya döner. Büyülü gerçekçilikte ise sorunlar da çözümler de iki dünyada uyumlu bir şekilde yer alır. “Ay’a Tırmanan Çocuk” ta da bu büyülü gerçekçilik ögesine rastlanmaktadır.

“Babası onu merdivenin tepesine çekmişti. Sıkıca kucaklaştılar. Sonra Paul dönüp parlak ışığın içine doğru uzandı. Fortuna’nın elini elinde hissetti. Onu yukarı çekti ve koyu tenli, siyah saçlı, kara gözlü kızın, ışığın içinden yavaş yavaş çıktığını gördüler.” (s. 135)

Fortuna, güç bela yanlarına tırmandı.

“Bu Fortuna,” dedi Paul. “Ay’ın içinden arkadaşım

“Merhaba tatlım,” dedi.

“Merhaba,” diye fısıldadı Fortuna; birden utanmıştı. (s. 136)

“Fortuna, Paul’le annesinin arasına oturmuştu. Yavaş yavaş, ürkek ürkek yemeğini yerken giderek utangaçlığı azaldı. Rahatlayıp gülümsedi. Ay’daki anılarını, pterodactylus’ları, bombardıman pilotlarını, planörlerini ve muhteşem ışığı mırıl mırıl anlatmaya başladı.” (s. 138)

Paul Ay’a dokunduktan sonra da olağandışlıklar gerçek dünyada devam eder. Paul yanına Fortuna’yı da alır ve aşağıda onu bekleyenlerle Fortuna’yı tanıştırır hatta birlikte yemek bile yerler.

3.1.5. Dilin Masalsı Kullanımı

Büyülü gerçekçi metinlerde dil, özgün şekilde kullanılır ve dille çeşitli oyunlar oynanarak büyülü gerçekçi anlatım tarzı güçlendirilir. Büyülü gerçekçi metinlerde masalsı ifadeler de yer alabilir. David Almond’ın “Ay’a Tırmanan Çocuk” adlı eserde masalsı ifadelere rastlanmaktadır.

“Evvel zaman içinde, İngiltere’nin kuzeyinde bir kentte, Paul adında çok yalnız bir çocuk yaşıyordu. Paul, yerin altında, büyük bir apartmanın dibindeki bodrum katında oturuyordu. Onun tepesinde, kat üstünde kat, aile üstünde aile vardı.” (s. 11)

“Günlerden bir gün, Paul okula gitmedi, Başının ve karnının ağrıdığını söyledi. Ya mikrop kapıldığı, ya grip olduğu ya da ateşi çıktığı için kendini iyi hissetmediğini iddia etti. Ama o da, annesi ve babası da aslında ciddi bir şey olmadığını biliyorlardı.” (s. 12)

“Evvel zaman içinde” ve “günlerden bir gün” kelime grupları masalsi ifadeleri çağrıştırmaktadır.

3.1.6. Zamanda Kayma

Büyülü gerçekçi metinlerde zamanda kayma da olmaktadır. Zaman bu metinlerde bazen belirsizdir bazen de çok yönlüdür. “Ay’ a Tırmanan Çocuk” kitabında çok sık zaman kaymaları yer almamakla birlikte zamanda belirsizliğin ve sorgulamanın olduğu bir kısım bulunmaktadır.

“Ama siz ufak tefektiniz,” dedi Paul. “Saçlarınız da kıvırcıktı ve...”

“Aa, o eskidendi,” dedi Benjamin. “Zamana ayak uydurmak gerek.”

“Ama daha bir saat önceydi,” dedi Paul.

“Bir saat!” dedi Benjamin. “Değil bir saat, bir saniyede bile neler neler olur. Az önce bana olanları gördün. Sonra Plüton’u düşün.” (s. 156)

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada David Almond’ ın yazmış olduğu “Ay’ a Tırmanan Çocuk” isimli çocuk romanı incelenmiştir ve eserin büyülü gerçekçi anlatım tarzına sahip olduğuna ulaşılmıştır. Yazar, kitapta büyülü gerçekçi anlatım tarzını kullanarak çocukları yaşama ilişkin felsefi bir yolculuğa çıkarmış ve hayal gücünü kullanmanın gücünü çocuklara sezdirmiştir.

Çalışmada, “Ay’ a Tırmanan Çocuk” kitabının gerçek ve gerçekdışı öğeleri bir arada barındırdığı belirlenmiştir. Eserde bu iki dünyanın birlikteliğine şaşırmayan kahramanlar da büyülü gerçekçi anlatım tarzını destekleyen diğer özelliştir. Böylelikle yazar büyülü gerçekçi anlatım tarzı ile vermek istediği mesajı doğrudan didaktik unsurlarla vermek yerine çocuğu eğlendiren düşsel bir dünyada vermektedir. Büyülü gerçekçi eserlerin en temel özelliği gerçek ve gerçekdışının dengeli bir şekilde sunulmasıdır. Bu yapıtlarda gerçek ve gerçekdışı aynı düzlemde yer alırken kitabın kahramanları bu iki dünyanın birlikteliğine şaşırmaz ve durumu olağan karşılar. Dolayısıyla “Ay’ a Tırmanan Çocuk” kitabı büyülü gerçekçiliğin en temel özelliğini barındırmaktadır. Paul, ailesi ve komşuları gerçek dünyanın içinde gerçekdışı unsurları yaşamaktadır. Aslan (2017) ve Kuşçu (2014) çalışmalarında incelemiş oldukları çocuk edebiyatı ürünlerinde büyülü gerçekçiliğin bu temel özelliği içerdiğine değinmişlerdir ve gerçek ile gerçekdışının uyumlu bir şekilde kaleme alındığını belirterek incelemiş oldukları kitapların büyülü gerçekçi bir anlatıma sahip olduklarına karar vermişlerdir. Florance ve Sylus (2019) çalışmalarında Roald Dahl’ın “Charlie’nin Çikolata Fabrikası” ve “Koca Sevimli

Dev” romanlarındaki didaktik değerleri verirken kullandığı anlatı tekniğini incelemişlerdir ve romanlarda kullanılan sayısız tekniklerden birinin de büyülü gerçekçilik olduğunu tespit etmişlerdir. Büyülü gerçekçilik, büyülü ve gerçeğin yan yana gelmesidir. “Charlie’nin Çikolata Fabrikası” ve “Koca Sevimli Dev”, çocuklara iyiyi ve kötüyü ayırt etmeyi öğretirken gerçek ve olağanüstü unsurları bir arada kullanmıştır.

“Ay’a Tırmanan Çocuk” kitabında David Almond ketum davranarak gerçek ve gerçekdışı bir arada kullanması ile ilgili herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Bu da büyülü gerçekçi metinlerin bir özelliğidir. Walter’a (1993) göre yazar ketum davranmalıdır ve olaylar karşısında okura bir açıklama yapmamalıdır.

“Ay’a Tırmanan Çocuk” eserinde yazar herhangi bir düşünce deneyimini aktarmaz. David Almond, Paul’un gerçek ve gerçekdışı dünyada yaşadığı yaşam tecrübesini kaleme almıştır. Özsevgeç’ e (2015) göre büyülü gerçekçilik düşünce deneyimlerini aktarmaz; farklı bir gerçeklik deneyimini yaşayan insanların bakış açılarını kullanır.

David Almond’ ın “Ay’a Tırmanan Çocuk” adlı kitabında Paul ve diğer kahramanlar sorunun çözümünü her iki dünyada arar ve çözüm gerçekdışı dünyada sonlanmaz. Aslan (2017) çalışmasında sorunların çözümü konusuna fantastik kurgu ve büyülü gerçekçi kurguyu karşılaştırarak değinmiştir. Eğer kahraman sorunun çözümü için olağandışı bir dünyaya gider ve sorunu çözdükten sonra gerçek dünyaya dönerse bu fantastik bir kurgudur fakat kahraman sorunu ve çözümü iki dünyada da ele alırsa kitap büyülü gerçekçi bir kurguya sahiptir.

Çalışmada çocuk edebiyatı ürünlerinden David Almond’ın “Ay’a Tırmanan Çocuk” isimli kitabı büyülü gerçekçilik çerçevesinde incelenmiştir ve büyülü gerçekçiliğe uygunluğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Yazar kitapta gerçek ve gerçekdışını birlikte ele almıştır. Aynı zamanda yazar bu kurguda kahramanın olaylara şaşırmasına izin vermemiştir. Sorunların çözümü için iki dünyayı da eserine alan yazar vermek istediği mesajı salt gerçek dünyada vermemiş çocukların dünyalarına uygun olan düşsel öğeleri de kullanmıştır. Büyülü gerçekçi metinlerde masalımsı ifadeler ve zaman kaymalarına da rastlanmaktadır. Çalışmada incelenen “Ay’a Tırmanan Çocuk” adlı kitapta bu iki unsura da rastlanmıştır. Bu bağlamda kitabın büyülü gerçekçi anlatıma sahip olduğu tespit edilmiştir. “Ay’a Tırmanan Çocuk” büyülü gerçekçi bir çocuk romanı olarak çocukların dünyayı tanımalarına, kendi düşsel dünyaları ile yetişkin yaşamının gerçeklikleri arasında bağ kurmalarına yardım etmektedir. Dolayısıyla çocuklar bu kitapla buluşturulmalıdır.

Kaynakça

- Almond, D. (2020). *Ay'a tırmanan çocuk* (Çev: Mine Kazmaoğlu). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Aslan, Y. (2017). Susanna Tamaro'nun "Tombul Yürek" kitabında büyüülü gerçekçilik. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1, 42-50.
- Bars, M. E. (2013). Mitlerde büyüülü gerçekçilik. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(2), 219-230.
- Bars, M. E. (2012). Oğuz Kağan Destanı'nda büyüülü gerçekçilik. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5 (6), 27-23.
- Bowers, M. A. (2004). *Magic(al) realism*. New York: The New Critical Idiom.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (14. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. California: Sage Publications.
- Cuddon, J. A. and Claire P. (1998). *A dictionary of literary terms and literary theory*. Cornwall: Blackwell
- Erdem, S. (2011). Büyüülü gerçekçilik ve halk anlatıları. *Milli Folklor*, 91, 175- 188.
- Ergeç, Z. (2020). *Hasan Ali Toptaş'ın "Beni Kör Kuyularda" adlı romanında büyüülü gerçekçiliğin izleri*. 7. Uluslararası Kültür ve Medeniyet Kongresi, 460-466.
- Florance S. S. and Sylus, R. M. (2019). Didacticism through magical realism in Roald Dahl's Charlie and the Chocolate Factory and The BFG. *Labyrinth: An International Refereed Journal of Postmodern Studies*, 10 (3), 126-134.
- Guenther, I. (2012). Magic Realism, New Objectivity, and the Arts during the Weimar Republic. *Zamora ve Faris* 33-73.
- Gürel, Z., Temizyürek, F. ve Şahbaz, N.K. (2007). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Öncü Kitap.
- Kan, A. (2015). Ölçme araçlarında bulunması gereken nitelikler. H. Atılgan (Ed.) içinde, *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karaman, G. (2015). *Çocuk ve gençlik edebiyatındaki sihirsiz unsurlar üzerine düşünceler*. II. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, 95-102.
- Küçükler Kuşçu, N. (2014). Büyüülü gerçekçilik ve çocuk edebiyatı: "Garajdaki Giz" örneği. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 119-127.
- Latham, D. (2007). The cultural work of magical realism in three young adult novels. *Children's Literature in Education*, 38 (1), 50-70.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Morrow, S. L. (2005). Quality and trustworthiness in qualitative research in counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology*, 52 (2), 250-260.

- Onay, E. (2011). Gölgesizler’ de masal, efsane ve büyülü gerçekçilik. *Millî Folklor*, 91, 221-225.
- Özdemir, G. (2013). Romanın varoluş serüveni. *Turkish Studies*, 8 (13), 1281-1292.
- Özsevgeç, Y. (2015). Büyülü gerçekçi kurgu üzerine. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 39 (8), 188-194.
- Özüm, A. (2009). *Angela Carter ve büyülü gerçekçilik*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Punter, D. (2005). “*Angela Carter’s Magic Realism*”. *The Contemporary British Novel*. Acheson James and Sarah C. E. Ross, ed. Edinburg: Edinburg University Press, 48-57.
- Sever, S. (2013). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Şimşek, H. & Yıldırım, A. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şirin, M.R. (2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatı edebiyatın amacı ve işlevi. *Türk Dili*, CX (780), 12-31.
- Todorov, T. (2004). *Fantastik: edebi türe yapısal bir yaklaşım* (Çev: Nedret Öztokat). İstanbul: Metis Yayınları.
- Turgut, C. Ö. (2003). *Latife Tekin’in yapıtlarında büyülü gerçekçilik*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Walter, R. (1993). *Magical realism in contemporary chicano fiction*. Frankfurt am Main: Vervuert Verlag.

Extended Summary

1. Introduction

Magical realism allows the child to have fun and prepare for the reality of life. Magical realistic works enable the child to get to know the world by making use of dreams, rich imagination and magic. In particular, the works of literature in which magical realism and fantasy are used in solving problems appear more frequently now. Developing the child's imagination is through bringing the child together with quality children's literature products containing imaginary elements. Because children's interests are close to the imaginary. In this context, magical realist books attract the attention of children.

2. Method

This study is conducted with a qualitative research method. The document analysis technique was used. In this study, the work of children's literature titled "The Boy Who Climbed into the Moon" is analyzed in terms of the magical realism. The problem of this study can be defined as "How the" magical realism is handled in the book titled "The Boy Who Climbed into the Moon" The data was analyzed with content analysis technique.

3. Findings, Discussion and Results

In the study, David Almond's book "The Boy Climbing to the Moon", which is one of the children's literature products, was examined within the framework of magical realism and its suitability for magical realism was tried to be determined. The author dealt with the real and the unreal together in the book. At the same time, the author did not allow the hero to be surprised by the events in this fiction. The author, who took both worlds to his work for the solution of the problems, did not give the message he wanted to give only in the real world, but also used the imaginary elements suitable for the worlds of children. Legendary expressions and time in magical realist texts In this study, the children's novel "The Boy Climbing to the Moon" written by David Almond has been examined and it has been found that the work has a magical realist narrative style. The author took the children on a philosophical journey about life by using the magical realistic style of narration in the book and made the children feel the power of using their imagination.

In the study, it has been determined that the book "The Boy Climbing to the Moon" contains real and unreal elements together. The heroes who are not surprised by the coexistence of these two worlds in the work are another feature that supports the magical realistic narrative style. In this way, the author gives the message he wants to give with his magical realistic style of narration, in an imaginary world that entertains the child, instead of giving directly with didactic elements. The most basic feature of magical realist works is the balanced presentation of real and unreal. While the real and the unreal are on the same plane in these works, the heroes of the book are not surprised by the coexistence of these two worlds and consider the situation normal. Therefore, the book "The Boy Climbing the Moon" contains the most basic feature of magical realism. Paul, his family and neighbors live in the real world with unreal elements.

In his book "The Boy Who Climbed the Moon", David Almond was reticent and did not make any statement about his use of the real and the unreal. This is also a feature of magical realist texts.

In his work "The Boy Climbing to the Moon", the author does not convey any thought experience. David Almond has written about Paul's life experience in the real and unreal world. In David Almond's book "The Boy Climbing the Moon", Paul and other heroes seek the solution of the problem in both worlds, and the solution does not end in the unreal world. In the study, David Almond's book "The Boy Climbing to the Moon", which is one of the children's literature products, was examined within the framework of magical realism and its suitability for magical realism was tried to be determined. The author dealt with the real and the unreal together in the book. At the same time, the author did not allow the hero to be surprised by the events in this fiction. The author, who took both worlds to his work for the solution of the problems, did not give the message he wanted to give only in the real world, but also used the imaginary elements suitable for the worlds of children. In magical realist texts, fable-like expressions and time shifts are also encountered. In the book called "The Boy Climbing to the Moon", which was examined in the study, these two elements were also encountered. In this context, it has been determined that the book has a magical realist narrative. As a magical realist children's novel, "The Boy Climbing to the Moon" helps children get to know the world and make connections between their imaginary worlds and the realities of adult life. Therefore, children should be introduced to this book.

Kara, N. ve Yıldız, D. (2021). “Ay’a Tırmanan Çocuk” kitabında yer alan büyülü gerçekçi ögeler. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 4 (2), 182-201.

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 18.06.2021

Accept date: 17.10.2021

Doi no: 10.47935/ceded.954503

A Critical Perspective On The Reflection Of The Consumption Society On Children's Theater: The Case of My Beautiful Shoes

Ali KIRCI*

Abstract. Technological developments not only produce results for the humanity but also bring some problems with them. It is a fact that children are affected by these problems at least as much as adults. Considering the developmental characteristics of children, it can be said that they are much more likely to be affected negatively than adults. Especially when it is considered that Generation Z is more familiar with technology compared to other generations, the degree of this risk increases. It has been inevitable that this situation constitutes the main and sub-themes for the literary works that deal with everything in human life. In this study, a theatre play called Benim Güzel Pabuçlarım by Dersu Yavuz Altun, which draws attention to the alienation of human beings from themselves with the developing technology, has been critically examined. In the context of social criticism, the problems discussed in the literary work were analysed by dividing them into themes. As a result, it was determined that the trivialization of employee, the cruel attitude of human towards nature and other creatures, the tendency to the artificiality, technology addiction, excess consumption and greed for money were criticized in the work.

Keywords: Children, literature, theatre, society, criticism.

* Artvin Coruh University, Faculty of Education, Turkish Education, Artvin, Turkey; alikirci@artvin.edu.tr

Tüketim Toplumunun Çocuk Tiyatrosuna Yansıması Üzerine Eleştirel Bir Bakış: Benim Güzel Pabuçlarım Örneği

Ali KIRCI*

Öz. Teknolojik gelişmeler insanoğlunun yararına sonuçlar ortaya koyduğu gibi birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlardan yetişkinler kadar çocukların da etkilendiği bir gerçektir. Çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alındığında yetişkinlerden çok daha olumsuz etkilenme ihtimallerinin olduğu da söylenebilir. Özellikle Z kuşağının diğer kuşaklara nazaran teknoloji ile daha fazla hemhal olması bu riski artırmaktadır. İnsan hayatındaki her şeyi konu edinen edebiyat eserleri için de bu durumun ana ve alt temaları oluşturması kaçınılmaz olmuştur. Bu çalışmada Dersu Yavuz Altun'un kaleme aldığı gelişen teknoloji ile birlikte insanoğlunun özüne yabancılaşmasına dikkat çeken Benim Güzel Pabuçlarım adlı tiyatro oyunu eleştirel bir bakışla incelenmiştir. Toplum eleştirisi bağlamında eserde ele alınan sorunlar temalara ayrılarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak eserde çalışanın değersizleştirilmesinin, insanın doğaya ve diğer canlılara karşı acımasız tutumunun, yapaya yönelişin, teknoloji bağımlılığının, ihtiyaç fazlası tüketimin ve para hırsının eleştiri konusu olduğu belirlenmiştir. Çocuk tiyatrosunun tüketim toplumuna ilişkin bilinçlenmeye imkân tanıyabileceği zengin örneklerle gösterilmiştir.

Anahtar kelimeler: Çocuk, edebiyat, tiyatro, toplum, eleştiri.

* Artvin Çoruh Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Artvin, Türkiye; alikirci@artvin.edu.tr

1. Giriş

Tiyatro, kültürel bütünleşme ve kültürler arasındaki etkileşimin bir vesikası niteliğindedir. Türk kültüründe bu bütünleşmenin en etkili örneklerine Köy Seyirlik oyunlarında rastlanmakla (Karacabey, 1995) birlikte tiyatro başlığı altında değerlendirebilecek hemen hemen her türde bütünleşmenin izlerini sürmek mümkündür. Köy seyirlik oyunlarından günümüze kadar değişim ve gelişim gösteren tiyatro türünün çocuklarla buluşması ise esasında modern tiyatrodan çok daha öncesine dayanmaktadır. Hokkabaz, köçek, çengi, kukla, orta oyunu, meddah, Karagöz ve Hacivat gibi birçok geleneksel seyirlik oyun çocuklara ulaşmış, çocukların dimağlarına dokunmuştur (Şengül, 2001). Her ne kadar çağdaş çocuk edebiyatındaki anlamıyla çocuk gerçekliği dikkate alınarak sergilenen oyunlar olmasa da çocuğun anlam dünyasını çeşitlendirme konusunda geleneksel seyirlik oyunların etkisi göz ardı edilemez. Çocukların varoluşları itibarıyla hayal kurma ve oyuna yakınlıkları da bu etkinin en belirgin kanıtıdır (Özertem, 1979). Oyunların çocukların duyularını, yeteneklerini ve becerilerini geliştirmesi; çocukların oyunlarda oluşturdukları kurguların kendi yapıtları olması (Yörükoğlu, 2003) çocukları tiyatroya yaklaştıran bir diğer etken olarak görülebilir.

Önemli gelişim kuramcılarında Piaget'e göre çocuğun gelişimi dört nedene bağlıdır ve bu dört nedenin ikisi içsel neden diğer ikisi dışsaldır. Dışsal olanlar, çocuğun çevresinde bulunan toplumsal aktarım ve deneyimdir (aktaran Bee ve Boyd, 2009). Toplumsal aktarım söz konusu olduğunda ise toplumun kültürü, hayata bakışı edebî eserleri gibi birçok önemli etkenin ortaya çıktığı görülmektedir. Toplumun kültürünü, hayata bakışını, örfünü, âdetini, ananesini ve hatta diğer kültürlerle olan etkileşimini de içerisinde barındıran çocuk edebiyatı ürünlerinin önemi de bu hususta ortaya çıkmaktadır. Çocukların yaşamına yön verme niteliğine sahip olan bu ürünler, onların hayata dair birtakım farkındalıklar kazanmasına (Yakar, Yılmaz ve Yılmaz, 2019), toplumun değerlerini tanınmasına (Karagöz, 2017), eleştirel düşünme becerisi geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Çocukta estetik haz uyandırırken çocuğun bilgilenmesini sağlayacak ürünlerden birisi de çocuk tiyatrosu metinleridir.

Tanzimat Dönemi'ndeki batılılaşma hareketlerinin eğitime yansmasıyla birlikte tiyatronun eğitsel öneminin farkına varılmış, Meşrutiyet Dönemi'nde çocukların tiyatro ile uğraştıkları, okullarda tiyatro çalışmalarının yapıldığı görülmüştür (Özertem, 1979). İlk örneklerinin ardından günümüze kadar birçok çocuk tiyatrosu yazılmış ve oynanmıştır. Çocuk tiyatroları da diğer edebî ürünler gibi toplumdan ve toplumsal olaylardan beslenmektedir. Toplumun yaşamı, dünyadaki değişimler, yaşanan önemli olaylar, insanların ilgi ve istekleri diğer edebî türlerde olduğu gibi çocuk tiyatrosuna da aksetmiştir. Ancak bu durumda çocuklar için eser kaleme alan yazarlara daha fazla sorumluluk düşmektedir. Çünkü yazarın kendi görüşlerini çocuk okura dikte etmesi eleştirel bir okumanın önüne duvar ördüğü gibi yeni bir şiddet biçimine de dönüşebilmektedir (Turan, 2013). Bu nedenle çocuk edebiyatının herhangi bir türünde eser ortaya koyanların daha fazla hassasiyet göstermesi gerektiği söylenebilir. Çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak estetik ve pedagojinin harmanlanmasıyla

ortaya konacak eserlerin çocukların bilişsel gelişimine de olumlu yönde katkı sağlayacağı açıktır.

Çağdaş çocuk edebiyatı ürünleri klasik anlayıştan farklı bir biçimde çocukların gereksinimlerini dikkate alarak onların doğrudan iletişim kuramadığı konulara, yaşamında karşılaşacağı problemlere ve toplumsal sorunlara farklı pencerelerden bakmaktadır (Dilidüzgün 1996). Bu durum da çocuk edebiyatında toplumsal eleştiriyi mümkün kılmaktadır. Belki de ülkemizde eleştiri alanına en çok ihtiyaç duyan edebî ürünler çocuk edebiyatı ürünleridir (Dilidüzgün, 2006). Bu bağlamda Dersu Yavuz Altun'un kaleme aldığı Benim Güzel Pabuçlarım adlı çocuk tiyatrosu toplumsal eleştiri bağlamında incelenmeye değer bir eser olarak görünmektedir.

Dersu Yavuz Altun, Tıp Fakültesinde eğitim gördüğü yıllarda tanıştığı tiyatroya ilgi duymasıyla birlikte tıp öğrenciliğini yarıda bırakarak tiyatro alanında bir kariyere adım atmıştır. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Bölümünü bitiren yazar, birçok özel tiyatrodan çalışmış, TRT'de dramalar yazmış, yönetmen ve oyuncu olarak da görev almıştır. 1993 yılında Ankara Sanat Tiyatrosu çocuk tiyatrosu birimine sorumlu olarak atanmıştır. Birçok çocuk tiyatrosu yazan yazar, bu eserleriyle de birçok ödüle layık görülmüştür.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli/ Deseni

Bu araştırmada, eğitim bilimleri alanında sıklıkla kullanılan yöntemlerden biri olan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Konu ile ilgili dokümanların analiz edilmesi sonucunda veri elde edilmesine doküman incelemesi denilmektedir (Şimşek ve Yıldırım, 2011). Bu yöntem genellikle yazılı dokümanlarının içeriğinin dikkatli ve sistematik biçimde analizi için kullanılmaktadır (Wach, 2013).

2.2. İncelenen Doküman

Araştırmada tiyatro alanında birçok çalışması ve ödülü bulunan Dersu Yavuz Altun'un "Yaşamı Birlikte Renklendirmek İçin Çocuk Tiyatrosu" kitabının içerisinde yer alan Benim Güzel Pabuçlarım adlı tiyatro oyunu incelenmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Doküman inceleme yöntemi ile elde edilen veriler, toplumsal sorunlar dikkate alınarak analiz edilmiş, analiz sonucunda ise tiyatro eserinde dikkat çekilen sorunlar temalara ayrılmıştır. Eserde eleştirilen durumlar niteliklerine uygun olarak "çalışanın değersizleştirilmesi", "insanın doğaya ve diğer canlılara karşı acımasız tutumu", "doğaldan ve aslından uzaklaşarak yapaya yöneliş", "teknoloji bağımlılığının bir eleştirisi: savaş oyunları bakanlığı", "ihtiyaç fazlası tüketim ve insanın bencilleşmesi" ve "para hırsı: satılan düşler" başlıklarına ayrılmış ve bu başlıklar altında değerlendirilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Toplumsal Eleştiri Bağlamında Benim Güzel Pabuçlarım

3.1.1 Tiyatro Eserinin Konusu

Dersu Yavuz Altun tarafından kaleme alınan bu tiyatro eseri, işe geç kalan bir palyaçonun tiyatro sahnesine girişiyle başlamaktadır. Çocukları eğlendirmeyi yaşamının gayesi olarak gören Palyaço, eser boyunca saf ve iyi niyetli olarak betimlenmektedir. Ancak bu tutumu eserin son sahnesine kadar birçok sorunla yüzleşmesine de neden olacaktır. Bu sorunların fitili Robot Palyaço'nun tiyatro sahnesine dâhil olmasıyla birlikte ateşlenmektedir. Patronun Palyaço yerine işe aldığı mekanik alet, itaatkâr ve ek maliyetlerden arındırılmış teknolojik bir üründür. Teknolojinin esiri olma yolunda ilerleyen ve çalışanını değersizleştiren sirk patronunun Robot Palyaço'yu getirmesiyle işten kovulan sevimli Palyaço işsiz kalmış, bu da yetmezmiş gibi Palyaço'nun pabuçları patron tarafından elinden alınmıştır. İşsiz ve pabuçsuz kalan Palyaço'nun pabuçlarını tekrar elde etmek için para kazanmaya çalışması ve bu süreçte Palyaço'nun başından geçenler toplumsal sorunlara eleştirel bir gözle bakmaya olanak tanımaktadır.

Para kazanma amacıyla çeşitli işlerde çalışan Palyaço; Kadın, Obur ve Paraadam gibi çeşitli karakterlerle karşılaşmaktadır. Tüm bu karakterler toplumsal sorunlara dikkat çekmek için önemli görevler üstlenmektedir. Örneğin, Palyaço'nun çiçekçide çalışırken karşılaştığı Kadın yapaya yönelişe ve hayvanların keyfi durumlar için öldürülmesine dikkat çeken bir karakterdir. Diğer taraftan Paraadam ise günümüz toplumlarının en büyük sorunlarından birine, para hırsının insanlığa verdiği zarara dikkat çekmektedir. Toplumsal sorunları vurgulamak için kurguya dâhil edilen tüm karakterler ayrıca bulgular kısmında öne çıkan özellikleriyle belirtilmiştir. Oyun boyunca birçok işten kovulan bu kahramanın serüveniyle teknolojinin insan yaşamına etkileri, tüketim toplumunun geldiği durum, insanın bencilleşmesi, insanın doğaya karşı acımasız tutumu gibi birçok toplumsal soruna eleştiride bulunmaktadır.

Eserin bütününde eleştirel tutumun işlenmiş olması ayırıcı bir özellik olarak ön plana çıkmaktadır. Üst düzey düşünme becerilerden biri olan eleştirel düşünme becerisine katkı sağlaması ve çocuklarda farkındalık oluşturması açısından eserin önemli olduğu söylenebilir. Üst düzey düşünme, dış uyaranlar tarafından sunulan bilginin doğrudan alınmasından farklı olarak bilgiyi zihinde anlamlandırmayı ve yapılandırmayı gerektiren düşünme biçimidir (Lewis ve Smith, 1993). Günümüz yaşamında çocukların maruz kaldığı görsel, sözlü-yazılı uyaranların ve zararlı bilgilerin yoğunluğu düşünüldüğü zaman çocuklarda bilgi süzgeci oluşturmaya ön ayak olacak her türlü etkinlik önem kazanmaktadır. En önemlisi de çocukların beğenisine sunulan yapıtların çocuklara çok yönlü ve eleştirel düşünebilme, olaylara farklı açılardan bakabilme, sorgulama, duyarlı davranma gibi beceriler kazandırabilmesidir (İpşiroğlu, 2007). Çalışmaya konu olan bu eserin de bu özellikleri taşıdığı söylenebilir.

3.2. Ezen Patron Ezilen İşçi: Çalışanın Değersizleştirilmesi

Gelişen teknoloji ile insanoğlunun yararına birçok uygulamanın ortaya çıktığından bahsetmek mümkün olmakla birlikte bu teknolojik gelişmelerin bazı durumlarda insanlara zarar verdiği gerçeğini göz ardı etmemek gerekir. Teknolojinin hızlı bir şekilde ilerlemesiyle bazı meslekler değersizleşirken bazıları tamamen ortadan kalkmış, bu mesleklerin yerini teknoloji temelli çalışma biçimleri almıştır (Talas, 1997). Bu durumun incelenen tiyatro metninde de temsil edildiği görülmektedir.

Oyunun başında geç kaldığı için işten atılma korkusuyla sahneye gelen Palyaço'ya mesaj iletmesi için patron tarafından bir robot palyaço gönderilir. Bu palyaço mekanik bir sesle: "Palyaço'ya Patron Bey'in bir mesajı var. Lütfen mesajı dikkatle dinleyiniz." demektedir. Bunu duyan Palyaço patronunun "rica ve lütfen" sözcüklerinin kullanılmasına oldukça şaşırmıştır. Çünkü patronunun bu şekilde kibar davranmasına ihtimal vermemektedir:

...Bizim patron kimseye lütfen demez. Sirkte çalışan kimseye rica etmez. O yalnızca emreder; (PATRONU TAKLİTLE) Palyaço şunu yap! Palyaço bunu yap! Palyaço ayak altında dolaşma! İşin bitince defol! Sokaktaki çocuklarla eğlenme! Yalnızca parası olan çocukları eğlendir... (Altun, 2004, s.13)

Çalışanın işveren tarafından değersizleştirilmesine dikkat çeken bu alıntı, aslında çocuk okuru/izleyiciyi toplumsal bir sorun olarak işçinin çalışan tarafından değersizleştirilmesiyle başka bir deyişle hayatın gerçekleriyle tanıştırmaktadır. Palyaço'nun maruz kaldığı psikolojik şiddet literatürde "günah keçiliği" ve "iş yeri travması" gibi farklı kavramlarla açıklanmaktadır. Örneğin, Wilson (1991) işverenin sürekli ve kasıtlı olarak kötü niyeti sonucunda çalışanın benliğinin parçalanması ve bozulmasını iş yeri travması olarak tanımlamıştır. Palyaço'nun içinde bulunduğu durum da bu tanımla benzerlik göstermektedir.

Sürekli olarak işvereninden kötü sözler duyan Palyaço öz değer algısını yitirmiş ve örselenmiştir. Oyunun devamında ise patron tarafından palyaço işten çıkarılır ve yerini bir robot palyaço alır. Bu bölümde de teknolojinin bilinçsiz kullanımı eleştirilmektedir. Bir robotun çocukları eğlendiren palyaçonun yerini alması fikri, mesleklerin yerini teknolojik temelli çalışma biçimlerinin almasının abartılı bir örneği olmakla birlikte eleştirel bir bakış ve farkındalık geliştirmesi açısından önem taşımaktadır. Bu yönüyle eser okuru/izleyiciyi bilinçsiz teknoloji kullanımı ve çalışanın değeri konusunda düşünmeye sevk etmektedir. Yazar, çocukların düşünme sürecine ön ayak olurken tiyatro eserinin hitap ettiği yaş kitlesinin özelliklerini de dikkate almaktadır. Çocukların soyut işlemler dönemi (12 yaş ve üzeri) öncesinde somut olmayan durumlar üzerine akıl yürütmesi oldukça zordur. Bu tip durumların somut biçimde açıklanması gerekmektedir (Senemoğlu, 2018). Bu nedenle eserde değersizleştirilme kavramı palyaçonun yerine robotun geçmesi, patronun çalışanına nazik davranmayı, palyaçonun işten çıkarılarak en sevdiği pabuçlarının elinden alınmasıyla somutlaştırılmıştır.

3.3 İnsanın Doğaya Karşı Acımasız Tutumu

Eserde üstü kapalı bir biçimde eleştirilen bir diğer sorun ise insanların keyfî uygulamaları için canlıların doğal yaşam alanlarına müdahale etmesi ve zaman zaman yaşamlarına son vermesidir. Oyunun başkahramanı Palyaço'nun pabuçlarını tekrardan geri alabilmesi için paraya ihtiyacı vardır. Bu parayı kazanmak için de çeşitli işlerde çalışan kahramanın çalıştığı yerlerden biri de çiçekçi dükkânıdır. Palyaço çiçekleri sularken şarkı söyleyerek yaşlı bir kadın dükkâna girer:

Benim bir çantam var
Tavşan derisinden
Ayakkabılarım
Yılan derisinden
Şapkamı sorarsanız
Ceylan derisinden
Kemerime gelince
Timsah derisinden
Ama bütün bunlar
Hediye birisinden... (Altun, 2004, s. 21).

Şarkıdan da anlaşıldığı üzere kadının üzerindeki birçok giysi hayvanların öldürülerek derisinin yüzülmesi sonucunda imal edilen ürünlerdir. Hayvan Hakları Evrensel Beyanamesi'nde açık bir şekilde hayvanlara işkence edilmesinin bir suç olduğu belirtilmesine karşın deri ve kürk ticareti için hayvanların öldürülmesini akıllara getiren bu şiire yer verilmesi toplumsal bir soruna dikkat çekmektedir. Oyunun devamında hayvanların yaşamına müdahale eden bir diğer olay ise palyaçonun para kazanmak için çalışmaya başladığı lokantada yaşanmaktadır. Müşteri ve çalışanlara hiçbir zararı olmamasına rağmen müşterinin şikâyeti üzerine lokanta sahibi içeri giren kelebeği palyaçonun yakalayıp yok etmesini ister ancak palyaçonun kelebeği incitmeden yakalamak istemesi üzerine lokanta sahibi onu işten kovar. Yukarıdaki örneğe benzer bir şekilde oyunun bu bölümünde de hayvanlara karşı acımasız tutumun değerlendirilmesi okura/izleyiciye bırakılmıştır.

İnsan doğaya ve canlılara zarar vererek aslında kendine zarar verdiğinin ne yazık ki farkında değildir. Toprağa, suya, havaya, bitkiye ve hayvanlara verilen inanılmaz boyutlara ulaşan bu zarar; doğayı ve insanlığını bir nevi yok oluşa götürmektedir (Opperman, 2006, s. 3). Yazarın böyle hassas bir konuya -çocuğa göreliği ve çocuk psikolojisini dikkate alarak- oyununda yer vermesi çocuk okurun hayatın içerisinde var olan sorunları sezmesine olanak tanımaktadır.

3.4 Doğaldan Uzaklaşarak Yapaya Yönelme

Değişen ve gelişen yaşam biçimlerinin beraberinde getirdiği olumsuz sonuçlardan birisi de insanların doğallıktan uzaklaşarak yapaylığa ilgi duymasıdır. İnsanları ve toplumları doğallıktan uzaklaştıran tüm uygarlık uygulamalarına şüphe ile yaklaşan toplum eleştirmeni Rousseau, insanın doğaldan uzaklaşması sonucunda yapay bir toplumun inşa edileceğini ifade etmektedir (Gece Çelikkan, 2018). Bu oyunda da insanın doğal olanı değersiz kılışı ile yapaya artan ilgisinin doğrudan ve dolaylı olarak eleştirildiğini görmek mümkündür. Yukarıdaki bölümlerde de bahsedildiği üzere palyaçonun yerine bir robotun geçmesi bile başlı

başına yapay bir toplum inşasının eleştirisi olarak kabul edilebilecekken oyunun ilerleyen bölümlerinde doğal çiçek yerine yapayı tercih gerekçelerinin yer verildiği diyaloglar okuru/izleyiciyi düşünmeye sevk etmektedir. Çiçekçide çalışan palyaço ile kadın arasındaki diyalog dikkate değerdir:

“Kadın: O zaman bu teknoloji harikası çiçeği alıyorum. Ne sulama derdi var, ne güneş, ne bakım ister ne de ilgi. Sonsuza kadar ölmeyecek bir çiçek... Diğerinin işi bitmiş demektir, bütün çiçekleri çöpe atmalısınız. Çünkü onların zamanı geçti artık. ... Televizyondaki dizileri izlemek varken neden zamanımı bu saçma çiçeğe harcayayım ki?

Palyaço: Şiişt! Sizi duyabilir, kırılabilir... Bu fesleğen saçma değil. Düşünsenize yaprakları günden güne sizin ellerinizde büyüdüğünü görmek, çiçek açtığını görmek. Onunla ilgilendiğinizde mutlu olmasını, sere serpe gelişmesini görmek...

Kadın: Bütün bunların zamanı geçti artık. Şimdi siz de bu çiçek gibi geçmişte kaldınız. Yeni dünyada yeriniz yok. Anlaşıldı mı? Yok! (Altun, 2004, ss. 22-23)”

Yukarıda alıntılanan diyalogdan da anlaşılacağı üzere ikili arasında geçen konuşmalar yapay ve doğal çatışmasını içermektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanların yapay olana ilgisi yaşam biçimlerini de etkilemiştir. Kendinden başkasına zaman ayıramayacak kadar bencilleşen insan zamanla tembelliğe alışmaktadır. İnsanın teknolojiden ihtiyacından fazla istifade etmesi tembelliğe alışmasına neden olabileceği gibi insani ilişkilerini de olumsuz etkileyebilir (Batur ve Uygun, 2012). Hatta zamanla insanın kendisine bile yabancılaşmasına neden olabilecek bu durumun oyun içerisinde yer alması eserin eleştiri ufkunu genişletmektedir.

3.5 Teknoloji Bağımlılığı

Yeni teknolojilerin kullanımının artmasıyla birlikte televizyon, bilgisayar, tablet ve telefon gibi cihazlar insan hayatının bir parçası hâline gelmiştir. Yaş ayrımı yapmaksızın çocuklardan yetişkinlere toplumun hemen hemen tüm fertlerinin bu cihazların herhangi birini kullandığı söylenebilir. Ancak özellikle dijital teknolojinin içine doğan Z kuşağının teknolojik aletlere daha fazla ilgi duyduğu ve bu teknolojik aletleri etkin bir biçimde kullandığı bilinmektedir (Taş, Demirdöğmez ve Küçüköğlü, 2017). Doğumundan hemen sonra küçük yaşlarda birçok dijital uyarana maruz kalan çocukların bilgisayar, tablet ve telefon gibi teknolojik aletleri yoğun bir şekilde oyun oynamak için kullanması da çocuklar üzerinde çeşitli etkilere neden olabilmektedir (Gürcan, Özhan, ve Uslu, 2008). Böylesine önemli bir konunun kaynağını toplumdaki ve doğadan alan edebiyat ürünlerine yansıması da kaçınılmaz olmuştur. Özellikle muhatabı çocuklar olan çocuk edebiyatı ürünlerinde teknolojinin zararlı kullanımına dikkat çekilmesi oldukça kıymetli görünmektedir. Benim Güzel Pabuçlarım’da bu konuya da temas edilmiş, toplumu ilgilendiren birçok soruna değinen yazar, şiddet içerikli bilgisayar oyunlarını da üstü kapalı bir biçimde eleştirmiştir.

Doğumundan itibaren sirkte yaşamını sürdüren Palyaço'nun işten kovulmasının altında yatan sebep savaş oyunları bakanlığının tutumudur. Palyaço çocukları eğlendirdiği için çocuklar savaş oyunları oynamak yerine sirke gelmeyi tercih etmektedir. Bu durum savaş oyunları bakanlığının çıkarlarına ters düşmektedir çünkü çocukların savaş oyunları oynamaması gelir kaybına neden olmaktadır. Oysa savaş oyunları bakanlığınca çocuklar; yoğun bir şekilde dünyaya hükmeden robotların, uzay savaşlarının, bombaların, füzelerin ve ateş toplarının olduğu şiddet içerikli oyunları oynamalıdır. Palyaço'nun bu durumun çocuklar için çok zararlı olduğunu söylemesinin ardından patronun şu sözleri çocukların karşı karşıya kaldığı tehlikeyi gözler önüne sermektedir:

“Çocuklar, çocuklar, çocuklar! Bana ne çocuklardan! Çık dışarı, gözlerini aç ve bak. Çocukların yeni evleri; atari salonları, dövüş filmleri gösteren sinemalar, ultra kahramanların birbirlerini parçaladığı internet kafeler... Şimdi ben de sirke dev bir ekran kuracağım ve görkemli uzay savaşları sunacağım...” (Altun, 2004, s. 17)

Çocukların gelişimsel özelliklerini dikkate almadan para kazanma maksadıyla pazarlanan bu tür içeriklerin eleştirisine yer verilmesi çocuk okurların farklı bakış açıları kazanmasına olanak tanımaktadır. Aksi hâlde artan teknoloji bağımlılığı çocukların yaşamını derinden etkileyecek birtakım sorunları da beraberinde getirme ihtimaline sahiptir. Yapılan birçok araştırmada da video oyunlardaki şiddet içeriklerinin çocuklarda izolasyon, yabancılaşma ve iletişim sorunlarına yol açtığı açıkça ifade edilmiştir (Kutner ve Olson, 2008). Bu nedenle teknoloji ile iç içe olan çocukları ve gençleri teknoloji bağımlılığından korumaya yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Dinç, 2015). Çocukların teknoloji ile sağlıklı ilişkiler kurmasına fayda sağlayacak her türlü etkinliğin kıymetli olduğu düşünüldüğünde eserin bu denli mühim bir soruna eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmış olması toplumsal açıdan önem kazanmaktadır.

3.6 İhtiyaç Fazlası Tüketim ve İnsanın Bencilleşmesi

Oyunun başından itibaren hemen hemen tamamında bencilleşen insanın izlerini görmek mümkündür. Patronun sirke gelen çocuklardan para kazanmasına rağmen çocukları umursamaması, benzer biçimde yıllarca üzerinden kazanç elde ettiği palyaço'yu kendi çıkarları için ortada bırakması, çiçekçideki kadının küçücük bir bitkiye dahi ayıracak zamanının olmaması ve Paraadam'ın kendinden başka kimseyi umursamaması bencilleşen insanın birer örneği olarak okurun/izleyicinin karşısına çıkmaktadır. Aslında bu, komşusu açken tok yatamayan toplumun zamanla geçirdiği kültürel dönüşümün de bir yansımasıdır. Tüketim toplumlarının her şeyi hızlı bir biçimde kullanıp tüketmesi bunun zeminini hazırlamaktadır. Çünkü tüketim alışkanlıkları tükettikçe doymayan, her şeye sahip olmaya çalışan, duyarsızlaşan ve kendinden başkasını düşünmeyen insanların var olmasına neden olmuştur (Torlak, 2000). Tüketim toplumunun geldiği nokta Palyaço'nun çalıştığı lokantaya gelen Obur karakteriyle somutlaştırılmıştır. Sipariş almak isteyen Palyaço'ya sürekli durmasını ve yeni bir şeyler eklemek istediğini söyleyen obur, ihtiyacından fazlasını tüketmek isteyen sabırsız bir tiptir. Obur'un lokantaya girerken söylediği şarkı her şeyi özetlemektedir:

Elmalı pasta

Gönlüm hoşta
Ne güzel olur
Fıstıklı baklava
Ama midem ister
Yoğurtlu makarna
Kıymalı makarna
Soslu makarna (Altun, 2004, s. 26).

Alıntılanan şarkıda da görüldüğü üzere Obur, hem ihtiyacından fazlasını tüketmek isteyen hem de seçenekler arasında hangisine karar vermesi gerektiğinden emin olmayan bir tiptir. Alıntının dışında Palyaço ile aralarındaki konuşma sırasında sipariş boyunca bir insanın ihtiyacını karşılayacak besinden çok daha fazlasını istediği görülmektedir. Aslında Obur tipiyle dikkat çekilen bu sorun tüketim toplumunun geldiği durumu gözler önüne sermektedir. Tüketim toplumunun alışkanlıklarını inceleyen araştırmalar ele alındığında bu durumun daha da netleştiği görülmektedir. Birçok araştırmacı ihtiyaç fazlası tüketim ve israfın günümüzde ciddi boyutlara ulaştığını ifade etmektedir (Dölekoğlu, Giray ve Şahin, 2014; Stefan, Van Herpen, Tudoran ve Lähteenmäki, 2013). Hâl böyleyken gelecek nesillerin bilinçli bireyler olarak yetişmesinde önemli bir rol üstlenen edebî eserlerin önem kazandığı söylenebilir.

3.7 Para Hırsı: Satılan Düşler

Oyunda eleştirilen bir diğer durum ise insanların para kazanma hırsı ve paraya düşkünlüğüdür. Bu durumu çocukların gözünde daha da somutlaştırmak için bir karakter bile oluşturulmuştur: Paraadam. Bu karakterin gözü paradan başka hiçbir şeyi görmemektedir. Öyle bir para hırsı içerisindedir ki sabahın erken saatlerinde öten kuşların bile para kazanmasına engel olduğunu düşünmektedir. Kuşlar yüzünden iyi uyuyamadığından para kazanması için gereken enerjiyi toplayamadığından yakınan Paraadam'ın para kazanma hırsı çocukların düş dünyalarını süsleyen masallarını satacak kadar ileri gitmesine neden olmaktadır:

“Paraadam: Alo, emrimde çalışan adamlar... Şimdi beni iyi dinleyin. Çok para kazanmamız için yapmamız gerekenleri anlatacağım. Elimizde ne kadar eskimiş düş varsa satacağız. Evet, öncelikle şu yüzyıllardır ortalıkta dolaşan ve artık hiçbir işe yaramayan masal kahramanlarını, hurdacılara satacağız.

Palyaço: Ama hurdacılar hepsini eritip yok eder.

Paraadam: Bana ne. Ben alacağım paraya bakarım. Hem şu kırmızı burnunu sokma işime. Dinleyin emrimde çalışan adamlar, önce Kırmızı Başlıklı Kız'ı satacağız.”
(Altun, 2004, ss. 30-31)

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere Paraadam'ın kazanma hırsının sonu yoktur. Bu durumu çocuklara anlatmak için onların değer verdiği masal kahramanlarının seçilmesi, para hırsını somutlaştırmalarını sağlamaktadır. Hâlbuki çocuğun hayal dünyasının gelişiminde,

doğayı ve evreni doğru biçimde algılamasında, ana dili ve yabancı dil öğretiminde, kişilik gelişiminde, çocukların okumayı, yazmayı ve anlamayı öğreniminde masallar önemli bir eğitim malzemesidir (Akdeniz, 2007). Yazarın para kazanma hırsını vurgulamak için seçtiği bu kesit, aynı zamanda insanlığın değerlerine karşı tutumuna da eleştirel bakışını yansıtmaktadır. Bireyin toplum içerisindeki var oluşu üzerine önemli etkileri bulunan toplumsal ve kültürel değerleri yok etme gayesi esasında insanlığın sonunu hazırlamaktadır. Sosyo-kültürel değerlerini bilmeyen bir insan ait olduğu toplumla bütünleşme sağlamakta güçlük çekecektir (Beşirli, 2013). Bunun sonucunda ise başka bir toplumsal sorun olan çözülmüş toplumların baş göstermesi kaçınılmaz bir hâl almaktadır. Çocuk gerçekliği dikkate alınarak kaleme alınan bu sorunla da günümüz toplumlarına aya tutulduğunu söylemek mümkündür.

4. Tartışma ve Sonuç

Çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuğun gelişimindeki önemi bugün birçok araştırmacı tarafından açık bir şekilde ifade edilmektedir (Aydın, 2010; Aytaş, 2003; Bohlin, 2005; Temizyürek). Çocuk gerçekliğini ve çocuğa göreliği dikkate alarak estetik ve pedagojiyi bir potada eriten çocuk edebiyatı ürünlerinin, çocuğun dil ve düşünme becerilerinin yanı sıra kişilik gelişiminde de hatırı sayılır bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Yakın geçmişe kadar çocuklar için kaleme alınan eserlerin çocuk gerçekliğinden uzak, eğitici niteliklerinin ön plana çıktığı (Dilizdüzgün, 2007) gerçeği özellikle çocuğa verilen önemin artmasıyla değişmeye başlamıştır. Çocuk edebiyatının müstakil bir edebiyat olarak değer kazanması bu alanda üretilen eserleri nicelik ve nitelik olarak olumlu yönde etkilemiştir. Bu olumlu etkinin izleri Benim Güzel Pabuçlarım adlı tiyatro metninde de görülmektedir.

Bulgular kısmında verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere incelenen tiyatro eseri, çocukları dış dünyadan soyutlayan bir eser olmaktan çok hayatın gerçekleri ile yüzleştiren bir edebî eser olarak okura/izleyiciye sunulmaktadır. Eserde gelişen ve değişen dünyanın etkisinde toplumların gösterdiği değişimlere eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşıldığı görülmektedir. Tiyatro eserinde birçok konuya eleştirel bir tutumla yaklaşan yazarın, okurun/izleyicinin ilgisini artırmak ve canlı tutabilmek için durağan bir yapı ortaya koymak yerine hareketli bir kurguya yer verdiğini söylemek mümkündür. Palyaço karakteri üzerinden tüketim toplumunun geldiği noktaya dikkat çeken Dersu Yavuz Altun, çocuk okurun/izleyicinin toplumsal yaşama eleştirel bir gözle bakmasına olanak tanımaktadır. Neydim'in (1998) de ifade ettiği gibi tekdüze düşünen, belirli kalıplar içerisinde var olan çocuklar yetiştirmek yerine özgür düşünen, yorumlayan ve kendini ifade edebilen bireylerin yetişmesi çocuk gerçekliğinin ve çocukların eşitliğinin kabul edilmesiyle mümkündür. Eser dikkate alındığında da yazarın korumacı bir tutumla didaktik bir eser oluşturmak yerine eleştirel bir tutumla değerlendirilebilecek bir eser ortaya koyduğu görülmektedir. Ayrıca çocuk gerçekliğini dikkate alan yazar, pabuçlarını geri almak isteyen Palyaço'nun kurduğu toplumsal ilişkilerden yola çıkarak çocukların karakterle özdeşim kurmasına olanak tanımaktadır. Diğer taraftan yazarın tiyatro eserinin söyleşim özelliğinden yararlandığı

görülmektedir. Karşılıklı konuşmaya dayanan söyleşimsel metinlerin (Şimşek ve Müldür, 2020) temsil gücünden yararlanan eser, çocuk okuru/izleyici diyaloglar üzerinden düşünmeye sevk etmektedir.

Birçok toplumsal soruna aynı eserde dikkat çeken yazar, günümüz toplumlarının geldiği noktayı çocuk okurun/izleyicinin gözleri önüne sermektedir. Çağdaş çocuk edebiyatı anlayışının da etkisiyle değişen bakış açısının bir yansıması olarak değerlendirilebilecek olan Benim Güzel Pabuçlarım adlı eserde sanayi toplumlarında sıkça rastlanan işçinin değersizleştirilmesi, insanın doğaya karşı olumsuz tutumu, doğadan uzaklaşma gibi önemli konulara dikkat çekildiği görülmektedir. Çocuğa göreliğin ve çocuk gerçekliğinin dikkate alınması koşuluyla hayatın içerisindeki her konunun çocuk edebiyatı eserlerinin içeriğini oluşturabileceği düşüncesinden (Dilidüzgün, 1966) hareketle kaleme alınan birçok eser gibi araştırmaya konu olan tiyatro eseri de -yabancı literatürde “problem-oriented” olarak ifade edilen- sorun odaklı çocuk edebiyatı başlığı altında değerlendirilebilir.

Tiyatro eserindeki eleştirel unsurları açıklamak için Samurçay’ın (1978) çalışmasında yer alan çocuk tiyatrosunun işlevlerine dikkat çekmekte fayda olduğu söylenebilir. Samurçay, çalışmasında çocuk tiyatrolarının işlevlerini şu başlıklar altında ele almaktadır: eğlendirme işlevi, eğitsel ve kişilik oluşturuvcu işlev, öğretici işlev, eleştirici işlev. Tüm bu işlevler dikkate alınarak Benim Güzel Pabuçlarım adlı eser incelendiğinde ise eserin tüm işlevlere sahip olduğu görülmektedir. Eserin birden fazla işleve sahip olması çocuk okurun/izleyicinin çok yönlü gelişimine katkı sağlaması konusunda eseri ön plana çıkarmaktadır. Gelişimin bir bütün olduğu düşünüldüğünde ise çocuğun gelişimini etkileme gücüne sahip olan edebî eserler daha fazla önem kazanmaktadır. Nitekim çocukların iyiyi ve doğruyu anlamalarına yardımcı olmak için karar verme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak oldukça önemlidir (Ryan ve E. Bohlin, 1999). Bunun alternatif yollarından biri ise çocukları yaşamın gerçekleriyle tanıştıran çocuk edebiyatı eserleridir. Elbette muhteva olarak sorun odaklı konuları ele alan tüm çocuk edebiyatı eserlerini bu kategoriye koymak mümkün değildir. Örneğin Ateş (2016) çocuk tiyatrolarında ötekileştirmenin izlerini sürdüğü çalışmasında incelediği dört çocuk tiyatrosunun çocukların dünyasından uzak, didaktik anlatımlar içerdiğine dikkat çekmiştir. Yukarıda da değinildiği üzere konu seçiminin yanı sıra ifade edilmiş biçimi ve yazar hassasiyetinin de önem kazandığına dikkat çeken bu çalışmanın sonuçları incelendiğinde sorun odaklı anlatım benimseyen tüm çocuk edebiyatı ürünlerinin peşin bir kabulle yararlı olduğunu söylemenin mümkün olmadığı görülmektedir. Ancak çocuk gerçekliği dikkate alınarak işlenecek konuların sağlayacağı fayda da söz ardı edilmemelidir. İncelemeye konu olan eserdeki anlatımın çocukları hayatın gerçekleriyle tanıştıracığı, düşünmeye sevk ederek çocuklarda yeni öğrenmelerin ufkunu genişleteceği söylenebilir.

Sonuç olarak çocuk tiyatrosu, çocukları yaşamın gerçekleriyle tanıştıran, çocukların kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu almasına yardımcı olan, çocuklara eleştirel bir bakış açısı kazandıran, çocukların karşılaşılabilecek sorunlara çözüm üretmesine yardım eden, çocuklarda

karakter oluşumu ve estetik bilincin yerleşmesine katkıda bulunan değerli bir sanattır. Dersu Yavuz Altun'un Benim Güzel Pabuçlarım adlı eseri de konu ve anlatımıyla çocuklarda çok yönlü gelişime doğrudan katkı sağlayabilme gücüne sahip önemli eserlerden biri olarak gösterilebilir.

Kaynakça

- Akdeniz, S. (2007). Bir 'masal metinleri inceleme modeli' önerisi ve uygulaması. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. 04-06 Ekim 2006. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 179-187.
- Ateş, G. (2016). Çocuk tiyatrosu metinlerinde ötekileştirilme (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Aydın, M. Z. (2010). Ailede ahlak eğitimi. İstanbul: Timaş Yayınları
- Aytaş, G. (2003). Okuma gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 155.
- Batur, Z., & Uygun, K. (2012). İki neslin bir kavram algısı: teknoloji. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 74-88.
- Bee H., & Boyd, D. (2009). Çocuk gelişim psikolojisi (Çev. Okhan Gündüz). İstanbul: Kaknüs yayınları.
- Beşirli, H. (2013). Gençlik sosyolojisi: politik toplumsallaşma ve gençlik. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bohlin, K. E. (2005). Teaching character education through literature. USA: Routledge Falmer
- Dilidüzgün, S. (1996). Çağdaş çocuk yazını. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2006). Çocuk kitaplarının çocuğun sanat eğitimine katkısı. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. 04-06 Ekim 2006. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 115-115
- Dinç, M. (2015). Teknoloji bağımlılığı ve gençlik. *Gençlik araştırmaları dergisi*, 3(3), 31-65.
- Dölekoğlu, C. Ö., Giray, F. H., & Şahin, A. (2014). Mutfaktan çöpe ekmek: tüketim ve değerlendirme. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (44), 1-15.
- Gece Çelikkan, Ş. (2018). Aydınlanma ve toplum eleştirmeni olarak J.J Rousseau'nun ideal kültür ve toplum anlayışı. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 16(31), 39-47.
- Gürcan, A., Özhan, U. Y. S., & Uslu, U. Y. R. (2008). Dijital oyunlar ve çocuklar üzerindeki etkileri. *Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü*, Ankara, 1-50.
- İpşiroğlu, Z. (2007). Çocuk yazını eleştirisi. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. 04-06 Ekim 2006. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 173-176
- Karagöz, B. (2018). Emin Özdemir'in çocuk kitaplarına değerler eğitimi bağlamında bir bakış: bir çözümleme çalışması. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, 3, 63-85. DOI: 10.30794/pausbed.414620
- Kutner, L., & Olson, C. (2008). Grand theft childhood: The surprising truth about violent video games and what parents can do. New York, NY: Simon and Schuster.
- Lewis, A., & Smith, D. (1993). Defining higher order thinking. *Theory Into Practice*, 32(3), 131- 137.
- Neydim, N. (1998). Çocuk ve edebiyat: çocukluğun kısa tarihi, edebiyatta çocuk figürler. İstanbul: Bu Yayınevi.

- Opperman, S. (2006). Doğa yazınında beden politikası. *Littera Edebiyat Yazıları*, 18, 75-86.
- Özen, S. (2007). İşyerinde psikolojik şiddet ve nedenleri. *İş,Güç” The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 9(3), 1-24.
- Özertem, T. (1979). Türkiye’de çocuk tiyatrosu. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ryan, K. ve Bohlin, K. E. (1999). Building character in schools: practical ways to bring moral instruction to life. San Francisco: Jossey-Bass
- Samurçay, N. (1978). Çocuk Psikolojisi Açısından Tiyatro, *DTCF Tiyatro Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 1978, s. 113-138.
- Senemoğlu, N. (2018). Gelişim öğrenme ve öğretim: kuramdan uygulanmaya. Ankara: Anı Yayıncılık
- Şengül, A. (2001). Türk drama geleneği ve tarihî oyunlarımız. Ankara: T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.
- Şimşek, N. D., & Müldür, M. (2020). Pedagojik bakış açısıyla metin tipleri, türleri ve yapıları. Ankara: İksad
- Stefan, V., Van Herpen, E., Tudoran, A. A., & Lähtenmäki, L. (2013) Avoiding food waste by romanian consumers: the importance of planning and shopping routines. *Food Quality and Preference*, 28(1): 375-381.
- Talas, C. (1997). Toplumsal ekonomi. İstanbul: İmge Kitapevi.
- Taş, H. Y., Demirdöğmez, M., & Küçükoğlu M. (2017). Geleceğimiz olan z kuşağının çalışma hayatına muhtemel etkileri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 1031-1048.
- Temizyürek, F. (2003). Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatının önemi. *TÜBAR-XIII-Bahar*
- Torlak, Ö. (2000). Tüketim: bireysel eylemin toplumsal dönüşümü. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Turan, L. (2013). Çocuk yayınlarında yer alan bazı olumsuzluklar. *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı içinde Yılar ve Turan*(Ed.) (s. 201-224). Pegem Akademi.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis. *IDS: Practice Papers*.
- Yakar, Y. M., Yılmaz, O., & Yılmaz, H. D. (2019). Çocuk kitaplarında sorun odaklılık: engellilik algısı. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 56-76.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yörükoğlu, A. (2003). Çocuk ruh sağlığı. İstanbul: Özgür Yayınları.

İncelenen Eser

- Altun, D. Y. (2004). Yaşamı birlikte renklendirmek için çocuk tiyatrosu. İstanbul: Epsilon

Extended Summary

1. Introduction

Theater is a document of cultural integration and interaction between different cultures. Although the most effective examples of this integration in Turkish culture are encountered in the Theatrical Village Plays, it is possible to trace almost every kind of integration that can be evaluated under the title of theatre. The meeting of the type of theater, which has changed and developed from Theatrical Village Plays to the present, with children actually dates back to much earlier than modern theatre. Many traditional theatrical plays such as juggler, köçek, çengi, puppet, thearte-in-the-round, meddah, Karagöz and Hacivat reached children and touched their brains. With the emergence of contemporary children's literature, it has been seen that the works that focus on the child were written by taking into account the needs of children. These products, which have the quality of directing children's lives, help children gain some awareness of life, recognize the values of society, develop critical thinking skills, etc. allows. In this context, the children's theater called Benim Güzel Pabuçlarım, written by Dersu Yavuz Altun, seems to be a work worth examining in the context of social criticism.

2. Method

In this research, the document review method, which is one of the methods frequently used in the field of educational sciences, was used. The data obtained by the document analysis method were analyzed by considering social problems, and as a result of the analysis, the problems that attracted attention in the theater work were divided into themes.

3. Findings, Discussion and Results

The situations criticized in the work are "devaluation of the employee", "human's cruel attitude towards nature and other living things", "turning away from nature and the original", "a critique of technology addiction: the ministry of war games", "excess consumption and selfishness of people". and "greed for money: dreams sold" and evaluated under these titles.

Clown, who constantly hears bad words from his employer, lost his sense of self-worth and was abused. In the continuation of the play, the clown is dismissed by the boss and a robot clown takes his place. In this section, the unconscious use of technology is criticized. The idea of a robot replacing the clown that entertains children is an exaggerated example of technology-based working styles replacing professions, but it is important in terms of developing a critical view and awareness.

Unfortunately, people are not aware of the fact that by harming nature and living things, they actually harm themselves. This damage to soil, water, air, plants and animals reaching incredible dimensions; it leads nature and human beings to a kind of extinction. The author's inclusion of such a sensitive subject in his play, taking into account the child's relativity and child psychology, allows the child reader to sense the problems that exist in life.

With the development of technology, people's interest in artificial has also affected their lifestyles. A person who becomes too selfish to spare time for anyone but himself/herself gets used to laziness over time. It can be said that the use of technology by people more than they need will cause negatively affect their human relations just as getting used to laziness. Moreover, the fact that this situation, which can cause people to become alienated even to themselves, is included in the play expands the horizon of criticism of the work.

Including the criticism of such content, which is marketed with the aim of making money without taking into account the developmental characteristics of children, allows child readers to gain different perspectives. Otherwise, increasing technology addiction has the possibility of bringing along some problems that will deeply affect the lives of children. In many studies, it has been clearly stated that the content of violence in video games causes isolation, alienation and communication problems in children.

It is possible to see the traces of the person becoming selfish in almost all of the play from the beginning. The boss doesn't care about the children even though he earns money from the children who come to the circus, similarly leaving the clown he has been earning for years for his own interests, the woman in the flower shop not having time to spare for even a small plant, and Paraadam not caring about anyone but himself come out as examples of selfish people to the reader/audience.

Another situation criticized in the play is people's greed for making money and their fondness for money. Even a character has been created to make this situation more concrete in the eyes of children: Paraadam. This character's eyes see nothing but money. He is in such a greed for money that he thinks that even the birds singing in the early hours of the morning prevent him from making money. Complaining that he can't gather the energy needed to earn money because he can't sleep well because of the birds, Paraadam's ambition to earn money causes him to go so far as to sell the fairy tales that adorn the children's dream worlds.

It can be said that children's literature products that melt aesthetics and pedagogy in one pot by taking into account the child's reality and relevance to the child have a significant effect on the child's language and thinking skills, as well as on personality development. Especially with the increase in the importance given to the child, the value of children's literature as an independent literature has positively affected the works produced in this field in terms of quantity and quality. The traces of this positive effect can also be seen in the theater script called Benim Güzel Pabuçlarım.

As a result, children's theater is a valuable art that introduces children to the realities of life, helps children take responsibility for their own learning, gives children a critical perspective, helps children find solutions to the problems they will encounter, and contributes to the formation of character and aesthetic consciousness in children. It can be said that Dersu Yavuz

Altun's work, Benim Güzel Pabuçlarım, will contribute directly to the multi-faceted development of children with its subject and expression.

Kırcı, A. (2021). Tüketim toplumunun çocuk tiyatrosuna yansıması üzerine eleştirel bir bakış: Benim Güzel Pabuçlarım örneği. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 4 (2), 202-219.

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 13.06.2021

Accept date: 27.07.2021

Doi no: 10.47935/ceded.951785

Analysis of the Literary Work Titled 'The Flame-Haired Child' in terms of Fantastic Elements *

Yasemin BAKİ**

Abstract. In this study, it is aimed to examine the fantastic elements in the children's literary work of Christine Nöstlinger in the epic story form titled "The Flame-Haired Child" and the contribution of these elements to the children's development. The study was conducted with document analysis, one of the qualitative research methods, and the data were analyzed with descriptive analysis. As a result of the research, the dream-reality relationship was designed as a cyclical relationship in the fictionalization of the fantastic elements in the story built around the main character named Frida. The fantastic elements in this work can be seen as Frida's ability to light and extinguish her hair with mantras, Aunt Anna's having the same ability, their flying abilities in the air, their hair's turning into wings, the mysterious red book, the cat's speech ability, and the coding of words. In the story, the superhuman powers were presented with the element of imagination in a style that will appeal to the readers and it was shown how human life changed through a book by buildings a connection between reality and imagination. With this way, the author conveys that the power of imaginary reality will be revealed only by the power of knowledge, and shows the greatness of knowledge skillfully to the children's world through implication, going beyond didactic. In spite of this criticism, communication based on intrafamilial love has been brought into the forefront. Although this imaginary reality is covered up, the fantastic elements in the work have been tried to be built without breaking the connection between the dream and reality, and the readers are directed to intuitive thinking with the limitless possibilities of imagination.

Keywords: The Flame-Haired Child, fantastic element, dream, reality.

* This research is an expanded version of the oral presentation presented at the World Children Conference held on 23-25 October 2020.

** Recep Tayyip Erdogan University, Faculty of Education, Turkish Education, Rize, Türkiye; ysmnbaki@gmail.com

Alev Saçlı Çocuk Adlı Yapıtın Fantastik Unsurlar Açısından İncelenmesi *

Yasemin BAKI**

Öz. Bu araştırmada, Cristine Nöstlinger'in "Alev Saçlı Çocuk" adlı masalsi öykü formundaki çocuk yapıtındaki fantastik unsurlar ve bu unsurların çocuk gelişimine katkısının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesiyle gerçekleştirilmiş, veriler betimsel analiz yoluyla incelenmiştir. Eserde Frida adlı ana karakter etrafında yapılanan öyküdeki fantastik unsurların kurgulanışında düş-gerçek ilişkisi çevrimsel ilişki olarak tasarlanmıştır. Yapıttaki fantastik unsurlar incelendiğinde; Frida'nın kullandığı mantralarla saçlarını tutuşturup söndürebilmesi, teyzesi olan Anna Teyze'nin de aynı özelliğe sahip olması, havada uçmaları, saçlarının kanata dönüşmesi, gizemli kırmızı kitap, kedinin konuşması ve kelimelerin şifrelemesi sayılabilir. Öyküde insanüstü güçler hayal unsuruyla birlikte okuyucuda ilgi uyandıracak bir üslupla sunulurken gerçeklikle hayal arasında bağ kurularak bir kitap sayesinde insan yaşamının nasıl değiştiği ortaya konulmuştur. Böylelikle yazar, düşsel gerçekliğin gücünün açığa çıkışının ancak bilginin gücüyle olacağını aktarırken bilginin yüceliğini çocuk dünyasına ustaca bir üslupla didaktik ötesine geçerek sezdirme yoluyla gerçekleştirmiştir. Eserde fantastik unsurlar düş ve gerçek arasındaki gidiş gelişle gerçeklikten bağı koparmadan kurulmaya çalışılmış ve düş gücünün sınırsız olanaklarıyla okuyucu sezgisel düşünmeye yönlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Alev Saçlı Çocuk, fantastik unsur, hayal, gerçek.

* Bu araştırma 23-25 Ekim 2020 tarihinde gerçekleştirilen Worl Children Conference'ta sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş şeklidir.

**^{ID} Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Rize, Türkiye; ysmnbaki@gmail.com

1. Giriş

Fantastik kelimesinin kökeni Latince'de bir sıfat olan *fantasticum* aracılığıyla Yunanca bir fiil olan "phantaseine" kadar uzanmaktadır. Phantasein kelimesi "görünür kılmak", "gibi görünmek", "kendini göstermek", "görünmek" anlamlarına gelir (Steinmetz, 2006). Fantastik kelimesi dilimize Fransızca "fantastique" kelimesinden girmiştir. Bu kelime Türkçe Sözlük (2009)'te ise "hayali, gerçekte var olmayan, gerçek olmayan" ve "XVIII. yüzyıldan başlayarak Fransa'da gelişen bir edebi tür" olarak tanımlanmaktadır.

Fantastik türün ortaya çıkışı 18. yüzyıl olarak tanımlanmış olmakla birlikte hayal gücünden beslenen bu metinlere ait unsurların insanoğlunun dünyaya gelişinden itibaren var olduğunu söylenebilir. Kurgunun, hayal gücünün ürünü olduğu düşünüldüğünde fantastik türün kaynağı metin düzleminde mitoloji, masal, destan, efsane gibi hikâye edici metinlere kadar götürülebilir. Ancak fantastik her ne kadar bu türlerden beslenmiş olsa da onlardan ayrılan en noktası gerçekle olan bağı koparmamasıdır (Suvağci, 2020). Bu anlatı türü okuyucuya aslında gerçeğin görüldüğü gibi olmayabileceğini anlatır. Bu türde gerçek ve hayal unsurları belirsizleşir ve okuyucu gerçek mi hayal mi olduğu konusunda kararsızlık yaşar (Suvağci, 2020). Bir nevi bireydeki bilme dürtüsünün etkisiyle gerçek ve hayal iç içe geçip birbirlerinin varlığına şahitlik ederek görünenin ardındaki görünmeyene ulaşmaya kişiyi düşünsel olarak hazırlar. Hayal dünyasının sınırsızlığını deneyimlemek için beş duyuyla kayıtlı olan gerçekliğin ötesine geçerek görünenin ötesindeki idrak etme amaçlanmaktadır. Başka bir söylemle fantastiğin en önemli işlevi insanın akıl gücü ile açıklayamadıklarını, bilmediklerini, anlayamadıklarını açıklamak ve korkulanı tanıdık ve zararsız hale dönüştürmektir (Güneş, 2008).

İnsanların bilinmeyene ve olağanüstülüğe karşı duyduğu ilginin yanı sıra doğuştan getirdiği vazgeçilmez bilme dürtüsü, görünenin ötesindeki anlama ve anlamlandırma fantastik türün ortaya çıkışında önemli etkenlerdendir. Bu anlamlandırma çabası bireyi yeni arayışlara yöneltmiştir. Bu çözümleme işlemini dile getirmesinde gelenekselin yetersiz kalışı fantastik türün gelişimine ortam hazırlamıştır (Ertekin, 2007). İnsandaki bilimeyeni çözüme dürtüsü olarak tanımlanan bu merak aslında önceleri bir hayalden ibaret olan icatların ve gelişmelerin açığa çıkışını destekleyen temel kuvvenin hayal gücü olduğu fikrini desteklemektedir (Hatipoğlu, 2019).

21. yüzyılda bilim ve teknoloji'deki gelişmelere iletişim araçlarındaki yenilikler de eklenince görünen gerekliliğin tanımlanmasına ilişkin önemli gelişimler yaşanmıştır. Bu gelişmelerle dijital çağda bilimkurgu ve fantastik tür de daha çok dikkat çekmeye başlamıştır. Bu değişimlerin edebiyata yansması bilim kurgu türünün gelişimine katkı sağlamakla birlikte gizemli bir dünya olan hayalin kapılarını aralayan fantastik türe olan ilgiyi de arttırmıştır (Özdemir ve Hatipoğlu, 2019). Bu tür her yaş grubuna hitap etmekle birlikte çocuk dünyasına ve çocuğun hayal gücüne hitap eden bir eğitim-öğretim aracı olarak çocuk edebiyatı alanında kullanımı da gittikçe önem kazanmaktadır (Hatipoğlu, 2019). Günümüzde de macera ve

fantastik türün daha çok ön plana çıkmasıyla bu tür dünyada en çok okunan türler arasına girmiştir (Uğur, 2010).

Temeli hayal gücüne dayanan fantastik çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğun hayal gücünü besler ve zenginleştirir (Şirin, 2007). Çocukların soyut düşüncelerinin gelişiminin kritik evresi olan ilköğretim üçüncü sınıftan itibaren fantastik yapıtlarla tanıştırılması eğitim-öğretim açısından oldukça önemlidir (Sever, 2017). Fantastik tür, çocuğun hayal gücünün gelişip zenginleşmesinin yanı sıra kendini ifade etmesinde de önemli bir araçtır (Balta 2014). Çocuğun problem diye tanımladığı hayatın sorduğu canlı soruları gerçeküstü düzlemde imgeler yoluyla deneyimleyerek çözüm bulması için teklifler sunarak onların bakış açısını geliştirir (Uraz, 1994). Bu zihinsel farkındalıkla olaylara farklı noktalardan bakmayı ve yaşam denilen kendini keşfetme sürecine yaratıcı araçlarla çözümler bulmasına olanak sağlar. Bir nevi olabilecekleri en şeffaf görüntü olan hayali unsurlarla bezeyerek varlığın farklı boyutlarına ilişkin zihinsel açılımların oluşmasını sağlar.

Bu keşfediş sürecinde çocuğun yaratıcılığının gelişimi hedeflenirken hayal ile gerçeğin sunuluşu bilinçli bir şekilde çocuk gerçeklikten uzaklaştırılmamalıdır (Erdoğan ve Korkmaz, 2005; Tosun, 2011). Başka bir söylemle hayal ve gerçek arasındaki görünmez bağı görünür kılarak beş duyu organıyla aldığı verileri hayal hazinesinde şekillendirip anlamlandırarak tekrar duyuşal aleme taşınması sağlanmalıdır. Böylelikle gerçek ve hayal arasında mevcut olan bağları çözümlenerek var olan ancak henüz keşfedemediği gerçeklikleri kurduğu bu bağlarla algılamasına olanak sunulmalıdır.

Bu tür, çocukların gereksinimlerine seslenerek onların yeni ve farklı bakış açıları kazanmalarını sağlar. Hayal gücünün gelişimiyle çevrelerine daha gerçekçi bir gözle bakmaya başlarlar (Dilidüzgün, 2012). Fantastik tür bu yönüyle de çocukların gerçeklerden kopmasını değil bizzat gerçeklerle yüzleşmesini sağlayan bilişüstü bir işlev üstlenir (Dilidüzgün, 2018). Çocuğun gerçeküstü bir düzlemde düş gücünün sınırsız olanaklarından yararlanıp kendi problemleriyle yüzleşerek bir nevi ruhsal arınma yaşamasına beraberinde kendini keşfetmesine kapı aralanmış olur (Neydim, 2004). Böylelikle gerçek ile hayalin algılanışında çocuk gerçekliğine farklı bir bakış açısı kazandırılır. Ayrıca düşündürme ve sezdirme yoluyla 21. yüzyılın en başat becerilerinden biri olan yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimi de çocuğun, gerçek ve hayal arasındaki şeffaf çizgileri keşfettiği oranda gerçekleşir.

Gerçek ile hayalin algılanışında çocuğun dünyasına farklı bir bakış açısı sunan fantastik çocuk kitaplarında bu ilişkinin yapılanışında Dilidüzgün (2011), Maria Nikolajeva'nın sınıflamasını esas alır. Bu sınıflamaya göre hayal (düş) ile gerçek arasındaki sınıflama çizgisel, çevrimsel, sarmal olmak üzere üç türde incelenir. Çizgisel ilişkide kurgu fantastik dünyada başlar ve orada biter. Çevrimsel ilişkide ise fantastik dünyaya ile gerçek dünya arasında gidiş geliş olabileceği gibi bu dönüş gerçek dünyada kalmayla da sonuçlanabilir. Sarmal ilişkide ise düş dünyası ile gerçek dünya arasında gidiş gelişler sürekli'dir (Tabbert'ten Aktaran Dilidüzgün, 2011). Gerçek ile hayal arasında kurulan bu ilişkide her iki boyutu da algılayan çocuklar için fantastik kurgu bir gereksinim olup düşsel olana duyulan eğilim ve haz çocuğun zihinsel

gelişimini katkı sağlamakla kalmaz bu süreci eğlenceli ve keyfli bir şekilde sürdürmesine olanak tanır. Çünkü çocuğun doğuştan getirdiği merak ve bilme dürtüsü, bilme sevgisi ve bilme zevki yaşayarak taçlanır. Böylelikle çocuk hayal gücünü kullanarak düşsel dünyasında da akıl yürütmeyi öğrenir (Tunç ve Akın, 2020).

Bilişsel gelişimin en hızlı olduğu çocukluk döneminde çocuğun algılama düzeyinin en yüksek seviyede olması sebebiyle bu küçük yetişkinlerin bireysel, toplumsal ve ruhsal dünyalarının gelişiminde en etkin araçlardan olan fantastik çocuk kitaplarının etkin kullanımı da önemli bir yere sahiptir (Çakır, 2011). Ayrıca çocukların keyif aldıkları sürece kitapları okumaya devam ettikleri (Yıldız, 2016) gerçeğinden hareketle çocuğun okumayı öğrendiği andan itibaren kendisine hitap eden kitaplarla karşılaşması gereklidir. Başka bir söylemle çocuk gerçekliğine dayalı yani çocukların gerçekmiş gibi alımladıkları ancak nesnel olmayan alımlama farklarına cevap verecek nitelikte olmalıdır (Şirin, 2007). Bu türle olağandışı dünyanın mucizelerinin çocukta açtığı kapılarla sezisel gücü kullanarak düşünme yetisini geliştirme ve bu yolla edebi zevk uyandırma ve çocuğu en güzele yönlendirmenin gerekliliği modern çocuk yazınında gün geçtikçe önemli bir yer edinmektedir (Tunç ve Akın, 2020). Ak (1997)'in belirttiği gibi "Çocuğun derdi dünyayı tanımaktır." ve çocuğa farklı dünyalar sunarak yaşama hazırlamak için yüreği, akli ve duygularıyla yeniden üretebileceği eserlerle tanıştırmak bir zorunluluktur (Aktaran Çakır, 2011). Çocuk edebiyatı eserlerinde en temel amaç bu eserlerin içeriği, kurmaca yapısı ve dili ile çocukların estetik zevk ve beğenilerine hitap etmeleri ve sanat eserinden zevk alarak eğlenmeleri sağlamaktır. Bu eserler çocukları öğüt eksenli ve yaptırımcı bir tutumla değil merak etme, sorgulama, düşünme, sezme ve değerlendirme süreçlerini kendi kendine işletecek seviyeye ulaşılarak onlardaki bilme dürtüsünü zevkle doyurmalıdır (Büyükkavas Kuran, 2011).

Çocuğun yaşamsal deneyiminde değişik kültürleri tanıtarak zenginleştirmesi de önemli amaçlar arasında sayılmaktadır (Sever, 2003). Bu sebeple çocukların gelişimsel süreçlerinde Türk yazarların hazırlamış olduğu kitaplarla kendi kültürlerini tanımaları yanında yabancı yazarlarla da farklı dünyaları tanıyarak evrensel kültür seviyesine ulaşmalarına katkı sağlanmalıdır (Yıldız, 2016).

Çocuk ve gençlik edebiyatı alanında pek çok eser vermiş dünyaca ünlü yazarlardan bir de Christine Nöstlinger'dir. "Kim Takar Salatalık Kralını", "Konrad Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk" gibi fantastik türdeki eserleriyle çocuk dünyasının düşsel gerçeklikle yeniden anlamlandırılmasına kapı aralayan Cristine Nöstlinger'in "Alev Saçlı Çocuk" adlı masalsi öykü formundaki çocuk yapıtındaki fantastik unsurlar çocuk yazını açısından değerlendirilerek bu unsurların çocuk gelişimine katkısının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç ekseninde araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Alev Saçlı Çocuk adlı çocuk edebiyatı yapıtındaki fantastik unsurlar nelerdir?
2. Alev Saçlı Çocuk adlı çocuk edebiyatı yapıtında düş-gerçek ilişkisi nasıl yansıtılmıştır?

3. Alev Saçlı Çocuk adlı çocuk edebiyatı yapıtındaki fantastik unsurların çocuk gelişimine katkıları nelerdir?

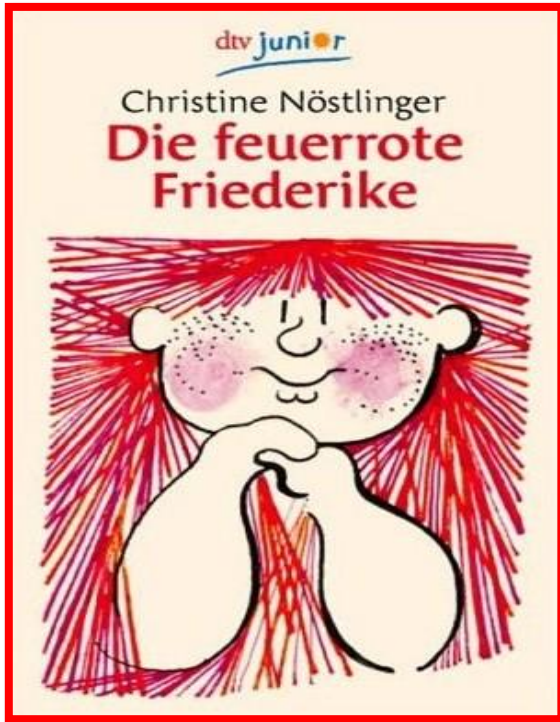
2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

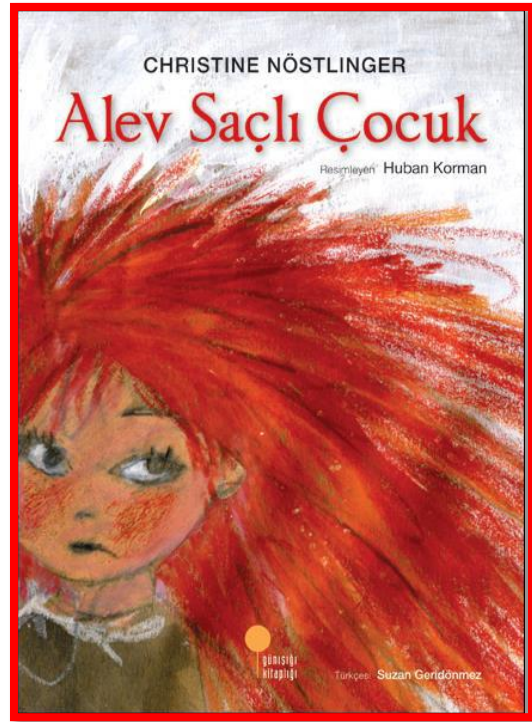
Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Doküman inceleme, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı, görsel ve dijital malzemelerin toplanıp incelenmesidir (Sönmez ve Alacapınar, 2011; Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu süreç, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini içerir ve genel tarama ile içerik çözümlemesi olarak iki ayrı amaçla kullanılabilir (Karasar, 2005). Bu çerçevede Cristine Nöstlinger'in "Alev Saçlı Çocuk" adlı yapıtı doküman olarak kullanılmıştır ve araştırma bu yapıt üzerinden yürütülmüştür.

2.2. İncelenen Dokümanlar

Bu araştırmada Cristine Nöstlinger'in "Alev Saçlı Çocuk" adlı yapıtı araştırmanın çalışma evrenini oluşturmaktadır. Dünya çocuk ve gençlik edebiyatı alanında ödüllü bir yazar olan Nöstlinger bu yapıtında kızıl saçları yüzünden alay konusu edilen ve dışlanan yetim bir çocuğun akranlarıyla olan ilişkilerinde yaşadığı sorunların çözümünde bir kitap aracılığıyla yaşadığı dönüşüm anlatılır. Yapıt Türkçeye, Suzan Geridonmez tarafından aktarılmış, illüstrasyonu ise Huban Korman tarafından yapılmıştır.

(Eserin orijinal kapağı)

(Türkçeye çevrilmiş kapağı)

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla incelenmiştir. Bu analizde veriler betimsel bir yaklaşımla ve derin bir işleme tabi tutularak önceden belirlenen temalar altında sunulmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmaya dâhil edilen çocuk yapıtında yer alan fantastik unsurlar sınıflandırılmış ve eserin başlangıcından itibaren alan yazınla destekli olarak sunulmuştur.

3. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Alev Saçlı Çocuk adlı yapıta ilişkin tespit edilen fantastik unsurlar başlıklar halinde görsellerle desteklenerek sunulmuştur. Yapılan analiz sonucunda tespit edilen fantastik unsurlar ise sihirli mantralar ve saçları tutuşturma, kedinin konuşması, gizemli kırmızı kitap ve kelimelerin şifrelemesi, gizemli krem, gizemli mektup, havada uçma-saçlarının kanata dönüşmesi ve ayna olmak üzere yedi başlık altında incelenmiştir.

3.1.Sihirli Mantralar ve Saçları Tutuşturma

Frida'nın kullandığı mantralarla saçlarını tutuşturup söndürebilmesi bu masalsi öyküdeki fantastik unsurlardan biridir. Eserde "Kızıla-kızıla çıt çıt çıt alev alev yakarık" diye mırıldandığında saçları yanmaya başlamakta "Alev alev yaktım sen bir kızıla saçsın" diye söylediğindeyse saçları sönmektedir. Frida kendine ait bu olağanüstülüğü keşfettiğinde eserde: "Bu olaya Frida da kendisi de inanmadı." ifadeleriyle yer verilir. Buradan hareketle eserdeki bu fantastik kurgu unsurunun oluşturulmasının bireyin kendini keşfetmesine kapı aralayan bir araç olarak kullanıldığı söylenebilir. Başka bir söylemle fantastik unsurun yani hayal gücüne bağlı unsurların gerçekle kol kola olduğu ortaya konulmaktadır. Kişinin kendi hayal dünyasını farketmesi ya da hayal dünyasının gelişimi sonucu kendini keşfetmesine ilişkin serüven anlatılmaktadır. Başka bir söylemle kendinde var olan ama farkında olmadığı niteliklerinin açığa çıkması sağlanmıştır.

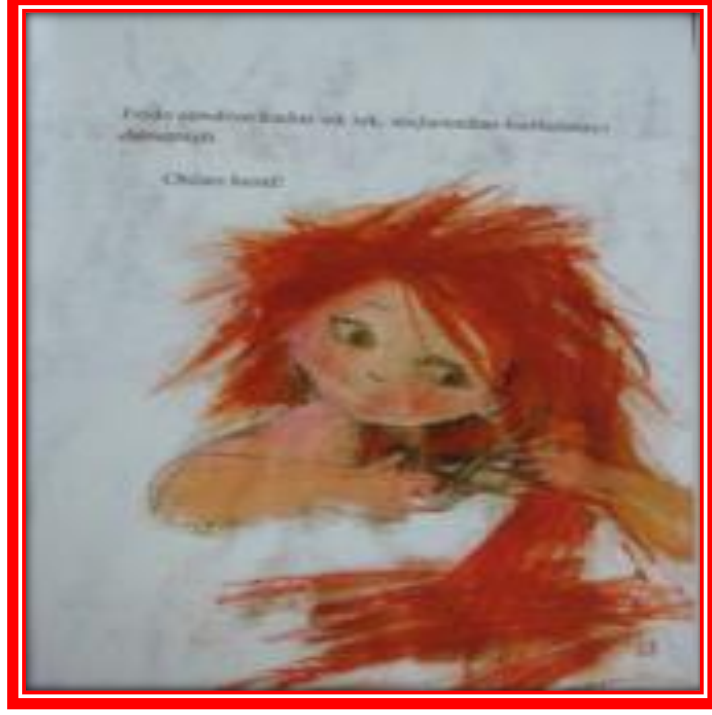

Frida'nın saçlarına ilişkin bu fantastik unsur mevcut eğitim sistemiyle de bağlantılı olarak düşüncesi gerçeğe taşınmıştır. Frida'nın saçları yüzünden alay konusu edilmesi ve çocukların ona eziyet etmesine karşın okula gitmek istememesi üzerine söylediği söz de oldukça dikkate değerdir. "Aptal kalsam olmaz mı?". Bu cümleyle de okula gitmek ve eğitimin önemine vurgu yapılmaktadır. Beraberinde teyzesinin verdiği cevap ise "Buna izin vermezler dedi Anna Teyze. Eğer kendin gitmezsen, onlar seni almaya gelirler.". Yazar burada akran zorbalığının yanı sıra eğitim sistemine de bir eleştiri getirerek sıra dışı söylemiyle antiterbiyeci üslubunu ortaya koymakta ve mevcut eğitim sistemine ince bir eleştiri getirmektedir. Yazarın bu bakışını Montessori Eğitimi'ne benzetilebilir. Maria Montessori'nin "Eğitim öğretmenlerin çocuklara sözcüklerle anlattıklarıyla değil çocukların fiziksel ve sosyal çevrede geçirdikleri yaşantılarla gerçekleşir" cümlesiyle Montessori eğitiminin fikri perspektifini tanımlar. Bu yaklaşımda temel amaç; çocuklara "öğrenmeyi öğretmek", "hayatta ihtiyaçları olan becerileri kazanabilecekleri ve yaratıcı olabilecekleri özgür bir ortam sağlamaktır. Yazar, düş ile gerçek arasında kurduğu bu bağda yapıtın başka bir yerinde: "Öğretmen kızdı. Çocuk ceza olarak, iki satır daire çizmek zorunda kaldı. Sırasıyla bir büyük, bir küçük." ifadeleri de eğitim sisteminde kullanılan araçların bir cezaya dönüştürülerek kullanılmasına ilişkin bir eleştiri yapmaktadır. Ayrıca yapıtın ilerleyen bölümlerinde öğretmen, Frida ile alay eden arkadaşlarını bu tutumlarından vazgeçirmek için müdüre danıştığında müdürün "Bunları görmüyormuş, bilmiyormuş gibi davranın." diye verdiği cevap da eğitim sistemine başka bir eleştiri olarak değerlendirilebilir.

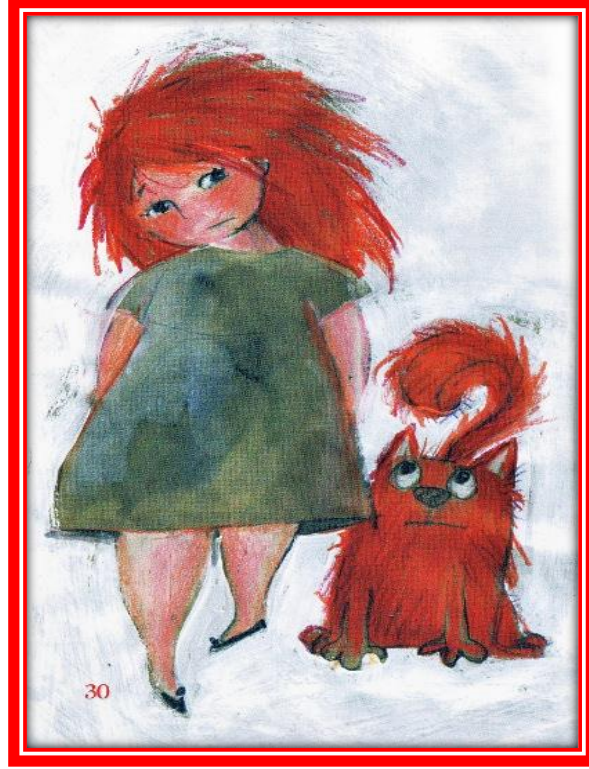
Yapıtta, Frida'nın bu olaylara tepki olarak saçlarından kurtulmaya çalışması yoluyla çözüm bulunmaya çalışılmıştır. İnsan bedeninde saç özellikle duyguların temsili olarak kabul edilir. Bu bağlamda Frida'nın duygularından kurtulmaya onlardan vazgeçmeye çabalaması toplumda farklılıkların kabul edilmeyeşine tepkisel bir davranış olarak değerlendirilebilir. Frida'nın anlaştığı sevdiği kişilerden biri olan Bruno ise renk körü olan bir postacıdır. Yardımcı karakter olan Postacı Bruno'nun renk körü olmasıyla Frida'nın saçının rengini

görmediği anlatılmaktadır. Ancak Bruno her şeyi ve dahi kırmızı kitabı bile okumayı biliyor. Bruno'nun bu bilgisine rağmen Postane Müdürü onun renk körü olduğunu öğrendiğinde işten kovmaya çalışmıştır. Gerek Frida'nın farklı renkteki saçlarının alay konusu oluşu gerekse Bruno'nun renk körü olmasının işten çıkarılma sebebi olarak sunulması toplumun farklılıkları kabullenemeyişi karşısında verdiği tepkileri ortaya koymaktadır.

3.2.Kedinin Konuşması

Yapıtta, kediye kırmızı tüylere sahip olma ve konuşabilme gibi olağanüstü nitelikler yüklenerek kedi fantastik bir karaktere dönüştürülmüştür. Yapıtta "Kedi sanki sıradan bir kediymiş gibi davranıp yanıt vermedi." ifadesiyle de yazar kedinin olağanüstü özelliğini belirtmektedir. Ayrıca kedi Frida'ya yol gösterici bir rol üstlenir. Kedinin Frida'ya saçlarını tutuşturmasına ilişkin sırrı öğretmesi de bu durumu desteklemektedir. Bir olağanüstülük olan kedinin konuşma özelliği yapıtta yerinde konuşma erdemine bağlanmıştır: "Kedi çok ender konuşur. Yalnızca gerçekten gerekli olduğu zamanlarda.". Bu ifadeyle düşsel bir öge olan kedinin konuşması, yaşamsal bir erdem olan yerinde ve zamanında konuşmanın önemini aktaran bir öğretiye dönüştürülmektedir. Yapıtta, Anna Teyze'nin kediye: "Çeneni tut, insanlar bir kedinin konuşmasından hoşlanmazlar..." ifadesiyle insanların kedinin konuşmasına verecekleri tepki hususunda uyarı yapmaktadır. Burada hayvanların konuşabileceğine ilişkin tespitte toplumun şaşkınlığı değil hoşlanmayacakları yönünde bir değerlendirme yapılmıştır. Bu da toplumun olağanüstü unsurlara bakışının eleştirel bir ifadeyle sunulduğu olarak değerlendirilebilir.

3.3.Gizemli Kırmızı Kitap ve Kelimelerin Şifrelemesi

Yapıtta, Anna Teyze'nin önünde duran kırmızı ve bilinmeyen dilde yazılmış kitap da gizemli bir unsur olarak sunulmaktadır. Bu kitabı gizemli kılan ise kelime yapılışındaki şifrelemeye dayalı dildir. Yapıttaki yazan ifadelerden biri:

OR ADA AL AYKO NUSU
OL MAZKİM SE
ve
KİLİ SEK ULES İNİĞ EÇEN
MU TLA KAV ARIR
"Orada alay konusu olmaz kimse"
"Kilise kulesini geçen mutlaka varır"

Nöstlinger, çeşitli yerlerde kelimeleri şifreleme yoluyla kelimelerin çağrışımlardan yararlanmaya çalışmış ve hayal gücünün gelişimine söz unsurları açısından da katkı sağlamıştır. Bu çağrışımlarla Gestalt yaklaşımındaki zihinde birbirine benzeyen öğelerin gruplanması ilkesine benzer yaratıcı bir üslup kullanılmıştır. Anna Teyze'nin "tuhaf dil" olarak tanımladığı bu dil ile Kırmızı Kitap herkesin okumayamadığı gizemlerle örülü bir yapıya dönüştürülmüştür. Örneğin "Kilise kulesini geçen mutlaka varır." ifadesini şifreleyerek metne yerleştiren yazar, Frida'nın izleyeceği yolu da gizemli bir şifre gibi sunmaktadır. Bu kısımda ayrıca gözümüzle gördüğümüz dağınık parçaları birleştirme yani algıda bütünlüğü sağlama yoluyla hayat içerisinde bize parça parça verilen mesajları

bütünleştirebilme becerisi kazanma açısından da esere ayrı bir lezzet katan fantastik dil kullanımını olarak değerlendirilebilir.

3.4.Gizemli Krem

Profesör Profi’nin, Anna Teyze’ye verdiği gizemli kırmızı ve beyaz renkli kremlerde yaptıktaki bir diğer fantastik unsurdur. Bu krem saçları taze soğandan hızlı büyütmesinin yanı sıra ısırğan otundan da sık büyütecek niteliklere sahiptir. Bu bilgiyi de bir profesörün aracılığıyla sunmuş olması da bilgiye yüklenen değerini ortaya koymasından dikkate değer bir sunumdur.

3.5.Gizemli Mektup

Yapıtta kullanılan bir diğer fantastik unsur da gizemli mektuptur. Frida kitabın arasından bir zarf bulur. Bu zarfta yer alan mektup, Frida’nın babası tarafından yazılmıştır. Frida mektubu okur ve büyük bir maceraya kendini hazırlar.

Kırmızı Kitap, Anna Teyze’nin ifadesiyle tuhaf dille yazılmışken Frida’nın babasının mektubu da aynı dille yazılmıştır. Gizemli bir şekle dönüşen bu tuhaf dil, Postacı Bruno’nun yazdığı mektupta da aynı şekilde kendini gösterir.

YOLC UL UKDÖR TSA ATSÜR ER

“Yolculuk dört saat sürer”

Bu mektup 400 kâğıda yazılır ve kapılara dağıtılır. Bu dili bilen birinin gelmesi beklenir. Bu bekleyişin ardından bu dilin özellikleri Profesör Profi’nin gelmesiyle çözülür.

3.6. Havada Uçma-Saçların Kanata Dönüşmesi

Yapıtta Anna Teyze’nin kitabın dilini hatırlamamasına karşın Frida’ya uçabildiği söylemesi de Frida’nın kendini keşfetmesine kapı aralayan bir diğer unsurdur. Ayrıca uçmaya ilişkin fantastik unsur sadece Frida’ya özgü değildir. Profesör Profi’nin saçlarının da kızıl olması ve

uçabilmesi, Anna Teyze'nin da aynı özelliğe sahip olması uçabilmesi, kedinin uçabilmesi, Profesör Profi'nin uçması yapıttaki diğer fantastik unsurlardandır. Bu uçuş özelliği aynı zamanda her birinin kızıl saçlı olmasıyla dolayısıyla kızıl renk ile bağlıdır.

Uçuşmaya dayalı bu fantastik unsurun kullanımını Frida'ya, Anna Teyze öğretir. Frida'ya alnını buruşturup düzelttiğinde saçlarının kanata dönüşeceğini söylemesiyle Frida başka bir yeteneğini daha keşfetmiş olur. Böylelikle Frida başkalarından farklı olduğu için üzülmediği kızıl ve tutuşan saçlarının aslında kanada dönüştüğünü keşfeder.

3.7. Ayna

Yapıtta kullanılan bir diğer fantastik unsur ise aynadır. Anna Teyze, büyük aynanın önünde sınırlı bir bakışla kendi görüntüsüyle bir iç konuşma yapar. Artık sızlanmanın bir işe yaramayacağına ve bir şeyler yapmak için harekete geçmesi gerektiğine ilişkin kendi kendisiyle konuşur. Bu konuşma sonrası Anna Teyze, aynadaki görüntüsünden çok korkar ve alnını buruşturarak saçlarıyla havalanmaya çalışır ve çok az havada kalır. Sonra da bunu yarımsız yapamayacağını anlayıp telefon defterinden kuzeni Profesör Profi'nin numarasını bulmaya koyulur.

4. Tartışma ve Sonuç

Alev Saçlı Çocuk adlı yapıtta; sihirli mantralar ve saçları tutuşturma, kedinin konuşması, gizemli kırmızı kitap ve kelimelerin şifrelemesi, gizemli krem, gizemli mektup, havada uçuşma, saçlarının kanata dönüşmesi ve ayna olmak üzere on bir tane fantastik unsurun kullanıldığı tespit edilmiştir. Yazar fantastik unsurların kurgulanışındaki düş-gerçek ilişkisini çevrimsel ilişki olarak tasarlanmıştır. Çevrimsel ilişki fantastik kurgunun düş ve gerçek arasındaki geçişleri olarak tanımlanabilir. Dilidüzgün'e (2011) göre bu gidiş ya da geliş; eğitsel, aydınlanmacı ve toplumsallaştırma işlevleri üstlenir. Yazarın aydınlanmacı üslubu da bu kurulan ilişkiyle örtüşmektedir. Yazar bu tavrı, kahramanın hayal dünyasını kurgularken düş ve gerçek arasındaki gidiş gelişle hayal hazinesini duyular alemiyle direk ilintili olarak kullanılır. Frida, gerçek düzlemde başladığı yaşamını düşsel düzleme taşıyarak hayal ve gerçek arasındaki geçişi sağlar. Nitekim fantastik çocuk edebiyatı gerçek ve fantastiğe ait iki düzlemi de kullanır (Neydim, 2003). Bu iki dünya arasındaki geçişlilik, Jean Paul Sartre'nin "İş İşten Geçti" adlı eserinde de benzer şekilde kendini gösterir (Ertem, 2003). Bu yönüyle de hayal ve gerçeğin birbirinden ayrılmayan iç içe geçmiş kavramlar olarak kullanıldığı söylenebilir.

Fantastik metinlerde öyküleyici ve betimleyici anlatım biçiminden yararlanır. Nöstlinger bu eserinde masalsı bir söylemle her iki anlatım biçiminden de yararlanmıştır. Frida ana karakteri üzerinden kurguladığı bu eser bir çocuğun öyküsüdür. Yazarın, "Kim Takar Salatalık Kralını", "Konrad Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk" adlı fantastik eserlerinde de ana karakter çocuktur. Fantastik çocuk edebiyatı metnin en önemli figürü çocuktur (Neydim, 2003) kuralı eserde büyük bir ustalıklarla yerine oturtularak öykünün baş kahramanı bir kız çocuğu olarak

seçilmiştir. Eser bu yönüyle de fantastik edebiyatın klasik başyapıtlarından Alis Harikalar Ülkesinde, Pinokyo, Küçük Prens, Bitmeyecek Öykü, Çarli'nin Çikolata Fabrikası, Çarli'nin Büyük Cam Asansörü, Matilda, Küçük Vampir, Pippi Uzunçorap, Sen Bir Kızılderilisin Hannes adlı eserlerle de benzeşmektedir (Neydim, 2003).

Yapıtta sihirli mantralar Frida'nın saçlarını tutuşturmasında kullanılan bir argümandır. Yazarın masalsı söylemi eserde kullandığı bu mantralarla da desteklenmektedir. Nitekim masalların giriş-gelişme ve sonuç bölümlerinde yer alan tekerlemeler aslında dilin billurlaşmış söylemleridir. Yazar bu mantralarla gelenekselden beslenen söylemini çağın söylemiyle yenilemiştir. Nitekim "masal-mesel-misal" kelimeleri misal âlemi ya da hayal âlemi (dünyası) de denilen düşsel düşünce düzeyine karşılık gelir. Bu düşünce evreni "hayal hazinesi" olarak da tabir edilmekle birlikte yaratıcılığın başat mekânı olan hayal dünyasının dili eserde sürükleyici bir üslupla kullanılmıştır. Nöstlinger, bu yapıtında düş ile gerçeği birleştirirken gerçek dünyayla bu fantastik unsurlar arasında da bağlantılar kurarak okuyucuya mesajlarını aktarır. Ancak bu aktarımda doğrudan öğüt vermek yerine mesajları sezdirme yoluyla bilgece bir üslupla sunar. Eserin adının "Alev Saçlı Çocuk" olması da saçlarının tutuşmasına ilişkin fantastik unsurun tanımlanmasında dilin etkili ve yaratıcı kullanımının bir diğer örneği olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Frida'nın saçlarındaki bu "başkalaşım" unsuru çocuk edebiyatı eserlerinde genellikle kahramanın kendisinde görülürken bu yapıtta Anna Teyze'de, Profesör Profi ve kedide de görülür ve bu yönüyle de fantastik eserlerden farklılık arz etmektedir. Başkalaşım unsuru olarak sadece saç kullanılırken Suvağci (2020)'nin Üçlülerin Kehaneti'ne ilişkin araştırmasında Rênas kendisine saldırmak isteyen Koçer'e çok sinirlenir ve onu tavuğa dönüştürür. Bu temelde bir metamorfozdur. Türk efsanelerinde en sık karşılaşılan türleri olan taş/kuşa dönüşme, taş kesilmeye (Sakaoğlu, 2003) ilişkin bu metamorfoz yapıtta sadece saçlarla sınırlı tutulmuştur. Miyase Sertbarut'un "Tuna'nın Büyülü Gemisi" öyküsünde ise Tuna'nın düşlerini süsleyen büyülü gemi olarak yaptığı kâğıttan kayık bir gün canlanır. Bu eserlerden birinde varlığın şekilsel dönüşümü bir diğerinde ise cansız varlığa insani özellik aktarımı yoluyla olağanüstülük sağlanmıştır. Fatih Erdoğan'ın Sihirli Dizisindeki kitaplarda da olağanüstü olayları başlatan ve devam ettiren unsur "meşe ağacından düşen palamut"tur (Özbaşı, 2020). Bu yönüyle Frida'nın sadece saçlarının tutuşması ve saçlarıyla uçabilmesi bu fantastik unsurlar açısından gelenekselden ayrılır. Ayrıca Anna Teyze'nin Profesör Profi'ye giderek gizemli kremi alıp saçlarını tekrar eski haline getirmeye çalışmasına ilişkin uygulamayla da fantastik unsurun gerçeğe yaklaştırılma çabası olarak değerlendirilebilir. Burada yazar mevcut olağanüstülüğü duyular âlemindeki bir araç vasıtasıyla gerçekleştirmeye çalışır ki düşsel bir ögenin yani hayalin somutlaştırılmasına kapı aralar. Nitekim geçmişte hayal olan pek çok uygulamanın günümüzde kullanılabilir araçlara dönüşmesi de bunun örneğini ortaya koymaktadır. Günümüzde teknolojideki baş döndürücü gelişim bu yaratıcı zekâların bir ürünüdür. Nitekim bizdeki ilk çeviri fantastik çocuk edebiyatı ürünü olan Jules Verne'in Aya Seyahat, Denizler Altında Yirmi Bin Fersah adlı eserleri de aya henüz gidilmeden ya da denizaltı yapılmadan yazılmış eserlerdir. Bu yönüyle fantastik ve bilim kurgu türündeki metinler, çocukların bilimsel merakını artırması ve bilime yöneltmesi

açısından olumlu etkilere sahiptir (Neydim, 2003). Hayallerin somutlaştırılmasına ilişkin bu yaklaşım da bu yapıtın gelenekselden ayrılarak özgünlüğe ulaşmasında dikkate değer bir tutumdur.

Frida'nın kızıl saçlarına ilişkin fantastik unsur mevcut eğitim sistemiyle de bağlantılı olarak sunulmuş ve düş unsuru gerçeğe taşınmıştır. Frida'nın saçları yüzünden alay konusu edilmesi, akran zorbalığı, öğretmenin çocuğa ceza olarak iki satır daire çizdirmesi, Frida ile alay eden arkadaşlarının tutumlarını müdürün görmezden gelmesi eğitim sistemine dönük eleştirilerdir. Böylelikle yazar düşsel bir ögeyi eğitim sistemindeki aksaklıklarla bütünleştirerek düş ile gerçek arasında bağ kurar. Bu unsur üzerinden eleştiri sadece eğitim sistemiyle sınırlı kalmaz ve bunu toplumsal bir eleştiriye dönüştürür. Postacı Bruno'nun renk körü olması ve bunu öğrenen Postane Müdürü'nün onu işten çıkarması farklılıkları kabullenemeyen bireylere sunulan bir diğer eleştiridir. Fantastik unsur böylece farklı boyutlarda kendini gösteren aksaklıklara karşı bir araç olarak kullanılır.

Kedinin konuşmasına ait fantastik unsur, hayvanların konuşmasında dair olağanüstülük olarak Miyase Sertbarut'un "Sisin Sakladıkları" romanında iyi derecede konuşabilen bir 'Mavi Karga' ile benzeşmektedir. Masal ve mitler arasındaki geçiş özellikleri de dikkate alındığında kedinin konuşması ve Frida ile olan ilişkide mitik öğelere de yer verildiği söylenebilir. "Freya, Friday (cuma)" kelimesinden türetilmiş olup İskandinavya ve Almanya'da "Kedi Tanrı" olarak bilinmektedir. Hristiyanlık öncesi Avrupa'da Kedi Kafalı Tanrıça Freya için törenler düzenlenirdi. Freya'nın günü friday-cuma, o dönemde kutsal gün olarak kabul edilmektedir. Bıyıklı kedilerden oluşan bir ekip, Freya'nın arabasını cennet boyunca sürerdi. Tanrıça Freya, İtalya ve Fransa'da ise "sevgi müjdesini" yaymanın temsilcisi olarak kabul edilmektedir (Çağın, 2019). Kelime Frida-(y) kelimesinden türediği için yazarın burada mitik unsurlara dair yaptığı dönüştürmeyle (Freya-Friday-Frida) eseri mitolojik bir kahramanla da özdeşleştirdiği düşünülebilir. Yazar "Kedi Kafalı Tanrıça Freya'yı" Frida ile kedi arasındaki ilişkiyle benzerlik kurulabilir. Çünkü fantastik edebiyata metinler masal ya da mit olmamakla birlikte masal öğelerini ya da mitik öğeleri barındırmaktadır (Neydim, 2003). Mitler ve masallar da gerçekleri, gerçeküstü düzleme taşıyarak oluşturduğu simgelerle gelecek kuşaklara taşımaktadır (Neydim, 2003). Hayali gerçeğe dönüştürme çabaları içerisinde fantastik türlerde de mitik öğelerden yararlanılmaktadır. Benzer şekilde Sertbarut "Yılankale" romanında Şahmeran Efsanesi'ne yer vermiştir (Tunç ve Akın, 2020). Mitoloji ve efsanelerden yararlanmaya ilişkin benzer durum Gülten Dayıoğlu'nun eserlerinde de görülmektedir (Gökçek, 2013). Türler arasındaki bu geçişler, gerçeğin ortaya konuluşu açısından yapıta ilişkin bir zenginlik olarak değerlendirilebilir.

Yapıtta Frida'nın babasının ona bıraktığı gizemli mektup, gizemli kırmızı kitap ve bu kitabın kelimelerinin şifrelemesine ilişkin unsurlar Frida'nın sahip olduğu olağanüstülükler onun, mutlu insanların olduğu ülkeye gidebilmesi için bir araç olarak kullanır. Kitaplara giz yükleme tutumu, Fatih Erdoğan'ın 'Sihirli Kitap' adlı eserinde de görülmektedir. O eserde ise bu olağanüstülük tozların fosforlu ışığa dönüşümü olarak karşılık bulur. Alev Saçlı Çocuk adlı

yapıtta ise yazar düşsel gerçekliği bilgiyle taçlandırarak düşselin idrak edilmesinin de ancak bilgiyle ve bilginin taşıyıcılarından biri olan kitapla olacağına vurgu yaptığı düşünülebilir. Suvağci (2020)'nin Bendar ya da Kehaneta Sêmenda (Üçlülerin Kehaneti) adlı çocuk romanına ilişkin araştırmasında da benzer şekilde Bendar adlı karakter odasında beyaz ciltli, tüm sayfaları boş olan bir kitap görür. İyilik ve aydınlık üzerine bilgilerin yer aldığı bu kitap ise konuşmaktadır. Pirtûka Spi" (Ak Kitap) iken sonrasında "Pirtûka Reş" (Kara Kitap) haline gelerek iyi-kötü çatışmasını anlatan bir argümana dönüşür ve kötülüklerin yaygınlaşmasıyla Ak Kitap'taki yazılar silinmiştir. Bu kitaptaki silinmiş yazıların asıl halini ise sadece iyi insanlar görüp okuyabilmektedir. Üçlülerin Kehaneti adlı eserdeki bu olağanüstülük Alev Saçlı Çocuk'ta ise kelimelerin şifrelenmesi şeklinde oluşturulmuştur. İletilmek istenen bilgilerin başkası tarafından kolayca erişilmemesi için başvuru olan bu şifreleme yöntemi, cruptos (gizli) ve logos (bilim) kelimelerinin birleşiminden oluşan kriptoloji kelimesiyle karşılık bulmaktadır (Yerlikaya, 2006'dan aktaran Beşkirli, Özdemir ve Beşkirli, 2019). Böylelikle metnin içindeki bilgiler kimsenin anlayamayacağı şekle dönüştürülür. Yazar bu şifreleme yöntemiyle oluşturduğu 'tuhaf dil' ile bilgiyi sadece belli insanların kullanımına olanak sağlamıştır. Bir nevi Suvağci (2020)'nin çalışmasında Ak Kitap'taki bilgilerin sadece iyiler tarafından okunmasına ilişkin unsur burada bilgiyi şifrelemeyoluyla koruma şeklinde sunulmuştur. Ancak bu iki eser açısından bakıldığında Üçlülerin Kehaneti'nde iyi ve kötü savaşı şeklinde bir çatışmayken Alev Saçlı Çocuk'ta ise bu şifreleme insanları, anlayamayacağı şeylerden koruma işleviyle sunulmuştur. Temelde her ikisinin de insanlığı koruma esasına dayalı olmaları açısından bir noktada birleştikleri de söylenebilir. Bu da bilgiye ancak iyi insanların yanı sıra onu kullanabilecek kabiliyette olanların sahip olması gerektiğine ilişkin gerçeğe vurgu yapıldığı söylenebilir.

Gizemli kırmızı kitap unsuruyla öyküde kullanılan dil ve kitaba yüklenen işlevler aracılığıyla insanüstü güçler hayal unsuruyla birlikte okuyucuda ilgi uyandıracak bir üslupla sunulmuştur. Gerçeklikle hayal arasında bağ kurularak bir kitap sayesinde insan yaşamının nasıl değiştiği görülmektedir. Bu durum, çocuklarda kitaba olan ilgi ve okuma kültürünün gelişimine de katkı sağlayıcı bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Eserdeki fantastik unsurlar, 'Kırmızı Sihirli Kitap' aracılığıyla gerçek dünyaya adapte edilmiş, kızıl saçları sebebiyle alay konusu edilen Frida'nın bu farklılığı ise onun için bir güce dönüşmüştür. Böylelikle yazar, düşsel gerçekliğin açığa çıkışının ancak bilginin gücüyle olacağını ortaya koymaktadır. Yapıtta bilginin yüceliğinin kavranışını ise didaktik değil sezdirme yoluyla gerçekleştirmiştir. Yazarın, çocukların neden kırmızı saç istemediklerine ilişkin teklifiyle de "alışılanın dışında bir şey istemeye" okuyucuyu yönlendirerek "sezgilerinin gelişimine" katkı sağlaması buna bir örnek olarak değerlendirilebilir. Böylelikle yazar metin arası boşluklar bırakarak hayal gücünün en etkin kullanıldığı modern yöntemlerden biri olan yaratıcı okumaya da kapı aralamış ve okuyucunun metindeki boşlukları kendi hayal gücüyle yeniden yaratarak metni üretmesine olanak sağlamıştır.

Yapıttaki bir diğer fantastik unsurlar ise havada uçma-saçlarının kanata dönüşmesidir. Bu olağanüstülikle Frida ve teyzesinin uçarak gizemli bir ülkeye seyahate doğru yola çıkışı

anlatılır. Böylelikle düş gücünün sınırsız olanaklarıyla okuyucu sezgisel düşünmeye yönlendirilmiş ve yapıttaki olayı gizemli bir ülkeye kapı aralamak için kullanmış olduğu söylenebilir. Kırmızı kitabın ilk sayfasında yazar tarafından tuhaf dil olarak tabir edilen bu dille şu ifadeye yer verilir: “Bir ülkede var olan tüm insanlar mutlu. Tüm çocuklarda. Kimseyle alay edilmez orada. Herkes birbirine yardım eder.”. Bu ifadelerden hareketle yazarın sadece bir çocuk edebiyatı eseri teşekkül ettirmediği ve eserini bir felsefe üzerine oturttuğu ve “yeni bir dünya düzeni teklif ettiği” söylenebilir. Bu bağlamda fantastik unsurlarla gerçek dünya ile düşlediği “Mutlular Ülkesi” olarak tabir edilebilecek hayali bir yerden bahseder. Nitekim insanlığın bu beklentisi tarih içerisinde çeşitli eserlerle de kendini göstermiştir. Bu eserler arasında “Platon’un Devlet ve Yasalar, Thomas More’un Ütopya, Etienne Cabet’in Icaria’ya Yolculuk, Campanella’nın Güneş Ülkesi, William Morris’in Olmayan Yerden Haberler, Charlotte Perkins Gilman’ın Kadın Ülkesi, Francis Bacon’ın Yeni Atlantis, Farabi’nin El-Medinet’ül Fazıla” sayılabilir. Benzer şekilde bu ütöpik hayal Dayıoğlu’nun fantastik bilim kurgu romanlarında da Yabgu karakteriyle kendini göstermektedir (Eskimen, 2015). Böylelikle yazar mevcut dünya düzenine eleştirel bir yaklaşım getirerek dünya mutlu bir yer olmadığını için Firida ve sevdiği insanları hayalindeki o ülkeye seyahat ettirir.

Yapıtta; Anna Teyze, Frida, kedi ve sepette yer alan Bruno ve eşi uçmaya başlayıp kiliseyi geçtiklerinde bu durumu gören belediye başkanının sözleri: “İnsanların böyle şeyleri görmesi iyi değil belki akılları karışır.” şeklindedir. Belediye başkanın ayarladığı sirkle bir sihirbaz ve bir palyaço ip gererek oradaki Frida ve ailesinin uçmasını örtbas etmişlerdir. Yapıtın sonunda izleyenlerin “Güzel bir gösteriydi! ama en iyi numara kızıl saçlı aileninkiydi!” sözleriyle de toplumun içinde bulunduğu durumu gözler önüne seriyor. Bu unsurdaki olağanüstülükle Frida ve teyzesinin uçmasına ilişkin fantastik gerçekliğin üzerinin kapatılmış olması da toplumun farklılıkların kabullenemeyişine bir eleştiri olarak değerlendirilebilir.

Yazar topluma, kurumlara ve yönetimlere eleştirel bir gözle yaklaşmakta ve Frida’nın akranlarıyla sağlıklı arkadaşlıklar kuramamasını da eleştirel bir yaklaşımla değerlendirir. Çocuğun gerçek yaşamda karşılaşacağı akran zorbalığı gibi çeşitli sorunlarla başa çıkabilmesi için gerçeküstü düzlemde alternatif problem çözme yöntemleri sunduğu söylenebilir. Buna rağmen Frida’nın Anna Teyze ve kediyle ilişkisi, Anna Teyze’nin kuzeni Profesör Profi ile ilişkisiyle aile içi dayanışma, sevgi ve iletişim yüceltmektedir. Nitekim Anna Teyze ifadesi Türkçede teyzenin anne yarısı olarak kabul edilmesiyle anna ve anne kelimeleriyle Frida’nın öksüz bir çocuk oluşuna sessel çağrışım yoluyla da bir bağlantı kurulduğu düşünülebilir. Bu çerçevede Bruno ve eşinin Frida’yı koruma çabaları toplumsal ilişkilere yönelik bir başka teklif olarak değerlendirilebilir. Yazar eleştirilerini ya da yücelttiği değerleri öğüt verme yoluyla değil sezdirme yoluyla gerçekleştirmektedir ki bu yaklaşımda fantastik çocuk eserlerinde kullanılan üslupla özdeşir.

Özellikle dilsel boyutta tuhaf dil olarak tanımladığı kelime şifreleme yoluyla okuyucuda merak uyandırmakla birlikte Frida’nın saçlarını tutuşturmak ve söndürmek için kullandığı mantralarla da çocuklara sıra dışı dil deneyimleri sunan yazar, dil gelişimi için de bir

farkındalık oluşturmaktadır. Bu dil kullanımını aynı zamanda metni tekerleme vari bir söylemle eğlenceli kılmakla birlikte bu dil gereçleriyle dilin müzikalitesinden yararlanarak öyküye farklı bir dilsel zenginlik ve yaratıcılık katmaktadır. Yapıtın sonunda herkesin mutlu olduğu o ülkeye yapılan seyahat fantastik bir yolculuk olarak sunulur. Bu fantastik yolculuk bulunduğu durumdan, mekandan ve zamandan hoşnutsuzluk duyan, hayal kırıklığına uğramış kahramanın, bilinç ve bilinçaltının çağrışımlarıyla gerçekleştirilir (Taş, 2009). Bu yolculuk özlenen birinin ardından gitme, bilinmeyen bir yere gitme gibi arzularla çeşitli şekillerde yapılabilir (Taş, 2009). Buradan hareketle Frida'nın bu fantastik yolculuğuyla yazar, okuyucuya umut aşılıyarak Mutlular Ülkesi olarak da adlandırabilecek bir yerin olduğuna dair teklifiyle geleceğe ilişkin umudunu kaybetmeyen gizemli bir merakla yapıtı sonlandırır. Yazar yaratıcı bir sonla yolculuğa ilişkin süreci çocuğun hayal dünyasına bırakır. Bu fantastik unsurları düşlemsel bir tonla yani hayatta insanın birdenbire gizemli olaylarla karşılaşması şeklinde düzenlediği söylenebilir (Günay, 2007). Bu yapıt, eğlenceli dil ve üslubuyla çocuğun hayal dünyası ve yaratıcılığının gelişimi açısından önemli katkılar sağlayacaktır. Eser bütün olarak değerlendirildiğinde fantastik unsurlarla bezeli mutlu dünya teklifi sunan özgün bir çocuk manifestosu olarak nitelendirilebilir.

Kaynakça

- Balta, E. E. (2014). Çocuk edebiyatı dairesinde Gülten Dayıoğlu'nun fantastik-bilim kurgusu. *Journal of International Social Research*, 7(31), 59-67.
- Beşkirli, A., Özdemir, D. & Beşkirli, M. (2019). Şifreleme yöntemleri ve RSA algoritması üzerine bir inceleme. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 284-291.
- Bozkaplan, D. (2010). *1990-2008 arası çocuk edebiyatımızda fantastik ve bilim-kurgu romanlar üzerinde bir inceleme*. Yayımlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Büyükkavas Kuran, Ş. (2011). Çocuk edebiyatı ve kültür eğitimi ilişkisi. *III. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 191-196.
- Cebeci, O. (2004). *Psikanalitik edebiyat kuramı*. İthaki Yayınları.
- Çağın, Ş. (2019). Resimden edebiyata kadın ve kedi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(01), 209-226.
- Çakır, P. (2011). Christine Nostlinger ve Sevim Ak'ta çocuğun gözünden yetişkinlerin dünyasına eleştirel bir bakış. *III. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 327-335.
- Dayıoğlu, G. (2007). *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Sempozyumu*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 23, 15-18.
- Dilidüzgün, S. (2011). Fantastik çocuk kitaplarında fantastik öğeleri belirleyen etmenler. *III. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 608-612.
- Dilidüzgün, S. (2012). *Çağdaş çocuk yazını: Yazın eğitime atılan ilk adım*. Morpa Kültür Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını: Yazın eğitime atılan ilk adım*. Tudem Yayınları.
- Erdoğan, F. (2014). *Sihirli kitap*. Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, İ. & Alemdar, K. (2005). *Popüler kültür ve iletişim*. ERK Yayıncılık.
- Ertekin, A. (2007). Fantastik yazın nedir? *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 35-46.
- Ertem, C. (2003). Fantastik edebiyat ve aşkı giyinen adam. *Littera*, 12, 191.
- Eskimen, A. D. (2015). Gülten Dayıoğlu'nun Yada'nın Gizilgücü adlı eserinde eğitsel, fantastik, estetik ve halk kültürüne ait unsurlar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(34), 63-77.
- Gökçek, H. S. (2013). *Gülten Dayıoğlu'nun gençlik romanlarında fantastik unsurlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Günay, D. (2007). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual.
- Güneş, Y. (2008). *Türk romanında fantastiğin yeri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Hatipoğlu, T. (2019). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarında fantastik öge içeren metinlerin varlığı ve işleniş şekli*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Neydim, N. (2003). *Çocuk edebiyatı*. Bu Yayıncılık.
- Neydim, N. (2004). Popüler çocuk kitapları ve medyasının çocuk kültürüne etkilerine sosyolojik gerçeklikler açısından bakış. *Popüler Kültür ve Gençlik-Özel Sayı-Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim* (57), 76-80.
- Nöstlinger, C. (2017). *Alev saçlı çocuk*. Çev. Suzan Geridönmez. Günışığı Yayıncılık.

- Özbaşı, S. (2020). Fatih Erdoğan'ın kitaplarında fantastik öğeler. *Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3(1), 89-104.
- Özdemir, M., & Hatipoğlu, T. (2019). 2006, 2015 ve 2018 Türkçe öğretim programlarının fantastik öğeler açısından incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 3(1), 37-46.
- Sakaoğlu, S. (2003). *101 Anadolu efsanesi*. Akçağ Yayınları.
- Sever, S. (2017). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem Yayınları.
- Steinmetz, J. (2006). *Fantastik edebiyat*. (Çev. H. F. Nemli). Dost Yayınevi. (Eserin orijinali 1990'da yayımlandı).
- Suvağci, İ. (2020). Fantastik bir çocuk romanı: Bendar ya da Kehaneta Sêmenda (Üçlülerin Kehaneti). *Electronic Turkish Studies*, 15(1), 607-616.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış: Çocuk edebiyatı nedir ne değildir?*. Kök Yayıncılık.
- Taş, İ. (2009). *1980-2000 arası Türk hikaye kitaplarında fantastik unsurlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Pamukkale.
- Tosun, N. (2011). Hayal gücünün imkanları: Fantastikten büyüğü gerçekliğe. *Hece Öykü*, 8(43), 58-68.
- Tunç, A. & Akın, E. (2020). Miyase Sertbarut'un çocuk kitaplarında fantastik kurgu. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 4(1), 45-53.
- Türk Dil Kurumu. (2009). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uğur, V. (2010). Türk edebiyatında fantastik roman. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 42 (42), 133-154.
- Uraz, M. (1994). *Türk mitolojisi*. Düşünen Adam Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, D. (2016). Popüler çeviri çocuk romanlarının içerik bakımından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (36), 435-466.

Extended Summary

1. Introduction

Based on imagination, fantastic children's literature products nourish and enrich the children's imagination. Introducing children to fantastic works is very important in terms of education especially from the third grade of primary school. Besides, fantastic children's literature has become one of the most-read genres in the world, when the adventurous and fantasy genres came into prominence. A fantastic genre is an important tool for the children's imagination to develop and enrich themselves, as well as to express themselves. It also develops the children's perspective by presenting proposals to find solutions by experiencing the vivid questions of life, which they define as a problem, through images in the surrealistic plane. With this mental awareness, it allows children to experience looking at events from different perspectives, and to find solutions with creative tools to the process of self-discovery, which is basically called life. In some way, it graces the events that will realize with imaginary elements, which is the most transparent image they can be and provides mental openings regarding different dimensions of existence.

Christine Nöstlinger is one of the worldwide known authors who have produced many works in the field of children and juvenile literature. This research aims to determine the fantastic elements in Christine Nöstlinger's children's work in the form of a fairy-tale story called "The Boy with Flame Hair" and to examine the contribution of these elements to child development.

2. Method

Of the qualitative research methods, the document analysis method was used to conduct this study. This process includes finding resources, reading them, taking notes and evaluating those resources for a specific purpose and can be used for two different purposes as general screening and content analysis. In this context, Christine Nöstlinger's work "The Boy with Flame Hair" was used as a document and the research was conducted on this work.

The data obtained in the research were analyzed through descriptive analysis. In this analysis, the data are presented under predetermined themes with a descriptive approach and detailed processing. The fantastic elements in the children's work included in the research were classified and presented with the support of the literature from the beginning of the work. In addition, the dream-reality relationship is designed as a cyclic relationship in the fictionalization of the fantastic elements in the work.

3. Findings, Discussion and Results

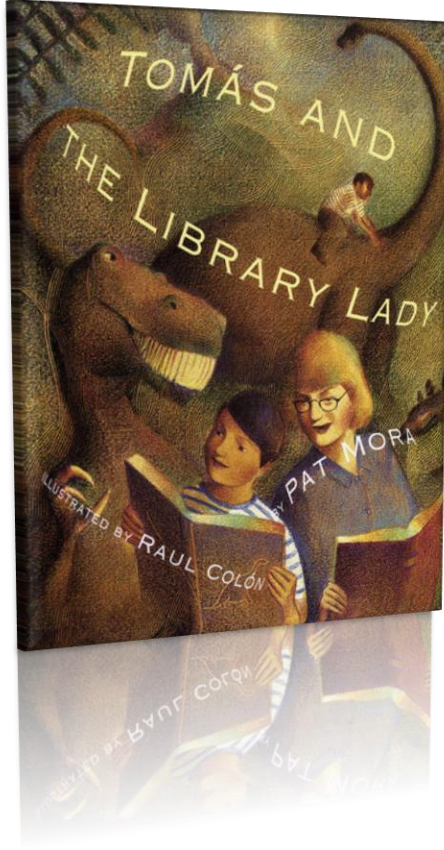
Fantastic elements identified in the book are as follows; Frida's ability to ignite and extinguish her hair with the mantras she uses, her aunt Anna's having the same feature, their both flying in the air, her hair's turning into wings, the mysterious red book, the cat's talking ability, and the words' encryption. The author has also cracked the door to creative reading, which is one of the modern methods by leaving gaps between texts. Since imagination is most effectively

used in creative reading, the reader is allowed to reproduce the text by recreating the gaps in the text in her/his own imagination. In the work, it is contributed to the development of children's intuition by directing the reader to ask for something out of ordinary with the proposal about why children do not want red hair. Nöstlinger contributed to the development of imagination and benefited from the connotations in terms of verbal elements by removing words from their contexts through coding words in various points in the work. In the story, the ultrahuman powers have been presented in a style that will arouse interest in the reader, together with the element of imagination, a connection has been established between reality and imagination, and how human life has changed owing to a book. Thus, the author conveys that the power of fantastic reality will only be revealed by the power of knowledge and realizes the sublimity of knowledge in the children's world with a skilful style through implicating and by going beyond didactics. Covering up the fantastic reality of Frida and her aunt's flying is presented as criticism towards society's inability to accept differences while highlighting the communication based on intrafamilial love. In the work, fantastic elements have been tried to be formed without breaking their connections with reality between dream and reality, and the reader has been guided to intuitive thinking with the unlimited possibilities of imagination. The fantastic elements in the work were adapted to the real world through the red magic book, and this difference of Frida, who was mocked for her red hair, turned into power.

Baki, Y. (2021). Alev Saçlı Çocuk adlı yapıtın fantastik unsurlar açısından incelenmesi. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 4 (2), 220-240.

TOMÁS AND THE LIBRARY LADY

Elif İBŞİROĞLU BAYRAM*

Resim, Url 1

Teksas doğumlu Amerikalı şair ve yazar Pat Mora, genç, yetişkin ve çocuk kitapları yazmaktadır. Yazarın “Tomás and the Library Lady” başlıklı kitabı Dragonfly Books baskısıyla 2000 yılında yayımlanmıştır. Henüz Türkçe çevirisi bulunmayan resimli kitabın, İngilizce dışında İspanyolca versiyonu da mevcuttur.

Yazar, ailesi mevsimlik işçi olan Tomás Rivera'nın çocukluğuna ilişkin duygusal yaşanmış hikayesini akıcı ve anlaşılır bir İngilizceyle anlatmaktadır.

Mevsimlik çalışan işçiler, ürün toplamak için mevsimsel olarak yer değiştirmektedir. Özellikle yaz aylarında mevsim işçisi olarak farklı şehirlere göç etmektedirler. Göçmen bir işçi ailenin çocuğu olan Tomás'ın kütüphaneyle ve kitaplarla tanışmasını konu edinen bu kitap, gerçek bir yaşam öyküsüne, 1935 yılında Texas Eyaleti'nin Crystal şehrinde dünyaya gelen Tomás Rivera'nın hikâyesine dayanmaktadır.

Eğitime önem veren göçmen işçi Tomás Rivera; yazar, profesör, üniversite yöneticisi ve ulusal eğitim lideri olarak yaşamını sürdürmüştür. Rivera, 1984'te öldüğünde, California Üniversitesi'nde rektör olarak görev yapmaktaydı. Üniversite kütüphanesi, sonraki yıllarda

* Bursa Uludağ Üniversitesi, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Bursa, Türkiye; ielif@uludag.edu.tr

Iowa'daki bir kütüphaneci tarafından okumaya teşvik edilmiş olan bir çocuğun (Tomás Rivera) adını taşımaya başlamıştır.

Tomás Rivera'ya ve kütüphanecilere ithaf edilen kitap, 3-7 yaş aralığındaki çocuklara hitap etmekte ve kitabın girişinde İspanyolca bazı sözcüklerin okuyucular tarafından İngilizce anlamlarıyla eşleştirilebileceği bir dil alıştırmaları yer almaktadır. Kitap, çocukların hayal dünyalarını genişleten eğlendirici bir kitap olmasının yanı sıra, eğitici yönüyle de dikkat çekmektedir.

Tomás, göçmen işçi bir aileye mensuptur. Ailesi ile birlikte kışın Texas'da, yazın Iowa'da çiftçiler için meyve sebze toplamaktadır. Tomás, annesi, babası, erkek kardeşi ve büyük babasıyla birlikte meyve ve sebze toplamak için yine bir yaz Iowa'ya gitmiştir. Burada çalışırken sıcakladıkları zamanlarda bir ağacın gölgesinde oturur ve büyükbabasının anlattığı hikayeleri dinlerlerdi. Anlattığı tüm hikayeleri Tomás'ın öğrendiğini fark eden büyükbabası, onu yeni hikayeler öğrenmesi için kütüphaneye gitmeye teşvik etmiştir. Büyükbabasının teşviki ve kütüphaneci kadının önerisi sayesinde yeni kitaplarla tanışan Tomás için, hayal gücünün sınırlarını genişleten bambaşka bir dünyanın kapısı aralanmıştır.

En çok kaplanların ve dinazorların hikayelerini merak eden Tomás, kitapların büyümlü dünyasıyla tanıştıktan sonra onlardan bir daha kopamaz. Tomás, kütüphaneye o kadar alışmıştır ki; kütüphaneci kadına İspanyolca kelime bile öğretmiştir. "Kuş" sözcüğü örneğin. Iowa'daki işleri bitip artık evlerine geri dönme vakti geldiğinde Tomás için hüznü bir yolculuk başlar. Kütüphaneye son gidişinde oradaki kütüphaneci kadına annesinin yaptığı tatlı çöreklerden götürülen Tomás'a, kütüphaneci kadının hediyesi de bir kitap olur.

Tomás kitap okurken kendisini okuduğu hikâyenin bir parçası gibi hissetmekte ve kitabın büyümlü dünyasına kendini kaptırmaktadır. Bu durum, kitabın sonunda okuyucuya "sevdiğiniz bir hikâyeyi okurken, siz de kendinizi onun bir parçası olarak hayal ediyor musunuz?" sorusu yöneltilerek vurgulanmıştır. Okuyuculardan kitapla ilgili sevdikleri bir sahneyi kendilerini de orada düşünerek resimlemeleri istenmiştir.

Kütüphaneci kadın, Tomás'a ne okumak istediğini sorduğunda o kaplanları ve dinzorları seçmiştir. Kitabın sonunda okuyuculara "siz olsanız neyi seçerdiniz?" sorusu sorulmakta ve bu şekilde okuyucu kitaba dahil edilerek onların da hayal kurması sağlanmaya çalışılmaktadır. Okuyucudan istenen bu alıştırmalar, kitabın eğitici yönünün altını çizmektedir.

Kitabın resimli görselleri, metni daha kolay anlaşılır kılmaktadır. Tomás'ın, Texas'dan başlayan ve Iowa'ya uzanan yolculuğu duygu dolu görsellerle kitaba zenginlik katmış; okumanın, kitapların ve kütüphanenin bir çocuğun hayal dünyasını nasıl zenginleştirdiğini bize göstermiştir.

Yazın kavurucu sıcağında çalışmak ve bir çocuk için defalarca taşınmak hiç de kolay değildir. Tomás böyle bir ortamda bir kütüphanenin serinliğinden faydalanmış, kütüphanenin ona bir bardak suyla sağladığı konforu yaşamış, kütüphane görevlisinin sunduğu kitap seçenekleri sayesinde farklı dünyaları keşfetmiştir. Burada geçirdiği süre onun kütüphaneci kadımla dostluk kurmasını, evinden üzümlere ayrılan, kendi evini ve yatağını özleyen Tomás'ın büyük bir zenginlikle yeniden evine dönmesini sağlamıştır.

Kitabı etkileyici kılan unsurun; kitapları, kütüphaneyi ve okumayı sevdirmesinin, çocukların hayal dünyasını pekiştirmesinin yanı sıra; kitabın gerçek bir yaşam öyküsüne dayanması olduğunu söyleyebiliriz.

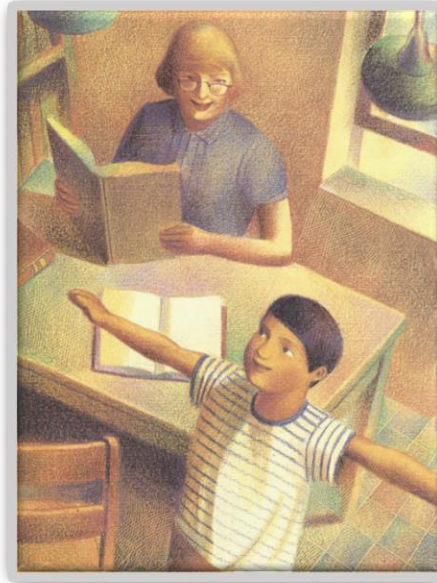
Kitap, International Reading Association Teachers' Choice Ödülü'nü ve Tomás Rivera Mexican American Children's Book Ödülü'nü kazanmış, Texas Bluebonnet Ödülü'ne aday gösterilmiştir.

Tomás and the Library Lady

ISBN 0375803491

Yazan: Pat Mora

Resimleyen: Raul Colón

Resim, Url 2

Kaynakça

Url 1, <https://images3.penguinrandomhouse.com/cover/9780679804017>

Url 2, <https://www.patmora.com/february-library-lovers-month/>

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Necessity of Children's Literature Programme in Higher Education as an Interdisciplinary Field

Melike GÜNYÜZ*

Abstract. Today, it is observed that children's literature is on the agenda more than in the past by educators, parents, politicians, publishers and many producers in the culture industry in our country. The increase in copyright and translation works that are newly published every year is an indicator of this.** During the pandemic period, children's literature education programs for provincial national education directorates, especially for teachers, and by publishers and private education institutions, have been opened online and have become widespread throughout the country. In these programs, topics such as the introduction of the field, text analysis, how to use texts as course material, and writing skills are covered. However, it is possible to interpret groping studies as there is a gap in the field of children's literature in higher education programs. In this report, the inadequacy of the content of children's literature courses in both education faculties and other social sciences programs for children's literature studies and practices as an interdisciplinary field is revealed.

Keywords: Higher education, children's literature, reading culture, education, interdisciplinary programmes.

* Ibn Haldun University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Comperative Literature, Istanbul, Turkey; melike.gunyuz@ihu.edu.tr

** The number of children's and first youth literature books, the first edition of which has been published in Turkey in the last ten years, can be presented as an example of the development of this field. As a matter of fact, 4165 of the 34 865 books that were first published in 2010 are children's and first youth literature books. In 2015, 5414 out of 53 604 books and 10 429 out of 78 500 books in 2020 were published as children's and first youth books (National ISBN Agency).

Disiplinler Arası Bir Alan Olarak Yüksek Öğretimde Çocuk Edebiyatı Programının Gerekliği Üzerine

Melike GÜNYÜZ*

Öz. Bugün ülkemizde çocuk edebiyatının eğitimciler, ebeveynler, politikacılar, yayıncılar ve kültür endüstrisinin içinde yer alan birçok üretici tarafından geçmişe göre daha fazla gündeme geldiği gözlemlenmektedir. Her yıl yeni yayınlanan telif ve çeviri eserlerdeki artış da bunun bir göstergesidir.**Pandemi döneminde il milli eğitim müdürlüklerinin özelde öğretmenlere yönelik olarak, yayıncıların ve özel eğitim kurumlarınınsa kamuya yönelik çocuk edebiyatı eğitim programları online olarak açılmış, ülke genelinde yaygınlaşmış durumdadır. Bu programlarda öncelikli olarak alanın tanıtımı, metin çözümlemeleri, metinlerin ders materyali olarak nasıl kullanılabilceği, yazma becerileri gibi konulara yer verilmektedir. Ancak el yordamıyla yapılan çalışmaları, yükseköğretim programlarında çocuk edebiyatı alanında bir boşluk olduğu şeklide yorumlamak mümkündür. Bu raporda hem eğitim fakülteleri hem de diğer sosyal bilimler programlarındaki çocuk edebiyatı dersleri içeriklerinin, disiplinler arası bir alan olarak çocuk edebiyatı incelemeleri ve uygulamaları için yetersizliği ve alanla ilgili disiplinler arası bir yüksek lisans ve doktora programı açılması gerekliliği ortaya konmaktadır.

Anahtar kelimeler: Yükseköğretim, çocuk edebiyatı, okuma kültürü, eğitim, disiplinler arası programlar, çocuk edebiyatı öğretimi.

* İbni Haldun Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, İstanbul, Türkiye; melike.gunyuz@ihu.edu.tr

** Türkiye’de son on yılda ilk baskısı gerçekleşen çocuk ve ilk gençlik edebiyatı kitaplarının sayısı bu alanın gelişimine bir örnek olarak sunulabilir. Nitekim 2010 yılında ilk baskısı gerçekleşen toplam 34 865 kitabın 4165’i çocuk ve ilk gençlik edebiyatı kitaplarıdır. 2015 yılında 53 604 kitabın 5414’ü, 2020 yılında ise 78 500 kitabın 10 429’u çocuk ve ilk gençlik kitabı olarak yayınlanmıştır (Ulusal ISBN Ajansı).

1. Giriş

Dünyada ve ülkemizde çocuk edebiyatı metinlerinin eğitim aracı olup olmama durumu uzun süre tartışılmıştır. Modern dünyanın genel teamülü, çocuk edebiyatının hem eğitici işlevini hem de estetik ve kültürel işlevini vurgulayan bir bakış açısıyla metinleri kritik etme yoluyla eleştirel kültüre katkı sağlamaktır. Edebî ve estetik değere sahip çocuk ve ilk gençlik kitaplarının çocukların nitelikli okur olmaları ve küresel bir toplumda öğrenme becerilerinin gelişmesi bakımından önemi fark edilmiştir. Minguez'in "çocuk edebiyatı inkâr edilemez bir eğitim bileşeni içeriyor olsa da bunun mutlaka ahlakî veya didaktik olması gerekmez" (2014, 27) ifadesi, metnin görünen açık mesaj içermesi değil o metnin yetişkinler tarafından nasıl kullanılabileceğinin önemine vurgu yapmaktadır. Nitekim Gangi'nin (2004) yaptığı çalışma güzel sanatlarla edebiyatın bütünleşmesinin, öğretmenler için olduğu kadar çocuklar için de aktif katılım ve derinlemesine anlayışı desteklediğini, kozmopolit bir toplulukta çocuk edebiyatı metinlerinin araçsallaşarak ötekini anlama ve empati kurma bağlamında sağaltıcı bir işlev gördüğünü örnekleriyle sunar. Sanat temelli deneysel yaklaşımların geleceğin öğretmenlerinin yeteneklerini geliştireceğini ve ilkokul çağlarındaki öğrencileriyle paylaşabilecekleri stratejileri belirtir. Yine aynı çalışmasında Gangi (2004) bir çocuk kitabıyla öğrencilerin ders kitaplarından edineceği bilgiyi okumak için harcayacakları zamandan çok daha az sürede istenilen sonucu ulaşılabileceklerini vurgulayarak öğretmenlerin çocuk edebiyatı metinlerini sanatsal bir bakış açısıyla derslerinde nasıl kullanabileceklerini örneklerle açıklar.

Tüm bu bilgiler ışığında bu raporda yükseköğretimde ayrı bir disiplin olarak çocuk edebiyatı programının gerekliliği mevcut lisans ders içerikleri incelenerek ortaya konmaya çalışılacak ve Türkiye'de bir ilk olarak açılması istenen programın disiplinler arası bir eğitim modeli olarak kurgulanmasının altı çizilecektir. Bu doğrultuda çocuk edebiyatı derslerinin Türk Dili ve Edebiyatı, Çeviri Bilim, Karşılaştırmalı Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinde seçmeli ders ya da bir alt birim gibi konuşlanmış olmaları eleştirilirken, yurtdışındaki programların amaçlarıyla kıyaslanarak alana dair vizyonun genişletilmesi amaçlanmaktadır.

2. Yükseköğretimde Çocuk Edebiyatı

Üniversitelerimizin gerek eğitim gerekse edebiyat fakültelerindeki değişik alanlarında lisans düzeyinde yer alan çocuk edebiyatı programlarının ders içerikleri incelendiğinde eğitim bilimlerinin paradigmalarından hareketle, metinlerin çocuklar için önemi ve onlara kazandıracakları üzerinden üniversite öğrencilerinde farkındalık oluşturmayı hedefleyen bir içeriğe sahip olduğu gözlenmektedir. 2014 yılında *Türk Dili Dergisi*'nin "Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı"nda çeşitli üniversitelerde çocuk edebiyatı dersleri veren hocalarla yapılan bir soruşturmada ders içerikleri mercek altına alınmıştır (276-322). Soruşturmada görüşlerini belirten akademisyenler genel bir problem olarak bu dersin uzmanlarca verilmemesine, çocuk edebiyatının bir bilim dalı ve ana bilim dalı olarak kabul edilmemesine, çocuk edebiyatı ders içeriklerinin güncel olmamasına dikkat çekmiş, bu doğrultuda öğretmen adaylarının çocuk

edebiyatı dersi alması gerekliliğinin altı çizilmiştir. Özellikle Zeki Gürel'in değinisi ülkemizde çocuk edebiyatı dersinin tarihçesini yansıtmaya bakımından önemlidir (281-286). Soruşturma dosyasında dikkat çeken bir başka husus görüş bildirenlerin bu dersin önemini çocukların bilişsel ve kültürel kazanımlar elde etmesine yönelik katkıları üzerinden dile getirmiş olmalarıdır.

Bu konuda yapılmış en kapsamlı çalışma Özlem Kanat Soysal'ın (2018) "Eğitim Fakültelerinde Çocuk Edebiyatı Öğretimin Değerlendirilmesi (Bir Ders Tasarım Örneği)" adlı doktora tezidir. Araştırmasında 14 eğitim fakültesinden Okul Öncesi, Sınıf ve Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan öğrenciler ve dersi veren öğretim elemanlarının oluşturduğu çalışma gruplarıyla derslerin içeriklerini ve kaynaklarını incelemiştir. Soysal, bu çalışmasının bir kısmında eğitim fakültelerindeki çocuk edebiyatı derslerinin tarihsel sürecini incelemiş, derslerin güncel durumunu Dünya Üniversiteleri Akademik Sıralaması'nda (Academic Ranking Of World Universities ARWU) yer alan bazı üniversitelerdeki Çocuk Edebiyatı dersinin genel görünümüyle karşılaştırarak Türk üniversitelerindeki ders içerikleri ile ARWU İlk 500 üniversitelerindeki ders içeriklerinin farklılığına dikkat çekmiştir (7).

Cumhuriyetin ilanından bu yana Türkçe öğretmeni yetiştiren eğitim kurumlarında, çocuk edebiyatı dersi yalnızca eğitim fakülteleri bünyesinde 1998 yılından sonra tek dönemlik, 2007 yılına kadar 3 kredilik, 2007 yılı itibarıyla 2 kredilik bir ders olarak okutulmuştur. Çocuk edebiyatı dersini veren öğretim elemanlarının büyük bir kısmının, bu dersi lisans düzeyinde (bir dönemde ve haftalık 2 saatlik ders) bir ders olarak aldığı, alanla ilgili daha çok bildiri düzeyinde yayın yaptıkları görülmektedir (Uğurelli, 2017; Gürel, 2014). Ülkemizde yükseköğretim düzeyinde üniversitelerin hiçbirinde **Çocuk Edebiyatı Kürsüsü** olmadığı göz önünde bulundurulursa öğretim elemanlarının ancak bireysel çabalarla bu alanda uzman olabileceklerini söylemek mümkündür.

Oysaki eğitim fakültesi programlarındaki seçmeli veya zorunlu çocuk edebiyatı ve gençlik edebiyatı dersleri ile edebiyat fakülteleri, çeviri bilim, insan ve toplum bilimleri fakültelerinin çeşitli programlarında yer alan seçmeli çocuk edebiyatı derslerinin içeriklerinin buldukları programlara bağlı olarak yaratıcı, disiplinler arası ve özgün içeriklere sahip olması beklenir. Zira eğitim fakültelerinde dersin genel amacı öncelikle alanı tanı/tmak, sonrasında dersin içeriğine bağlı olarak nitelikli metinlerin nasıl seçileceğini ve ders içi etkinliklerde bu eserlerden nasıl yararlanılabileceğinin yöntemlerini öğretmen adaylarına göstermektir. Dolayısıyla nitelikli bir metinle niteliksiz bir metnin çocuk gelişimine etkileri çerçevesinde sözlü ya da matbu bütün edebiyat metinleri bir eğitim malzemesi olarak değerlendirilmektedir. Parmak oyunlarından hikâye anlatma tekniklerine, hikâye kartları hazırlamadan dijital mecralarda yer alan çizgi film gibi farklı kaynaklara nasıl ulaşılabileceği ve bunlardan nasıl yararlanılabileceği üzerinde durulmaktadır. Yüksek Öğretim Kurumu'nun hazırladığı Türkçe öğretmenliği programının çocuk edebiyatı dersi açıklaması şu şekildedir:

Dünya'da ve Türkiye'de çocuk edebiyatı tarihi, çocuk edebiyatı ve okuma alışkanlığı/kültürü; çocuk edebiyatı ürünlerinin taşınması

gereken nitelikler (tasarım, içerik ve eğitsel); yazınsal çocuk edebiyatı türleri (şiiir, öykü, roman vb.), bilgilendirici - öğretici çocuk edebiyatı türleri; çocuk klasikleri; çocuklara seslenen diğer yazınsal türler (destan, masal, efsane) ve dilsel gereçlerin (sayısmaca, tekerleme, bilmece vb.) çocukların gelişimlerine katkıları; çocuk edebiyatı ürünlerinin yaş gruplarına göre seviyeledirilmesi; görsel medya ve çocuk (çocuklar için çizgi film/çizgi sinema/animasyon); çocuk edebiyatı ürünleri üzerine incelemeler. (2019)¹

Program incelendiğinde sadece Türkçe öğretmenliği lisans programının 3. döneminde 2 kredili çocuk edebiyatı dersinin yer aldığı görülmektedir. Türk dili ve edebiyatı öğretmenliği ve sınıf öğretmenliği programlarındaysa alan seçmeli dersi olarak gençlik edebiyatı dersi yer almaktadır. Oysaki doktora tezinde 14 ayrı eğitim fakültesi dersinin Bologna sistemine yüklenen ders planlarını inceleyen Özlem Kanat Soysal, “Çocuk Edebiyatı dersinin amaçlarının çoğunlukla çocuk edebiyatının temel değişkenlerini öğretmen adaylarına kavratcak/tanıtacak biçimde yapılandırıldığı” tespit etmiştir (2018, 64). Bu planlarda **okuma kültürü** de önemli bir kavram olarak ders planlarında yer almaktadır.

2.1. Türk Dili Edebiyatı ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümleri Bünyesinde Açılan Çocuk Edebiyatı Derslerinin İzlenceleri

Çocuk edebiyatı kavramının üniversitelerde bu dersi alan öğrencilerin zihninde nasıl şekillenmesi gerektiği, dersin içeriği oluşturulurken dikkate alınması gereken bir durumdur. Zira dersin amacı, kazanımları ve süreçleri her ne kadar ders izlencelerinde yer alıyorsa da öğrencilerin konuya dair ön algıları dersin sürecini de etkilemektedir (Hasırcı, 2017). Bu yüzden Türk dili ve edebiyatı bölümleri bünyesinde açılan çocuk edebiyatı derslerinin çocuk gelişimi bölümlerine göre daha özgün ve yaratıcı bir içerik sunması gerekmektedir. **Bir edebî ürün olarak öykü, masal, şiiir, tekerleme, roman vb. metinlerin dili, anlatım özellikleri, kurgusu, metinlerarasılık, yeniden yazım, adaptasyon, zemin metin gibi unsurlar odağında birbirinden farklı felsefi ve edebî kuram ışığında incelenebilir, farklı okuma ve yazma pratiklerine açılabilir.** Var olan bölümlerin programlarına göz atıldığında çocuk edebiyatı metinlerinin ve içeriklerinin genellikle **çocuk gelişimine olan faydası** bakımından değerlendirmeye alındıkları, metnin **bir edebî ürün olarak değerlendirilmediği** gözlenmektedir. Nitekim İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü bünyesinde **seçmeli ve 2 kredili** çocuk edebiyatı olarak açılan dersin amacı, içeriği ve öğrenme çıktıları şu şekilde tanımlanmıştır:

Dersin Amacı: II. Meşrutiyetten günümüze çocuk edebiyatı sahasında yapılan teorik araştırmaları, şiiir, hikâye, roman, tiyatro gibi edebî

¹ Programın tamamı için bkz: “Yeni öğretmen yetiştirme lisans programları Türkçe Öğretmenliği”, <https://www.yok.gov.tr/>

türleri incelemek suretiyle bütün bu malzemenin çocukların zihnî gelişiminde oynadığı rolü tespit etmek ve kavratmak. *İçerik:* Çocuk kavramı, Çocuk edebiyatının amacı ve önemi. Çocuk edebiyatının tarihçesi. Çocuk edebiyatı türlerinden masal, şiir, hikâye, roman ve tiyatro. Bu türlerdeki dil ve üslup. Türkiye’de yayımlanan çocuk gazete ve dergileri. Çocuk edebiyatı yazarları, örnek metin incelemeleri. *Öğrenme Çıktıları:* Bu derste öğrencinin “çocuk” ve “çocuk edebiyatı” kavramları, çocuk edebiyatının tarihçe ve gelişimi, bu edebiyatın genel edebiyat bilimi veya sahasındaki yeri gibi kavram ve problemleri anlaması ve kavraması sağlanmaktadır. (2019)²

Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyatı Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, **2 kredilik** çocuk edebiyatı dersi içeriğiye şu şekilde tanımlanmıştır:

Dersin Amacı: Dünyada ve Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi. Çocuk edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken özelliklerin (tasarım, içerik ve eğitsel) örneklerle incelenmesi. Niteliksiz çocuk kitaplarının örneklerle gösterilmesi ve bunların çocukların gelişim özellikleri üzerindeki olumsuz etkilerinin tartışılması. Öğretmen adaylarının, okuduğu-incelediği kitapların yaş gruplarına göre çocuklara uygunluğunun ve bunların çocukların hangi gelişimlerine katkı sağlayacağını belirlenmesine yönelik çalışmalar. Çocuklara seslenen çeşitli yazınsal türlerin (destan, masal, şiir, öykü, roman, v.b.) ve dilsel gereçlerin (sayışmaca, tekerleme, bilmece v.b.) çocukların gelişimlerine olan katkılarının belirlenmesi. Dünyada ve Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi. Çocukluk evresinde, nitelikli çocuk kitaplarıyla tanışmanın önemi ve okuma kültürü edinmiş düşünen, duyarlı bireylerin yetiştirilmesinde çocuk edebiyatı yapıtlarının işlevi. Çocuk edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken özelliklerin (tasarım, içerik ve eğitsel) örneklerle incelenmesi. Niteliksiz çocuk kitaplarının örneklerle gösterilmesi ve bunların çocukların gelişim özellikleri üzerindeki olumsuz etkilerinin tartışılması. Öğretmen adaylarının, okuduğu-incelediği kitapların yaş gruplarına göre çocuklara uygunluğunun ve bunların çocukların hangi gelişimlerine katkı sağlayacağını belirlenmesine yönelik çalışmalar. Çocuklara seslenen çeşitli yazınsal türlerin (destan, masal, şiir, öykü, roman, v.b.) ve dilsel gereçlerin (sayışmaca, tekerleme, bilmece v.b.) çocukların gelişimlerine olan katkılarının belirlenmesi. (2019)³

² Bknz. “İzlenç formları”, www.istanbul.edu.tr.

³ Bknz. Marmara Üniversitesi, SEAE 152 kodlu ders izlencesi. www.marmara.edu.tr.

Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü **2 saatlik** seçmeli Çocuk Edebiyatı dersinin amacı da “Kuramsal olarak çocuk edebiyatı kavramını öğretmek; Türk edebiyatından seçilmiş örnekleri incelemek” olarak tanımlanmıştır. Dersin içeriği de çocuk edebiyatı kavramı, çocuk edebiyatının tarihçesi, kaynakları, gelişimi, çocuğa yönelik yayınların özellikleri ve seçilmiş metinlerin incelenmesi şeklinde belirlenmiştir (2021).⁴

Seçmeli Çocuk Edebiyatı dersi ayrıca Karşılaştırmalı Edebiyat programlarında da yer almaktadır. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü’nde **haftada 2 saat olarak yer alan** dersin alana yönelik katkısı “Çocuk ve Gençlik kitaplarını bilimsel ölçütler ışığında değerlendirmeyi öğrenmek. Çocuk ve gençlik kitapları üzerine tanıtım ve eleştiri yazıları yazabilmek. Yayınevlerinde ve basın yayın kuruluşlarında çalışması için gereken bilgi ve birikime sahip olmak” şeklinde, öğretim çıktısı ise “Batı’da çocuk ve gençlik edebiyatının gelişim sürecini öğrenir. Batı’da çocuk ve gençlik edebiyatı alanında yapıt veren yazarları ve yapıtlarını tanır. Türkiye’den ve dünyadan yazarların bu alandaki yapıtlarını karşılaştırmayı; sözlü ve yazılı sunum yapmayı öğrenir,” şeklinde tanımlanmıştır (2021).⁵

İbn Haldun Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat bölümündeki **3 saatlik** dersin amacı ve kazanımlarıysa şu şekilde ifade edilmiştir:

Bu dersle öğrencilerin, çocuk edebiyatın ne olduğunu öğrenmeleri; türlerinin neler olduğunu bilmeleri; yaş grupların göre seviyelendirmenin nasıl yapıldığını anlamaları; resimlemenin ve grafik tasarımının çocuk kitaplarındaki önemini fark etmeleri; kültürel farklılığın, kültürel çeşitliliğin, toplumsal bakış açısının ve yazarın ideolojisini metinlere nasıl yansıttığını tespit edebilmeleri; çocuk ve gençlik kitaplarının farklı teorilerle eleştirilebileceğini öğrenmeleri; dil gelişimi, estetik anlayış ve kurgu arasında ilişkiyi keşfetmeleri amaçlanmaktadır. (2021)⁶

Tüm bu ders içerikleri ışığında yükseköğretimde umut verici gelişmelerin yaşandığı söylenebilir. Nitekim Eskişehir Osmangazi Üniversitesindeki dersin dikkati çeken en önemli özelliği medya ve yayıncılık sektörüne yönelik bir kazanıma vurgu yapmasıdır. İbni Haldun üniversitesi bünyesinde açılan dersin içeriğindeyse **çocuk edebiyatı metnlerinin farklı kuramsal bakış açılarıyla** değerlendirilebilecek **kültürel bir malzeme** olarak ele alınması, çocuk edebiyatının disiplinleşme sürecinde önemli bir basamaktır. Ancak alanı disiplinler arası bakış açısıyla incelemek ve uluslararası standartlarda yetişecek eleştirmen, editör, yazar ve akademisyenler için ayrı bir bölüm ve **Türkiye’de bir ilk olarak** yüksek lisans programı açılması gerekmektedir.

⁴ Bknz. Hacettepe Üniversitesi, Ders kataloğu/Akts Bilgi Paketi. www.akts.hacettepe.edu.tr.

⁵ Bknz. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü Ders Bilgi Formu, www.ke.ogu.edu.tr.

⁶ Bknz. İbni Haldun Üniversitesi, Ders İçerikleri. www.lit.ihu.edu.tr.

2.2. Yurtdışı Yükseköğretim Ders Programlarının Dökümü

Dünya üniversitelerinin lisans sonrası çocuk edebiyatı programlarına baktığımızdaysa alanın tam olarak disiplinler arası bir görünüm arz ettiğini söylemek mümkündür. Örneğin Goldsmiths Üniversitesi Çocuk Edebiyatı MA Programı (*postgraduate*) Educational Studies ile English and Creative Writing bölümü bünyesindedir ve programın amacı şu şekilde açıklanmaktadır:

Çocuk edebiyatının akademik çalışması son 30 yılda gelişmiştir ve artık çok disiplinli bir araştırma alanı olarak kabul edilmektedir. MA Çocuk Edebiyatı, okuyucu, yazar, metin ve bağlam arasındaki ilişkiyi keşfetmenizi ve bu etkileşimlerin temelinin oluşturduğu eleştirel bakış açıları düşünmenizi sağlayacaktır.⁷

Cambridge Üniversitesi Eğitim Fakültesi tarafından finanse edilen Cambridge Üniversitesi Çocuk Edebiyatı Araştırma Merkezi'nin yaklaşımıysa "çocuk edebiyatı ve kültürü araştırmaları çok yönlüdür ve çocuk edebiyatının ne olduğunu ve çocukların ve gençlerin entelektüel, duygusal ve sosyal gelişimindeki rolünü keşfederek çocukların ve gençlerin hayatlarının her yönüne değin[mek]" gerekir şeklindedir.⁸

Glasgow Üniversitesi Çocuk Edebiyatı programının amacı "çocuklar, metinler ve medya arasındaki etkileşimi disiplinler arası bir yaklaşımla incelemek" olarak belirtilirken⁹, Texas A&M Üniversitesi Çocuk ve İlkgençlik Edebiyatı ve Kültürü programının kazanımı, çocuk ve ergen edebiyatını analiz etmek için sağlam bir temel sağlamak ve ilk, orta ve lise sonrası ortamlarda çocuk ve ergen edebiyatının kültürel, ideolojik ve tarihsel doğasını öğrencilerin anlamalarını ve öğretme kapasitelerini geliştirmek olarak belirlenmiştir.¹⁰

Roehampton Üniversitesi Çocuk Edebiyatı yüksek lisans programı ise hem yaratıcı yazarlık konusunda öğrencileri geliştirmekte hem de çocuk ve gençlere yönelik metinlerin çocukluk hakkındaki fikirleri nasıl aktardığını ve onlara meydan okuduğunu öğretmeyi amaçlamakta, aynı zamanda da çocuk edebiyatında felsefe, popüler kurgu, ergenlik ve genç yetişkin kurgu, erken dönem çocuk kitapları, gençler için yazarlık gibi alanlarda uluslararası üne sahip isimlerle çalışmayı vadetmektedir.¹¹

Köklü ve prestijli üniversitelerden British Columbia Üniversitesi şubesinde de çocuk edebiyatı ayrı bir program şeklindedir. MACL programının amacını ve kazanımlarını belirtirken şu ifadeleri kullanır:

⁷ Bknz. Goldsmith University, MA children's literature. www.gold.ca.uk/

⁸ Bknz. CAM, Children's literature. www.educ.cam.ac.uk.

⁹ Bknz. Glasgow University, Postgraduate, Children's literature and media culture. www.gla.ac.uk.

¹⁰ Bknz. Texas University M&A, Humanities social sciences arts, literature languages, emphasis of children's literature. <https://inside.tamuc.edu/academics/colleges/>

¹¹ Bknz. Roehampton University, Postgraduate, Children's literature distance learning. www.roehampton.ac.uk.

MACL programı, çok disiplinli bir yaklaşım kullanarak çocuk ve genç yetişkin edebiyatı ve medya çalışmalarında lisansüstü öğrencilere özel eğitim sağlar. Bu çok disiplinli yaklaşım, öğrencileri birçok edebi eleştiri, eğitim teorisi ve profesyonel ve yaratıcı uygulama okuluyla karşılaştırır. Öğrencilere, çeşitli dil ve kültürlerde çocuk edebiyatının geniş edebi kanonu ve çeşitli eleştirel bakış açıları ve profesyonel uygulamalar hakkında bilgi verir. Çeşitli disiplinler, bölümler ve fakülteler arasında geniş bir eğitim yelpazesi, çocuk ve genç yetişkin edebiyatı ve medyası üzerine disiplinli, akademik çalışma olanakları sağlar.¹²

Boston Simmons University School of Business'taki Çocuk Edebiyatı Master Programı şu şekilde tanımlanmaktadır:

Yüksek Lisans programımız, günümüzün çocukları ve genç yetişkinleri için edebiyatı şekillendiren çoklu sosyal, kültürel ve profesyonel bakış açılarını araştırıyor. Çalışmalar kitap yayıncılığı, folklor, sözlü anlatım, şiir, kurgusal olmayan, çocuklar ve genç yetişkinler için kurgu yazma gibi konuları ve çocuk edebiyatının çocukluk yapılarını inşa ettiği ve bunlara tepki verdiği çeşitli yöntemleri ele alır.¹³

Japonya Shirayuri Üniversitesinin Çocuk Edebiyatı lisansüstü programının içeriği şu şekilde tanımlanmaktadır: "Programın amacı çocuk edebiyatına özgün eleştirel ve bilimsel yaklaşımlar oluşturmaktır. Çocuk edebiyatı alanında yapılan son araştırmaların giderek disiplinler arası bir arayış haline geldiğini kabul eden bölüm, Japonya'dan ve dünyanın dört bir yanından eserleri analiz etmeye, hem bibliyografik hem de tarihsel araştırmalar yapmaya ve çocuk edebiyatına özgü eleştirel ve bilimsel yaklaşımlar oluşturmaya odaklanmaktadır."¹⁴

Görüldüğü üzere yurtdışı lisansüstü çocuk ve gençlik edebiyatı eğitim programlarının ortak özelliği disiplinler arası bakış açısıyla planlanmış, eleştirel okuma ve yazmayı geliştiren, sektörle akademiye buluşturan yapılar şeklinde kurgulanmalarıdır. Tam da bu nedenle Türkiye'deki yükseköğretim çocuk edebiyatı programı inşa edilirken disiplinler arası bakış açısı göz ardı edilmemeli, bu bölümün ivedikle açılması ve faaliyetleri de uluslararası alanda adından söz ettirecek şekilde düzenlenmelidir.

¹² Bknz. The University of British Columbia, Master of arts in children's literature www.ubc.ca.

¹³ Bknz. Boston Simmons University School of Business, Graduate and certificate programs, children's literature, www.simmons.edu/graduate/academic-programs/

¹⁴ Bknz. Shirayuri University, Graduate School of Liberal Arts. www.shirayuri.ac.jp/en/academics.

3. Çocuk Edebiyatı Metinlerini Disiplinlerarası Bakış Açısıyla İncelemenin Gerekliliği

Bir çocuk edebiyatı metni toplumun değer yargılarını, eğitim paradigmalarının dayandığı temel ideolojileri, geleneksel aile ilişkilerini, çocukluk algısını, toplumun tabiatla kurduğu ilişkiyi, toplumun eşyayla kurduğu ilişkiyi, büyük toplumsal hareketleri ve bu hareketlerin sebeplerini, toplumun ve bireylerin dünya tasavvurunu, kadın erkek ilişkilerini, toplumun ve bireylerin tüketim alışkanlıklarını, kadının ve kız çocuklarının algılanış biçimlerini ve daha sayamadığımız birçok konuyu içinde barındırır. İktisadi, sosyolojik, psikolojik değerlendirmeler yapmaya son derece elverişli çocuk edebiyatı metinlerini inceleyebilmek için disiplinler arası bir yaklaşım zemini oluşturmak zorunlu gözükmektedir. Bilhassa “karakterinin okur üzerindeki etkisini ölçmek”, “belli alanlarda psikolojik desteğe ihtiyaç duyan küçük okurların metinlerin karakterleri ile empati kurarak kendilerini iyi hissetmelerini sağlamak için bibliyoterapik okuma yapmak” (Bulut, 2010), “metnin dönem psikolojisini nasıl yansıttığı tespit etmek” ya da “metin üzerinden yazarın psikolojisini ortaya çıkarmak” (Altunbay, 2018) için edebiyatın ve psikolojinin değerlendirme kriterlerini birlikte ele almak mecburiyeti vardır.

Günümüzde resimli çocuk kitaplarının metin ve mecra diyebileceğimiz birbirinden çok farklı gözüken iki iletişim kanalını bir araya getirerek çoklu okuma pratiklerine imkân sağladığı yadsınamaz. Mecra olarak çocuk kitaplarındaki illüstrasyonların nitelikli biçimde estetik değerinin ortaya konabilmesi için de sanatsal bir bakış açısı gerekmektedir. Yazı ve resmin kâğıt üzerindeki bütünlüğünün yeni bir ürün doğurduğu bu alanda, tasarım gibi başlı başına özerk bir disiplinin ihmal edilmesi söz konusu olamaz. Zira, bir resmi değerlendirmek başka, o resmin kâğıt üzerindeki yazılı ya da yazısız ürüne dönmüş hâlini değerlendirmek başka saikler gerektirir. Okur zihninin bir kitabın üzerindeki yazıları, resimleri ve boşlukları nasıl algıladığını bilmek; boşlukların, yazı büyüklüklerinin, resimle yazının iç içe geçmesinin o kitabın değerine ve anlatının alımlanışına ne kattığından haberdar olmak tasarım bilgisiyle anlatı bilimin birlikte hareket etmesiyle ancak mümkün olabilir. Nitekim resim okuma eğitiminin nasıl verileceği, çocukların sanat zevkinin gelişimine katkısını göz önüne alarak resimli çocuk kitaplarının nasıl kritik edileceği sanata ve estetiğe dair çalışma alanıdır. Bundan dolayı resimli kitapların estetik değerlendirmesi başka bir disiplinler arası iş birliğini gerektirmektedir (Lukens, Smith ve Coffel, 2018, 47-76). Ayrıca resimlerin sözcüklerin anlamını nasıl etkilediği, nasıl zenginleştirdiği ya da tamamen anlamı ters yüz ederek kelimelerin anlamının tersine bir hikâye anlattığı ya da kelimelerin anlattığı öyküden tamamen farklı bir hikâyeyi nasıl anlattığı (Nikolajeva ve Scott, 2006) ve bu anlatımın okur üzerindeki etkisinin ne olduğunu ifade edebilmek için de temel bir sanat eğitimine ihtiyaç vardır.

Bir çocuk kitabı yayınlandığında Türkçe edebiyat kanonuna yeni bir eser katılmaktadır. Çocuk okur metinle buluştuğu anda ana diline dair bir farkındalık kazanmakta kültürel anlamda zenginleşmektedir. Çeviri metin bağlamında bu zenginliğin sağlanabilmesi ve çeviri ürünlerin

bu bağlamda değerlendirilebilmesi için de edebiyatla çeviri bilimin ortak bir zeminde buluşturulması gerekmektedir. “Neden çeviri çocuk kitabı yayınlanır?”¹⁵, “Çeviri çocuk kitaplarında kültürel adaptasyonun sınırları nelerdir?”, “Bir çocuk metninin çevirisinde çevirmenin sorumluluğu nedir?”, “Çeviri çocuk kitaplarının çok kültürlülük algısına katkısı nasıl gerçekleşir?” ya da “Bir kültür aktarım aracı olarak çeviri çocuk kitaplarının çocuk üzerindeki etkisi nasıl ölçülebilir?” gibi sorular sadece eğitim bilimlerinin, edebiyat disiplininin ya da çeviri bölümlerinin değil aynı zamanda kültürlerarası çalışmaların da ilgi odağı hâline gelmelidir.¹⁶

Bugün İngiltere ve Amerika’da çeviri çocuk edebiyatı yok denecek kadar azdır. Beckett bu durumu küreselleşen dünyada İngiltere ve Kuzey Amerika’daki çocukların Avrupa tarafından üretilmiş çok önemli çocuk edebiyatı metinlerinin çok azı ile ve çok geç tarihlerde tanışmış olmasını bir paradoks olarak nitelendirir (Beckett ve Nikolojeva, 2006). Türkiye’nin çeviri çocuk edebiyatına bu denli açık bir toplum oluşu ve her yıl yeni yayınlanan çocuk kitaplarının yaklaşık üçte birinin çeviri kitap oluşu (Günyüz, 2018) oluşu ve neredeyse Tanzimat’tan bu yana mütemadiyen yayınlanmayan devam eden *Robinson Crusoe*, *Don Kişot*, *Alice Harikalar Diyarında* gibi eserlerin Türk çocuk edebiyatının gelişimine ne tür etkileri olduğu üzerine karşılaştırmalı edebiyat bilimi de nitelikli katkılar sunabilir. Üstelik çeviribilim ve karşılaştırmalı edebiyat bağlamında metinlere yaklaşmak da çok çeşitli ve kreatif sonuçların ortaya çıkmasını sağlayacaktır (Ning ve Domínguez, 2016).

Yine çeviri metin odağında çocukların bilişsel algısına etki edecek kavramların, çevrildiği dil toplumunun kültürel hafızasındaki kavramlarla birebir örtüşüp örtüşmediği üzerine dilbilimsel bir araştırma yapmak gerekmektedir. Bu hususta Batı dünyasında çocuk edebiyatı çeviri politikaları ve ideolojisi önemli çalışma alanlardan biridir. Hakeza çeviri çocuk edebiyatına teorik yaklaşımlar, resimli çocuk kitaplarının kültürel etkileri, çevirmen

¹⁵ Çeviri çocuk edebiyatı dolayısıyla toplum mühendisliği gerçekleştirebileceği bağlamında Nilüfer Alimen’in doktora tezine bakılabilir. Nilüfer Alimen bu çalışmasında Sabiha ve Zekeriya Sertel’in 1926-1928 yılları arasında yayınladıkları çeviri çocuk kitaplarını inceleyerek bu eserler doğrultusunda “muasır medeniyet” ve “Batılılaşma” bağlamında nasıl bir yönlendirme yapıldığını ortaya koymaya çalışmıştır. Bknz. Nilüfer Alimen (2015). *Bir Yönlendirme Aracı Olarak Çeviri: Serteller ve Çeviri Çocuk Edebiyatı*. Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.

¹⁶ Konu ile ilgili olarak Fatih Destebaşı ve Hüseyin Karabuğa (2013), “Kültür Köprüsü: Uluslararası Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Öğretim Materyali Olarak Kullanılması” başlıklı makalelerinde, çeviri çocuk kitapları bağlamında sınıf ortamında çok kültürlülük üzerine çocuk okurda nasıl bir algı geliştirilebileceği üzerine tekliflerini sunmaktadırlar. Konuyu önce kavramsal açıdan ele alan yazarlar, sonrasında İranlı yazar Houshang Moradi Kermani’nin *Mecid’in Maceraları* eseri odağında çok kültürlü edebiyat okuması yaptıktan sonra sınıf ortamında çocukların İran hakkındaki algılarının nasıl değiştiğini anlatmaktadırlar.

yaklaşımları gibi birçok farklı perspektifle konuya yaklaşmak mümkündür (Neydim, 2000; Lathey 2015).

Bugünkü dijital çağda çocuk edebiyatının etki alanı üzerine çalışırken yalnızca sözlü kültürün bir ürününden ya da resim ve metinden oluşan basılı bir eserden değil, bütün sözlü ya da basılı eserlerin, internet dünyasında takip edilmesi neredeyse imkânsız hâle gelen film, anime, şarkı, videolar aracılığıyla değişen, dönüşen, adapte edilen, yeniden üretilen varyasyonlarından söz etmekteyiz. Bu açıdan her bir yeniden üretim aslında kendi içinde bir dinamiği olan, değişen toplum algısına göre beklentilere cevap veren ve yeni etki alanları oluşturan yepyeni medyalardır ve metin-mecra ilişkisinde bir yandan edebiyatın, bir yandan iletişimin bir yandan da sosyal politikaların konusu olarak çalışılmayı beklemektedir (Lefebvre, 2014).

Öte yandan çocuk kitaplarının okuma kültürü bağlamındaki işlevi ve önemi de başlı başına ayrı bir çalışma alanıdır. Avrupa Birliği Hayat Boyu Öğrenme Programı çerçevesinde İngiltere, İspanya, İzlanda ve Türkiye’de 2009-2011 yılları arasında ilkökul çağındaki çocukların okuma eğilimleri ile öğretmenlerin çocuk edebiyatı metinlerini kullanma süreçleri üzerine yürütülen *Avrupa’da Çocuk Edebiyatı Eğitimi ve Öğretimi* çalışmasının sonuç raporundaki bazı cümleler dikkat çekicidir. Türkiye’de özellikle ilkökul öğretmenlerinin İngiltere, İspanya, İzlanda’daki öğretmenlere göre **çocuk edebiyatı alanında hem eğitim süreçlerinde hem de kariyerleri boyunca daha az eğitim aldıkları; edebiyat metinlerini çocukların okuma, yazma ve yorumlama becerilerinin gelişmesinde daha az kullandıkları tespit edilmiştir.** Ayrıca öğretmenlerin, çocukların okudukları kitaplarla çocukların kendi yaşam tecrübelerini ilişkilendirme konusunda irtibat kuramadıkları ortaya çıkmıştır. Bu da akademisyen olarak bizleri **çocukların nitelikli okur olma, okuma kültürü edinme, eleştirel okuma becerilerini kazanma dönemi olan ilkökul ve ortaokul sürecinde aslında ne kadar zaman kaybedildiği gerçeği ile karşı karşıya bırakmaktadır.**¹⁷ Oysa ki Duygu Ak Başoğul (2018), okuma kültürü üzerine yazdığı doktora tezinde Türkçe eğitiminde okuma kültürü edindirme sürecinin ve ilişkili dünya görüşünün belirlenmesi hedefiyle bir durum çalışması yapmış ve “Türkçe öğretmenlerinin Türkçe eğitimi ve çocuk yazınının kazanımlarının farkında” olduklarını ve öğretmenlerin yetiştirmek istedikleri insan tipine uygun çocuk kitapları seçtikleri sonucuna varmıştır (2018). Dolayısıyla öğretmenlerin yetkinliklerinin çocukların okuma kültürü edinimlerinde ne denli etkili olduğu bu çalışmada çıkan sonuçlardan birisidir.

¹⁷ Bknz. *Learning and teaching children’s literature in Europe final report*, (Eylül 2011), <https://orca.cardiff.ac.uk>.

4. Sonuç

Dünyanın farklı coğrafyalarındaki çocuk edebiyatı araştırmacıları bugün “algılanabilir fenomenler ve bunların çocuk romanlarındaki temsilleri arasındaki karmaşık ilişki”, “fiziksel beden ile onun maddi olmayan kurgusal tasviri arasındaki ilişki”, “insan kimliği ile yalnızca kelimelerden oluşan kurgusal karakterlerin esrarengiz, var olmayan kimliği arasındaki ilişki” (Nikolajava, 2016, 133), “çocuk edebiyatı metinlerinin çocukluğun, toplumun ve doğanın kültürel, sosyal ve politik kavramsallaştırmasını nasıl oluşturduğu ve yansıttığı” (Garcia-Gonzalez ve Deszcy-Tryhubczak, 2021, 47) gibi başlıklarda disiplinler arası okumalar yapmakta ve sosyal alanların post teorik yaklaşımlarıyla çocuk edebiyatı metinlerini incelemektedir. Türkiye’deyse mevcut çocuk edebiyatı programlarımızın ders materyalleri ve program içeriklerinde başlangıçtan bu yana yenilikler yapamamış olmamız, üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur. Oysaki bir disiplin olma yolunda gelişme kaydeden çocuk edebiyatının, sosyologların, eğitim bilimcilerin, dil bilimcilerin, edebiyat eleştirmenlerinin, sanat tarihçilerinin, iletişim uzmanlarının, medya pedagoglarının, sosyal politika geliştiricilerinin, tasarımcıların özellikle de felsefecilerin iş birliğiyle değerlendirilmesi ve geliştirilmesi artık zaruridir.

Bu doğrultuda öncelikle yapılması gereken **bir bilim dalı olarak çocuk edebiyatı yüksek lisans ve doktora programlarının Türkiye’de de açılması** ve bu programlarda farklı disiplinlerden araştırmacıların ortak çalışma yapabilmelerine imkân tanınmasıdır. Yine bu alanda çalışacak akademisyenlerin ve öğretmenlerin müracaat edebilecekleri çocuk edebiyatı araştırma kütüphanelerinin bölüm bünyesinde kurulması elzemdir. Yurtiçi ve yurtdışı programlarıyla iş birliği gerçekleştirilebilmesi ve Türk çocuk edebiyatının uluslararası sahada hak ettiği değeri kazanabilmesi için yetkin bir kurumun oluşturulması zaruridir.

Kaynakça

- Alimen, N. (2015). *Bir yönlendirme aracı olarak çeviri: Serteller ve çeviri çocuk edebiyatı*. Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Altunbay, M. (2018). Edebiyat ve psikolojinin buluşma noktası: Bibliyoterapi. *Prof. Dr. Alemdağ Yalçın armağanı* içinde (ss. 997-907). Ankara: Akçay Yayınları.
- Başıoğlu, D. A. (2018). *Türkçe öğretmenlerinin ve önerdikleri kitapların söylemleri bağlamında okuma kültürü anlayışı: Bir durum çalışması*. Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Beckett, S. L. ve Nikolojeva, M. (2006). *Beyond Babar the European tradition in children's literature*. Lanham: Children's literature association and the Scarecrow press.
- Bulut, S. (2014). Bibliyoterapi yönteminin okullarda psikolojik danışmanlar ve öğretmenler tarafından kullanılması. *Elektronik sosyal bilimler dergisi*, 34, 17-31. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/70222>
- Gangi, J. M. (2004). *Encountering children's literature an arts approach*. Pearson: 2004.
- García-González, M. ve Deszcz-Tryhubczak, J. (2021). New materialist openings to children's literature studies. *International research in children's literature*, 13(1), 45-60.
- Günyüz, M. (2018). Children's publishing in Turkey in numbers. *Publishing in Turkey*. İstanbul: Press and publishing union.
- Gürel, Z. (Aralık 2014). Türkiye'de çocuk edebiyatı eğitimi. *Türk dili dil ve edebiyat dergisi, Çocuk ve ilk gençlik edebiyatı özel sayısı*, 756, 281-286.
- Hasırcı, S. (2017). Türkçe öğretmeni adaylarının çocuk edebiyatına ilişkin algılarının metaforlar aracılığıyla analizi. *The Journal of international social research*, 10:51, 717-728.
- Kanat Soysal, Ö. (2018). *Eğitim fakültelerindeki çocuk edebiyatı öğretiminin değerlendirilmesi (Bir ders tasarım örneği)*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Lathey, G. (2015). *Translating children's literature*. London: Routledge.
- Lefebvre, B. (2014). *Textual transformations in children's literature, adaptations translations, reconsiderations*. London and New York: Routledge.
- Lukens R.J., Smith, J. J ve Coffel, C. M. (2019). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. (Pamay, C. Çev.) İstanbul: Erdem Yayınları.
- Minguez, X. (2014). Exploring education and children's literature. *Thinking through children's literature in the classroom* içinde (26-39). Cambridge: Scholar Publishing.
- Neydim, N (2000). *Çocuk ve edebiyat, çocukluğun kısa tarihi, edebiyatta çocuk figürleri*. İstanbul: Bu yayınları.
- Nikolajeva, M. ve Scott, C. (2006). *How picturebooks work?* Newyork and London: Routledge.
- Nikolajeva, M. (2016). Recent trends in children's literature research: Return to the body. *International research in children's literature*, 9(2), 132-145.

Ning, W. and Domínguez, C. (2016). Comparative literature and translation, a cross-cultural and interdisciplinary perspective. *Border crossing: Translation studies and other disciplines* içinde (ss.287-308). Amsterdam: John benjamins publishing company, 287-308.

Türkiye’de çocuk edebiyatı öğretimi. (2014 Aralık). *Türk dili ve edebiyatı dergisi, Çocuk ve ilk gençlik edebiyatı özel sayısı*, 276- 322.

Ulusal ISBN Ajansı. (2020). ISBN ve ISSN Verileri, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Uğurelli, Y. Ö. (2017). *Üniversitelerde çocuk edebiyatı öğretiminin öğretim elemanı, ders kitabı ve öğrenci başarı düzeyine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Ders izlenceleri ve raporlar

Boston Simmons University School of Business. Graduate and certificate programs, Children’s literature, www.simmons.edu/graduate/academic-programs. Erişim: 26 Kasım 2021.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi. Çocuk ve gençlik edebiyatı. www.ke.ogu.edu.tr. Erişim: 7 Temmuz 2021.

Glasgow University. Postgraduate, Children’s literature and media. www.gla.ac.uk. Erişim: 22 Kasım 2021.

Goldsmith University. MA Children’s literature. www.gold.ca.uk. Erişim: 22 Kasım 2021.

Hacettepe Üniversitesi. Ders kataloğu/Akts bilgi paketi. www.akts.hacettepe.edu.tr. Erişim: 20 Nisan 2019.

İbni Haldun Üniversitesi. Ders içerikleri. www.lit.eihu.edu.tr. Erişim: 7 Temmuz 2021.

İstanbul Üniversitesi. İzlençe formları. www.istanbul.edu.tr. Erişim: 20 Nisan 2019.

Learning and teaching children’s literature in Europe final report. <https://orca.cf.ac.uk/>. Erişim: 20 Nisan 2019.

Marmara Üniversitesi. SEAE 152 kodlu ders izlencesi. www.marmara.edu.tr. Erişim: 20 Nisan 2019.

Roehampton University. Postgraduate, Children’s literature distance reading. www.roehampton.ac.uk. Erişim: 20 Kasım 2021.

Shirayuri University. Graduate school of liberal arts. www.shirayuri.ac.jp/en/academics. Erişim: 20 Kasım 2021.

The University of British Columbia. Master of arts in children’s literature. www.ischool.ubc.ca. Erişim: 22 Kasım 2021.

Texas University M&A. Humanities social sciences arts, literature languages, emphasis of children’s literature. www.inside.tamuc.edu/academics/collages. Erişim: 22 Kasım 2021.

University of Cambridge. Children’s literature. www.educ.cam.ac.uk. Erişim: 22 Kasım 2021.

Yeni öğretmen yetiştirme lisans programları Türkçe Öğretmenliği. <https://www.yok.gov.tr/>. Erişim: 20 Nisan 2019.

Türkiye’de yayıncılık: Türkiye’de kitap pazarı raporları. www.turkyaybir.org.tr. Erişim: 20 Nisan 2019.

Extended Summary

It has been discussed for a long time whether children's literature texts are an educational tool in the world and our country. The general practice of the modern world is to contribute to critical culture by criticizing texts with a perspective that emphasizes both the educational and aesthetic and cultural functions of children's literature. The importance of children's and early youth books with literary and aesthetic value in making children qualified readers and developing their learning skills in a global society has been realized. Therefore, higher education programs should also support this development.

In this context, the course contents of undergraduate children's literature programs in different fields of our universities' education and literature faculties were examined in this report. These courses are an elective and 2-credit children's literature course at Istanbul University, Turkish Language and Literature Department; Marmara University, Faculty of Science and Literature, Turkish Language and Literature Department, 2-credit children's literature course; Hacettepe University Turkish Language and Literature Department 2 hour elective Children's Literature course; 2 hours a week in Eskişehir Osmangazi University Comparative Literature Department and 3 hours course in İbn Haldun University Comparative Literature Department.

Children's literature courses opened within the Turkish language and literature departments should offer a more original and creative content than child development departments. When the programs of the existing departments are examined, it is observed that children's literature texts and their contents are generally evaluated in terms of their benefits to child development, and the text is not considered a literary product. As a literary product, stories, fairy tales, poems, nursery rhymes, novels. The language of the texts can be examined in the light of different philosophical and literary theories, focusing on factors such as narrative features, fiction, intertextuality, rewriting, adaptation, background text, and can be opened to different reading and writing practices.

As a result of the research, it can be said that based on the paradigms of educational sciences observed in these programs, the importance of the texts for children is emphasized, and it has a content that aims to raise awareness in university students in the context of what it will bring to them. The most striking feature of the course at Eskişehir Osmangazi University is that it emphasizes an achievement for the media and publishing sector. In the content of the course opened at İbni Haldun University, considering children's literature texts as cultural material that can be evaluated from different theoretical perspectives is an essential step in children's literature. However, it is necessary to examine the field from an interdisciplinary perspective and open a separate department for critics, editors, writers, and academics trained in international standards. A master's program should be opened as a first in Turkey. Because, when compared to foreign education models, the inadequacy of the course content is seen.

The abroad higher education programs selected for comparison in the report can be listed as Goldsmiths University, Cambridge University, Glasgow University, Roehampton University, British Columbia University, Texas M&A University, and Shirayuri University in Japan. As a result of the research, it has been determined that the common feature of international postgraduate children's and youth literature education programs is that they are planned from an interdisciplinary perspective, that they are structured as structures that develop critical reading and writing and bring together the sector and the academy. For this very reason, it was emphasized that the interdisciplinary perspective should not be ignored while constructing the higher education children's literature program in Turkey. In this direction, it has also been revealed that the department should be opened immediately, and its activities should be arranged in a way that will make a name for itself in the international arena.

As a result, in this report, the necessity of the children's literature program as a separate discipline in higher education is revealed by examining the current undergraduate course contents, and it is underlined that the program, which is desired to be opened as a first in Turkey, should be constructed as an interdisciplinary education model. In this respect, it is criticized that children's literature courses are conditioned as elective courses or a sub-unit in Turkish Language and Literature, Translation Science, Comparative Literature and Education Faculties, and it is aimed to expand the vision in this field by comparing them with the objectives of programs abroad.